

Utskiftning og deltakelse blant lokalpolitikere

- En studie av de som trekker seg
og de som ønsker gjenvalg i et nordnorsk kommunestyre

Eva Gjerdrum

Hovedoppgave i
offentlig politikk og administrasjon

Institutt for samfunnsvitenskap
Universitetet i Tromsø
Sommeren 1992

Universitetsbibliotek

Tromsø

92c019064

Universitetsbiblioteket

i Tromsø

FORORD

Anders uttrykte bistert her om dagen:

"Mamma, æ skulle ønske at den oppgaven din va gådd sin vei!!".
Og nå kjære Anders har den gjort det, nå må den klare seg selv!
Er det noen som fortjener at det er slutt på oppgaveskriving så er det nettopp Anders. Takk for din tålmodighet, din hengivenhet på tross av en til tider usannsynlig fjern mamma, og takk for ditt utrolige gode sovehjerte!

Når nå denne "blekka" mi på over to hundre sider omhandlende lokalpolitikere er ferdig, er det et ikke lite antall personer som fortjener takk, og som hver på sin måte har bidratt til at oppgaven har materialisert seg, og at jeg har kommet meg gjennom hovedfaget. Så derfor takk til:

Jan Henry, for økonomisk støtte, en ubendelig tålmodighet samt "falkeblikk" i korrekturlesinga.

Mamma og pappa, for moralsk støtte og hjelp til barnepass i det uendelige! Det har vært helt unnnværlig i en situasjon hvor, som en av mine kompiser sa: "Far'n i huse fyk lainn og strainn ruint som en snørlaus jarstein".

Alle i "tusendørshuset", for ytterligere barnepass, og for at dere har holdt ut med meg, og for at dere fortsatt **Lever!!!!**

Turid og Nina, for unnnværlig faglig og moralsk hjelp og støtte!!

Sølvi, for god korrekturlesing og for at du er min gode venn og en usvikelig optimist.

Torill og Lene, mine gode venninner som verken har glemt meg eller gitt meg opp.

Resten av familie og venner som lenge har vært neglisjert, det kommer forhåpentligvis bedre tider.

Trine, Dagrunn, Britt, Barbro, Merete, Synnøve og alle "folkan" på hovedfagslesesalen som har gjort livet verdt å leve der, dag ut og dag inn - i endel år. Og Kirsten, takk for dikt.

Veileder Helge, for god hjelp, og for at du har holdt ut alle "lefsene" mine, der jeg som du vet ofte har skrevet etter mottoet: "Det er bedre å nevne et godt poeng flere ganger, enn å glemme det av!".

Og sist men ikke minst alle "mine" lokalpolitikere som villig stilte opp til mine intervju, uten dere ville det jo ikke blitt noen oppgave!

Vørsågod Gudmund her er oppgaven, trykk i vei! Nå drar jeg på hytta!

Tromsø, 10.07.92
Eva Gjerdrum

INNHOLDSFORTEGNELSE

KAPITTEL 1. INNLEDNING.	1
1.1 Utskiftning og deltakelse i lokalpolitikken.	1
1.2 Turnoveren har vært høy lenge	4
1.3 Utskiftning og deltakelse; krise og dårlige arbeidsforhold?	5
1.4 Problemstilling	9
1.5 Oppgavens oppbygning	11
KAPITTEL 2. METODISK TILNÆRMING.	13
2.1 Hvorfor lokalpolitikere i Harstad?	13
2.2 Å Intervjue	15
2.3 Intervju på telefon	19
2.4 Praktisk gjennomføring	20
2.5 Behandling av data, for mye?	21
KAPITTEL 3. DEN TEORETISKE RAMME.	24
3.1 Innledning	24
3.2 Det elite- og konkurransepregede perspektivet.	25
3.2.1 Liberalismens forløpere	26
3.2.2 Beskyttelsesdemokratiet	29
3.2.3 Konkurransorientert, elitepreget demokrati-teori	32
3.2.3.1 Weber	32
3.2.3.2 Schumpeter, elitismen og markedet	35
3.2.4 Neoliberalismen	40
3.2.5 Oppsummering	42
3.3 Det deltakerdemokratiske perspektiv	45
3.3.1 De athenske røtter	45
3.3.2 Utviklingsdemokratiet	48
3.3.2.1 Rosseau	48
3.3.2.2 John Stewart Mill og selvrealiseringen	54
3.3.3 Dagens talsmenn for deltakerdemokratiet	56
3.3.3.1 Normative teorier	58
3.3.3.2 Angrepet på det elite- og konkurransebaserte demokratiet	60
3.3.3.3 Politikken og deltakelsens ekspressive uttrykk	62
3.3.3.4 Diskurssdemokrati og konsensus	63
3.3.4 Deltakerdemokrati i dagens samfunn	66
3.3.5 Oppsummering	67
3.4 Verdiene ved det lokale selvstyre	69
KAPITTEL 4. ANTAKELSER OG FORVENTNINGER OM FUNN I LYS AV DE TO PERSPEKTIVENE.	73
4.1 En deltakerdemokratisk modell for lokalpolitisk deltakelse	74
4.2 En elite- og konkurransepreget modell for lokalpolitisk deltakelse	77
4.3 Oppsummering	79
KAPITTEL 5. ARBEIDSFORHOLD, INNFLYTELSESPROBLEMER ELLER "NATURLIG FRAFALL"?	81
5.1 Lokalpolitikeres arbeidsforhold	81
5.1.1 Økonomisk kompensasjon og godtgjørelse	81

5.1.2	Tid	82
5.1.3	Arbeidsbyrde og kompleksitet	84
5.1.4	Sentralitet, innflytelse og aktivitet	86
5.1.5	Familie og arbeid	88
5.1.6	Politikerforakt	89
5.1.7	Kvinner	90
5.3	Hvem går og hvem blir? Flere kjennetegn	92
5.4	"Naturlig utskiftning"	94
5.5	Oppsummering	97
KAPITTEL 6.	BEGRUNNELSER OG KJENNETEGN HOS DE SOM TREKKER SEG.	101
6.1	Litt om Harstad kommune	101
6.2	Hvorfor trekker representantene seg?	102
6.2.1	Kombinasjonsproblemer	105
6.2.1.1	Utdanning	105
6.2.1.2	Familie, barn og venner	107
6.2.1.3	Arbeide	110
6.2.1.4	Tar for mye tid	114
6.2.2	Manglende interesse og motivasjon	115
6.2.3	Ønske om rotasjon	118
6.2.4	Ønske om verv på høyere nivå	123
6.3	Oppsummering	125
KAPITTEL 7.	BEGRUNNELSER OG KJENNETEGN HOS DE REPRESENTANTER SOM ØNSKER GJENVALG	131
7.1	Hvorfor ønsker representantene å fortsette	131
7.1.1	"De nølende"	133
7.1.2	"De nøytrale"	139
7.1.3	"De entusiastiske"	143
7.2	Valget høsten 1991	151
7.3	Oppsummering	152
KAPITTEL 8.	SAMMENLINGNING AV ENDEL SENTRALE KJENNETEGN VED REPRESENTANTENE	156
8.1	Sentrale kjennetegn	157
8.1.1	Motivasjon da de gikk inn i politikken	157
8.1.2	Plass på lista	158
8.1.3	Innfridde forventninger	159
8.1.4	Parti	160
8.1.5	Arbeid i det offentlige eller private	162
8.1.6	Utdanning	163
8.1.7	Hvor mange perioder i kommunestyret?	164
8.1.8	Tidligere organisasjonserfaring	165
8.1.9	Vervbelastning og sentralitet	166
8.2	Aktivitet og sentralitet	168
8.3	Oppsummering og fortolkning	172
KAPITTEL 9.	INNFLYTELSE	178
9.1	Følelsen av å ha innflytelse	178
9.1.1	"Borgerrollen" og deltakelsens ekspressive betydning	181
9.2	Kilder til innflytelse	183
9.2.1	Kommunestyre, hovedutvalg og formannskap	185
9.2.2	Egen aktivitet	189
9.2.3	Partiet	192
9.3	Oppsummering og noen sentrale poeng	194

KAPITTEL 10. DET BESTE OG DET VERSTE.	198
10.1 Det beste	198
10.2 Det verste	201
10.3 Oppsummering	206
KAPITTEL 11. AVSLUTNING	209
11.1 Utskiftning og krise?	209
11.2 Hva er det som gjør at noen vil delta mens andre slutter?	211
11.3 Menn og kvinner	215
11.4 Hvorfor deltar mennesker i lokalpolitikken?	216
11.5 Innflytelse og kombinasjonsproblemer	218
11.6 Verdiene ved det kommunale selvstyret	220
11.7 Avslutning	225

Litteraturliste

Vedlegg 1.

Vedlegg 2.

KAPITTEL 1. INNLEDNING.

1.1 Tema, Utskiftning og deltakelse i kommunalpolitikken.

Omfanget av utskiftningene blant politikere i norske kommunesty-
rer er tidvis tema for heftig debatt spesielt i media og blant
lokalpolitikere. Kanskje spesielt høylydt er debattene like før
kommunevalgene, når partienes nominasjonsprosesser finner sted.

Gamle ringrever og de som bare har sittet i en periode må alle
ta stilling til om de selv ønsker å fortsette som lokalpolitikere
eller om de vil hoppe av. Om partiet eller velgerne vil ha dem
blir neste sak. Alle må ta et standpunkt; ja eller nei til ønske
om nye fire år i kommunalpolitikken.

Manglende kontinuitet som et resultat av at for mange politikere
trekker seg på en gang sees av mange på som et stort problem -
ja endog en trussel mot demokratiet. Gjennom media får vi tegnet
et til tider dramatisk bilde av situasjonen. I Dagbladets leder
8 januar 1991 står følgende:

"Gjennomtrekken i norsk lokalpolitikk er oppsiktsvekkende
høy i forhold til våre naboland. Ved høstens valg går 65%
av representantene i kommunestyre og fylkesting ut av sine
politiske tillitsverv. Det er all grunn til å være bekymret
for tilstandene i norsk lokalpolitikk".

I avisoppslag i Bladet Nordlys 3 og 4 januar 1991 under over-
skriftene "Fri oss fra politikken!" og "Politiker? nei takk!",
står dette å lese om "politikerflukten" i indre Troms:

"Flukten fra kommunepolitikken brer seg som en skogbrann i
indre Troms. I Målselv takker flere toppkandidater nei til
videre engasjement".

"Politikerflukten er en trussel mot demokratiet sier Ap-
veteranen Eiliv Strømseth i Målselv. Han er selv blant de
som forlater kommunestyret etter 24 års tjeneste".

"Masse arbeid, dårlig tid og ingen status. Det blir stadig
vanskeligere å få folk til å stille opp som lokalpolitike-
re. Vi kommunepolitikere blir omtalt som tullinger. Avisene
harselerer med oss og folk flest hånflirer av oss. Nå er
jeg drittlei hele greia, sier Høyres frontfigur i Sørreisa,
Martin Terje Nikolaisen og tar farvel med politikken".

Vi får gjennom slike oppslag sterke meningsytringer som antyder

at det lokale demokratiet er i en akutt krise.

Vi kan lese om kvinner som i større grad kjenner belastningene ved det å delta i lokalpolitikken, og som derfor slutter oftere enn menn (Dagbladet, 3 nov.1990). Og samtidig som mange bekymres over at det er flere erfarne toppolitikere som slutter kan vi også finne å lese at mange hopper av "den lokalpolitiske karusellen" etter bare en periode (Kom.rap.9. mars 1991).

De årsakene som nevnes hyppigst når så mange representanter ønsker å trekke seg, er mangel på gjennomslagskraft og innflytelse, at det tar så altfor mye tid og at mange derfor får for liten tid til andre ting, som jobb familie osv. De ugjennomtrengelige haugene med dokumenter og den manglende respekten politikere møter nevnes også.

Om enn noe mindre synlig i mediebildet, finnes det imidlertid også andre historier å lese. I Kommunal rapport for 9 mars 1991 kan man lese om en lokalpolitiker i Ski kommune som mer enn gjerne ønsket å gå løs på sin tredje periode som folkevalgt, og han begrunner det slik:

"Klart det er slitsomt, og alle stanger hodet i veggen en gang i blant. Men det følger også mye positivt med det å være folkevalgt. Vi får en ekstra tilleggsutdanning, vi får kunnskaper om lover og regler, vi lærer oss å ta kjappe avgjørelser og å forholde oss til pressgrupper".

"Vi må tåle å få brynt nesa, tørre å stikke hodet fram. Å være folkevalgt er ingen dans på roser. Men det skal det heller ikke være, sier kommunepolitikeren som ser frem til kveldens møtevirksomhet og dertil følgende dokumenthauger".

Lokalpolitikeren Jan Hugo Sørensen fra Karlsøy svarer slik til Bladet Nordlys 7.sept. 1991, når han blir spurt om hvorfor han vil slutte etter 12 år i politikken:

"Jeg føler på ingen måte at det er bortkastet tid. Politikken har gitt meg mye livserfaring og mye kunnskaper. Dessuten har den gitt meg følelsen av å være i en stor familie. Men det er fint å ha mer fri om kveldene og i helgene, og ha mer tid til familien".

Denne representanten slutter ikke fordi han er lei av politikken. Han snakker med åpenbar entusiasme om debattene, forslagene, møtene og til og med om dokumentene:

"Alle snakker om denne forferdelige dokumenthaugen. Jeg har aldri opplevd det slik. Jeg spretter med forventning konvolutter med sakspapirer for å se hvilke saker som skal diskuteres.

Det er ikke bare det å få være med å lære, tilhøre en stor familie osv. som vektlegges som viktig. Denne representanten beskriver også den reelle gjennomslagskraften eller følelsen av innflytelse som viktig, og betydningen av å ha et engasjement, være motivert:

"- En følelse, politikk handler om en god følelse av å ville noe. Og se resultater av det man vil".

"Det er viktig å ha noe å brenne for som politiker, noe skjævt og galt som man vil gjøre noe med".

Det framgår av ovenforstående sitater at livet som lokalpolitiker fortøner seg for noen som et slit og for andre som mer positivt, og man kan se at det også finnes lokalpolitikere som trives i kommunepolitikken.

Det blir derfor viktig å stille følgende spørsmål; er nødvendigvis all utskiftning et resultat av dårlige arbeidsforhold og et tegn på krise i det lokale demokratiet. Er det kun kontinuitet og det å ha lang tid bak seg i kommunestyret som er det viktigste vilkår for deltakelsen i kommunepolitikken. Er deltakelsen for representantene kun knyttet til det å få direkte innflytelse og noe konkret og håndfast igjen for strevet?

Eller kan utskiftning også sees på som en "naturlig" prosess (Røiseland, 1991)? "Naturlig" utskiftning defineres nærmere i avsnittet der problemstillingen skisseres opp. Kan det være andre betingelser eller forhold som kan ha like mye betydning for deltakelsen som lang erfaring fra kommunestyresalen? Og kan deltakelsen for representantene ha betydning og verdi utover det rent instrumentelle?

1.2 Turnoveren har vært høy lenge.

Et aspekt som taler for en nærmere undersøkelse av bakgrunnen for utskiftningene og deltakelsens vilkår er også at den av mange forespeilede utskiftningen på omkring 65%, som før valget 91 nærmest ble beskrevet som katastrofal, slett ikke er noen stor nyhet. Som tabell 1.1 viser har utskiftningene på landsbasis ligget på over 60% siden 1979:

Tabell 1.1 Turnover i norske kommunestyre på landsbasis i prosent av totalt antall representanter.

Valgår		1979	1983	1987
Gjennomsnittsfrafall for:	Menn	60	61	59
	Kvinner	78	70	72
Samlet		64,4	63,9	63,9
Maksimum		95,3	93,4	90,5
Minimum		23,5	26,7	28,0

Kilde: Larsen og Offerdal 1990 s.47, NSD: Kommunedatabanken.

Her kommer den forholdsvis store forskjellen mellom kvinner og menn i forhold til utskiftning tydelig fram. Funn fra en noe mer begrenset undersøkelse viser også turnovertall fra lenger tilbake i tiden:

Tabell 1.2 Turnover i noen norske kommunestyre¹ i prosent av totalt antall representanter.

Valgår	1967	1971	1975
Byene	64*	65	65
Herredskommunene	60	62	63
Totalt	60	63	64

Kilde: Erling Brandsdal 1979. *²

¹ I byene Oslo, Bergen, Kristiansand, Sandefjord og Gjøvik samt i 16 vestlandskommuner av ulik kommunestørrelse.

² Gjelder kun Kristiansand.

I tillegg viser tallene fra kommunevalget i 1991 en gjennomsnittlig turnover på landsbasis på nøyaktig 63% og føyer seg pent inn i mønsteret fra tidligere år (SU nr.8 1992). I forhold til i 1987 har det i 1991 også foregått en klar utjevning mellom kjønnene når det gjelder utskiftningsprosenten. Utskiftningen blant kvinner i 1991 er kun 3,5% høyere enn blant mennene, mot 13% i 1987.

Tabellene viser som sagt noe overraskende at utskiftningene i norske kommunestyre faktisk har vært stabile og høye langt tilbake i tid. I tallene fra valgene før 1979 kan en se noe forskjell mellom by og landkommuner som er interessant i seg selv, men ikke tema for min oppgave.

Selvom tabell 1.2 er basert på et noe spinklere datagrunnlag, spesielt tallet for byene i 1967, så vil jeg hevde at hvis utskiftningen er et uttrykk for en krise i det lokale demokratiet så har den vart lenge, og krisen har vært stabil igjennom en tid hvor kommunesektoren har vært i en rivende utvikling.

Det er derfor på bakgrunn av dette også viktig å se på utskiftning og deltakelse i kommunestyret for å om mulig kunne få et bilde av om begrunnelsene for å slutte eller bli, er uttrykk for krisetendenser.

1.3 Utskiftning og deltakelse, krise og dårlige arbeidsforhold eller naturlige utskiftninger og verneplikt.

Påstandene om et lokaldemokrati i krise som følge av stor politikerflukt har i mange henseende fått status som etablerte sannheter. (Jensen og Eriksen, 1991). Men utskiftning trenger ikke alltid å være et tegn på krise. Hvordan man ser på dette fenomenet og på deltakelse generelt vil tildels være avhengig av hvaslags perspektiv man legger til grunn, og hvordan man ønsker å definere deltakelse og demokrati.

Man kan se på utskiftninger som en konsekvens av at man mener det er grenser for hvor lenge en politiker bør sitte som folkevalgt.

At en representant slutter i lokalpolitikken etter 24 år i tjeneste³ behøver slett ikke være noen katastrofe. Det kan også være mange som vil mene at han har sittet for lenge, og at det er på høy tid at andre får slippe til. Som nevnt tidligere kan utskiftning også være et resultat av velgernes dom, og dermed innebygget i vårt valgsystem.

En høy kontinuitet blant kommunestyrerepresentantene, samt representanter med jevnt over lang erfaring fra kommunestyret trenger ikke være det eneste som skal til for å sikre representanter med gode nok kunnskaper til å være med å styre en kommune. Gode kunnskaper og kontakt med lokalsamfunnet kan også være viktige elementer av betydning for deltakelsen. Ved at politikerne blir for lenge i systemet vil mange mene at de kan komme til å bli for familiære med det kommunale administrative systemet og ende opp som saksekspertes innenfor hver sin sektor istedet for å være "folkets representant". Jan Hugo Sørensen fra Karlsøy i Troms uttrykker det på denne måten i Nordlys 7/9-91:

"Det er bare tøv at du trenger så lang erfaring for å kunne gjøre en god jobb. Ferske folk har lite å forsvare og brenner ofte for ting i større grad. Det gjelder å komme seg i aktivt arbeid med en gang i politikken".

Politisk deltakelse og styring er etter manges mening basert på helt andre verdier enn de rent faglig administrative (Offerdal, 1989). Politikerne bør heller inneha en type ekspertise som bygger på, for det første, at de har god kjennskap til sin kommune og til lokale forhold og problemstillinger, de skal kunne representere folk ved å fange opp ulike interesser og forsåvidt også motsetninger. Dernest skal de også på ideologisk grunnlag kunne manøvrere i et felt der det kreves styring men der man ofte møter konflikt mellom interesser, og det vil ofte kreves forhandlings og samarbeidsvilje.

Deltakelsen trenger heller ikke bestandig for politikeren være et middel til konkret innflytelse og gjennomslag. Deltakelse i

³ Jfr. tidligere nevnte avissitat fra 4 jan. 1991.

lokalpolitikken kan for mange folkevalgte også representere en verdi i seg selv, der den sosiale tilknytning representantene får gjennom deltakelsen også blir viktig. Noe som igjen kan få betydning for årsaker til utskiftninger.

På den annen side vil det kunne hevdes at en stor grad av kontinuitet blant lokalpolitikere er nødvendig fordi stabilitet i det politiske systemet skaper politikere som i større grad kan ta på seg de oppgavene kommunen krever. Å sitte i flere perioder er viktig for at politikere skal kunne opparbeide seg nok og riktig kunnskap og en profesjonalitet i forhold til det arbeidet de er satt til å gjøre.

Kommunesektoren vært igjennom en rivende utvikling siden 60-tallet med endrede betingelser for kommunalpolitisk arbeid. Ansvarsområdet har blitt større og kravene til kompetanse er blitt høyere. Kommunen har gått igjennom tider med vekst og stagnasjon. Etter at man på 60 og 70 tallet opplevde en gullalder i offentlig vekst, har man på 80 tallet opplevd stagnasjon og innstramminger. Den kommunale ekspansjonen kom til uttrykk ved at det stadig ble flere ansatte og nye organisasjonsenheter i kommunene. Nye oppgaver og nye tjenester ble utført ved at kommunene etablerte nye etater til å ta seg av oppgavene. Både det politiske og det administrative apparat ble mer komplisert. Dette har ikke har endret seg i innstramningstider.

Mens forholdet mellom kommunene og samfunnsborgerne i 1970 åra spesielt var preget av en debatt om inntaksiden i politikken gjennom en vektlegging av hvordan borgerne bedre kunne medvirke i og påvirke kommunalpolitiske prosesser, er den kommunale oppmerksomhet i 1980 åra blitt mer rettet inn mot uttakssiden i politikken. Dvs. mot tjenester, kvalitet, fordeling, brukertilpasning, fleksibilitet og effektivitet (Baldersheim, 1987). Politiske institusjoner blir i dette lys viktige mer på grunn av beslutninger omkring og fordelingen av knappe ressurser, og i mindre grad som rammer rundt og bærere av verdier omkring **hvordan og av hvem** beslutninger skal fattes (Jenssen og Larsen, 1991).

I 1987 skrev Harald Baldersheim det slik i artikkelen "fra statstenar til stifinnar", skrevet i forbindelse med feiringen av formannskapslovens 150-års jubileum:

"Mot slutten av 80-åra er det to tendensar i den kommunale utviklinga som er tydelege: kommunane vert meir og meir sett på som serviceproduserande organisasjonar og vurdert mot bedriftsøkonomiske kriterier. Dette har konsekvensar for organisasjon og leing".

Dette kan også ha store konsekvenser for politisk deltakelse. Man kan si at betingelsene for politisk deltagelse på legmannsbasis og deltidsnivå i dagens kommuner er betydelig forverret, og at politikeren som representant står svakt i forhold til et krav om at politikeren i større grad må fungere som en konsernleder eller magnat (Baldersheim, 1985). Som en følge av dette ville det være sannsynlig å finne at lokalpolitikere trekker seg fordi de i liten grad føler de kan leve opp til disse forventningene, all den tid de aller fleste kun er deltidsdeltakere i kommunepolitikken og må skjøtte forholdet til familie, jobb og venner ved siden av.

Utskiftning vil således lett kunne sees på som et tegn på krise når lokalpolitikere gir opp og ikke mestrer de kravene som stilles til dem fra en stadig voksende og effektivisert kommunesektor. Det vil som sagt kunne hevdes at kontinuitet blant lokalpolitikere er nødvendig fordi stabilitet i det politiske systemet skaper politikere som i større grad kan ta på seg de oppgavene kommunen krever. Å sitte i flere perioder er viktig for at politikere skal kunne opparbeide seg den rette kunnskap og profesjonalitet i forhold til de arbeidsoppgavene de har i kommunen.

De to teoretiske perspektivene jeg har valgt å benytte til min analyse, det deltakerdemokratiske og det konkurranse og elitepregede perspektiv, fanger nettopp opp i seg bla. disse to ulike måtene å betrakte utskiftning og deltakelse på. De inneholder ulike syn og verdier når det gjelder demokrati, politikk, og deltakelse.

1.4 Problemstilling.

I denne oppgaven vil jeg som skissert se på om all utskiftning er et resultat av dårlige arbeidsforhold og/eller et tegn på krise i det lokale demokratiet. Eller om utskiftning også kan sees på som en "naturlig" og demokratisk prosess? Med "naturlig" utskiftning mener jeg en utskiftning som et resultat av legitime demokratiske prosesser. Som eksempel kan nevnes velgerne utvelgelse av representanter på valgdagen, og den utvelgelse representantene selv kan gjøre først og fremst med den begrunnelse at de føler de har sittet lenge nok og at andre bør få overta.

Mange representanter ønsker ikke å forlate kommunepolitikken, men stiller til gjenvalg. Hva skiller disse representantene fra dem som trekker seg? Er det kun kontinuitet og det å ha lang tid bak seg i kommunestyret som er det viktigste vilkår for deltakelsen i kommunepolitikken. Eller kan det være andre betingelser eller forhold som kan ha like mye betydning for deltakelsen som lang erfaring fra kommunestyresalen? Hvorfor deltar folk i lokalpolitikken? Er deltakelsen for representantene kun knyttet til det å få direkte innflytelse og noe konkret og håndfast igjen for strevet? Og kan deltakelsen for representantene ha betydning og verdi utover det rent instrumentelle?

Dette vil jeg gjøre først og fremst gjennom å kartlegge kjen- netegn og synspunkter hos de lokale folkevalgte, de som trekker seg og de som ønsker gjenvalg. Jeg spør dem om hvorfor de deltar i lokalpolitikken, hva det er som gjør at de ønsker å fortsette evt. slutte, hva de setter spesielt pris på og hva de syns er ille med det å delta, hvaslags bakgrunn de har osv. Med dette vil jeg forsøke å finne ut noe mer om bakgrunnen for utskiftningene og forsøke å finne noe ut om hva det er som skal til for at folk deltar og ønsker gjenvalg.

Dette skal gjøres gjennom et Case-studie av et nord-norsk kommunestyre der alle 55 representanter deltar. Studiet baserer seg i all hovedsak på empiri samlet inn ved hjelp av telefon-

intervju. Tidspunktet for gjennomføringen av intervjuene er i denne sammenheng spesielt viktig. De ble gjennomført i løpet av partienes nominasjonsprosesser, på et viktig tidspunkt der alle representantene har vært nødt til å tenke igjennom om de ønsker gjenvalg eller ikke. Tanken er at jeg gjennom valg av dette tidspunktet har fått gode og gjennomtenkte svar på representantenes syn på deltakelse.

Utvelgelsen av representanter til kommunestyrene foregår på tre forskjellige måter: Gjennom partiutvelgelse der partiene bestemmer hvem som skal stå på deres lister, og velger ut hvem av representantene de ønsker skal fortsette, gjennom representantenes egen beslutning om å stille på nytt til valg eller ikke og sist men ikke minst gjennom velgernes dom. Gjennom mine intervjuer av representantene på nevnte tidspunkt har jeg først og fremst kartlagt representantenes egen selvutvelgelse. Og tar det forbeholdet at jeg i lys av mine data har ikke har grunnlag for å kunne si noe om partiutvelgelsen av representanter i kommunen⁴. Velgernes dom vil jeg i større grad kunne si noe om på bakgrunn av endel data fra kommunevalget høsten 1991.

Jeg vil i oppgaven se mine funn i forhold til tidligere Norske undersøkelser og funn gjort om utskiftning blant lokalpolitikere, nettopp fordi funn om arbeidsforholdenes betydning for utskiftningen, og innflytelsesmulighetenes betydning fram til nå har vært sentrale i forskningen på dette området. Endel funn gjort i tidligere undersøkelser samt de viktigste kjennetegn og synspunkter jeg kartlegger om utskiftning og deltakelse i mine data skal også sees i lys av de to tidligere nevnte overordnede perspektiver på politikk og deltakelse, som jeg finner spesielt relevant for min problemstilling, og i studiet av politisk deltakelse på kommunenivå.

⁴ Det kan kanskje også være vanskelig å skille disse to mekanismene i enkelte tilfeller, der partiet kan ha signalisert at en representant er uønsket, hvorpå representanten ikke ønsker å stille og framstiller det som utelukkende et resultat av eget valg. Dette er umulig for meg og sjekke, og jeg lar slike problemstillinger ligge her.

Flere hypoteser om hvordan man kan forstå utskiftning og deltakelse kan være aktuelle. Jeg vil i slutten av teorigapittelet skissere opp noen indikatorer eller forventninger om funn sett i lys av disse to modellene Disse forventningene vil fungere som en operasjonalisering av de to teoretiske perspektivene.

Jeg veksler mellom å kalle det fenomen jeg skal forklare enten **turnover**, eller **utskiftning og deltakelse**. Turnover er et begrep som for meg viser hen til gjennomstrømmingen av representanter, og begrepet omfatter på mange måter både de som trekker seg og de som ønsker å fortsette. Begrepet utskiftning rommer ikke det samme, da det slik jeg ser det i større grad viser hen til kunder som trekker seg eller slutter. I mangel på et bedre norsk ord bruker jeg derfor også ofte betegnelsen utskiftning og deltakelse når jeg skal vise hen til oppgavens avhengige variabel.

1.5 Oppgavens oppbygning.

I kapittel 1 har jeg presentert tema og bakgrunn for oppgaven samt forsøkt å komme med en begrunnelse for hvorfor det er interessant å studere videre nettopp dette emnet. Jeg har også skissert opp problemstilling med endel sentrale spørsmål jeg vil bringe med meg videre i oppgaven. Kapittel 2 tar for seg endel sentrale poeng i forbindelse med den metode jeg har brukt i min datainnsamling samt måten jeg har valgt å bearbeide mine data på.

Kapittel 3 inneholder en gjennomgang av de overordnede teoretiske perspektivene jeg har valgt å benytte i oppgaven. Det er tatt sikte på en presentasjon av perspektivene der jeg også tar for meg endel ulike historiske røtter i form av teoretiske bidrag innenfor de respektive perspektivene. Kapittel 5 inneholder to ulike modeller for kommunalpolitisk deltakelse sett i lys av perspektivene. Her blir ulike indikatorer og forventninger om funn skissert.

Kapittel 5 inneholder endel sentrale funn fra tidligere undersøkelser gjort på området utskiftning, og lokapolitikeres arbeidsforhold. I kapittel 6 og 7 foretas en gjennomgang av

representantenes begrunnelser for deltakelse og synspunkter på deltakelsen. I kapittel 6 stifter vi nærmere kjennskap til de som trekker seg og i kapittel 7 tar jeg for meg dataene på bakgrunn av svar fra de som ønsker gjenvalg. Funnene ses i sammenheng med tidligere funn gjort på området og fortolkes i lys av de ulike perspektivene for deltakelse og politikk. Skjebnen til representantene som ønsker gjenvalg ved valget høsten 1991 omhandles også i kapittel 7.

I Kapittel 8 tar jeg for meg endel spesielt sentrale kjennetegn ved mine informanter som sammenlignes og fortolkes innbyrdes i forhold til turnoveren, og i forhold til endel viktige indikatorer skissert i modellkapittelet. Kapittel 9 inneholder endel sentrale problemstillinger omkring fenomenet innflytelse, og representantenes forhold til det. Før jeg i kapittel 11 oppsummerer og konkluderer, tar jeg i kapittel 10 kort for meg endel ytterligere svar fra representantene som viser deres syn på deltakelsen.

KAPITTEL 2. METODISK TILNÆRMING.

Jeg har i min oppgave valgt å bruke en kvalitativ metodisk tilnærming, med innsamling og bearbeidelse av kvalitative data. Med kvalitative data mener jeg muntlige utsagn som kan samles inn ved hjelp av intervju, observasjon eller undersøkelse av dokumentarisk materiale (Neergaard, 1984). I mitt tilfelle innebærer dette en casestudie av de folkevalgte i et nord-norsk kommunestyre basert på telefon intervju. Ved valg av metodisk tilnærming har hensikten vært å finne fram til en metode og et datagrunnlag som på en best mulig måte kan belyse min problemstilling.

Intervju utgjør et viktig redskap i samfunnsvitenskapelig forskning. Den store fordelen med intervju som redskap er at den gjør det mulig å studere individuelle reaksjoner innenfor store befolkningsgrupper. Men det er også selvsagt knyttet svakheter til denne metoden. De vanligste påpekte svakheter knytter seg til selve spørsmålsformen. Spørsmålet skal være lett forståelig og entydig, og framforalt ikke vridd (Valen, Mordal, 1989). Dette vil jeg komme tilbake til.

2.1 Hvorfor lokalpolitikere i Harstad?

Valg av datagrunnlag påvirkes i hovedsak av den teoretiske tilnærming og den problemstilling oppgaven har som utgangspunkt. Det har vært gjort endel større undersøkelser omkring utskiftning og lokalpolitikeres arbeidsforhold generelt, mange av disse omhandles i kapittel 5. Vi vet etterhvert endel om mulige årsaker til utskiftninger og om hva slags aspekter som har betydning for trivsel på bakgrunn av disse undersøkelsene. I endel henseende har undersøkelsene vært kvantitative studier basert på spørreskjema med delvis standardiserte og kategoriserte svaralternativer.

Jeg har i denne oppgaven villet finne fram til ulike synspunkter og holdninger blant lokalpolitikere selv, når det gjelder; politisk deltakelse, ønsker om å bli og ønsker om å slutte m.m. Jeg har funnet det mest nyttig og interessant å gjøre det direkte

og gjennom intervju, også fordi det tidligere er gjort få lignende studier.

Valget av metode innebar en dramatisk innsnevring av antallet respondenter det var forsvarlig å ta med i mitt datagrunnlag. Det anbefales fra flere hold at antallet intervjuer ikke bør overstige 30-40 (Kielland, forel. vår 91), når en skal gjøre en intervjuundersøkelse basert på åpne spørsmål og som i etterkant krever en kvalitativ behandling av datagrunnlaget. Andre karakteriserer et utvalg på rundt 20 som et **stort** utvalg (Neergaard, 1984). Dette er likevel etter mitt syn endel avhengig av intervjuets størrelse. Se forøvrig avsnittet om "For mye data?".

En hvilken som helst kommune ville være interessant i denne sammenheng nettopp fordi denne type casestudier ikke er gjennomført før. Av praktiske grunner ønsket jeg å velge en kommune i Troms slik at både telefonregning og mulige reiser ville bli overkommelige innenfor rammen av mitt hovedfag. Valget falt på Harstad, en stor bykommune i nord-norsk målestokk med omkring 22 000 innbyggere. Kommunestyret i Harstad har hele 55 representanter. Jeg så det som en viktig oppgave å få intervjuet alle representantene i kommunestyret.

Nettopp fordi intervju blir hoved metoden i denne oppgaven og jeg i liten grad kan gjøre meg nytte av andre typer kilder enn lokalpolitikere selv synes jeg det var ekstra viktig å velge ut respondenter på den måten jeg har gjort. Jeg har også brukt endel annet materiale i min analyse som feks. valglist¹, kandidatlist² og noen avisartikler, uten at jeg kan si at bruken av disse kildene har representert noen supplerende metode. Ved å velge alle kommunerepresentantene i en kommune unngår jeg til en viss grad ett av problemene med intervjuundersøkelse, det å gjøre

¹ Partienes lister som legges ut til velgerne.

² Lister over de kandidater fra hvert parti som kom inn etter valget, rangert etter antall stemmer, strykninger m.m.

et representativt utvalg. Jeg eliminerer derfor noe av kildene til mulige målings eller sluttningsfeil, vel å merke innen det begrensede området jeg studerer (Mordal 1989). Kvalitative studier og Casestudier medfører nettopp en vektlegging av gyldighetshensyn eller validitet, men dette skjer på bekostning av hensynet til generaliserbarhet. Slik må det bare være, og jeg gjør oppmerksom på at jeg heller ikke i mitt arbeid gjør krav på noen generaliserbarhet utover akkurat kommunestyret i Harstad.

2.2 Å intervju.

Det var viktig å finne ut noe om hvordan respondentene tenker, føler og mener om ulike tema, spesielt i forbindelse med deres politiske verv og generelt i forbindelse med deres motivasjon og engasjement i lokalpolitikken. Michael Quinn Patton skriver det slik:

"The purpose of interviewing is to find out what is in and on someone else's mind. The purpose of open-ended interviewing is **not** to put things in someone's mind, but rather, to access the perspective of the person being interviewed....."

The fact of the matter is that we cannot observe everything. We cannot observe feelings, thought, and intentions.....

The purpose of interviewing, then, is to allow us to enter into the other person's perspective. The assumption is that perspective is meaningful, knowable, and capable of being made explicit."

(Quinn Patton, 1982)

Jeg ønsket å gripe fatt i noen av de subjektive oppfatningene de ulike respondentene hadde om de tema jeg brakte på banen, og å ville prøve å få et bilde av de ulike personenes perspektiv på det tema jeg har valgt å skrive om. Dette kan ofte forhindres når en bruker strukturerte spørreskjema med gitte svarkategorier (Lotherington, forel. 1990).

Spørsmålene i et kvalitativt intervju bør være åpne, nøytrale, klare og sensitive (Patton, 1982). Det vil si at spørsmålene ikke skal være ledende, den som blir intervjuet skal kunne svare hva som helst uten at intervjueren lar seg affisere av det. Den som

blir intervjuet må forstå spørsmålet umiddelbart, og intervjueren må klare å sette seg inn i den situasjonen intervjukandidaten befinner seg i og stille spørsmålene på en slik måte at det ikke blir ubehagelig for den som blir intervjuet.

Det er flere måter å gjennomføre et intervju på. Quinn Patton skiller mellom tre ulike måter å gjennomføre kvalitative intervju på. Det aller første han nevner er det **uformelle samtalende intervju**, der spørsmålene kommer som følge av den samhandlings-sammenheng en er i. Spørsmålene bestemmes ikke på forhånd men blir til etterhvert. Denne metoden er en mye brukt intervjuform i forbindelse med deltakende observasjon. Styrken denne typen intervju har, er at den gir intervjueren spesielt gode muligheter til å respondere på forskjeller, trekke veksler på konteksten og skape en særskilt fortrolighet som gjør at en kan komme svært nær intervjukandidaten. Svakheten ved denne type intervju er først og fremst at den krever svært mye tid for at en skal få inn systematisk informasjon. Det kan være en stor jobb å systematisere slike data og metoden er også svært sårbar overfor intervjuerens evne til å takle en slik situasjon. Jeg gjør ikke bruk av denne metoden i min oppgave.

Intervjuguidetilnærmingen er den andre type kvalitative intervju han nevner. Intervjuguide er en liste over spørsmål eller tema som en ønsker å komme igjennom i løpet av intervjuet. En behøver ikke nødvendigvis føle seg bundet av rekkefølgen spørsmålene eller temaene er satt opp i. Det er meningen at intervjueren kan formulere spørsmålene underveis og er opptatt av å følge opp det intervjukandidaten sier. Hvor detaljert en intervjuguide skal være avhenger av hvor mye en vet på forhånd og hvor sikker en er på seg selv i intervjusituasjonen (Lotherington, forel. 1990). Denne intervjuformen holder seg til bestemte tema og på den måten blir den mere strukturert, samtidig som den åpner for individuelle forskjeller og kan følge opp intervjukandidaten på forskjellige måter. En svakhet her kan særlig være at svarene kan bli gitt så forskjellig at de i liten grad blir sammenlignbare.

Det tredje type intervju han nevner er det han kaller **standardiserte åpne intervju**. Og her brukes ett sett med nøye uttenkte spørsmål som er laget med tanke på at hver intervjukandidat skal spørres om det samme, med samme ord i samme rekkefølge. Denne intervjumetoden brukes når det er viktig å minimalisere ulikhetene i spørsmålene som stilles til de ulike kandidatene. Denne type intervju reduserer betydningen av intervjueren og hennes innvirkning på intervjukandidaten. Dette oppfattes ofte som en styrke. En annen styrke er at bearbeidningen og analyseringen av dataene ofte blir enklere. Svakheten ved denne type intervju er at den er lite fleksibel, en kan ikke følge opp et spor som synes interessant, eller spørre om uventede ting som dukker opp.

Mine intervju har fungert som en blanding av intervjuguide og standardiserte åpne intervju, men med en hovedvekt på guidetilnermingen. Intervjuet ble utarbeidet som en guide med ulike tema og spørsmål i forbindelse med hvert tema, rekkefølgen spørsmålene ble stilt på var ikke det primære. Intervjuguiden var imidlertid temmelig detaljert, noe jeg måtte gjøre for å minimalisere den usikkerheten³ jeg selv var i besittelse av spesielt i starten av datainnsamlingen. Jeg så at jeg etterhvert kunne føre informanten mer smidig og sikkert gjennom intervjuet nettopp ved å ta opp de ulike tema i den rekkefølgen som etterhvert ble naturlig (Neergaard, 1984). Jeg tror også at mine intervjukandidater følte at de fikk bedre respons etterhvert som jeg ble mere sikker, og at jeg gjennom dette etterhvert fikk bedre svar og vurderinger.

Samtidig var jeg også opptatt av at respondentene skulle forstå "det samme" med mine spørsmål, at ikke samme spørsmålet skulle bli stilt på så ulike måter at respondenten ville nyansere svaret ulikt på bakgrunn av dette (Lotherington, forel. 9.04.91). Jeg vil vise dette med et aktuelt eksempel.

Et spørsmål i min intervjuguide lyder som følger:

"Blir du ofte kontaktet av interessegrupper eller enkeltmennesker i forbindelse med saker?"

³ En usikkerhet i forbindelse med selve intervjusituasjonen, som gradvis svant henn etterhvert som intervjuene skred frem.

og:

"Setter du pris på denne kontakten eller ville du ha vært den foruten?"

Etter at jeg hadde intervjuet er 10-15 stykker kjente jeg et behov for å moderere spørsmålet noe fordi absolutt alle svarte at det var så veldig viktig med denne kontakten og at de ikke ville være noe av den foruten. Spørsmålet ble endret til:

"Setter du pris på denne kontakten eller ville du vært noe av den foruten?"

Svarene ble etter dette mere nyansert og flere kom med reserverasjoner og ønsket at de kanskje kunne unngå noe av den kontakten de var utsatt for. Dette illustrerer etter min mening viktigheten av å vurdere nyansene i det spørsmålet man stiller, og at intervjukandidatene ofte er var for måten spørsmål stilles på. De vil ofte svare så fordelaktig som mulig avhengig av hva som ligger i spørsmålet. Dette illustrerer også viktigheten av å ikke endre for mye på enkelte typer spørsmål underveis fordi mange spørsmål kan inneholde nyanseforskjeller det kan være vanskelig å luke bort i en hektisk intervjusituasjon. Jeg har tatt ovenforstående eksempel på spørsmål med som en god illustrasjon av mitt poeng, selvom dataene samlet inn på bakgrunn av dette spørsmålet senere ikke har fått plass i analysen. Dette er en følge av plassmangel og for høyt ambisjonsnivå i utgangspunktet. Jeg kommer tilbake til dette i et senere avsnitt.

Noe som også aktualiseres gjennom ovenforstående eksempel er eventuelle problemer med over eller underkommunisering fra respondentenes side. Dette er et tema som også henger sammen med hvordan man konstruerer spørsmålene, Jeg tror imidlertid at dette problemet ofte kan være større når spørsmålene er helt åpne eller evt. enkle ja/nei spørsmål. Dette er muligens allikevel et fenomen en må leve med enten man bruker strukturerte spørreskjema eller åpne intervju.

Videre har jeg også eksempler på at hvis spørsmål er **for** åpne, så har de svært liten informasjonsverdi. Det er mao. viktig at

spørsmålene er spesifikke og konkrete. På spørsmål som feks: "Hva mener du er en representants viktigste oppgaver?", fikk jeg meget generelle svar uten noen spesiell verdi. Spørsmål som både er litt utradisjonelle og meget konkrete fikk jeg derimot meget god respons på. Som feks: "Hva syns du er det beste eller artigste ved det å være lokal folkevalgt?" og "Hva syns du er det værste?".

2.3 Intervju på telefon.

De fem første av mine intervjuer ble utført ansikt til ansikt med intervjukandidaten. Jeg gjorde dette for å se bedre hvordan intervjuet fungerte og hvordan respondentene reagerte på mine spørsmål. Etter de fem første intervjuene gjorde jeg noen mindre endringer i intervjuguiden. Resten av mine 55 intervju ble foretatt via telefon. Dette ble gjort av praktiske og ressursmessige grunner. Det ideelle ville ha vært å få intervjuet alle ansikt til ansikt, men det lot seg ikke gjøre innenfor rammen av mitt hovedfag. Et "besøksintervju" ville jevnt over gitt bedre muligheter til å skape en fortrolig kontakt mellom intervjuer og respondent. Det kan f.eks. være lettere å oppdage og oppklare misforståelser, oppdage om respondenten er usikker, irritert eller utålmodig og å motvirke uheldige reaksjoner hos respondenten. I et intervju med åpne spørsmål gir det mulighet til i større grad og la intervjuet få form som et uformelt samtalende intervju (Mordal 1989).

Men telefonintervju kan også ha sine klare fordeler framfor besøksintervju. I besøksintervjuet vil svaret være svært påvirket av både måten intervjueren stiller spørsmålet på og av respondentens oppfatninger av seg selv og situasjonen. Et besøksintervju gir også muligheten til å skape en svært dårlig atmosfære som kan resultere i et mislykket intervju. I et telefonintervju er det først og fremst hørselsinntrykket som er det viktige, forståelsen og oppfatningen av det som blir formidlet gjennom øret. Telefonintervjuet er derfor mindre påvirkelig av situasjonen og ulike effekter som kroppsspråk, mimikk og utseende (Mordal, 1989). Det kan være vanskeligere å få til den helt stor

fortrolige kontakten pr. telefon, men på den annen side blir intervjuene sjeldnere helt mislykket fordi forholdene som kan forstyrre situasjonen er begrenset. En av de største fordelene er allikevel etter min mening den tiden og de ressursene en sparer. Telefonintervju er ikke så energikrevende for intervjueren slik at det er lettere å holde interessen og motivasjonen oppe, og på den måten bli jevnt dyktigere i intervjusituasjonen.

2.4 Praktisk gjennomføring.

Å få tak i så mange lokalpolitikere var ikke alltid en like lett oppgave, og at de er et travelt folkeferd fikk jeg til fult mon bekreftet. Jeg ringte dem først opp for å få en nærmere avtale senere, dette gjorde jeg stort sett på kveldstid. Det hendte at jeg ble godt kjent med hele familien før jeg etter 6. eller 7. forsøket fikk tak i rette vedkommende. Det var alt fra møter i lokale velforeninger og politiske møter til krise i sauefjøsset. Det var kulturarrangement, idretts og ungdomsarbeid og spebarnstell.

Jeg ringte dem som sagt først opp og lot dem få høre litt om hvor jeg kom fra, hva jeg drev med og hva intervjuet skulle inneholde, før jeg ba dem om en nærmere avtale. Jeg lot i så stor grad som mulig representantene selv få velge tidspunkt på døgnet for intervjuet. Det var viktig at de hadde rimelig god tid og ikke altfor mange forhold som forstyrret dem under intervjuet. De fleste intervjuene ble derfor utført på kveldstid, etter at barn var lagt, dagsrevyen var ferdigsett og møtene unnagjort. Ett intervju ble til og med gjennomført mens informantene tok sitt kveldsbad. Intervjuene tok alt fra 25 min til over en time. Gjennomsnittet ligger på ca. 40 min. Jeg opplevde at mange av mine respondenter var veldig opptatt av de temaene jeg brakte på bane og gav meg ofte meget gode og entusiastiske svar. I det hele og store var min respondentgruppe en svært taknemmelig forsamling å jobbe med. På tross av at flesteparten ikke hadde verdens beste tid ble jeg møtt med stor velvillighet, noe jeg også har vært svært avhengig av.

Jeg valgte å ikke bruke lydbånd under mine teleforintervju. Dette gjorde jeg oppmerksom på i begynnelsen av intervjuet, samtidig som jeg også gjorde oppmerksom på at de opplysningene og meningsyttringene jeg fikk, ikke ville kunne spores tilbake til noen spesielle personer når de ble brukt i min oppgave. Jeg brukte ikke båndopptaker fordi jeg følte at det ville kunne hindre en mer åpenhjertig samtale mellom meg og respondenten. Jeg synes det var viktig i starten å skape et så trygt og fortrolig bilde som mulig av situasjonen, for gjennom det å kunne eliminere noen av de handikap som telefonintervju har når det gjelder å skape kontakt. Det ble notert flittig under hvert intervju og umiddelbart etterpå ble intervjuene renskrevet slik at viktig informasjon og gode utsagn ikke skulle gå tapt. Dette førte også til at jeg umiddelbart ble bedre kjent med min empiri, og lettet det senere arbeidet med å systematisere datamaterialet.

2.5 Behandling av data, for mye?

Etter at alle intervjuene var gjennomført og renskrevet, ble materialet ytterligere systematisert. Med mine 55 informanter lå jeg mer enn i overkant av det som ble anbefalt som gjennomførbart ved slike undersøkelser. Det var derfor ekstra viktig å finne en metode for å systematisere og skape oversikt over mine data.

Informantene ble delt i to etter hvem som ønsket å slutte og hvem som ønsket å ta gjenvalg. En todeling som jfr. problemstillingen er forsvarlig og uproblematisk. Deretter ble det utarbeidet datarapporter der informasjonen fra de spørsmålene jeg valgte å bruke ble samlet og satt opp ved siden av hverandre til sammenligning innenfor hver av gruppene (Neergaard, 1984). Avhengig av hva informantene svarte på et avgjørende åpningsspørsmål ble de to informantgruppene igjen delt opp i mindre grupper, som gjorde det overkommelig å få beskrevet og analysert alt materiale jeg benyttet.

De modellene jeg i min oppgave utleder av de overordnede perspektivene kan oppfattes som **idealtyper**, som "tager sigte på at karikere væsentlige træk ved virkeligheden" (Enderud, 1984).

Enderud definerer idealtyper i Webersk forstand og skriver videre:

"Det sker ved at vælge ut visse træk (variable), sammenfatte nogle av disse i mere overordnede træk og beskrive fænomenerne, som ekstremverdier på disse variable. Derved fremkommer idealtyper i betydningen rendyrkede yderformer".

(Enderud, 1984 s. 139)

Teorier og modeller som idealtyper kan for det første brukes til å nå en dypere forståelse av ulike empiriske fenomen, men de kan også brukes som normative idealbilder eller forbilder⁴, noe vi etterhvert skal se at enkelte bidragsyttere innefor de ulike perspektivene har bidratt til. Modeller kan også i et studie benyttes som konkurrerende eller kompletterende forklaringer, ofte benyttes de i en kombinasjon. Utgangspunktet for min analyse er kanskje heller som Enderud sier:

"Hvor langt kan perspektivene bære? Hvilket perspektiv giver alt i alt det bedste svar på spørsmålene?"

(Enderud, 1984 s.145)

55 intervjuer som i gjennomsnitt har vart i 40 min. inneholder mye informasjon. Alle gode råd og anbefalinger tilsier at det er **for** mye, iallefall når meningen har vært å benytte denne datamengden innenfor rammene av et hovedfag. Jeg har da også opplevd at datamengden har vokst meg over hodet, og at det har vært nødvendig å gjøre noen kraftige innskrenkninger og sylskarpe prioriteringer i valget av hva slags data som skulle komme med.

Intervjuguiden ble bygget opp med spørsmål som skulle avdekke og operasjonalisere bestemte variabler i tilknytning til min problemstilling. I og med at det senere kun er blitt brukt utdrag av den data jeg har kartlagt har det også vært nødvendig å justere problemstillingen. Samtidig som jeg etterhvert gjennom datainnsamlingen også har fått informasjon som har ført til større innsikt og ytterligere justering av problemstillingen. Det eksisterer mange meninger om dette er en god måte og forske på

⁴ Selvom dette ikke var Webers opprinnelige intensjon (Enderud, 1984).

eller ikke. I et strengt hypoteseverifiserende perspektiv vil det ikke bli ansett som god praksis å gå fram på denne måten. Men mange forskningsarbeider tilhørende den mer eksplorative induktive tradisjon blir utarbeidet delvis som nevnt ved en ping pong effekt mellom data, teori og problemformulering (Neergaard, 1984) (Beck Jørgensen, 1984), der det heller ikke nødvendigvis er slik at all innsamlet data benyttes - i første omgang?!

For meg er det viktig å poengtere dette og la det komme tilsyne i min oppgave. De ferdige rapporter og oppgaver innenfor min del av samfunnsvitenskapen gir i veldig stor utstrekning inntrykk av at det er kommet i stand gjennom en strengt rasjonell, deduktiv og hypoteseverifiserende prosess, men skjuler egentlig den virkelige prosessen som ofte ikke alltid er oversiktlig og forutsigbar (Beck Jørgensen, 1984), men kanskje nettopp har preg av et bordtennisspill.

KAPITTEL 3. DEN TEORETISKE RAMME.

3.1 Innledning.

Perspektivene jeg har valgt å bruke som teoretiske rammer i min oppgave kan refereres til som henholdsvis det "moderne" og det "klassiske" perspektivet på politikk, og bunner i to forskjellige demokratiske tradisjoner. De har vært betraktet som tidvis forenlige¹, men inneholder også uforenlige mål. Disse to strømmingene innen den demokratiske tradisjon har kjennetegnet henholdsvis det anglosaksiske og det franske miljø, og oppstod under de to store europeiske revolusjoner som det er alminnelig enighet om markerer innledningen til moderne europeisk politikk: den "puritanske" revolusjon i England på midten av 1600 tallet, og den franske revolusjon et hundreår senere.

Så når Lafferty i sin artikkel om deltakelse og demokrati innleder som følger:

"Av de mange ideelementer som har blitt knyttet til demokratibegrepet gjennom tidene, er deltakelse sannsynligvis det mest vesentlige. Uansett hva det ellers måtte bety, står demokratiet for tanken om at det er folket som skal styre, og for å kunne styre må man være med."

(Lafferty, 1983 s.30)

har han definert demokrati meget vidt. Vi skal snart få se at bla. folkestyre og det å delta innebærer meget forskjellige ting avhengig av hva slags perspektiv vi legger til grunn. I min gjennomgang av de to perspektivene vil to syn eller definisjoner på demokrati, deltakelse og politikk etterhvert tre frem.

Det "klassiske" perspektivet inneholder et begrep om politikk referert til som "praxis". Det innebærer at politikken og deltakelsen for borgere har en verdi i seg selv (Eriksen, forel H-90)). Røttene til dette perspektivet kan spores tilbake til den greske antikken via Rosseau og Mill (Sabine, 1984a) fram til

¹ Forenlige fordi en kan se at utviklingen av de demokratiske styreformene fra 1800-tallet og helt fram til i dag har hentet inspirasjon fra begge leire (Sabine, 1984a). Jfr. nettopp verdiene som er forenet i vårt selvstyre men som også innebærer konflikter.

dagens teoretikere som Pateman. Dette politikkbegrepet eller demokratiformen blir betegnet som integrerende der en legger vekt på samarbeide og debatt som viktig for politikkutfallet og der det blir viktig å se på hvem som deltar og hvordan beslutninger fattes.

Det moderne perspektivet har et begrep om politikk referert til som "poiesis", det innebærer at en ser på politikk kun som et middel en kan bruke til å nå andre mål. Tradisjonene her kan man bla. spore tilbake til Machiavelli og Locke (Sabine, 1984a) via bla. James Mill, Weber og Schumpeter, fram til dagens teoretikere som feks. Nozic og Hayek. Her blir vekten lagt på politikken og demokratiets aggregerende form, der politikken heller blir sett på som autoritativ verdifordeling enn som integrerende prosesser.

Disse perspektivene refereres også til som henholdsvis det "samfunnssentrerte" og det "individsentrerte" perspektiv eller demokratitolkning. Med en samfunnssentret tolkning menes et demokratisyn der en tar utgangspunkt i ideen om det suverene folk og den enkeltes rolle som statsborger og samfunnsmedlem. Med et individsentrert syn menes et demokratisyn som tar utgangspunkt i forestillingen om det suverene individ (Olsen, 1990). Jeg har valgt å referere til perspektivene som henholdsvis det konkurranse og elitedemokratiske, og det deltakerdemokratiske perspektivet, og gjør oppmerksom på at dette er paraplybetegnelser på perspektiver som inneholder flere ulike teorier for demokrati og deltakelse (Moldenes, persmed.).

3.2 Det elitedemokratiske perspektivet.

Jeg gjør rede for begge disse perspektivene delvis ved å trekke veksler på historien for å vise hvordan utviklingen innenfor disse to hovedgrenene av demokratiteorien har artet seg. Jeg vil også ta for meg noen nyere bidragsytere som på ulikt vis kan sees på som representanter for dette perspektivet.

3.2.1 Liberalismens² forløpere.

Ikke før i slutten av det 16 århundre ble staten igjen³ et sentralt objekt for politisk analyse. Machiavelli⁴ (1469-1527) blir ofte sett på som den moderne stats første teoretiker. I middelalderen hadde man sett på mennesket som et moralsk og religiøst vesen; man mente det fantes en objektiv naturlov som ga normer for det gode og det rette. Samfunnet var suverent, ikke statsoverhodet (Skirbekk, 1980). Da man i renessansen etterhvert fikk styrket den sentrale statsmakt, ble mennesket også individualisert. Ikke fellesskapet, men individet ble utgangspunktet, som hos bla Hobbes. Individet blir gjerne sett på som egoistisk, og for å hindre alles kamp mot alle trengtes en absolutt makt. Individualismen grunnis biologisk-materialistisk, og statsmakten ble lagt i hendene på en mann (Skirbekk, 1980).

² Jeg holder meg til et begrep om liberalisme som er temmelig generelt. Liberalisme representerer tanken om å verdsette og fremheve verdier som valgfrihet, fornuft og toleranse framfor tyranni og absolutte systemer (Held, 1987) (Pateman, 1985). Liberalismen vil begrense statens makt, og definere private sfærer uavhengig av statlig handling. Personlige affærer, familieforhold og forretningslivet er deler av det "sivile" livet som nettopp bør holdes unna politisk innblanding og statens autoritet.

Liberalismebegrepet inneholder også doktrinen om at alle mennesker skal ha frihet i alle forhold som hører dagliglivet til, som politiske, religiøse og økonomiske affærer. Ulike varianter av liberalister har tolket dette forskjellig, men de har alle vært forenet i tanken om at det er den begrensede konstitusjonelle stat, privat eiendom og en konkurrerende markedsøkonomi som er de sentrale mekanismene i koordineringen av individets interesser (Held, 1987).

³ Jfr de politiske system spesielt i Hellas, men også i Rom, før Kristi fødsel.

⁴ Selvom en kan se at Machiavelli ikke er noen liberalist, kan en allikevel se at hans teorier og tanker omkring aspekter ved folkelig selvstyre, har sporet an senere liberalister (Held, 1987). Hobbes (1588-1679) og Locke (1632-1704) var de virkelige foregangsmennene til den moderne liberalismen, og bidragsytere til det vi senere skal kalle "Beskyttelsesdemokratiet" (Macpherson, 1977).

Det som er mest sentralt for min oppgave er Machiavellis definisjon av politikk, samt hans menneskesyn. Politikk ble definert som en kamp for å vinne og opprettholde makt. Menneskene - også politikerne - ble sett på som egoistiske, late, mistenksomme og ikke istand til å gjøre noe godt uten at det var tvingende nødvendig. Det finnes ingen grenser for menneskets behov for materielle goder og makt. Men ettersom ressursene var knappe ble det ofte konflikt. Staten som et sterkt styresett med muligheter til maktutøvelse, var grunnlagt for å beskytte individet mot andres aggresjon for å sikre massenes trygghet.

Machiavelli gir klart uttrykk for et realpolitisk syn på statsstyret; det som teller er de politiske resultatene. Målet er alltid å få makten, og deretter å klare å holde på den. Målet var ikke som i gamle Hellas deltakelsen i seg selv, og det gode livet⁵, men simpelthen å holde på makta og stabiliteten (Skirbekk, 1980). Held mener vi finner spiren til demokrati i Machiavellis tanker. Andre teoretikere vil sikkert være uenige i det på grunn av den alltid bakenforliggende "maktsyke", og fordi han i enkelte av sine arbeider som i "Fyrsten" så tydelig har lagt for dagen sin elsk til den eneveldige leder som bestemmer all moral og lov, og selv er fritatt fra de samme regler.

I likhet med Machiavelli portretterer også Hobbes og Locke mennesket som grunnleggende egoistiske og nyttemaksimerende, alltid på søken etter maksimal nytelse og higen etter viktige posisjoner. Positive bånd mellom mennesker slik som kjærlighet, samhørighet og solidaritet, forstås utfra denne forklaringsmodellen som selvbergningstrang, dette gjelder først og fremst Hobbes (Skirbekk, 1980).

Hobbes og Locke var begge ute etter å vise hvorfor staten er nødvendig, de var ute etter å rettferdiggjøre staten uten nødvendigvis å forklare statens framvekst. De funderte over hvordan

⁵ Det gode livet kunne bare eksistere gjennom deltakelse i det politiske liv.

samfunnet ville være uten en stat. Dette gjør de begge gjennom læren om en naturtilstand og i kontraktsretten. Nettopp i kontraktsretten ligger deres definisjon av folkets suverenitet overfor herskerne, og her går spesielt Locke, noen skritt lengre på veien mot det vi kaller liberalisme, enn Machiavelli. De legger begge også forskjellige ting i bla. hva naturtilstanden og kontraktene besto av⁶. Begrepene individ, kontrakt og stat var sentrale både for Hobbes og senere Locke og begge så på staten som skapt av en samfunnskontrakt individer imellom⁷, slik at naturtilstanden ble opphevet eller forbedret. Men mens det for Hobbes var individets sjølbergning som var det sentrale i dette kontraktsforholdet, la Locke heller vekt på individets rettigheter. For begge var derfor politisk aktivitet rent instrumentelt grunnet (Held, 1987). Statens legitimitet skulle opprettholdes gjennom individenes samtykke. Locke er klart imot eneveldet, det er summen av alle individer som er suveren. Men samtidig som folk

⁶ Hobbes så for seg en situasjon uten staten der individene var i en naturtilstand, hvor de menneskelige forhold var preget av interessekonflikter og maktkamp. Resultatet ble en konstant kamp for å overleve, en krig med "alle mot alle". I denne tilstanden var livet ensomt, fattigslig, ekkelt, brutalt og kort. Det trengtes med andre ord noen forordninger som kunne gjøre livet lettere å leve og forhåpentligvis lengre (Held, 1987) (E.O.Eriksen, forel.V-91).

I Lockes naturtilstand er individene frie og likestilte, og deres fornuft gir dem mulighet til å være rasjonelle, og til å følge naturlovene. Lockes individer er i større grad enn Hobbes fornuftige og rasjonelle. Individet har rett til å disponere sin egen arbeidskraft, rett til å ha eiendom, rett til liv, frihet og eiendom. Individets rettigheter og liberalistisk tankegang dukker for alvor opp hos Locke. Når individene søker bort fra denne tilstanden var det fordi de allikevel erkjente at det ville være tryggere i et mer ordnet samfunn, og det var individets rettigheter og helt spesielt eiendomsretten som skulle sikres på denne måten (Skirbekk, 1980).

⁷ For at individet i det hele tatt skulle kunne være med på å inngå en slik kontrakt måtte det herske sikkerhet om at alle andre ville gjøre det samme. Individene inngikk ikke en kontrakt med herskeren, de inngikk en kontrakt med hverandre for så å "avstå" frihet. Herskeren var på dette vis suveren og hevet over en kontrakts forpliktelser. På dette vis gav Hobbes full støtte til eneveldet (Skirbekk, 1980).

skal kunne kaste representanter eller hele styresettet mener han allikevel at folks tilslutning er viktigst under innvielsen av staten⁸.

Hobbes og Lockes tanker representerer den tidlige begynnelse av studier omkring ønsket om å etablere både frihet for individet og tilstrekkelig makt til staten for å garantere sosial og politisk orden. Men det var Locke mye mer enn Hobbes som la grunnlaget for utviklingen av liberalismen, og som banet vei for senere teorier om representativitet gjennom å bidra til fremveksten av de mest sentrale tankene i moderne europeisk liberalisme. Tankene om den begrensede stat og at staten eksisterer kun for å sikre individets rettigheter og frihet, og at individet selv er de beste målbærere og dommere når det gjelder egne interesser (Held, 1987).

3.2.2 Beskyttelsesdemokratiet.

Hobbes, Locke og også Machiavelli har på forskjellig vis som tidligere nevnt sporet an senere og spesielt engelske liberalister som Jeremy Bentham (1748-1832) og James Mill (1773-1836) (Held, 1987). Det er disse teoretikere som har gitt "beskyttelsesdemokratiet" sitt klareste uttrykk.

Mill og Bentham godtar verken naturrettstanken eller kontraktslæren (Held, 1987) (Skirbekk, 1980). Den eneste måten en kan legitimere og rettferdiggjøre autoritet og politiske endringer på er gjennom menneskelige behov, eller nytte og lyst (Skirbekk, 1980). Mill og Benthams versjon av det liberale demokrati aksepterer det klassesdelte samfunn og bygger på det. Deres

⁸ Når individene hadde vedtatt samfunnskontrakten, måtte alle godta flertallets vilje, mindretallet måtte bøye seg for at samfunnet skulle fungere, så lenge staten og representantene holdt seg til den opprinnelige kontrakten om å garantere individet liv, frihet og eiendomsrett (Held, 1987) (Skirbekk, 1980). Locke går allikevel ikke inn for flertallstyre i betydningen av et representativt system med allmenn stemmerett. Han er fornøyd med at stemmeretten er begrenset til borgerskapet og adelen.

teorier bygger på verdiene i et kapitalistisk markedssamfunn og lovene i klassisk politisk økonomi (Macpherson, 1977). Utgangspunktet for Bentham og Mill er nemlig tesen om at mennesket handler kun for å tilfredsstillе sin lyst⁹ og for å unngå ubehag eller pine; altså utilitarismen i et nøtteskall. Dette er menneskets overordnede motivasjon for all handling, maksimere lyst og minimere lidelse. På grunn av dette er alltid individers interesser i konflikt med hverandre.

Siden de som styrer vil handle på akkurat samme måte som alle andre må en for å hindre maktmisbruk, sørge for at representantene og styresettet gjøres ansvarlige overfor sine velgere. En måte å maksimere lyst og nytte på er nemlig å skaffe seg makt over alle andre. Det er dette som er endel av kjernen i "beskyttelsesdemokratiet", den ansvarligheten de styrende skal ha overfor de styrte. Kun et demokratisk styresett ville være et effektivt middel for å klare å sikre felles interesser, dvs. interessen til massen av individer, og hindre at regjeringen hindrer alle andre individer å maksimere sin lykke.

Man kan nå et felles beste hvis individene får delta i konkurransebaserte byttesituasjoner, og maksimere sine fordeler uten statens innblanding. Det eneste gode kriteriet på det felles beste, er at så mange som mulig i samfunnet er så lykkelig som mulig. Utviklingen av politiske institusjoner, lovvedtekter¹⁰ og selve utøvelsen av politikken er legitim kun når prinsippet om nytte, lykke, lyst er ivaretatt og verdsatt. I demokratiet inngår viktige elementer som hemmelig valg, konkurranse mellom ulike kandidater, maktdeling, tale, trykke og organisasjonsfrihet. Kjernen i den liberale demokratiske staten er individenes frihet

⁹ Bentham og Mill setter likhetstegn mellom begrepene Lykke, lyst og nytte, de er tre sider av samme sak. Nytte er ikke individuell på samme måte som lyst og lykke. Lyst viser til individuell opplevelse mens nytte viser til ønskelige konsekvenser (Skirbekk, 1980).

¹⁰ De beste lovene og de beste regler for plikter og rettigheter var de som kunne produsere størst mulig lykke hos flest mulig - Benthams lovendringsprogram (Macpherson, 1977).

til å delta i økonomiske transaksjoner, delta på arbeidsmarkedet, og ha et privatliv uten statens inngripen. Staten skal være en minimumstat kun til for å sikre individet visse rettigheter, ellers skal man ha frihet **fra** staten. I teorien om beskyttelsesdemokratiet opererer man med et klart **negativt** frihetsbegrep, der frihet fra en involvering i staten på alle måter er det sentrale (Held, 1987) (E.O.Eriksen, forl. v-91). På denne måten blir demokrati et middel for å nå noen spesielle mål, den blir instrumentell. Demokrati har ingen mål i seg selv, som feks. oppdragelse eller folks selvrealisering¹¹.

I "beskyttelsesdemokratiet" er "det politiske" og staten minimalisert, og det politiske er en isolert sfære i samfunnslivet, isolert fra økonomi, kultur, privatliv osv. Staten beskytter på den ene side individene mot resultatene av at alles interesser vil komme i konflikt med hverandre, nettopp ved å være et slags ansvarlig representativt system. Samtidig som individet også beskyttes mot statlig inngripen i sine private og økonomiske sfærer ved at staten blir opprettholdt kun som en minimumstat. Individene er fri, fri **fra** statlig inngripen¹².

¹¹ Stemmeretten blir forbeholdt borgerskapet og adelens menn, kvinner og store deler av arbeiderklassen blir ekskludert i så måte, selvom mange av deres argumenter generelt sett skulle peke i retning av universal stemmerett. Stemmeretten og borgerskapspliktene blir i stor grad knyttet til eiendom, samtidig som selve muligheten for lykke er uløselig knyttet til rikdom og eiendom (Macpherson, 1977). Bentham ble etterhvert mer radikal i sine synspunkter på universal stemmerett enn Mill. I sine senere arbeider gikk han mer og mer bort fra sine reserverasjoner på området, men han kom aldri så langt som til å argumentere for full stemmerett for kvinner (Held, Macpherson).

¹² Enkelte vil hevde at denne tids liberalere var svært nølende når de kom til spørsmål om demokratiets utforming og stemmeretten. De utviklet teorier om likhet, frihet og demokrati uten å ta følgen av det fullt ut, kun for å tilfredsstille arbeiderklassen som var i ferd med å bli politisk dominerende i datidens England (Macpherson, 1977). Andre vil si at det var mer eller mindre velbegrunnet frykt for proletariatets diktatur som hindret teoretikerne i å ta skrittet fullt ut når det gjaldt feks. allmenn stemmerett, at det var trekk ved samfunnet som gjorde at det rett og slett ikke var modent for en

3.2.3 Konkurransorientert elitepreget demokratiteori.

Denne retningen innenfor demokratiteorien har fått ulike navn noe avhengig av hvem som skriver om den, og hva de legger vekt på. Macpherson kaller den for "equilibrium democracy", og legger derfor også mere enn andre vekt på den sementerende virkningen et slikt demokrati har på samfunnet (Macpherson, 1977). Held kaller modellen "Competitive elitism", som også inneholder begreper som er betegnende for denne modellen. Held legger i større grad enn Macpherson vekten på den konkurransen som oppstår mellom partiene og mellom lederne om velgernes gunst, konkurransen om makten. Dette er i tillegg en modell preget av elitisme. Politiske ledere/eliten valgt ut av partisystemene har hovedrollen i den politiske prosessen. Jeg vil her legge vekt på de aspekter ved disse teoriene som har mest relevans for min oppgave nemlig først og fremst, elitismen, deltakelsens form, velgernes rolle og markedsorienteringen og konkurransespektet der elitene og partiene oppfattes som å måtte konkurrere på samme marked om velgernes gunst.

Denne demokratiteoretiske retningen bygger på tanker fra Max Weber (1864-1920) og Joseph Schumpeter (1883-1946). Den har mye til felles med og kan ses på som en videreutvikling av det tidligere nevnte "beskyttelsesdemokratiet". Demokratiet er også her et middel eller en mekanisme for å velge, eller autorisere ledere, beslutningstakere eller regjering om du vil (Macpherson, 1977) (Held, 1987).

3.2.3.1 Weber.

I større grad enn de tidligere teoretikerne innenfor dette hovedperspektivet la både Weber og Schumpeter vekt på en beskrivende og forklarende form, der normative tilbøyeligheter

slik type reform. De hadde ikke noe partisystem, ingen parlamentarisme - for "filtrering" av interesser osv.

ifølge dem selv ikke hadde noen naturlig plass¹³ (Macpherson, 1977). Weber skrev lite om demokratiteori direkte, men mye av hans arbeider omkring det moderne samfunnets struktur og natur leder hen til en slik type modell. I Webers argumentasjon for en kapitalistisk økonomi, et parlamentarisk styresett og et konkurrerende partisystem er han på linje med mange av datidens liberalister.

Weber så bla. at utvidelsen av stemmeretten og utviklingen av partisystemet underminerte det klassiske liberale begrepet om parlamentet som et sted der den nasjonale politikk bestemmes gjennom rasjonell refleksjon, kun styrt av felles eller offentlige interesser, bestemt av parlamentarikere og "lokale spisser":

"De moderne partiorganisasjoner er barn av demokratiet, av stemmerett for massen, av nødvendigheten av masseagitasjon og masseorganisasjon, av utviklingen av den høyeste enhet i ledelsen og den strengeste disiplin. Spissenes herredømme og parlamentarikerstyre opphører. Den politiske virksomhet overtas av folk med politikk som hovedyrke **utenfor** parlamentet,..."

(Weber, 1990 s.25)

Veien lå åpen etter Webers syn for den "politiske elite" eller yrkespolitikeren (Held, 1987) (Weber, 1990). De som hadde partiapparatet i ryggen hadde også mulighet til å bli ledere, og sitte med makten. Partiene dominerte parlamentet og lederne dominerte partiene, det ble et slags "valgt diktatur". Lojalitet til partiene var viktig. Valgte representanter måtte holde partilinja og ble gjennom det veldisiplinerte "ja-menn" (Weber, 1990). Kampen om velgernes gunst gjør partiene til konkurrerende enheter eller maskiner, hvis første oppgave er å vinne valg. Lederskap er viktig fordi partiene er store samfunnsdominerende organisasjoner, og fordi folk generelt er passive. Denne passiviteten er uunngåelig på grunn av massenes "følelsesladethet". Følelser er ingen god basis for å beslutte og bedømme offentlige anliggender. Weber mener at elektoratet kun er i stand til å

¹³ Webers begrep om idealtyper i betydningen "rendyrkede ytterformer" brukes av mange nettopp om normative forbilder eller idealbilder, noe som i utgangspunktet ikke var Webers siktemål med begrepet, eller modellen (Enderud, 1984).

gjøre valg mellom mulige ledere, eller kvitte seg med dem hvis de viser seg å være udugelige (Weber, 1990).

Demokrati er som et marked, det sjalter ut de "svakeste" og hjelper frem de som er sterke og makter kampen og konkurransen om stemmer og makt. Demokratiet forstås best som en nøkkelmekanisme for å skaffe, sikre og legitimere effektivt politisk nasjonalt lederskap. Weber argumenterte for demokrati ganske enkelt fordi det i det moderne demokratis tidsalder gav maksimalt av hva man kunne vente seg av dynamikk og lederskap. Hans entusiasme for det representative systemet bygger ikke på noen anerkjennelse av demokratiske verdier, men en erkjennelse av at nasjonal storhet avhenger av gode og store ledere (Held, 1987). Han hadde derfor et instrumentelt syn på demokratiet, demokrati var et middel til å nå andre mål, ikke et mål i seg selv¹⁴.

Individene i dette instrumentelle markedsdemokrati vil jo også være instrumentelt rasjonelle. Men Weber har også begreper om en annen type rasjonalitet. Dette mener jeg ligger i hans skille mellom Sinnelagsetikk og Ansvarsetikk. Jeg skal ikke utdype disse begrepene her men nøye meg med å påstå at Weber sinnelagsetikk står for en mer normativt basert rasjonalitet der man handler først og fremst etter moralske normer¹⁵. Ansvarsetikken representerer etter mitt syn en mer instrumentell rasjonalitet der en må ta følgene av sine handlinger, og derfor alltid vil han ha

¹⁴ Det var viktig for han å finne en balanse mellom politisk autoritet og ansvarlighet overfor velgerne, uten å gi for mye makt til folket. Dette plasserer Weber i en klassisk liberal-demokratisk tradisjon der man samtidig forsvarer men ønsker å begrense borgernes politiske rettigheter. Men han fryktet også at det politiske liv i altfor stor grad skulle domineres av det byråkratiske system. For å begrense byråkratenes mulige makt fremhevet han den private kapital, det konkurrerende partisystemet og et sterkt lederskap. Han ofret derfor det faktum at det fantes massive ulikheter i samfunnet og i det politiske systemet på maktens alter. Han tonet ned individets rett til frihet og likhet, som er et viktig trekk i liberal teori (Held, 1987).

¹⁵ ..og legger følgene i Guds hender (Weber, 1990).

dette i mente når en vurderer ulike alternativer for handling. Når det gjelder politkerenes etiske basis lot han oss ikke være mye i tvil om hvilken type han hadde mest sansen for. Når det gjaldt sinnelagetikerne sa han som følger:

"..jeg har det inntrykk at i 9 av 10 tilfelle har jeg å gjøre med brushoder som ikke virkelig føler hva de påtar seg, men som beruser seg i romantiske sensasjoner."

Men når det gjelder dem som handler ansvarsetisk har han dette å si:

"Derimot er det umåtelig gripende å se når et modent menneske, likegyldig om gammelt eller ungt, virkelig og med fullt sinn kjenner sitt ansvar for følgene og handler ansvarsetisk."

(Weber, 1990 s.48)

Jeg vil slutte av dette avsnittet med et sitat fra Weber's "Politikk som livskall" som tydelig i tillegg viser Webers hang til en slags type elitisme:

"Politikk er som en langsom boring i harde planker, med lidenskap og øyemål på samme tid. Det er helt riktig, og all historisk erfaring bekrefter det, at man aldri nådde det mulige, hvis det ikke stadig ble grepet etter det umulige. Men den som skal gjøre det må være en fører. Og ikke bare det, men han må også - i ordets likefremme betydning - være en helt."

(Weber, 1990 s.49-50)

3.2.3.2 Schumpeter, elitismen og markedet.

Schumpeter forsøkte også å utvikle en empirisk og "realistisk" demokratimodell, og å være forklarende og beskrivende. Han ønsket å skape en demokratimodell mye nærmere "virkeligheten" enn tidligere teorier eller perspektiver¹⁶. Han tilhørte derfor en tradisjon innenfor samfunns og statsvitenskapen som sto sterkt på midten av 19 hundretallet. Som tidligere nevnt er det uenighet også om hvorvidt Schumpeter klarte dette. Enkelte vil hevde at hans arbeid også har normative dimensjoner (Held, 1987) (Mac-

¹⁶ "Klassiske demokratiteorier" som han selv kaller dem.

pherson, 1977).

Med demokrati mente Schumpeter en politisk metode for å velge eller autorisere ledere, og gi dem makt til å styre og beslutte i alle offentlige anliggender, selvsagt som en konsekvens av at de har fått et flertall av folks stemmer (Schumpeter, 1987).

Det demokratiske liv var slik som Weber også var inne på, preget av kamp mellom rivaliserende politiske ledere, ordnet i partier. Borgerens rolle var periodevis å velge eller "autorisere" regjering på egne vegne. Dette skapte demokratiets legitimitet, sammen med det faktum at borgerne også hadde mulighet til å erstatte en regjering med en annen hvis de ikke gjorde en skikkelig jobb, de autoriserte herskere måtte holde seg unna tyranni, fordi det alltid ville komme et nytt valg (Schumpeter, 1987).

Demokrati var en mekanisme som tillot en bred registrering av enkeltindividers behov, gjennom stemmeseddelen. Enhver lobbyvirksomhet eller forsøk på å påvirke politikerne etter at de var valgt, anså Schumpeter som meget uheldig. De viktige avveininger og avgjørelser skulle overlates til de med tilstrekkelig erfaring og kvalifikasjoner. Arbeidsdelingen mellom velgere og representanter skulle være klar og politikerne skulle slippe all mulig "baksete kjøring" (Held, 1987).

Han angriper "den klassiske demokratiske arv"¹⁷ for å være svært villedende i sin teori om tilblivelsen av "det felles beste". Det felles beste blir her til gjennom debatt, gode rasjonelle argumenter og enighet. Schumpeter mente for det første at dette var et umulig foretak pga. individenes mange ulike behov og verdier, samtidig som han mente det var en farlig tanke eller praksis på den måten at den kunne undertrykke konflikt, og

¹⁷ Kritisert av bla Pateman for ikke å spesifisere hva han mener. Den såkalte "klassiske demokratiteori" inneholder som kjent tanker fra så forskjellige teoretikere som Rousseau og J.S.Mill.

stemple alt annet som det ikke var felles enighet om som irrasjonelt¹⁸. En annen innvending Schumpeter har mot den "klassiske arv"¹⁹ er at en høy folkelig deltakelse rett og slett kan bli for lite effektivt, Et styresett "for folket" vil derfor mange ganger vise seg å være bedre for hele folket generelt²⁰ enn et styresett "av folket" (Held, 1987) (Schumpeter, 1987).²¹

Schumpeter karakteriserer elektoratet som svakt, offer for sterke emosjonelle impulser og intellektuelt lite skikket til å ta beslutninger på egenhånd, og også stadig offer for utenforliggende krefter. For mange vil ikke utdanning alene heller bety den helt store forskjellen, likegyldighet og mangel på dømmekraft kjennetegnet også mange av de med utdanning. De politiske tema og handlemåter var i følge han fjernt fra gjennomsnittsmenneskets dagligliv og vaner. Dette i motsetning til forretningsverdenen hvor mennesker til daglig må forholde seg til problemstillinger lignende de i politikken. For at et menneske skulle kunne gjøre seg gjeldene i det politiske systemet, og lykkes i konkurransen med mange andre, trengtes derfor sannsynligvis i følge Schum-

¹⁸ Han mente at det var umulig å se "folkets vilje" som noe rasjonelt og uavhengig. Behov er ingen stabil størrelse, reklamen og annonsørenes evne til å skape behov for nye produkt og bringe gamle fram i lyset, vitner om individuelle behov og ønsker som noe som er svært ømfintlig og manipulerbart. Den "folkelige vilje" en finner i politikken er derfor etter Schumpeters mening mer fabrikkert enn en "ekte" folkelig vilje (Schumpeter, 1987) (Held, 1987).

¹⁹ Schumpeters massive angrep på den "klassiske demokratiarv" utviklet seg i manges øyne også til et angrep på den sentrale liberale ide om det autonome individ. Han innrømmet at individer kunne være aktive og initiativrike når det gjaldt konsum og eget privatliv, men kom veldig nær å benekte at en slik kapasitet eksisterte i det politiske liv.

²⁰ Fordi det gjør flest mennesker tilfreds.

²¹ I sin kritikk av den "klassiske demokratiteori" mener Held Schumpeter begår en alvorlig kategorifeil. Han mener demokratiets natur er empirisk bevist, og avviser på dette grunnlag det klassiske demokratiets normative forankring. Men som Held skriver, det at det "klassiske demokrati" ikke eksisterer behøver ikke bety at det er umulig (Held, 1987).

peter, en blanding av utdanning, erfaring og personlige egenskaper. Politikken²² ble nettopp sett på som en forretning der politikerne var produsenter og velgerne konsumenter. Schumpeter skrev:

"Politically speaking, the man is still in the nursery who has not absorbed, so as never to forget, the saying attributed to one of the most successful politicians that ever lived: 'What businessmen do not understand is that exactly as they are dealing in oil so I am dealing in votes'."

(Schumpeter, 1987 s.285)

Schumpeter har som det tydelig kommer fram, et instrumentelt syn på demokratiet. Hans demokrati fungerer på samme måte som den konkurransebaserte markedsøkonomien, som et institusjonelt arrangement slik som markedet, der ulike grupper av individer - entreprenører - konkurrerer om elektoratets stemmer (Bottomore, 1987).

Senere har flere teoretikere bidratt til utviklingen av det en kan kalle en "partikonkurranse modell" (Moldenes, 1991). Antony Downs "An Economic theory of Democracy" fra 1957, regnes som svært sentralt og et av public choice-skolens mest banebrytende arbeid (Levin, 1988). Public choice-skolen og Downs modell hviler på noen grunnleggende antakelser, bla. at mennesket handler rasjonelt også i politikken²³, velgerne ønsker å maksimere sin egen nytte til enhver tid i form av feks. ønske om lavere skatter, mens politikerne ønsker å maksimere gjenvalg. Downs uttrykker seg bla. slik:

"Thus, whenever we speak of rational behavior, we always mean rational behavior toward selfish ends".

(Downs i Levin, 1988 s. 15)

²² Partiene hadde et sett av prinsipper karakteristisk for det ene partiet, men de var like viktige for partiet som varene for en butikk. Ellers var alle partier temmelig like rett og slett fordi de i hovedsak var "maskiner" som skulle brukes for å vinne konkurransen om makt (Schumpeter, 1987).

²³ Med rasjonelt mente Downs egoistiske handlinger.

Det viktigste er i denne sammenheng konkurransen. Enten en fokuserer på enkeltindividers kamp for egeninteresser eller partienes kamp, har en utelukkende et perspektiv på politikk som konfliktfylt der preferanser er gitt en gang for alle - de endres ikke feks. i dialog mennesker imellom. Det normative og integrerende innhold i politikken blir her lagt svært liten vekt på i analysen av hva politikken egentlig dreier seg om.

Pluralisme.

I Schumpeters og andres teorier finnes det ingen mellomledd mellom den individuelle borger og det valgte lederskap. Liten oppmerksomhet er viet de sammenslutninger og organisasjoner som samler og knytter sammen ulike grupper mennesker med ulike interesser.

Pluralismen utviklet en sterk posisjon i USA i 50 og 60 årene og kan sees på som et alternativ til det elitepregede konkurransedemokratiet. Pluralistene studerte bla. gruppepolitikens dynamikk gjennom ulike interesseorganisasjoners aktiviteter i forhold til konkurranse omkring valg (Held, 1987). Politikk blir for pluralistene en fordelingsprosess og betegnes av en konkurranse mellom grupper mer generelt sett, om fordelingen av goder i samfunnet²⁴. Pluralismen bygger også på en markedsmodell preget av frikonkurranse, der staten har en beskjeden rolle (Dunleavy, 1991). Partier og offentlige administrative organ blir også betraktet som interessegrupper på linje med andre i samfunnet.

Jeg vil ikke her gå ytterligere inn på det pluralistiske konkurransedemokrati. Det inneholder et aggregerende, instrumentelt og konkurransepreget perspektiv på politikk på samme måte som de teorier nevnt ovenfor (Eriksen, forel.V-91), og jeg lar dem derfor ligge i denne sammenheng.

²⁴ Andre trekk ved samfunnet er ifølge pluralistene at det består av et mangfold av grupper. Teorien forutsetter at alle samfunnsmedlemmer er organisert helst i flere grupper samtidig. Det er en forutsetning for innflytelse og for å sikre mot et statlig tyranni (Moldenes, 1991).

3.2.4 Neoliberalismen.

Som tidligere nevnt hørte både Schumpeter og Weber til en tradisjon som la stor vekt på å være realistiske og beskrivende i sine teorier. Samfunnsvitenskapen skulle beskrive hvordan samfunnet var, ikke hvordan det burde være. Men denne liberalistiske retning innen demokratiteorien har etterhvert også fått sine normative teoretikere og kan refereres til som neoliberalister eller "det nye høyre" (Held, 1987) (Eriksen, 1990).

Generelt sett er synet her at politisk liv på samme måte som det økonomiske liv bør være et spørsmål om individuell frihet og initiativ. Nøkkelen er et samfunn basert på et fritt marked og minimumstaten (Held, 1987). Det "nye høyre" ønsker i tillegg en utvidelse av markedet til å gjelde flere og flere av samfunnets områder, og en stat rensket for engasjement i økonomien og i det å la ulike grupperinger få sjansen til spesielle fordeler gjennom sterk tilknytning til staten²⁵. Neoliberalere eller markedsliberalerne vil hevde at velfredstaten undergraver effektiviteten og dynamikken i samfunnslivet (Eriksen, 1990). Thatcher og Reagan sto for denne type politikk i 70 og 80 åra. De knyttet seg bla. til den klassiske liberalistiske doktrine om at det felles beste - eller det beste for flest mulig individer - som oftest kan realiseres gjennom at individer handler og konkurrerer for sine ønsker og behov med minimalt av statlig innblanding²⁶.

Nozic og Hayek er blant de fremste representantene for denne nyliberale retningen (Slagstad, 1991)²⁷. Nozic legger stor vekt på individet som den sentrale enhet i sine studier. Ingen organisasjon eller sammenslutning bør eksistere uten et vedvaren-

²⁵ Pluralismen.

²⁶ Den liberale tanken om markedet som mekanisme for politisk og sosial regulering har en egen motsats i troen på en sterk stat som skulle kunne sikre grunnen for utviklingen av forretningslivet, handel og familielivet. En stat med økt makt men med sterke begrensninger på bruken av denne, innblanding. (Beskyttelsesdemokratiet).

²⁷ E.O.Eriksens doktordisputas, 28/9-91.

de samtykke og kontroll av individene selv (Held, 1987). Hvert individ er unikt og uensartet. Han legger stor vekt på individets naturlige rettigheter som frie borgere, til å jobbe for egne mål så lenge det ikke går utover andre.²⁸ Rettighetene er tett knyttet til rett til eiendom, og det å opparbeide seg ressurser/rikdom.

Det finnes ikke noe begrep om det felles beste. Ethvert menneske lever og definerer sin verden på sin måte. Det som er godt for et menneske er ikke nødvendigvis godt for et annet og preferanser kan endres (Nozic, 1986). I Nozic's "Utopia"²⁹ har mennesker frihet til å gå sammen for å jobbe for deres visjoner om det gode liv. Men sammenslutninger er helt frivillig, og ingen skal kunne tvinge sine visjoner på andre³⁰. Minimumstaten har i følge Nozick en hovedoppgave, den skal være en beskyttelse mot maktmisbruk, tyveri, bedrageri osv.

Forholdet mellom individuell frihet, demokrati og staten er i det videre noe uklart hos Nozick (Held, 1987). Hayek har ifølge Held et mer avklart forhold her. Han støtter representativt demokrati i prinsippet, men ser grunnleggende farer ved nåværende demokratiformer. Han ser en fare i at et flertall skal få styre i stedet for de som har kompetansen, fare for flertallstyre og tyranni. Dette er kjente tanker bla. fra Schumpeter. Hvis ikke folk begrenses i sine handlinger av generelle lover, finnes det ingen garanti for at deres avgjørelser vil bli "kloke" eller gode. Hayek utvikler en teori om demokratiet som kan kalles legalt demokrati.

Statsmaktens oppgave blir ifølge Hayek å sikre at en rekke lover og regler overholdes slik at hver enkelt person, utfra kjennskap til situasjon og lover kan jobbe for å nå egne mål uten å skade

²⁸ Følger her på mange måter opp Locke.

²⁹ Kaller det selv.

³⁰ Nozic er i tillegg til å være liberalist og liberal kanskje først og fremst "libertarianer" (Held, 1987). Dvs. har den oppfattelse at mennesket har en fri vilje og er i kraft av denne, ansvarlig for sine handlinger (Lubke, red, 1983).

andre (Lubke, red, 1983). Et demokrati basert på flertallstyre kan også være svært tyrannisk, fordi ingen vet bedre enn individet selv hva som er til dets eget beste. Ethvert forsøk på å regulere individers aktiviteter og liv er ifølge Hayek undertrykking og et angrep på friheten (Hayek, 1983). Han fornekter ikke at det finnes noen sosiale eller felles mål, men det skyldes rett og slett ett sammenfall av interesser hos enkelte individer. Det er kun ved å spesifisere disse målene at en sammenslutning av individer kan forsvares, og bare så lenge individene velger det selv (Nozick, 1986) (Hayek, 1983). Den eneste legitime måten å kartlegge kollektive behov og valg på individuell basis, er gjennom det frie marked.

Demokrati er hos det "nye høyre" slett intet mål i seg selv, det er et middel, en "utilitaristisk oppfinnelse"³¹, til hjelp for å sikre det aller viktigste mål - friheten (Hayek, 1983). Hayeks "legale demokrati" er avhengig av en minimumstat og et samfunn basert på de frie markedskrefter³².

3.2.5 Oppsummering.

Teorien om elitedemokratiet er preget av et **aggregerende perspektiv på politikk**. Det betyr at man har innsett at noe slikt som et "felles beste" uavhengig av aggregerte enkeltindividers interesser, ikke eksisterer slik som det gjør det i et integrerende perspektiv. Alle individer er forskjellige og har sine egne interesser. Det blir på en måte politikerenes jobb å fange opp alle disse interessene og aggregere dem opp til noe som flest mulig individer kan akseptere utfra sine egne særinteresser. I

³¹ Hayek er utilitarist.

³² Men han ser ikke på dette systemet som "laissez faire" slik som mange andre liberalister Feks. Mill, Bentham og Nozic. (libertarianer, men ikke utilitarist). Hayek mener at en stat alltid til en viss grad dominerer og strukturerer det sivile samfunn og privatlivet. Det kan være på grunn av dette at Hayek's frihetsbegrep allikevel blir definert til å være positivt. Fundamental liberalistisk frihet er negativ, dvs frihet **fra** tvang, dominans osv. Men noen liberalister opererer allikevel med et mer positivt begrep om frihet slik som J.S.Mill, og tydeligvis Hayek (Lubke, 1983).

dette ligger også at individet med sine særinteresser som er fundert i nyttemaksimering for individet selv, er grunnleggende fritt i den forstand at ingen vet bedre hva slags interesser individet har enn individet selv.

At mennesker skal kunne møtes å debattere seg fram til noe som kan fungere som et felles utkomme eller beste, gjerne med det gode argument som legitimitetsbakgrunn, og at et felles beste skal kunne fungere som noe som er noe annet eller uavhengig av alle enkeltindividers særinteresser, er en saga blott ifølge teoretikerne innen dette konkurransebaserte, eliteorienterte perspektivet. Det oppfattes umiddelbart som paternalisme, og at man står i fare for bla. å undertrykke konflikter og fatte beslutninger som synes fjernt fra enkeltindividers interessefelt. Konflikt blir på mange måter sentralt i et slikt aggergerende perspektiv på politikk, all den tid menneskers verdier og preferanser oppfattes som gitt, og det fokuseres på politikken som en interessekamp om fordelingen av knappe ressurser.

Individets suverene rett til å definere hva som er egne interesser, innebærer ikke i dette perspektivet et ønske om en bred folkelig deltakelse i de demokratiske prosesser og beslutninger, som på mange måter er hovedelementet når jeg tidligere har skrevet om deltakelse som en verdi ved det lokale folkestyre. Folks deltakelse i elite og konkurransedemokratiet er begrenset til valg på lederkandidater allerede plukket ut av partiene. Ingen annen type deltakelse eksisterer verken ved valg eller i mellom valgene. Demokrati og deltakelse har ingen verdi i seg selv, det er kun mekanismer som skal kunne sikre den maksimale frihet for individene og at ledere og regjering blir valgt. De få, eller eliten vil deretter ivareta individenes interesser på alle måter. Markedskreftenes frie spill preger politikken der elektoratet er konsumentene og politikerne er produsentene som konkurrerer om velgernes stemmer. De politiske institusjonene blir med dette å regne som private bedrifter bla styrt av de normer og verdier som er karakteristisk for disse.

Kanskje spesielt aktuelt her er verdien om effektivitet som i denne sammenheng blir markedsrelatert og økonomisk mål/middel relatert. Effektivitetet knyttes nettopp til en "effektiv betjening" av konsumentene, en effektiv beslutningsprosess som går raskt, der færrest men "dyktigst mulig" mennesker er med³³. En bred folkelig deltakelse i beslutningsprosessene er ikke effektivt i denne sammenheng. Effektivitet definert i markedsrelatert mål/middel termer kan også knyttes hen til en spesiell dimensjon ved effektivitet som en viktig lokalpolitisk verdi, som jeg vil vise spesielt i det siste avsnittet av dette kapittelet.

I dette perspektivet eksisterer det et skarpt skille mellom staten og økonomien, kulturen og "det private". Begrepet om minimumstaten er treffende, og beskriver en stat som skal regulere minst mulig av individenes liv, men allikevel sikre individenes frihet og rettigheter i et fritt marked ved å sikre feks fri konkurranse og likhet for loven. Det som på mange måter betegner og binder sammen teoretikerne i dette perspektiver er også begrepet om den "negative" frihet, frihet fra tvang, tyranni, statens inngripen osv. Dette i motsetning til den "positive friheten" som betegner frihet til å oppnå noe³⁴.

³³ Dyktighet kan som tidligere nevnt knyttes til nivå på utdanning, erfaring fra næringslivet.

³⁴ Hayek med sitt i større grad positive frihetsbegrep spiller en beskjedne rolle i dette perspektivet. Jeg skriver "i større grad" fordi jeg er usikker på om ikke hans frihetsbegrep i noen grad favner både det positive og det negative element?

3.3 Det deltakerdemokratiske perspektiv.

Det deltakerdemokratiske perspektiv bygger på tradisjoner helt tilbake til Athen og den greske bystaten. De nyere teoriene om deltakerdemokratiet settes ofte opp mot de i mange henseende fortsatt rådende teorier om elite/konkurransedemokratiet, der demokrati primært betraktes som et styringsmiddel for den politiske elite. Disse teoriene kan også ses på som en direkte reaksjon på og kritikk av de elitistiske og konkurransebaserte teoriene og den måten disse beskriver hvordan et demokrati fungerer eller bør fungere avhengig av om man definerer teoriene som deskriptive eller normative.

Også her vil det bli tatt utgangspunkt i noen historiske og teoretiske linjer i forbindelse med utviklingen av deltakerdemokratiet som perspektiv, før jeg tar for meg noen av de nyere bidragene.

3.3.1 De Atenske røtter.

Historisk vil jeg komme til å måtte gå svært langt tilbake, helt til omkring 500 år før Kristus til Hellas og Athen. Denne bystatens politiske idealer som likhet mellom innbyggere, frihet, respekt for lov og orden osv. har vært sentrale emner i den politiske tenkningen i vesten i århundre. Idealene og målet for det Athenske demokratiet beskrives godt i Pericles berømte begravelsestale¹. Det offentlige og det private liv er atskilt i den greske bystaten. Mennesket kan bare realisere seg selv fullt ut og leve "ærefullt" som borger, i og gjennom deltakelse i "det offentlige", i bystatens politikk. I dette samfunnet har borgeren rettigheter og plikter som ikke er knyttet til det private individet. Pericles sa:

"We do not say that a man who takes no interest in politics is a man who minds his own business, we say that he has no business here at all."

(Pericles, Held 1987 s. 17)

¹ Skrevet av Thucydides, men lagt i munnen på Pericles.

Slike plikter vil ikke bli krevd av mennsker i en stat der det primære mål er å beskytte den private eiendomsretten og individets privatsfære. Borgeren får disse plikter og rettigheter kun i egenskap av nettopp det å være borger, eller "**Homo politicus**" det politiske mennesket. Det gode livet var kun mulig i "polis", den politiske sfæren av staten.

Den moderne distinksjonen mellom stat og samfunn, eller folk og styresett som begynte å ta form på 15-1600 tallet i forbindelse med bla Hobbes og Machiavelli sine teorier er ikke endel av bystaten Athens filosofi. I denne bystaten er det aktive og deltakende folket en del av styresettet. Man kan kanskje si at folket var involvert i et slags selvstyre. Alle borgerne møttes til debatt, beslutningsfatning og til å vedta lover og forordninger. Selve styringsprosessen var basert på det Pericles referer til som "proper discussion". En fri og urestriktiv diskurs garantert av "isegoria", dvs. en lik rett for alle til å ta del i den suverene forsamling. Pericles sa:

"We Athenians, in our own person, take our decisions on policy or submit them to proper discussions: for we do not think that there is an incompatibility between words and deeds; the worst thing is to rush into action before the consequences have been properly debated."

(Pericles, Held 1987 s. 17)

Utfallet av ulike beslutninger og lovutkast hvilte på den enkelte borgers evne til å overbevise og overtale, og i kraften til det beste argumentet. Gammel vane eller rå makt var ingen gode virkemidler i arbeidet for å komme fram til et felles standpunkt². Statens lover var innbyggernes egne. De sikret mot

² The assembly eller hovedforsamlingen på 6000 representanter tillot at de tema det var stor stridighet om gikk til votering, dvs. flertallsvotering. Votering var både en måte å synliggjøre ulikheter i synspunkter og bedømmelse samtidig som det var et middel til å legitimere en løsning på problemer som velgerne var svært uenige om.

tyranniet og sikret friheten. Borgerne holdt seg til loven rett og slett fordi det var dem selv som argumenterte for den og var med å vedta den. Det pedagogiske aspektet ved bystaten Athens styresett var også fremtredende. Athenerne var svært stolte av sitt frie og åpne politiske liv hvor borgerne kunne utvikle og realisere sine egenskaper og kapasiteter, avhengig av de mulighetene hvert enkelt menneske hadde³ (Held, 1987).

Ideen om mennesker som aktive medborgere og deltakere i styre og stell av sin egen stat, og ikke bare lydige undersåtter for en eneveldig hersker hadde svært få tilhengere etter Athen og fram til tidlig renessanse. Fram til arbeidene til Thomas Aquinas i det 1300 århundre var kirkeledernes påvirkning av politisk tenkning dominerende. Av alle de utviklingstrekk som førte til nytenkning omkring stat og menneske var nok den protestantiske reformasjonen mest betydningsfull. Reformasjonen stilte spørsmålstegn ved det eksisterende systemet. De så bla.på menneskenes avhengighet av systemet, kravet de ble møtt med om lydighet i forhold til systemet. Både Luther og Calvins læresetninger inneholdt ett nytt begrep om mennesket som "et selvstendig individ" (Held, 1987).

Ikke før i slutten av det 1600 århundret ble begrepet om staten et sentralt tema i polititisk analyse, dette kanskje først og fremst gjennom arbeidene til Machiavelli (1469-1527), Hobbes (1588-1679) og Locke (1632-1704). Disse tenkeres begreper om staten og individet representerer en ideologi som ikke lett kan føres tilbake til Athens filosofi om borgernes rett og plikt til

³ De eneste som **fikk** være med i "det virkelige eller gode livet" var allikevel kun Athenske menn over 20 år. Kvinner, slaver, immigranter, barn, ungdom og ellers mennesker som ble regnet for ikke tilregnelige, tilhørte "privatsfæren" og den anonymitet som det medførte "Det gamle demokrati" var et demokrati for patriarker. I følge Sabine var 1/3 av Athens innbyggere slaver. Immigrantene eller de "bofaste fremmede" utgjorde også en betydelig del av handelsbyens innbyggere, detsamme gjorde kvinnene som iallfall utgjorde 50%, sannsynligvis mer. Det var derfor i realiteten ikke mange av Athens innbyggere som hadde de virkelige politiske rettighetene gjennom det å få være en statsborger (Sabine, 1984b).

deltakelse i statens "drift". Jeg behandler disse teoretikerne mer detaljert tidligere i dette kapittel. Akkurat her gjør jeg heller et lite hopp i historien fram til dem som for alvor tok opp endel av tankegodset fra det gamle Hellas.

3.3.2 Utviklingsdemokratiet.

Som et klart alternativ til beskyttelsesdemokratiet representerte Rosseau (1712-1778) og John S. Mill det man kan kalle **Utviklingsdemokratiet**. Her forsøkte man å kombinere et syn på forholdet mellom innbygger og stat med et sterkt engasjement for individets forhold, moral og sosiale utvikling (Held 1987).

Dette synet var sterkest på 17 og 1800 tallet, og nådde et høydepunkt under den franske revolusjonen som virkelig satte menneskerettigheter og statsborger/deltakerrettigheter på dagsordenen. Utviklingsdemokratiet vektlegger viktigheten av demokratiske institusjoner og deres betydning for å kunne skape et aktivt og engasjert folk. Utviklingsdemokratiet fant sin form både i radikal og liberal retning. Rosseau ansees for å være den som først la grunnen for et radikalt perspektiv, mens John S. Mill derimot var den som gav utviklingsdemokratiet sitt liberale preg (Held 1987).

3.3.2.1 Rosseau.

Rousseau var svært misfornøyd med de liberales⁴ syn på samfunnet,

⁴ Enkelte teoretikere mener det ikke er riktig å sette et skarpt skille mellom liberalistene på den ene siden og Rosseau på den andre. At det hersket en dyp splittelse blandt de som etterhvert ble ansett som liberalister viser dette sitat, samt at Rosseau også kan sees på som enslags liberalist: "Enkelte tyske filosofer og liberale gikk inn for mål som individualisme, utvidet frihet og et rasjonelt lovverk. De forbandt ikke disse mål med politisk frihet eller folkelig deltakelse. For endel var idealet et opplyst enevelde og utilitaristiske rettningslinjer, samme hva det ville bety for bestemte og historiske friheter eller en konstitusjonell tradisjon. Reformeringen av samfunnets institusjoner i liberal retning ble viktigere enn den liberale metoden. Og den liberale tradisjon ble ytterligere splittet: Noen liberalere ble tilhengere av en despotisk metode, mens andre, som bla. Rosseau søkte den liberale ånd i "allmennviljen" eller folket" (Smith, 1984 s. 103). Mens feks. Pateman mener at å kalle Rosseau en libera-

individet og deltakelse. Ideen om at individers samtykke legitimerer et styresett eller en stat var sentral både for liberalismens forløpere, og de senere liberalistene⁵. Det opereres grovt sagt med individet som noe fullt ferdig, med egeninteresse, kalkuleringssevne, lyst og profittønske osv., alt dette forut for og uavhengig av statssamfunnet. Staten ble sett på som et middel til å verne om individets interesser, privat initiativ og privat eiendom. Staten hadde ingen verdi i seg selv (Skirbekk 1980).

Skillet mellom staten og samfunnet var sentral og Rosseau kritiserte dette skillet og mente at den grunnleggende enheten var mennesket i fellesskapet, eller borgeren i samfunnet (Skirbekk 1980). Staten og samfunnet er smeltet sammen, staten griper inn i og innbefatter alle deler av samfunnslivet. Til staten overlater samfunnsborgeren alle sine private rettigheter og interesser⁶. Borgerens personlige vilje faller, når den forstås på den rette måten, sammen med allmeninteressen. Allmeninteressen har alltid rett og dekker helt og fullt

list og å viske ut skillet mellom han og feks. Locke er fullstendig feilslått (Pateman, 1985).

⁵ De første fokuserte på sosiale kontrakter mellom individet og makthaverne, de siste på valgurnene (Held 1987).

⁶ Rosseau var også opptatt av natutilstanden og samfunns kontrakter, men hos Rosseau er det ikke bare snakk om to helt klart atskilte tilstander, natutilstanden og samfunnet I Rosseau's arbeider finner vi heller rekonstruksjonen av en slags gradvis utvikling der samfunnet og det fullendte mennesket tar form, og hvor resultatet omsider blir det politisk organiserte samfunn (Skirbekk 1980). Mennesket har gått fra en slags natutilstand til en situasjon preget av en "samfunnskontakt" basert i et samfunnsmessig fellesskap (Coleman, 1986). Men han priser menneskets individualistiske natutilstand og han laster samtidssamfunnet for å ha undertrykt individet. Et folks suverenitet kunne ikke representeres, og han mente at det engelske folket trodde de var frie, men at de tok helt feil. De var fri kun når de valgte medlemmer til parlamentet, med en gang valget var over var de igjen slaver, redusert til ingenting (Bobbio, 1987). Individualismens hans er allikevel basert i et positivt frihetsbegrep.

borgerens vilje dersom han har medvirket til enighet i gruppen⁷ (Sabine, 1984a). Private sammenslutninger av samfunnsborgere er nettopp fordi de er private, uforenelige med den allmene interesse. Chenier⁸ raljerer over disse tankene slik:

"Uforstandig og ulykkelig er den stat der det finnes ulike sammenslutninger og kollektive organer hvis medlemmer med sin inntreden erverver ånd og innstilling forskjellig fra allmenånden og allmeninteressen! Lykkelig er det land der ingen annen form for sammenslutning finnes enn staten, intet annet kollektivt organ enn landet, ingen annen interesse enn det allment gode?"

(Chenier i Sabine, 1984a s. 239)

Ideelt sett så Rosseau individer involvert i direkte deltakelse omkring tilblivelsen av de lovene som igjen regulerte deres egne liv⁹. Den suverene autoritet skulle ligge hos folket som selv lagde de lovene de levde etter.

Folket ville kun være suverent når det aktivt var med på å skape og artikulere "det felles beste". Held skriver:

"In order to grasp Rosseau's position it is important to

⁷ Tror han at hans interesse går ut på noe annet tar han feil, og blir han tvunget, skjer det for å "tvinge han til å bli fri" (Sabine, 1984a). Held legger allikevel vekt på at Rosseau også så at opinionen slett ikke ville være enige i alt til enhver tid når det gjaldt hva som skulle være det felles beste, og han aksepterte derfor flertallsavgjørelser gjennom votering (Held, 1984).

⁸ En dikter og revolusjonær som selv ble offer for denne "terror" (Sabine, 1984a).

⁹ Rosseau mente at mennesket var opptatt av sin egen personlige utvikling. Coleman hvis egne teorier hører til i public choice tradisjonen legger vekt på at Rosseau har et begrep om mennesket som maksimerende av egen interesse, samtidig som de bruker sine suverene rettigheter for å nå sine mål og interesser (Coleman, 1986). Levin legger i motsetning til dette vekt på Rosseaus betydning for tilhengerene av "allmaninteressehypotesen" på grunn av hans sterke tro på "manniskans ursprungliga godhet", kanskje nettopp fordi Rosseau mener mennesket er kapabel til å ta andre hensyn enn de rent egoistiske (Levin, 1988 s.139). Og det er Rosseau sett i dette lys som er mest interessant i min gjennomgang av det deltakerdemokratiske perspektiv.

distinguish the "general will" from the "will of all": It is the difference according to him, between the sum of judgements about the common good and the mere aggregate of personal fancies and individual desires".

(Held 1987 s. 76)

I begrepet "general will" ligger det jeg vil kalle Rousseaus **integrerende** perspektiv på hvordan det felles beste, eller allmenviljen blir til. Alle borgere kan ikke alltid bli enige om det felles beste til enhver tid. Det felles beste blir heller til gjennom en prosess der diskusjon og kommunikasjon mellom borgerne står sentralt for å kunne utvikle dette felles ståsted. Utviklingen av det felles beste som en integrerende prosess er en prosess der fellesskapets interesser gjennom dialog og samarbeid blir noe selvstendig, og ikke kun summen av alle individers særinteresser som må konkurrere innbyrdes. Levin sier det slik når han beskriver hva Rousseaus teori om allmenviljen innebærer:

"Analysen av hur den enskilde underordnar sin vilja under styrelsen, darfor att han sjalv som medborgare ar en del i denna styrelse - hur "allas vilja" uppgår i "allmanviljan" - har rekonstruerats som en beskrivning av hur sjalviska aktorer lar sig samarbeta for att ta sig ur "Fångarnas dilemma" och nå fram til kollektivt rationella losningar".

(Levin, 1988 s.139)

Allmenviljen representerer i følge Rousseau folkets **egentlige** vilje, eller samfunnets interesse, i motsetning til alle særinteressene¹⁰ (Skirbekk 1980). Dette synet står i kontrast

¹⁰ Frihet og likhet var nøye knyttet sammen for Rousseau. Den sosiale kontrakten skulle også etablere likhet mellom borgerne, de skulle alle ha de samme rettighetene. Rousseau ønsket en stat der ingen borgere skulle være rike nok til å kjøpe andre, og ingen skulle være så fattige at de lot seg selge. Men vi finner også hos Rousseau reserverasjoner på likhetsgraden. Han var nemlig ingen talsmann for absolutt likhet. Likhetsidealet måtte ikke være slik at graden av velstand og politisk makt måtte være nøyaktig lik for alle. I likhet med mange andre ekskluderte også Rousseau alle kvinner og fattige fra "folket". Kvinner ble ekskludert fordi de imotsetning til menn "ikke var istand til å ta sanne og veloverveide standpunkt, da deres tanker ofte ble tåket til av voldsomme lidenskaper" (Held 1987). Kvinner trengte mannlig styring og beskyttelse hvis de i det hele tatt skulle møte politikens utfordringer. De fatti-

til et annet perspektiv som har et aggregerende syn på hvordan det felles beste blir til, referert til som "The will of all" i sitatet fra Held.

Rousseau har av enkelte blitt beskyldt for å bevege seg på grensen til tyranni, fordi han i sine arbeider ikke så noen grenser for folkets suverenitet og deres demokratiske flertallsavgjørelser (Bobbio, 1987). Rousseau forklarte ikke hvordan man institusjonelt sett skulle sikre at allmenviljen kom til orde, slik at det ikke bare ble tilfeldige maktgrupperinger som bestemte hva som var allmenviljen. Heller ikke forklarte Rousseau hvordan man skulle trygge mindretallsinteressene. Den totalitære stat ligger snublende nær.

Marxismen.

Selvom få idag vil assosiere Marx med begrepet demokrati i vil jeg kort nevne noe om han i forbindelse med Rousseau. Marxistiske teorier betraktes heller ikke som en del av det som kalles "utviklingsdemokratiet". Marx benytter seg av tanker fra Rousseau når han beskriver det direkte demokratiske systemet som skulle få råde grunnen i en "mellomperiode" før verden var klar for kommunismen. Det sosialistiske samfunn ville være et post-revolusjonært samfunn der staten fortsatt måtte inneha ubegrenset autoritet for å beskytte det sosialistiske samfunn mot kontrarevolusjon. Men denne suverene stat skulle ha som mål å overføre sin suverenitet til folket. Og med "proletariatets diktatur" mente Marx nettopp den demokratiske kontrollen av staten og samfunnet som majoriteten av folket utøvde, de som hverken eide eller kontrollerte produksjonsmidlene. Da Marx refererte til "Proletariatets diktatur" hadde han nok i hodet modellen til Pariserkommunen, iallefall i de litt senere arbeidene hans (Held, 1987). Pariserkommunen hvis opprinnelse igjen var inspirert av Rousseaus tanker om deltakelse og direkte

ge ble stengt ute på grunn av at statsborgerskapet nok allikevel var avhengig av at man eide noe, eller iallfall ikke var avhengig av noen (!!!).

demokrati.

Styresettet og politikken skulle på alle mulige måter åpne vei for selvregulering. Alle offentlige anliggender skulle behandles kollektivt, og avgjøres gjennom konsensus, det skulle heller ikke finnes noe skille mellom offentlig og privat sfære. Gjenværende politiske oppgaver skulle fordeles eller distribueres rundt, ved rotasjon eller ved valg.

Karl Marx m.fl. gikk til angrep på ideen om en nøytral liberal stat og frimarkedsøkonomien. Han mente at en stat aldri kunne bli nøytral i en industriell og kapitalistisk verden. Mill's liberaldemokratiske system, basert på representativitet, der noen handler på hele folkets vegne samtidig som de skulle sikre individ og eiendom, var ifølge Marx umulig. Likhet, individers sikkerhet og frihet ble umuliggjort av realitetene i samfunnet (Levin, 1984). Man hadde et klassesdelt samfunn der de sjansene en fikk i livet, arbeid, helse og livskvalitet var avhengig av plassering i klassestrukturen. Han gikk også til angrep på liberalismens syn på individet. Etter hans mening eksisterte mennesket kun i samhandling med og i relasjon til andre. Menneskets natur var, etter hans mening et historisk og sosialt produkt (Macpherson, 1977). I tillegg mente han at aktiv skapende virksomhet - i motsetning til forbruk og mer passiv nytelse - er den høyeste verdi for mennesket. Arbeid og deltakelse var den sentrale form for selvrealisering (Elster, 1989).

Marxismen har vært med på å inspirere senere demokratiteoretikere, men også senere politiske bevegelser. Ulike radikale politiske bevegelser utviklet senere, har også hatt som ide viktigheten av direkte demokrati både i samfunnet og i egen bevegelse. Som eksempler fra Norge kan jeg trekke fram Akp-ml eller deler av kvinnebevegelsen som i stor grad har lagt vekt på aktiv og bred deltakelse på grasrotplanet i egen organisasjon, så lite hierarki som mulig og ingen faste autoritære leder-skikkelser. Avgjørelser skulle fattes av deltakerne samlet gjennom debatt og diskusjon, målet skulle være at man alltid kom

fram til en slags felles enighet.

3.3.2.2 John Stuart Mill og selvrealiseringen.

John S. Mill kan plasseres innenfor utviklingsdemokratiet fordi han bla. til forskjell fra andre liberalister bla. opererer med et positivt frihetsbegrep. Skal han puttes i en bås kan man kanskje kalle han en sosialliberalist¹¹ (Skirbekk 1980). Selv om han i sine teorier holdt fast på det utilitaristiske - eller tesen om at alle mennesker er instrumentelt rasjonelle og nyttekalkulerende, hadde han også et kritisk forhold til tidligere versjoner av liberalismen.

Han forsøkte å vidreutvikle den klassiske liberalismen og å formulere en type som ikke hadde de svake sidene han mente å finne i den tidligere liberalismen (Skirbekk 1980). Gjennom dette forsøket skapte han også et viktig bidrag til debatten omkring demokratiet, dets grenser, former og funksjoner. Mill var også opptatt av individets frihet og "lykke", men i motsetning til tidligere liberalister mente Mill at individets lykke eller en definisjon av lykkebegrepet måtte avgjøres enten ved konsensus eller ved flertallsavgjørelser av "kompetente". Når Mill også forsvarer tale og trykkefriheten og folkelig deltakelse, er det fordi det etter hans mening er ønskelige kvaliteter som kan gi individet nettopp lykke og frihet (Skirbekk 1980).

Mill mente at individers deltakelse i sosialt og offentlig liv motvirker passivitet og oppmuntrer generelt til framgang (Held 1987), samtidig som Mill ønsket et utstrakt demokrati for å hindre problemer med et forvokst og ekspanderende byråkrati. Men

¹¹ Det kan imidlertid også ses slik at J.S. Mill her på et vis forsøkte å kombinere de to frihetsbegrepene, og at han derfor med rette kan kalle en slags sosialliberalist (Skirbekk, 1980). Dette gjør han mener jeg både ved å legge vekt på betydningen av folkelig deltakelse, spesielt på grunn av den oppdragende og selvrealiserende virkning, Han er kanskje i mindre grad opptatt av den legitimiteten en bred folkelig deltakelse vil gi staten. Men han legger også vekt på at den folkelige deltakelsen skal ha betydning for en tilstrekkelig kontroll av staten, og statens grenser, beskyttelse av individets frihet og den private eiendomsrett.

liberalister møter et dilemma her. Hvor mye av det sosiale og økonomiske livet bør være statlig styrt eller organisert. Hva er de legitime grensene for statens makt og innflytelsesområder. Hvor mye skal folkelig deltakelse få prege de statlige beslutningsprosesser, eller for demokratene sin del de demokratiske beslutningsprosesser.

I følge Mill ville den klassiske Greske bystaten være umulig å gjennomføre, på grunn av størrelsesproblemer, og geografiske og fysiske hindringer. Et slikt direkte demokrati ville kun være gjennomførbart i et lite samfunn. Derfor ville det ideelt beste systemet være et representativt demokratisk system der folk utøvde sin myndighet gjennom å velge spesielle representanter for visse perioder av gangen. For Mill var det også viktig at ikke kunnskapsmangelen fikk råde, derfor var det viktig at de som ble valgt hadde de "rette" kunnskapene. Et slikt representativt system, sammen med tale og trykkefrihet ville være en positiv faktor i kontroll av statsmakten. Det ville kunne etablere et forum for beskyttelse av friheten og den private eiendomsretten, og samtidig være en arena for debatt (Held 1987).

Mill hadde et tosidig forhold til folkelig deltakelse. På den ene side argumenterte han ekspressivt ved å legge vekt på folkets og deltakernes egne personlige utvikling. Den frie offentlige debatten uten hindringer var et vilkår for at en skulle komme fram til "fornuftige standpunkt". Den offentlige diskusjon skulle føre til at fordommer og feil ble korrigert, og at ulike meninger ikke ble undertrykt, og også at de ulike meningene kom fram. Det var kun når et syn ble motsagt og forsvart, at synspunktene kunne tas for å være ekte. Mill mente at man egentlig ikke visste hva man selv mente før motargumentene var hørt og godt kjent, og at lykken for menneskene lå i det å få delta. Og nettopp her ligger utviklings og selvrealiseringsaspektet i hans teorier.

Samtidig hadde han en klar instrumentell innfallsvinkel, der deltakelse og demokrati gjennom et representativt system var

viktig slik at en fikk et forum for kontroll av statens maktutøvelse og statens grenser, og et forum som kunne forvare individets frihet og private eiendomsrett (Mill, 1910). Mill stolte når det kom til stykke lite på folket eller "elektoratet" og de valgte egne dømmekraft (Held 1987). Han argumenterte for generell stemmerett, men lanserte samtidig et komplekst system for "veining" av stemmer, slik at en skulle unngå massene eller arbeiderklassens overvekt eller tyranni. Mills syn her kan i mange henseende refereres til som en slags "skolerings eller utdannings elitisme" fordi han klart forsøkte å rettferdiggjøre en privilegert posisjon for dem med kunnskap.

Han var nok kritisk til ulikheter i samfunnet som kunne føre til forskjeller i lønner, formue og makt (Held 1987). Men fordi de forskjellige individene kunne forskjellige ting, og svært få a dem egentlig hadde utviklet sine evner til fulle, ville det etter Mill's mening allikevel være riktig å si at noen mennesker er mere skikket både til å styre og stemme. De med flest kunnskaper og best evner¹² skulle få representere folket men også få tildelt flere stemmer slik at de som tidligere nevnt ikke ble utmanøvrert av "massene" (E.O.Eriksen, forel.H-90)¹³

Selvom J.S.Mill først og fremst er liberalist og egentlig slett ikke typisk for de teoretikerne som naturlig får plass i et større perspektiv om deltakerdemokratiet, representerer han allikevel dette perspektivet på grunn av som sagt sin vektlegging på deltakelsens selvrealiserende betydning, Og sin definisjon av frihetsbegrepet som positivt.

3.3.3 Dagens talsmenn for deltakerdemokratiet.

¹² Dette innebar jo stort sett de med de beste jobbene, overklassen.

¹³ Vi kan kanskje synes at det Mill representerer ikke er mye til demokrati. Men man kan jo spørre seg om ikke den trusselen Mill følte fra massene var reell nok, og den ble nok sannsynligvis forsterket av det faktum at det ikke fantes utbygde demokratiske institusjoner som nettopp kunne ta seg av f.eks mindretallsinteressene. Jeg tenker først og fremst på det vi har i dag, nemlig parlamentarismen og partiene.

I løpet av 1960-tallet begynte også forskere å sette spørsmålstegn ved teorien om elitedemokratiet og å bygge opp alternative teorier. Et mer positivt syn på bred folkelig politisk deltakelse vant fram, og de klareste reaksjonene mot elitedemokratiet hadde ført over i forsøk på å etablere en teori om deltakerdemokratiet (Berg, 1983). Her er deltakelse i politiske beslutninger av grunnleggende betydning. I disse teoriene legges det vekt på at folks makt skal ligge i medbestemmelsen over saker som påvirker dem, medvirkning på de steder der folk tilbringer det meste av sin tid, nemlig på arbeidsplassen og i lokalsamfunnet. Folks evne til å delta i politiske beslutninger styrkes gjennom praksis.

Dagens deltakerteorier kan dels ses på som en kritikk av, og en reaksjon mot det til tider dominerende perspektiv på området, nemlig teoriene om konkurranse/elitedemokratiet. Ideen om at individer er "frie og likestilte" i dagens liberale demokratier er den nye venstrebevegelsen svært kritisk til. Carol Pateman hevder bla at dette frie og likestilte mennesket er mye sjeldere en liberale teoretikere vil ha det til (Pateman, 1985). Likeså vil mange hevde at det liberale begrepet om en klar adskillelse mellom samfunnet eller det "sivile samfunn" og staten er svært mangelfull. I feks Patemans øyne er staten ubotelig knyttet til det daglige liv, og vi kan her knytte trådene helt tilbake til verdiene i bystaten Athen.

I følge Macpherson startet begrepet "deltakerdemokratiet" som et slagord for den nye venstrebevegelsen og studentbevegelsene i 60 åra. I 1960 og 70 åra ble det også etterhvert et slagord for arbeidsfolk helt tydelig som en reaksjon på økende misnøye og fremmedgjøring i forhold til jobbsituasjonen (Macpherson, 1977). Held nevner nettopp bla. Macpherson og Pateman som viktige bidragsyttere til hva han kaller en fremvoksende modell om deltakerdemokratiet (Held, 1987).

I Norge har lokal deltakelse alltid vært endel av de viktige verdiene bak vårt kommunale selvstyre (Mogstad, 1990). Delta-

kelsesaspektet i komunalpolitikken fikk i Norge som tidligere nevnt et oppsving på 70 tallet som et resultat av mer internasjonale strømninger, da det generelt sett ble lagt mer vekt på betydningen av lokalbefolkningens deltakelse i kommunale beslutningsprosesser. Dette ga seg bla. utslag i organiseringen av ulike fora for høring, der lokalbefolkningen skulle kunne delta direkte i utformingen av den kommunale virksomheten. Dette ble kanskje i størst mulig grad forsøkt gjennomført i forbindelse med kommunenes tekniske oppgaver (Baldersheim, 1987). Deltakelsestanken ga seg også utslag i at en rekke bykommuner opprettet bydelsutvalg, med egen forvaltning, egne valgte politikere og egne delegerte oppgaver (Baldersheim, 1987). Men disse eksemplene fra norske kommuner er deltakerorganisering i praksis. I det følgende vil jeg ta for meg endel bidrag, noen av dem av det mer normative slaget.

3.3.3.1 Normative teorier.

Noen vil være forsiktig med å kalle dagens "deltaker demokrati" for en egen modell. Årsaken til at dette perspektivet av flere ikke sees på som en selvstendig modell men heller som en ide eller et ideal, kan bla. være at bidragene til dette perspektivet som har kommet i vår tid i stor grad har vært normative studier av hvordan et demokrati bør fungere, og de har ofte kommet som en kritisk reaksjon til de rådende demokratiteorier på området, ulike teorier om elitedemokratiet (Macpherson, 1977).

I de siste 20-30 årene har vi i samfunnsvitenskapen generelt sett opplevd en dreining fra å se på forskning som objektiv, beskrivende og analyserende over det samfunn som virkelig er, ner normativ forskning og analyse på hvordan samfunnet burde være var bannlyst, til mere normativt baserte studier av ulike deler av vårt samfunn. Flere kjente størrelser fra vårt eget land har også tatt til orde for viktigheten av normativt baserte studier, som feks Hernes gjennom "Maktutredningen" og J.P.Olsen i sine studier av nyinstitusjonalismen¹⁴.

¹⁴ Rune Slagstad i sin forelesning som 1. opponent ved Erik Odvar Eriksens doktordisputas 28/9-91.

Den liberalistiske og den konservative retningen innenfor politisk teori har også fått sin "normative rehabilitering" i 60 og 70 åra spesielt gjennom bidrag fra teoretikere som Hayek og Nozick (Slagstad, 29/9-91). Held kaller denne normative retningen for "The new right" (Held, 1987). Som representanter for den liberalistiske "objektive" og positivistiske skolen kan Schumpeter nevnes som med sine bidrag til teori og modelldannelse som tidligere nevnt har bidratt i følge han selv, til en analyse av det eksisterende amerikanske demokrati. Andre vil vel kanskje alikevel mene at også Schumpeter til tider beveger seg over i det normative (J.P.Olsen, 1990).

Flrere vil i tillegg hevde at det har stor betydning og påvirkningskraft overfor samfunnsutviklingen hvaslags perspektiv eller analyseverktøy forskere velger i sine studier av samfunnet og sosialt liv (E.O.Eriksen, 28/9-91)¹⁵. Dette bla. fordi det kan få betydning for hvaslags løsninger en finner på ulike problem eller hva man rett og slett definerer som et problem. Øyvind Østerud skriver:

"Demokrati kan bety konkurranse mellom organiserte partier, og det kan bety at det er folket og folkeviljen som virkelig styrer. Her har forskningens ordvalg igjen konsekvenser for hvaslags konsekvenser som står sentralt".

(Østerud, 1991 s.15)

Held sier det slik:

"Scepticism and cynicism about politics are not necessarily inevitable facts of political life. By establishing the credibility and viability of alternative models of 'Governing institutions', showing how these can be connected to systematic difficulties that occur and recur in the social and political world, a chance is established that mistrust of politics can be overcome."

(Held, 1987 s.267)

Normativ teori kan også være med på å skape idealer om hvordan ting bør være. Idealene man i det praktiske liv kan etterstrebe og sammenligne seg med (March, 1980).

¹⁵ Doktordisputas.

3.3.3.2 Angrepet på det elitistiske konkurransebaserte demokrati samt det kapitalistiske samfunn i sin helhet.

Vi kan tydelig se at disse teoriene er skapt som et angrep på elitistiske og konkurransebaserte demokratiteorier, og det liberaldemokratiske samfunn som på mange måter fungerer etter disse prinsippene, og at de er normative i sin form. Både Macpherson og Patemans utgangspunkt er at lav deltakelse og sosial ulikhet er så tett sammenvevd at om vi ønsker oss et mer rettferdig, likhetsbasert og menneskelig samfunn, kreves det et mer deltakerbasert politisk system. For å få folk til å delta kreves det igjen større likhet og at folk vet at de kan få noe igjen for å delta, at de får innpass i sentrale fora, blir hørt på og føler at de får innflytelse (Macpherson, 1977¹⁶ Pateman, 1970 og 1985). Dette kan synes som en ond sirkel.

Problemet er ifølge Macpherson hvilken vei de vestlige liberaldemokratiske samfunn skal gå for å nå en bredere deltakelse, med sine konkurrerende politiske eliter og sin velgerapati. Hvordan vi skal få ansvarliggjordt de valgte politikere, og hvordan skal en kunne bevege seg mot et demokrati mer preget av deltakelse i sin alminnelighet. Det kreves ifølge Macpherson, en endring i folks bevissthet eller ubevissthet omkring dette at de kun ser seg selv som, og handler som konsumenter. Man må i større grad være villig til å se seg selv som en deltaker og en viktig

¹⁶ Macpherson argumenterer for at hans type modell for deltakelse vil kunne rettferdiggjøres som liberaldemokratisk i J.S.Mill's forstand. Som tidligere nevnt mener Macpherson at for å få til deltakelse må en fjerne synet på mennesket som kun en "Economic man" som kun er ute etter å maksimere egeninteresse, fjerne det som en samfunnsrådene ide, og fjerne menneskets syn på seg selv som kun nyttemaksimerende. En må fjerne ideen om at markedsmechanismene er det eneste saliggjørende for samfunnet, og man må redusere betydelig den sosiale og økonomiske ulikheten. Liberalere generelt eller Mill spesielt ville vel neppe enstemmig vært interessert i de ulike forutsetningene Macpherson legger til grunn for at et deltakerdemokrati skal kunne vokse frem og fungere. Til grunn for Mill og Macphersons tanker ligger det ulike menneskesyn.

medspiller i det store fellesskapet, og handle deretter¹⁷.

Finnes det noen bevis på at mennesket er noe mer enn et nyttemaksimerende og egenkalkulerende individ? Ja mener Macpherson. For det første begynner mange mennesker å revurdere den samfunnsmessig dominerende nyttekost kalkyle og reagerer på den prisen vi etterhvert er nødt til å betale for økonomisk vekst¹⁸. Det finnes også andre fenomen som viser at det eksisterer også en økende oppmerksomhet på den pris vi må betale for politisk apati vs. elitisme. Man begynner å se at folks lave eller manglende deltakelse slipper til en konsentrasjon av korporativ makt, som i stor grad dominerer våre leveforhold. Eksempler på bevegelser som har organisert folk i dette henseende kan være nabolagsforeninger og organisasjonenes arbeid for demokratisering på arbeidsplassen (Pateman, 1970).

For det tredje eksisterer det også i følge Macpherson en voksende tvil omkring den korporative kapitalismens muligheter til reelt å møte forventningene fra "konsumentene", dette på grunn av dagens grad av ulikhet¹⁹.

¹⁷ I dette ligger det en erkjennelse av at mennesker ofte handler slik som liberalister og konkurransedemokrater forutsetter. Men det er ifølge Macpherson også fordi det liberaldemokratiske samfunnet ønsker og skaper slike deltakere i sitt system.

¹⁸ De mest iøyenfallende eksempel på dette er forurensningen av jord, luft og vann. 80 års miljøbevegelser er et eksempel på at mennesker engasjerer seg i dette. Om det ikke er et direkte bevis på at vi er begynt å tenke mer nyttekalkulerende, så er det iallefall et bevis på at folk etterhvert er kritiske til at størrelsen på Brutto Nasjonal Produktet skal være et kriterie for sosiale goder (Macpherson, 1977).

¹⁹ Bakgrunnen for denne tvil ligger i kapitalismens indre motsetning mellom det å produsere konsumentbevissthet og behov, og det at kapitalismen også produserer ulikhet og derigjennom fattigdom/manglende kjøpekraft (Macpherson, 1977). Macpherson legger her stor vekt på senkapitalismens krisetendenser som særlig i 70 åra ble fokusert på av radikale krefter. Dette var og er for mange, krisetendenser som en ikke så noen ende på, og det mest håndfaste beviset på denne krisen var det faktum at vi hadde høy inflasjon og høy arbeidsledighet samtidig (Macpherson, 1977).

3.3.3.3 Politikken og deltakelsens ekspressive uttrykk.

Pateman er i følge Elster en representant for det han vil kalle "selvrealiseringsdemokratiet", der folks aktive deltakelse og selvrealisering gjennom deltakelse i politikken blir sett på som et mål i seg selv. En type demokrati modell Elster kritiserer sterkt fordi politisk deltakelse og selvrealisering aldri i følge han må være politikkenes eneste mål (Elster, 1983)²⁰. Høy deltakelse som en av demokratiets fordeler er et essensielt biprodukt. Demokratiets formål må være å være et godt system for å treffe politiske beslutninger²¹ (Elster, 1983). Elster framstår her for mange som en ren instrumantalist. Pateman har et mye mer nyansert syn på deltakerdemokratiet enn som så (Held, 1987). Pateman har både et instrumentelt og et ikke-instrumentelt eller ekspressivt perspektiv på politikk og deltakelse.

Et deltakerdemokrati i Patemans forstand fostrer menneskelig utvikling, men fremmer også politisk effektivitet, reduserer følelsen av fremmedgjøring i forhold til maktsentraene. Det vektlegger og nærer opp under en opptatthet av kollektive problemer og løsninger, som igjen bidrar til å skape et aktivt og kunnskapsrikt folk i stand til å interessere seg for samfunnsproblemer generelt og å være med på å skape et godt system for politisk beslutningsfatning, og også å treffe de "rette" beslutningene (Held, 1987). Heri ligger effektiviteten som

²⁰ Flere teoretikere kan sees på som bidragsytere til en rent ekspressiv teori om deltakelse. Der deltakelsen og selvrealiseringen er politikkenes mål - Selvrealiseringsdemokratiet (Elster, 1983). Arendt kan sees på som en slik teoretiker (Lafferty, 1983).

²¹ Dagens deltakerteoretikere kritiseres for at de lett hopper over spørsmålet om hvordan deres modell så og si skal kunne settes ut i livet. Dette blir kanskje problemet når en normativ teori skal forsøkes operasjonaliseres. Elster utfordrer kanskje deltakerteoretikerne spesielt når han mener at utfordringen nå ligger i å utvikle metoder og begreper for politisk handling i en ikke-ideell verden (Elster, 1989). Elster er som kjent heller ingen tilhenger av en visjonær politisk teori, heller ikke en visjonær politikk!"; "Politisk debatt har som sin gjenstand hva som skal gjøres - ikke hvordan verden burde være" (Elster, 1989).

defineres helt annerledes enn den markeds/bedriftsrelaterte effektiviteten. Deltakelse er også et middel til et bredere og mer rettferdig demokratisk system, og deltakelse kan være et effektivt middel til å nå andre samfunnstjenelige, instrumentelle mål om feks. styring. (Lafferty, 1983). Lafferty oppsummerer Patemans ekspressive-instrumentelle teori slik:

"..den ekspressive komponenten består av et læringsaspekt med visse overskridelseselementer, men hvor det som skal overskrides er et resultat av ulikheter forbundet med industrisamfunnets hierarkiske arbeidsdeling, og hvor det endelige målet likevel er en rettferdig instrumentalistisk beslutningsprosess. På det personlige plan er hensikten med deltakelse i Patemans teori å utvikle flere og bedre interessebeskyttere, men - og her avviker hun også fra liberalistisk instrumentalisme - de skal være interessebeskyttere med et aktivt ansvar for fellesskapet".

(Lafferty, 1983 s.36)

Hennes grunnholdning er den samme som bla. den til Rosseau og Mill, det stikk motsatte av individualisme og egoisme. Hun legger mest vekt på individets avhengighet av fellesskapet, og deltakelsens avgjørende rolle i å fremme et mer kollektivistisk ansvar.

Betydningen av å delta i bevegelser i nærmiljø eller på arbeidsplassen er her sentral. Folk får erfaring og sjansen til å utvikle seg selv og lære nye ting gjennom deltakelse i beslutningsprosessene. Denne erfaringen kan man etterhvert nyttiggjøre seg på andre felt også, feks i kommunalpolitikken. Deltakelse får her et ekspressivt preg i det at det også får et mål i seg selv²² (Pateman, 1970).

3.3.3.4 Diskursdemokratiet og konsensus.

²² Denne teorien har en politisk ideologisk variant i det Lafferty kaller "sosialdemokratiets trimtase" (Lafferty, 1983). Ser en på Norge i forhold til resten av Europa har vi på mange måter kommet langt når det gjelder deltakerrettigheter og medinnflytelse på arbeidsplassen. En utvikling en fikk formalisert gjennom arbeidslivsreformene på 70 tallet og den nye arbeidsmiljøven av 1977. Denne utviklingen er også av mange blitt oppfattet som en deltakerdemokratisk reform for arbeidslivet (Kalleberg, 1983).

Det er til nå i gjennomgangen av sentrale bidrag til det deltakedemokratiske perspektiv lagt vekt på bla det kollektive, individet i fellesskapet og at det eksisterer en almenvilje eller et felles beste mennesker kan komme fram til gjennom dialog. De ulike teoretiske bidragene skal derfor her suppleres med en deltakerdemokratisk variant kalt "Diskursdemokratiet", lettfattelig lagt fram av Elster, basert på arbeider av bla. Habermas²³. I diskursdemokratiet foregår dialogen på en spesiell måte og kan sees på spesifisering av hvordan man gjennom bred deltakelse og dialig har muligheter til å komme fram til noe som kan betegnes som "almenviljen". Denne teorien går ut på at det politiske system gjennom en aktiv deltakelse fra borgernes side, bør ta sikte på enighet heller enn evige interessekonflikter²⁴, og at dette lar seg realisere hvis man i stedet for metoder for aggregering av preferanser skaper institusjoner som gjør det mulig å forandre preferanser gjennom folks deltakelse i offentlig og rasjonell debatt. De private interesser blir på mange måter renset eller anstendiggjordt gjennom en offentlig debatt (Sejerstedt, 1983).

Alle typer argumenter er ikke holdbare i denne debatten, Argumentene må ha et allment preg basert på upersonlige kriterier. Dette skifte av fokus fra individuelle interesser til mer allmene og den tvang en offentlig debatt legger på deltakerne gjennom kriteriene om at argumentasjonen skal være allmengyldig og ha det felles beste som intensjon, vil også føre til at deltakerne virkelig i realiteten legger det felles beste til grunn (Elster, 1983)²⁵. Legitimiteten til vedtakene gjordt i

²³ Elster skisserer opp dette alternativet primært for å kritisere det sønder og sammen. Jeg vil legge det frem som et supplement til bla. Patemans teorier.

²⁴ På grunn av tidsfaktoren vil man nok mange ganger i det praktiske liv måtte ty til feks voteringer, mer om dette i operasjonaliseringen.

²⁵ Elster kritiserer så denne teorien i endel punkter, og den viktigste kritikken går ut på for det første at krav om aktiv deltakelse fra borgerne er paternalistisk, en kan ikke vente at alle debatter forutsatt ubegrenset med tid vil føre til

slike fora preget av bred folkelig deltakelse og dialog vil ofte bli høyere fordi flere har gitt sin tilslutning enn om en skulle ha kommet fram til det ved en votering (Larsen, 1992). En deltakelsessituasjon lik denne kjenner vi på mange måter igjen fra det som er skrevet om den greske bystaten Athen. E.O.Eriksen beskriver betingelsene for et diskursdemokrati²⁶ slik:

"By arguing in relation to intersubjektive standards of truth, rigtness and sincerity participants are able to reach an agreement and a base of judging that are reasonable choises. To accomplish this the actors have to make the same claims for themselves that they are asking for others".

og:

"The only way to solve conflicts in a valid way, and the only way to find reasonable solutions on practical questions is a free discussion between all affected where no force but that of the better argument prevails (Habermas, 1981:103). Valid decitions are reached through a discussion between actors oriented towards reaching a consensus. Rational decision making is, then, that the validity of the argument govern the choises, and not bare instructions, rules, votes, force, manipulation, tradition etc."

(Eriksen, 1992 s.16)

I motsetning til i konkurranse/konflikt og eliteteoriene der folk blir ment å alltid ha gitte og faste preferanser, er det her imidlertid mer et spørsmål om hvordan preferanser dannes og omdannes, og om hvordan folk best velger mellom de verdier og preferanser som finnes. Her er det ikke lenger snakk om kun et

enighet, er det egentlig slik at det som han sier "politiske fellesskap er mer moralsk eller fornuftig en summen av sine deler" og til sist er det også slik at det å argumentere utifra det felles beste alltid vil rense preferansene for alle egoistiske innslag? Kritikken er lett å kjenne igjen og basert på mer instrumentelle preferanser. Mitt utgangspunkt for å ta med denne teorien er at den supplerer de andre teoriene og gir et utgangspunkt for å kunne vurdere fenomener i min egen empiri på bakgrunn av et annet perspektiv på politikk enn det rent aggregerende.

²⁶ Dvs. det han gjør er å klargjøre for den kommunikative rasjonalitet i en beslutningsprosess. Ulike rasjonalitetsbegrep bringer jeg ikke inn i oppgaven foreløpig.

instrumentelt eller et ekspressivt perspektiv på politikk og deltakelse, det introduseres et moralskt normativt element. Utgangspunktet for denne teorien er at menneskers preferanser ikke alltid hverken er konsistente eller konsekvente, de formes gjennom læring erfaring og diskusjon. Folk vet ikke bestandig hva de vil, egeninteressen er ofte i kamp med de mer moralske følelser og samfunnsorienterte verdier (Sejerstedt, 1983).

3.3.4 Deltakerdemokrati i dagens samfunn.

Teoretikerne enes om at det på alle politiske nivå er nødt til å eksistere en eller annen slags form for representativt demokrati (Macpherson, 1977) (Pateman 1970) (Bobbio, 1978). Et direktedemokrati krever små enheter med forholdsvis få deltakere. Spørsmålet er heller hvorvidt en kan, på de ulike nivå men spesielt kanskje lokalt, finne evt. skape forhold som er gunstige sett i et deltakerdemokratisk lys.

Det synes også å være en enighet blandt flere deltakerdemokrater at folk generelt er mer opptatt av nære lokale saker som berører dem direkte, enn nasjonale saker (Pateman, 1970). Deltakerdemokratiske trekk ved feks en kommune vil derfor være mer sansynlig og gjennomførbart enn på andre, høyere nivå. Hvis folk vet at det finnes muligheter for "effektiv deltakelse"²⁷, vil de også i mye større grad vurdere deltakelse som aktuelt. Det vil være mye større sansynlighet for at de vil delta aktivt selv, og større sansynlighet for at folk vil være med på å gjøre kollektive avgjørelser bindende (Pateman, 1970). Og motsatt, hvis folk systematisk blir marginalisert og dårlig representert vil det være mye større sansynlighet for at folk vil tro at en ikke høres og derfor ikke delta.

Når så folk får erfaring med å delta på lokalt nivå, enten på arbeidsplassen, i nærmiljøet eller på skole eller universitet, får de også sjansen til å dyktiggjøre seg med henblikk på å bli representant på et annet nivå. Interessen for politikk generelt

²⁷ Deltakelse som gir en følelse av innflytelse.

kan øke, også interessen for de mer nasjonale problemområder eller oppgaver. Men det er viktig at det politiske utvides til å gjelde flere og flere områder av det generelle samfunnslivet, slik at folk kan bli vant til å delta og gjør det på stadig flere arenaer. (Pateman, 1970). Også J.S.Mill mente at politisk deltakelse spesielt i lokalpolitikken, kunne ha en uunværlig oppdragende funksjon (Elster, 1987).

3.3.5 Oppsummering.

Det deltakerdemokratiske perspektivet er generelt sett når jeg omtaler det som en paraplybetegnelse, preget av et integrerende perspektiv på politikken. Dette grunner seg i at det i dette perspektivet legges vekt på samfunnet som en kollektiv enhet, at individet først og fremst hører hjemme i et fellesskap, og at mennesket også er istand til å ta kollektive hensyn. Det er viktig med bred folkelig deltakelse i de politiske beslutningsprosessene, og politiske beslutninger blir til - nettopp gjennom integrasjon og samarbeid. Det politiske system vektlegger enighet heller enn konflikt. Meninger og preferanser utvikler seg i handlingskontekster. Individens preferanser er hverken stabile eller presise, de formes gjennom læring, erfaring og diskusjon (March og Olsen, 1989).

Det en kommer fram til i sine beslutninger blir ikke bare et uttrykk for aggregerte egeninteresser kommet fram til gjennom interessekamp og voteringer, men noe som kan fungere som et felles beste eller en "allmenvilje" mer uavhengig av den enkeltes individuelle preferanser. Politikk blir en prosess som ikke bare regulerer konflikter, men som også skaper fellesskap, definerer det gode samfunn og det gode styresett gjennom rasjonell offentlig diskusjon (Olsen, 1989) (Moldenes, 1991).

Videre har demokratiet og deltakelsen også et ekspressivt preg i dette perspektivet. Politikk blir ikke kun et instrument for måloppnåelse - en mest mulig rettferdig fordeling av knappe ressurser, og demokrati og deltakelse blir ikke kun et middel til effektiv lederutvelgelse, men et mål i seg selv gjennom den

dannelse, læring og selvrealisering menneskene som deltar oppnår. Folks deltakelse vil ikke være begrenset kun til å putte en stemmeseddel i urnen på valgdagen. Målet i et deltakerdemokratisk perspektiv er en så bred deltakelse som mulig.

Jeg har imidlertid når jeg har beskrevet det deltakerdemokratiske perspektivet, ikke latt det ekspressive aspekt stå alene. jeg har koblet det med en instrumentalitet som bla baserer seg på den effektivitet en kan oppnå i systemet med en så bred deltakelse som mulig, av folk som kjenner sitt lokalmiljø, og som derfor er i stand til å være med på å treffe gode beslutninger for sitt lokalsamfunn. Det at befolkningen selv har de aller beste forutsetningene for å definere relevante problemer i lokalsamfunnet, og komme fram til de beste løsningene gjennom en bred deltakelse feks i lokalpolitikken i sitt nærmiljø kan også representere et effektivitetsaspekt.

Det instrumentelle kan også ligge i det en i ideologiske sosialdemokratiske termer kan kalle "Sosialdemokratiets trimtelse". Nemlig at mennesker gjennom selvrealisering, læring og deltakelse på et politisk nivå kan dyktiggjøre seg og ønske å ville ta på seg verv og forpliktelser andre steder i systemet. En aktiv deltakelse i faglige spørsmål på arbeidsplassen kan være springbrettet som gjør det mulig og ønskelig for endel mennesker å engasjere seg i andre deler av samfunnslivet.

En bred folkelig deltakelse blir sist men ikke minst mer sett i lys av en moralsk/normativ forankring til forskjell fra den rent instrumentelle og ekspressive (Eriksen, 1992). Det mer er et spørsmål om hvordan preferanser dannes og omdannes gjennom samspillet folk imellom, og om hvordan folk best velger mellom de verdier og preferanser som finnes i en sammenheng som feks. i lokalpolitikken. Valget mellom preferanser blir gjordt i en dialog preget av at det er det beste almengyldige argument som "vinner". Denne teorien beskrevet tidligere under diskursdemokratiet viser hvordan man gjennom en bred deltakelse på en spesiell argumentativ måte kan komme fram til et felles beste på

en integrerende måte. Legitimiteten til et system mer basert på et deltakerdemokrati ligger nettopp også i den brede folkelige deltakelsen, og den berørtheten det innebærer i det politiske systemet, samt at de beslutninger som fattes er resultatet av en offentlig debatt der folk har vært nødt til å ta hensyn til det felles beste og har argumentert og besluttet i forhold til det.

I det elite og konkurransebaserte perspektivet eksisterer det et skarpt skille mellom staten og økonomien, kulturen og "det private". Det beskriver en stat som skal regulere minst mulig av individenes liv, men likevel sikre individenes frihet og rettigheter i et fritt marked ved å sikre feks fri konkurranse og likhet for loven. Statsbegrepet i det deltakerdemokratiske perspektivet er ikke et begrep om den begrensede stat. Statsbegrepet er utvidet på grunn av ønske om offentlig styring av mange ulike samfunnsområder, også gjennom folkelig deltakelse. Staten gir også muligheter til styring og deltakelse gjennom å definere sine virkeområder vidt og åpne for bred folkelig deltakelse og innflytelse i de politiske prosessene knyttet til staten.

Det som på mange måter betegner og binder sammen teoretikerne i dette perspektivet er begrepet om den "positive" frihet som innebærer en frihet til å delta og være med å fatte avgjørelser om sin egen hverdag bla. i de politiske organer. Dette i motsetning til det "negative" frihetsbegrepet beskrevet tidligere som frihet fra tvang, tyranni og statens inngripen, knyttet til begrepet om den begrensede stat.

3.4 Verdiene ved det kommunale selvstyret.

De verdiene som vi kjenner som sentrale og som på forskjellig vis har ligget til grunn for det lokale selvstyret helt siden formannskapslovene så dagens lys i 1837, er nettopp **frihet, deltakelse** og **effektivitet** (Kjellberg, 1979) (Danielsen, 1987). Etterhvert som vårt moderne velferdsamfunn vokste fram ble også **likhet** eller **rettferdighet** sett på som sentrale verdier (Mogstad, 1987), nettopp fordi kommunene også i mange tilfeller var statens

forlengede arm lokalt når det gjaldt å tilrettelegge velferdstatens tilbud til alle innbyggerne (Baldersheim, 1987). Likhet som verdi vil jeg imidlertid la ligge her.

Jeg vil her kort vise at vi i de kommunale verdiene finner igjen elementer fra de to ulike perspektivene. Tradisjonelt sett har verdiene effektivitet og deltakelse vært verdier en i det kommunale sjølstyret har sett på som konflikterende (Kjellberg, 1979). Men den kommunale verdien om effektivitet inneholder også som vi skal se i seg selv konflikterende elementer, og elementer en kan finne igjen i begge perspektivene.

De to ulike dimensjonene ved frihetsbegrepet ligger også til grunn for den lokalpolitiske verdien om frihet. De kan oppfattes som innbyrdes konflikterende, men trenger ikke nødvendigvis være det²⁸.

Tradisjonelt dreide seg for kommunene om frihet fra noe, frihet fra statlig og kommunal innblanding i privatlivets fred og frihet fra deltakelse. I nyere tid er det i tillegg blitt mere et spørsmål om frihet til noe. Frihet for innbyggerne til å være med å bestemme over sin egen hverdag og sine egne omgivelser (Kjellberg, 1979) (Mogstad, 1987). Flere vil nok hevde at frihetsidealet for kommunenes del på åttitallet igjen etterhvert inneholder aspektet med frihet fra statlig kontroll, jfr. 80-tallets kommunale "stifinnerrolle" (Baldersheim, 1987).

Frihetsverdien har betydning for deltakelsen. Og det vil først og fremst være verdiene om deltakelse og effektivitet som er viktig for denne oppgaven. Den kommunale friheten eller autonomien kan være et middel til å realisere lokalsamfunnet og innbyggernes interesser og ivareta verdier gjennom nettopp å ivareta de enkelte innbyggers deltakelse i løsningen av lokale

²⁸ En kan kanskje si at i den grad J.S. Mill har klart å kombinere det positive frihetsbegrepet med liberalismen og ønske om en begrenset stat, så har han iallefall gjort et forsøk på å kombinere de to ulike frihetsbegrepene.

oppgaver. Aktiviseringen av borgerne gjennom de kommunale organer oppfattes bla. som en verdi i seg selv (Kjellberg 79). Helt siden 1837 har denne verdien også hatt en viktig pedagogisk variant der innbyggerne via deltakelse lærer de offentlige problemer å kjenne, men også via deltakelsen trenes opp til å fylle andre politiske roller feks på nasjonalt plan (Mogstad, 1987). Opprettelsen av kommunen som institusjon ble bla. begrunnet med at befolkningen skulle "erholde dannelselse og erfaring", og kommunene oppfattes fortsatt som en treningsplass for "demokratisk tankegang" og "skole i demokrati" (Kjellberg, 1979).

Andre viktige aspekter ved deltakelsen kan være at arbeidet med kommunalpolitikk bringer folk i kontakt med saker som angår fellesskapet og bidrar til å lære dem å arbeide med løsninger av dem. Det at man gjennom deltakelse er med på å løse felles problemer har også en verdi i at det styrker samhørighetsfølelsen blandt innbyggerne (Mogstad, 1987). Kommunen kan også sees på som en politisk mekanisme som gjennom deltakelse svekker avstanden mellom de som styrer og de som blir styrt. Det at den lokale befolkning selv har de aller beste forutsetningene for å definere relevante problemer i lokalsamfunnet og komme fram til de beste løsningene er med som en forutsetning når man i det kommunale systemet legger vekt på deltakelse (Kjellberg, 1979).

Den maktspredning en aktiv deltakelse fra innbyggerne i en kommune innebærer er også sentralt når deltakelse betraktes som en sentral verdi ved det lokale selvstyret. Kommunalt selvstyre gir nettopp økte muligheter til å delta i det politiske liv, og er derved med på å spre makten.

Effektivitetshensynet har alltid vært en viktig verdi som har ligget til grunn for kommune institusjonen. En for sterk betoning av effektivitetskravet vil kunne gå på bekostning av de andre verdiene som skal ivaretas i det kommunale selvstyret. Effektivitet som en verdi ved det lokale selvstyret har en markedsanalog variant. Der man har innsett at man i små samfunn lettere kan se sammenhengen mellom budsjettens inntekts og utgiftsside, og at

man således kan gjennomføre mer gjennomtenkte beslutninger. Med markesdanalogien innføres også et konkurranseelement der det en kommune kan tilby innbyggerne av tjenester er sentralt (Mogstad, 1987). Innbyggerne oppfattes mer som konsumenter enn som deltakere, og konkurransen om å tilby innbyggerne de mest etterspurte varene til en bedre pris enn nabokommunen er sentral. Kommunen står i lys av dette effektivitetsperspektivet mer fram som som en privat bedrift enn som en politisk institusjon (Baldersheim, 1985 og 1987).

Effektivitet kan allikevel som sagt representere ulike ting. Effektiviteten i en kommune kan også ligge i dens nærhet til problemene og befolkningen. Det helhetsperspektivet en kommune som institusjon kan ha innenfor det lokalsamfunnet den representerer, gjennom god kjennskap til samfunnet og de problemer som kan oppstå, kan bety en bedre koordinering av av den offentlige virksomheten enn desentraliserte statlige organer vil kunne make. De representative lokale organene kan også i større grad være bedre i stand til å oppfatte behovene hos innbyggerne i lokalsamfunnet. Den lokale brede deltakelsens betydning for denne effektiviteten er her åpenbar.

Jeg nevner såvidt i innledningen til teorikapittelet at de to demokratitradisjonene eller perspektivene her skissert tidvis har vært betraktet som forenelige. De kan sees på som forenelige empirisk fordi en kan se at utviklingen av ulike demokratiske styreformer helt fram til i dag har hentet inspirasjon fra begge leire. Rent analytisk kan det kanskje synes vanskelig med en syntese av disse perspektiver. Innholdet i verdiene ved vårt lokale selvstyre viser oss også at begge perspektivene eller retningene har hatt påvirkningskraft i utviklingen av vårt demokrati. Ulike verdier har vært rådende til ulike tider og oppfattes som sagt som innbyrdes konflikterende. Nettopp på grunn av bla. dette vil det være interessant å bruke disse perpektivene på et studie av kommunepolitikken.

KAPITTEL 4. ANTAKELSER OG FORVENTNINGER OM FUNN I LYS AV DE TO PERSPEKTIVENE.

Jeg vil i dette kapittel skissere opp to modeller for deltakelse og politikk, og gjør dette gjennom å vise til antakelser og forventninger om funn en kan gjøre seg i lys av de to perspektivene, med bakgrunn i min problemstilling og empiri. De to perspektivene jeg har gjennomgått inneholder svært forskjellige syn på hvordan en kan betrakte en kommune. På den ene siden kan kommunen ses på som en institusjon, selvsagt med viktige pålagte oppgaver i forhold til lokalbefolkningens velferd og fordelingen av felles goder, men også med en verdi utover dette. Den kan sees på som en verdiskaper og verdibærer i konstant samkvem med sine omgivelser, "resten av kommunen" (Offerdal, 1992). En institusjon som råder over store deler av folks hverdag, men som også er åpen for bred deltakelse slik at folk gjennom deltakelse i det kommunale systemet kan være med å påvirke denne hverdagen. Deltakelse i dette systemet få på ulike vis en verdi utover det rent instrumentelle.

På den annen side kan en i lys av et konkurranse og elitepreget perspektiv på kommunen sammenligne den med en serviceytende bedrift og betrakte kommunen mer ensidig som en produsent av kommunal velferd, mens kommunens innbyggere først og fremst betraktes som konsumenter, ikke deltakere. Politikerne blir redusert til statister i forhold til tjenestemenn og administrasjon (Eriksen og Jensen, 1991). Demokratiske beslutningsprosesser med mange og ulike typer deltakere er overhodet ikke effektivt i et slikt system. Som en følge av dette er heller ikke deltakelsen og demokratiet noe mål i seg selv, men kun et middel til å nå andre mål, nemlig en effektiv styring av kommunen og en mest mulig rettferdig fordeling av kommunens knappe ressurser.

Jeg har intervjuet deltakerne i det kommunalpolitiske systemet og indikatorer i forhold til de to perspektivene vil derfor i det videre i stor grad omhandle nettopp kommunen. De vil også i stor grad omhandle individnivå, dvs. holdninger og kjennetegn hos deltakerne.

4.1 En deltakerteoretisk tilnærming til utskiftning og lokal kommunalpolitisk deltakelse.

I lys av det deltakerdemokratiske perspektiv vil en i stor grad kunne se turnover som et resultat av det jeg tidligere har definert som naturlige utskiftningsprosesser¹. En vil kunne forvente å finne at når representanter slutter av egen fri vilje er det for å slippe andre til, fordi de føler at de har sittet lenge nok osv. En verneplikts tankegang omkring dette å delta i lokalpolitikken vil være rådende. Utskiftning i dette perspektiv er generelt sett derfor positivt ladet fordi det sikrer en vervrotasjon og at så mange som mulig av lokalbefolkningen skal kunne få muligheten til å delta.

En vil kunne forvente å finne en bevissthet om at folk ikke bør sitte for lenge i sine verv, og som resultat av dette vil også mange helt ferske i kommunalpolitisk sammenheng komme til å inneha viktige sentrale verv i f.eks. formannskap og som Hovedutvalgsledere. En vil også i stor grad kunne finne "ferskinger" med generelt sett mange verv og et høyt aktivitetsnivå.

Utskiftning vil også i være et resultat av velgernes bearbejdelser av listene på valgdagen. En etterstreben etter en bred deltakerdemokratisk preget deltakelse omfatter ikke bare de som blir folkevalgte representanter. Også velgernes aktivitet i form av feks. strykninger og kumuleringer på listene, og deres innvirkning på sammensetningen av representantene i kommunestyret er viktig her. Og en vi kunne forvente en høy grad av slike aktiviteter på valgdagen, og at velgerne har reell innvirkning på representantsammensetningen i kommunestyret. Dette representerer endel av det jeg har definert som naturlige utskiftningsprosesser. Jeg vil kunne finne indikatorer på dette ved å sammenligne utskiftningsprosenten basert på selvutvelgelse, med den totale utskiftningen som finner sted i Harstad kommune etter valget 1991. Jeg vil også kunne finne tegn på velgernes aktiviteter ved å se på hvor mange av mine representanter som da de ble

¹ Se innledningskapittelet, problemstillingen.

valgt inn første gangen sto på sikker², sannsynlig eller usikker plass på listene.

I en kommune preget av et deltakerdemokratisk perspektiv vil enhver inneha kunnskaper og erfaringer som vil kunne komme til nytte i lokalpolitisk sammenheng, det vil si at hvem som helst kan delta uavhengig av utdanning, kunnskaper osv. Effektiviteten i et slikt system vil nettopp ligge i kommunalpolitikkenes nærhet til lokalsamfunnets innbyggere og de problemer og muligheter som der finnes.

I tillegg til deltakelsens instrumentelle betydning for de folkevalgte hvor følelsen av å kunne påvirke og ha innflytelse er sentral, vil en også kunne finne at deltakelsen for mange har en verdi i seg selv, har en ekspressiv betydning med elementer av selvrealisering. Vilkårene for deltakelse vil bla. også kunne knyttes til at innbyggere finner deltakelse meningsfullt i seg selv. Begrunnelser som at det er fint å få være med der ting skjer, at en treffer mange hyggelige mennesker osv. vil også være sentrale. I tillegg kommer lærings aspektet inn. Mange representanter vil derfor her også begrunne sin deltakelse med at det er interessant og at en lærer mye som en ikke hadde fått anledning til ellers. Betydningen av det at man gjør sin lovpålagte borgerplikt vil også stå sentralt. Følelsen av å ha innflytelse er svært viktig for representantene. Innflytelsen kan grunnes i rent konkret det å få gjennomslag for saker en brenner for. Men en slik følelse kan også bunne i nettopp den betydningen det å få være med å delta har i seg selv.

Vernepliktstankegangen, vervrotasjonen og læringsaspektet vil også prege andre deler av lokalsamfunnet. På dette vis vil også politikken og det øvrige samfunnslivet være knyttet sammen. Jeg skal forklare dette nærmere. Betydningen av en demokratisk deltakelse på ulike arenaer i lokalsamfunnet vil være stor, og læring og deltakelse på en arena vil kunne få positive effekter

² Defineres senere.

for deltakelse på en annen arena. Som et eksempel her kan vi si at vi innenfor dette perspektivet vil forvente å finne at tidligere deltakelse og engasjement i fagforeningsarbeid, annet politisk arbeid, samt engasjement i frivillige foreninger og organisasjoner vil ha en positiv betydning for deltakelsen i kommunalpolitikken. Dette fordi en da i større eller mindre grad har gått sin skole i demokrati på ulike samfunnsarenaer og derfor ikke er totalt erfaringsløs når en blir valgt inn i kommunestyret for første gang. Bred deltakelse og læring på en arena i samfunnet vil derfor få positive konsekvenser for deltakelse på andre arenaer. Dette representerer også et instrumentelt aspekt ved deltakelsen i dette perspektivet, men er allikevel nøye knyttet opp til læring, selvrealisering, deltakelse og demokrati som et mål i seg selv.

I en "Deltakerdemokratisk" kommune vil en derfor også kunne forvente å finne at de representantene som innehar en slik type tidligere erfaring vil ha et høyt aktivitetsnivå. De vil ha sentrale verv og ha en følelse av innflytelse, uten å ha måttet sitte i kommunestyret i flere perioder for å "komme inn i det" først.

På individ nivå vil en også forvente å finne at representantene i større grad begrunner sitt lokalpolitiske engasjement med en generell samfunnsinteresse og et ønske om å gjøre noe for eller få innflytelse over kommunepolitikken generelt sett. Det vil i liten grad for lokalpolitikkerne være legitimt å begrunne sin deltakelse og ditt engasjement i ønske om å fremme egen eller særinteresser. Politikerne bidrar til at enkeltinteresser i lokalsamfunnet "filtreres" og gjøres om til avgjørelser som så mange som mulig eller allmennheten i lokalsamfunnet kan akseptere. Dette gjøres gjennom samarbeid politikerne imellom, heller enn gjennom konfliktfylte prosesser preget av hestehandel osv, der argumentasjon på bakgrunn av allmenne interesser i kommunen anses som legitimt, særinteresser og argumenter basert på disse vil i liten grad kunne føre frem. Det vil i lys av dette perspektivet også framstå som en nødvendighet for deltakelsen og

påvirkningsmulighetene at politikerne etterlever disse normene.

4.2 En elite og konkurranseteoretisk tilnærming til utskiftning og lokal kommunalpolitisk deltakelse.

Ser vi det lokalpolitiske systemet i lys av et elite og konkurransepreget perspektiv, vil hyppig utskiftning bli oppfattet som et problem. Høy utskiftning både blant de representantene som har sittet en og flere perioder i kommunestyret vil bli sett på som et tegn på krise. Stor utskiftning blant de mer ferske representantene vil framstå som problematisk fordi det vil kunne hindre "kompetanseoppbygging" blant lokalpolitikerne. Stor utskiftning av de mer erfarne representantene vil bli betraktet som et problem på grunn av at det fører til mangel på kontinuitet, og tap av viktig politisk "ekspertise". I motsetning til i en deltakerpreget kommune der ekspertisen ligger i den brede deltakelsen og alle representantenes kunnskaper og erfaringer i tilknytning til kommunen, er ekspertise i dette perspektivet nærmere knyttet til **fagkunnskap**. Tekniske og faglige kunnskaper som har med kommunens ulike virkeområder å gjøre.

Holdningen en vil forvente å finne her er nettopp at folk bør sitte en stund i sine verv for å opparbeide seg den erfaring og kompetanse som er nødvendig i en stadig mer komplisert kommunalpolitisk verden. Som et resultat av dette vil nok også de mer erfarne representantene i kommunestyret inneha de viktigste og mest sentrale vervene, slik som medlemskap i formannskapet og hovedutvalgslederverv, nettopp på grunn av deres opparbeidede kunnskaper og erfaringer. En vil også i stor grad finne at det er de mer erfarne folkevalgte som har et høyt aktivitetsnivå. I denne oppgaven er aktivitetsnivå målt i grad av vervbelastning. En vil forvente å finne de mest erfarne representantene her fordi det tar tid å opparbeide seg den kunnskapen som trengs for å kunne håndtere mange ulike verv samtidig.

I lys av dette perspektivet vil også representantenes utdanningsnivå være av betydning for deltakelsen, nettopp fordi ulike tekniske og faglige kunnskaper er viktig for deltakelsen. En vil

forvente at representanter med høy utdanning finnes i de tidligere nevnte sentrale vervene og har et generelt sett høyt aktivitetsnivå. Dette også mer uavhengig av antall perioder i kommunestyret. Utdanning vil her ha betydning på samme måte som organisasjonsmessig og politisk erfaring vil ha i lys av et deltakerdemokratisk perspektiv. Legitimiteten til et elite og konkurranse preget kommunalpolitisk system ligger nettopp i at det er samfunnets aller mest "kyndige" representanter som deltar i utarbeidelsen av den kommunale politikk. En bred folkelig deltakelse er ikke av betydning, men heller en så "kyndig" forsamling som mulig. Dette synet vil også gjøre seg gjeldende i kommunen på det vis at antallet representanter i kommunestyret vil være skåret ned til det absolutte minimum av det nåværende kommunelov bestemmer.

En liten og "kyndig" forsamling er i tillegg effektiv fordi den kan fatte raske og "riktige" beslutninger basert på best mulig faglig og profesjonell kunnskap. Hurtighet og presisjon er idealet, på linje med idealene i en privat bedrift. Deltakelsen har som sagt ingen verdi i seg selv i dette systemet. Deltakelsens instrumentalitet vil forvente å gi seg utslag i at politikerne vil begrunne sit lokalpolitiske engasjement med ønske om å kunne påvirke utviklingen i lokalsamfunnet, ønske om innflytelse osv. Instrumentelle begrunnelser vil si begrunnelser der det ikke blir lagt vekt på deltakelsens egenverdi.

Politikk blir i dette perspektivet mer konfliktorientert, da man her definerer politikk som kamp om fordeling av samfunnets knappe ressurser. Politikerne som folkets representanter deltar i denne kampen. Hver enkelt representant vil ikke i en kommune dominert av konkurranse og eliteperspektivet ha noen forpliktelse på seg til å inneha noen kollektive holdninger i forhold til det å komme fram til de beste løsningene for lokalsamfunnet. En vil i et slikt perspektiv oftere oppleve at representantene opptrer som sektorforsvarere eller talerør for spesielle interesser eller miljøer, og at politikken derfor som sagt i stor grad er preget av konflikt, tautrekking og hestehandel. En vil forvente at

representantene begrunner sitt lokalpolitiske engasjement med at de gikk inn i politikken for å tale en spesiell gruppes sak eller fremme en spesiell interesse.

4.3 Oppsummering.

Før jeg summerer opp vil jeg påpeke et sentralt poeng. De problemene representantene rapporterer om når det gjelder det å kombinere verv i lokalpolitikken med arbeid familieliv og fritid, samt innflytelsesproblemer, er et problem for en kommune uansett om den er preget av de deltakerdemokratiske eller mer elitistiske konkurransebaserte verdiene.

I en deltakerdemokratisk kommune skal det være like lett for alle typer mennesker og delta. Poenget med hele deltakelsen er også at den skal være på deltid slik at en godkontakt med det øvrige lokalsamfunnet opprettholdes. Hvis dette etterhvert blir umulig, er mange av premissene for deltakerdemokratiet i ferd med å forsvinne, og veien legges åpen for en mer elite/konkurransebasert deltakelsesform. En deltakelsesform der de få med muligheter og de rette kunnskapene får delta. Politikernes kombinasjons og innflytelsesproblemer blir et problem også i en kommune preget av det elite og konkurransepregede perspektiv, fordi slike problemer vil komme til å hindre den politiske kompetanseoppbyggingen og svekke kontinuiteten blant politikerne.

Kort oppsummert kan en i lys av et deltakerdemokratisk perspektiv forvente å finne at utskiftning ikke er uttrykk for noen krise, men et resultat av naturlige utskiftningsprosesser som velgernes dom, eller at representantene selv mener de har sitte lenge nok. Lokalpolitiske verv bør gå på omgang. En vil finne representanter uten lang erfaring fra kommunestyret i sentrale posisjoner, og med høy vervbelastning og aktivitet. En vil også kunne finne at tidligere relevant organisasjonsmessig erfaring hos representantene har betydning for deltakelsen, og at representanter med høy aktivitet og sentrale verv innehar denne type erfaring.

Deltakelsen vil for representantene ha en verdi i seg selv i form

av trivsel og hygge, læring eller betydningen av det å gjøre sin lovpålagte borgerplikt. Følelsen av innflytelse vil også kunne knyttes opp til mer ekspressive elementer. Det vil eksistere like vilkår for deltakelse enten du er kvinne eller mann, "fattig" eller "rik". En vil også finne at politisk engasjement og ønske om innflytelse begrunnes i allment og ikke med at en vil jobbe for særinteresser. En slik holdning til ens eget politiske engasjement vil også være av betydning for deltakelsen og følelsen av innflytelse.

I et elite og konkurransepreget oppfattes utskiftning i stor grad som et krisetegn, og ødeleggende for kompetaseoppbygging og kontinuitet. En vil finne personer med høy utdanning og lang erfaring bak seg i kommunestyret i sentrale posisjoner, Det er også disse som vi ha høyest aktivitet. Deltakelsesvilkårene for folk i kommunen er ikke like, men det er heller ikke så viktig bare vilkårene for dem som har de rette kunnskaper og er kyndige nok er gode. Folks deltakelse begrunnes rent instrumentelt, en ønsker kun påvirkningsmuligheter og gjennomslag. Følelsen av innflytelse er også kun bunnet i rent instrumentelle elementer. En vil også finne at representantene begrunner sitt engasjement i stor grad i egen eller særinteresser.

KAPITTEL 5. ARBEIDSFORHOLD, INNFLYTELSESPROBLEMER ELLER "NATURLIG FRAFALL"?

I dette kapitlet vil jeg presentere noen av de viktigste funnene gjort på området utskiftning, deltakelse og lokalpolitikeres arbeidsforhold i norsk politikk. Dette for å klarlegge hvilke forhold som fram til nå har vært med på å forklare turnover i norske kommunestyre.

5.1. Lokalpolitikernes arbeidsforhold.

Det har lenge manglet systematisk kunnskap om "lokalpolitikeres arbeidsforhold" og disses betydning for turnoveren (Larsen og Jensen, 1988). Mange studier har allikevel vært gjort omkring lokalpolitikeres arbeidsforhold generelt sett. Det er i de siste årene imidlertid gjort studier mer eksplisitt på området turnover slik at bildet etterhvert har blitt noe mer nyansert. Jeg deler framstillingen opp i ulike tema avhengig av hva som har vært og er antatte forklaringsfaktorer for turnoveren. Temaene henger som vi skal se også nøye sammen.

5.1.1. Økonomisk kompensasjon, godtgjørelse.

Funn fra flere undersøkelser viser det at de folkevalgte stort sett har vært fornøyd med den økonomiske godtgjørelsen (Brandsdal, 1981) (Larsen og Offerdal, 1990). Dette fant bla. Brandsdal i 1981 i Oslo¹, og undersøkelser fra Sandnes kommune i 1988 viser det samme² (Stava, 1988).

Andre funn viser at flere folkevalgte svarer at de trekker seg fordi de økonomiske utgiftene ble for store. Til sammen 21% av

¹ Datagrunnlaget utgjøres av et spørreskjema utsendt til representanter og vararepresentanter til Oslo bystyre i perioden 1979-83.

² I 1988 ble det i Sandnes kommune gjennomført en undersøkelse i regi av KS og Rogalandsforskning, etter ønske fra kommunen selv. Utgangspunktet er også her at altfor mange går ut av lokalpolitikken for tidlig på grunn av frustrasjon over arbeidsforhold.

spurte lokalpolitikere i Sogn og Fjordane nevner dette³. Kommunal erfaring har ingen betydning for hva representantene svarte på dette spørsmålet. Et flertall av de folkevalgte er også enig i at det bør gis fast lønn til flere politikere enn i dag, og at større økonomisk godtgjørelse vil sikre flere dyktige folk til kommunestyrene. Samtidig var det et stort flertall som var imot at politikken skulle bli et levebrød, og som mente at økt økonomisk godtgjørelse ikke alene bedrer arbeidssituasjonen for de folkevalgte (Offerdal og Østrem, 1990).

Lav økonomisk godtgjørelse allikevel har i seg selv i liten grad vært regnet som en mulig medvirkende årsak til turnover blant lokalpolitikere, dette fordi de selv i liten grad har lagt vekt på disse sidene ved det å delta.

5.1.2. Tid.

Medlemmene i landets kommunestyrever utgjør en spesiell type mennesker som bruker mye tid på frivillig politisk arbeid. En tidsnyttingsundersøkelse fra 1980-81 viste at den norske befolkning i snitt brukte svært liten tid på deltakelse i organisasjonsvirksomhet, møter og offentlige tillitsverv. Gjennomsnittlig lå tidsbruken på omtrent 0,7 timer pr uke, en brøkdel av det folkevalgte brukte (Hellevik og Skard, 1985).

I artikkelen "Folkevalgt i storby"⁴ registrerer Brandsdal en mye mer omfattende bruk av tid, han finner at representantene bruker i gjennomsnitt 20 timer pr. uke til kommunal virksomhet⁵. Men det er stor variasjon i aktivitetsnivået, og variasjonen henger først og fremst sammen med posisjon. Mens 40% av formannskaps-

³ Se tabell under avsnittet om "tid", avsnitt 5.1.2.

⁴ Datagrunnlaget er her hentet fra personlig intervju med bystyrerepresentantene i Bergen, Trondheim og Stavanger i 1981.

⁵ I begge undersøkelsene er et vidt spekter av politiske aktiviteter tatt med, all type politisk arbeid, kommunestyret, partipolitikk osv.

medlemmene bruker mer enn 20 timer, er dette tilfelle kun for 7% av de vanlige bystyremedlemmene. Kvinnene er like aktive som mennene (Brandsdal, 1983b). Aktivitet og posisjon skal vi komme tilbake til.

Slitasje i forbindelse med for stor tidsbruk viser seg å være en mer begrenset begrunnelse for manglende ønske om renominering blant bydelsrepresentantene i Oslo i 1991⁶. Riktignok vurderer mange av de representantene som ikke ønsker gjenoppnevning arbeidsmengden som for stor, men frafallet kan ikke knyttes til en spesiell demografisk gruppe. Verken unge representanter i etableringsfasen eller kvinner som vi skulle forvente ville ha størst problemer med tidsbruken, har større frafall enn andre grupper i denne undersøkelsen (Røiseland, 1991).

I min undersøkelse har jeg i svært liten grad klart å tallfeste det antall timer hver representant bruker i uken på sitt lokalpolitiske engasjement. Jeg forsøker i stedet å fange opp momenter som direkte har med tid å gjøre, spesielt når jeg spør dem om hvorfor de vil slutte eller ta gjenvalg. I Offerdal og Østrem's undersøkelse finnes interessante funn i så henseende, oppsummert i følgende tabell:

⁶ Rapporten er basert på spørreskjema og enkelte dybdeintervju. Studiet av hvem som faller fra er knyttet til de representanter som ikke ønsker gjenoppnevning ved valg Bydelsutvalgene i Oslo utmerker seg i følge Røiseland i tillegg ved at store deler av frafallet skjer i valgperioden. Størstedelen av frafallet i løpet av valgperioden skyldes at representanter flytter fra bydelen. Forhold ved arbeid/studier og helse er også hyppig nevnt som fritaksgrunn.

Tabell 5.1 Begrunnelse for å trekke seg fra kommunestyret.

Gikk utover familien	43
Gikk utover arbeidet	42
Hadde vært med lenge nok	36
Gikk utover fritiden	28
Manglende tid til å sette seg inn i sakene	21
Misfornøyd med egen innsats	14
Dårlig økonomisk godtgjørelse	14
For mye partidiskusjon	12
Partiet manglet innflytelse	11
Alder	8*
N = 290	

(Kilde: Offerdal og Østrem, 1990 s.75 og Larsen og Offerdal, 1990 s.52) *⁷

Denne tabellen viser tydelig at tid er et knapt gode, for svært mange er det avgjørende at tidsbruken kommer i konkurranse med arbeid familie og fritid.

5.1.3. Arbeidsbyrde og kompleksitet.

Tidlig på 80-tallet var det spesielt Einar Brandsdal som bidrog med kunnskaper til feltet "lokalpolitikeres arbeidsforhold". I en undersøkelse fra 1979 drøfter han ved hjelp av data fra et utvalg kommuner, om arbeidsmengden har økt i kommunene og om det er en tendens til at flere personer trekker seg fra politiske

⁷ Summen er mer enn 100% fordi det ble gitt mulighet til flere svar.

verv på grunn av dette⁸.

Brandsdal slår fast som en generell konklusjon at arbeidsmengden utfra de mål som er anvendt ikke har vist noen merkbar økning generelt sett. Han forutsetter allikevel at det har funnet sted en økning i arbeidsbyrden i løpet av periodene på grunn av en omfattende kommunal ekspansjon⁹. Brandsdals tall ang. utskiftninger er delvis gjengitt og kommentert i min innledning der jeg bruker tallene til å underbygge min argumentasjon når det gjelder den stabile turnoverprosenten norske kommunestyrer over flere tiår. For kommunene samlet er det kun en beskjeden økning i utskiftning over tid. Byene har hele tiden hatt litt større utskiftning enn herredskommunene, men har ingen økning i utskiftningen over tid. Resultatene gir ikke noen entydig bekreftelse på antakelsen om arbeidsbyrdens betydning for utskiftningen.

Andre interessante funn ang. saksmengde, saksframstilling, kompleksitet og forhold til administrasjonen, bør også nevnes. Over halvparten av formannskapsmedlemmene og medlemmene i bystyret i Oslo i 1981, mente at saksmengden var for stor. Både i bystyre og formannskap mente ca. 70 % av medlemmene at saksframstillingen var komplisert (Brandsdal, 1981). Jarle Weigård konkluderer i en undersøkelse fra 1987 i 12 nornorske kommuner, med at høyt arbeidspress og økonomiske godtgjørelser er viktige spørsmål, men at det største problem for "menige" kommunestyremedlemmer er den økende oppgavekompleksiteten som de føler at de ikke lykkes i å takle (Jenssen og Larsen, 1988).

Hellevik og Skard finner blant sitt landsomfattende utvalg av kommunestyremedlemmer, at nærmere 60% har hatt dårlig tid til å sette seg inn i dokumentene og omtrent halvparten har hatt besvær

⁸ For å finne et mål på økt arbeidsbelastning undersøker han utvikling i sakstall over 3 perioder fra 1967 til 1977 i Norges 6 største byer, Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand og Drammen, i henholdsvis bystyret, formannskap og kommunalutvalg.

⁹ Med historisk statistikk som kilde.

med mengden av sakdokumenter¹⁰ (Hellevik og Skard, 1985). I Sandnes syntes færre det var gjennomgående vanskelig å trenge inn i hovedpoeng i saksdokumenter, men det varierte endel fra sak til sak (Stava, 1988). Undersøkelsen Til Brandsdal fra seks av de store norske byene viste 2/3 av representantene til tider hadde problemer med det administrative språket og mange av bystyremedlemmene mente at saksframstilling ofte var for innfløkt (Brandsdal, 1983a).

Kompliserte saksframstillinger, store saksbunker og generelt høy arbeidsbyrde har lenge vært en faktor tatt med i betraktning i forsøket på å forklare noe av turnoveren. Få forskningsresultater knytter disse forholdene direkte til fenomenet turnover. Men problemet med å få tiden til å strekke til som omhandlet i tidligere avsnitt, vitner om at arbeidsbelastningen totalt sett blir for stor for mange.

5.1.4 Sentralitet, innflytelse, aktivitet.

Blant de folkevalgte i Oslo i 1981 fant Brandsdal bla. at de sentralt plasserte representantene var mer tilfreds med arbeidssituasjonen enn de representantene som feks. kun satt som representanter i bystyret. Og de som representerte de minste partiene rapporterte om større problemer med arbeidsforhold generelt, enn de som representerte de større partiene (Brandsdal, 1981). Opplevelse av innflytelse og politisk sentralitet er noe som slår ut i en positiv sammenheng i forhold til vurdering av egne arbeidsforhold i politikken, og som også antas å ha en positiv sammenheng med villighet til å fortsette som folkevalgt (Larsen og Jensen, 1988).

I 1971 fant Olsen at deltakere med høyt aktivitets og informasjonsnivå var kjennetegnet ved lang kommunalpolitisk

¹⁰ Landsomfattende postenquete til sittende kommunestyrerepresentanter i 1979-80, som et tillegg til utgangspunktet for undersøkelsen nemlig Akershusundersøkelsen, observasjon og personlig intervju i 7 Akershuskommuner.

erfaring¹¹. Disse representantene organiserte en vesentlig del av sin tid omkring den lokalpolitiske virksomheten (Olsen, 1971). Ikke bare plassering i systemet, men også aktivitetsnivå kan ha betydning for deltakelsen og gi folk lyst til å fortsette.

I en undersøkelse som mer eksplisitt går på turnover¹² viser det seg også at de personene som føler de har innflytelse er mye mer villig til å ta gjenvalg enn de som ikke gjør det, og at følelsen av innflytelse henger sammen med aktivitetsnivå. Aktiviteten knyttes til kontakt med folk i kommunen, og kontakt med sentrale myndigheter. De representantene som ønsker gjenvalg viser seg også å være aktiv i frivillige organisasjoner, en representanter som ikke ønsker gjenvalg (Brandsdal, 1983c). I Røiselands undersøkelse fra bydelsutvalgene i Oslo, er representantenes manglende følelse av å ha fått gjennomslag i bydelsutvalget den viktigste faktoren for å forstå frafallet. Disse representantene opplever større vanskeligheter enn resten med å få gjennomslag for sine initiativ, og de er også mindre aktive enn andre. (Røiseland, 1991).

En tendens til at politikere i sentrale posisjoner ønsker gjenvalg oftere enn andre, er ikke signifikant i Brandsdal sin undersøkelse. Grad av aktivitet har desto større betydning. Lokalpolitikeren som bruker mye tid på politikk, ønsker oftere renominering enn mindre aktive representanter. Personer som sjelden tar ordet i feks. kommunestyret, ønsker sjeldnere gjenvalg enn de aktive talere. Mange flere av de personene som har tatt et initiativ og reist en sak i perioden ønsker gjenvalg enn de som ikke har gjort det. Brandsdal konkluderer med at det

¹¹ Kommunestyrerepresentanter i Nesodden kommune.

¹² "Who goes and who stays?". Det ble foretatt personlige intervju blant bystyrerepresentantene i Bergen Trondheim og Stavanger. 44% ønsket gjenvalg, 22% var usikre og 32% ønsket ikke gjenvalg. Funnene i undersøkelsen er basert på korrelasjoner mellom nettopp disse opplysningene og hva slags syn de ulike representantene har på arbeidsforhold osv., for igjennom dette å forsøke å finne mulige årsaker til turnover.

er de passive som trekker seg (Brandsdal, 1983c)

5.1.5 Familie og arbeid.

Det å kombinere engasjement i lokalpolitikken med familie og arbeid henger sammen med tidsbruken generelt som er omhandlet i et tidligere avsnitt. Tabellen med funn fra Offerdal og Østrem sin undersøkelse, gjengitt i avsnittet om tid (avsnitt 5.1.2), viser de to viktigste årsakene deres respondenter oppgav som avgjørende for at de valgte å gå ut av kommunepolitikken; at det politiske engasjement gikk utover familien og arbeidet. Forholdet til familien har etterhvert trådt fram som et viktig element der økt vekt på familierollen og kjønnsrolleproblemer kan ha medført at kommunepolitikerne, som i stor grad har vært menn, ikke med helt god samvittighet er familieskulkere lenger (Brandsdal, 1983a). Andelen av gifte lokalpolitikere enten det er kvinner eller menn er høyere enn andelen i befolkningen forøvrig; representantene har i stor grad familieforhold å ta hensyn til, og får ofte problemer med prioriteringene sine (Hellevik og Skard, 1985).

Brandsdal fant at det blant bystyrerepresentantene i storbyene var en tendens til at de som hadde større frihet i sin arbeidssituasjon, brukte mere tid på sitt lokalpolitiske engasjement og var i det hele tatt mere aktive i lokapolitikken. Det eksisterer slettes ikke bare velvilje blant ulike arbeidsgivere når ansatte bruker tid på sine politiske verv i den vanlige arbeidstiden (Brandsdal, 1983b).

Problemer med å kombinere jobb og engasjement i kommunepolitikken gjelder i størst grad de som har små muligheter til å bruke arbeidstida si til politisk arbeid, eller de som i liten grad har mulighet til å skaffe seg vikar. For disse representantene må nemlig alt arbeid tas igjen på kvelds eller helgetid. Det gjelder i mindre grad offentlig ansatte og i større grad privat ansatte og selvstendige næringsdrivende. Det er også et faktum at i mange kommuner er over 50% av representantene i kommunestyrene offentlig ansatte (Offerdal, 1992).

Hos Offerdal og Østrem viser det seg imidlertid at også de som blir gjenvalgt i mindre grad kan delta uten inntektstap og ser ut til å ha en vanskelig arbeidssituasjon i kommunepolitikken. Allikevel er de ofte fornøyde med å jobbe med politikk, Møtene finner sted på passelige tidspunkt, opplæringa er god og de føler seg godt informerte. Følelsen av å kunne påvirke var en positiv erfaring for de som ble gjenvalgt. Det er allikevel en liten tendens til at de representanter som kan bruke deler av sin arbeidstid til kommunalpolitisk arbeid, i mindre grad enn andre trekker seg frivillig (Offerdal og Østrem, 1990).

5.1.6 Politikerforakt.

Det er ikke uvanlig å møte utsagn om at det å være lokal folkevalgt er forbundet med mindre status nå enn det har vært tidligere. Representanter rundt omkring i kommunestyrene gir uttrykk for at det følger lite prestisje med vervet (Larsen og Offerdal, 1990). I undersøkelsen blant de folkevalgte i Sogn og Fjordane ble de folkevalgte spurt om hvordan de trodde folk flest i kommunen verdsatte kommunalpolitisk arbeid. Svarene vises i følgende tabell:

Tabell 5.2 Verdssettelsen av politisk arbeid.

Svært høyt	1%
Nokså høyt	7%
Middels høyt	48%
Nokså lavt	33%
Svært lavt	7%
Annet/vet ikke 4%	N = 869

(Kilde: Larsen og Offerdal, 1990 s.57, Offerdal og Østrem, 1990)

Politisk arbeid på lokalplanet ses ikke på som spesielt status-

givende i følge disse funn¹³. Derimot opplevde de folkevalgte i Sandnes i liten grad at deres engasjement ble vurdert på en negativ måte i ulike grupper. Det var kun i familien og blant enkelte arbeidsgivere at engasjementet fikk en negativ vurdering. I den grad opinionskommentarer betød noe for disse representantene, hadde de i overveiende grad positiv betydning (Stava, 1988). Hvis vi igjen ser på tabellen gjengitt i avsnittet om tidsbruk, ser vi at det heller ikke er politikere i Offerdal og Østrem sin undersøkelse som slutter **på grunn av** politikerforakt eller mistro (Offerdal og Østrem, 1990).

Politikerforakt er allikevel et forhold som tidvis trekkes fram som en mulig årsak til at personer i kommunalpolitiske tillitsverv trekker seg. Kommunalpolitiske ledere framstår som særlig utsatt på grunn av tidvis negativt ladet omtale i massemedia. Men her er det viktig å skille mellom uenighet og kritikk på den ene siden, og at velgerne ikke gir gjenvalg til politikere som ønsker det, og på den andre siden en generell og dyp mistro til det lokale politiske systemet og politikere generelt (Larsen og Offerdal, 1990). Generelt sett ser det ut til at den foreliggende forskning gir liten støtte til oppfatninger om at mistro og forakt er en viktig årsak til at folkevalgte ikke ønsker gjenvalg (Larsen og Jenssen, 1987) (Larsen og Offerdal, 1990).

5.2 Kvinner, arbeidsforhold, innflytelse og utskiftning.

Det har lenge vært større turnover blant kvinner enn blant menn i lokalpolitikken, og det har fram til i dag vært registrert mindre vilje til å ta gjenvalg blant kvinner enn menn (Hellevik og Skard, 1985) (Dahlerup, 1989). Denne tendensen kan imidlertid være i ferd med å snu seg, da det ved kommune og fylkestingsvalget høsten 1991 foregikk en klar utjevning mellom kjønnene hva utskiftningsprosenten angikk (SU nr.8. 1992).

¹³ Forfatterne poengterer allikevel at vurderingen av dette i noen grad vil avhenge av hva som legges i svarkategorien "middels høy", den scorer høyest (Larsen og Offerdal, 1990).

I Offerdal og Østrem's spørreundersøkelse fra Sogn og Fjordane, der 3/4 av de som ikke ble valgt på nytt ved valget i 1987 trakk seg av egen fri vilje, var utskiftningen blant kvinner større enn blant menn. Det samme kan vi se av tabellen gjengitt i innledningen til oppgaven, der forskjellen i utskiftning også ved valget i 1987 var stor. Hvis vi går lenger tilbake i tid er tallene klare. Etter valget i Akershus i 1979 ble 36% av kvinnene og 48% av mennene gjenvalgt som representanter. Graden av gjennomtrekk skyldtes i hovedsak representantenes eget ønske om å slutte. Dog ble færre kvinner enn menn som var villige til å fortsette, gjenvalgt. Hellevik og Skard peker på at hovedårsaken er at kvinner oftere står på ukumulert plass. Det har allikevel vist seg ved senere undersøkelser at kvinner i større grad enn menn er blitt strøket av listene ved valg (Skard, 1990).

Når det gjelder andre kjennetegn, finner vi at de fleste av de kvinnelige representantene i Brandsdals materiale¹⁴ hadde relativ høy utdanning og en forholdsvis fri arbeidssituasjon. Disse ressursene så ut til å kompensere noe for de problemene som ble forårsaket av det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret. De kvinnene som manglet disse ressursene, var derimot den gruppen som hadde de største problemene blant representantene (Brandsdal, 1983b).

Hellevik og Skard er inne på den samme type tolkning når de finner at opplevelsen av belastninger i forhold til det lokalpolitiske arbeidet var tilnærmet likt fordelt mellom kjønnene. De finner at kvinner jevnt over har større frihet i sin arbeidssituasjon og antar at de gjennom dette kompenserer for den noe større samlede tidsbelastningen totalt sett. Tidsproblemet synes, som vi også tidligere har sett, å være den største belastningen. Men mens kvinner opplever dette problemet først og fremst i forhold til barn og familie, opplever menn dette problemet mest i forbindelse med sitt yrke (Hellevik og Skard, 1985). Flere kvinner enn menn i Offerdal og Østrem's materiale sa at de trakk

¹⁴ Fortsatt bystyrerepresentanter fra Bergen Trondheim og Stavanger fra 1981.

seg fra kommunepolitikken fordi vervet gikk for mye utover familie og fritid. Det var også flere kvinner enn menn som sluttet fordi de ikke var fornøyd med innsatsen sin. Menn svarte oftere enn kvinner at de slutta fordi politikken gikk for mye utover arbeidet (Offerdal og Østrem, 1990).

Husarbeidet og barna føles forsømt av kvinnene og det viser seg at de i langt større grad enn menn er avhengige av å klarere situasjonen på hjemmebane før de går inn i lokapolitikken. Partnerens støtte og samarbeidsvilje er i det hele tatt vesentlig for de kvinnelige representantene (Hellevik og Skard, 1985). Flere kvinnelige kommunestyremedlemmer enn mannlige rapporterer i Hellevik og Skards Akershusundersøkelse, at de opplever en mangel på innflytelse. Den samme grad av følelse av innflytelse eller mangel på sådan, er registrert både for kvinnelige representanter i kommunestyret eller formannskapet, enten de representerer små eller store parti, posisjon eller opposisjon. Derfor kan kvinnes fravær i sentrale verv ikke uten videre her brukes som forklaring på manglende følelse av innflytelse. Spesielt kvinnene viser til sin egen sviktende innsats når det ikke får gjennomslag, eller føler at de mangler innflytelse over saker de jobber med (Hellevik og Skard, 1985).

5.3 Hvem går og hvem blir? Flere kjennetegn.

Alle undersøkelser av våre folkevalgte forsamlinger viser at representantene ikke er noe speilbilde av befolkningen. Kommunestyrene er ikke noe unntak i så måte. Prototypen på en lokalpolitiker er en mann, middelaldrende, velutdannet og offentlig ansatt (Larsen og Offerdal, 1979) (Brandsdal, 1983c) (Michelsen, 1987) (Offerdal og Østrem, 1990).

I undersøkelsen "Who goes and who stays ?", fra 1983, tar Brandsdal spesielt opp tendensen ved kommunevalgene til at så mange sittende representanter ønsket å trekke seg. Det ble foretatt personlige intervju blant bystyreprerrepresentantene i Bergen, Trondheim og Stavanger. 44% ønsket gjenvalg, 22% var

usikre og 32% ønsket ikke gjenvalg¹⁵ (Brandsdal, 1983c). Det er en liten tendens til at den allerede overrepresenterte gruppen av høyt utdannede middelaldrende menn i større grad er villig til å la seg gjenvelge enn andre. Høystatus grupper med bedre anledning til å kombinere politikk og jobb, ønsker oftere renominering. Generelt sett har politikere med god mulighet til å delta på møter i arbeidstida større ønske om renominasjon (Brandsdal, 1983c).

De representantene som ser ut til å få størst problemer med sitt lokalpolitiske arbeid, er de som ser på seg selv først og fremst som representanter for geografiske områder til forskjell fra de mer parti eller grupperettede representantene. Det er også færrest av disse representantene som ønsker gjenvalg (Brandsdal, 1983b).

Man hører ofte at gjennom den høye turnoveren mister partiene og kommunepolitikken uforholdsmessig mange av sine dyktige, erfarne og innflytelsesrike representanter. Men det viser seg i undersøkelsen "Who goes and who stays?" at det kun er heltidpolitikkerne, og dem er det ikke så mange av, som peker seg ut som en gruppe som i større grad enn de andre ønsker gjenvalg (Brandsdal, 1983c). Alt i alt finnes det ikke noe grunnlag for å si at ønsket om å trekke seg fører til noe systematisk tap av erfarne politikere. Det er også kun en svak tendens her til at de grupper som er overrepresentert oftere ønsker gjenvalg enn de andre. I Offerdal og Østrems undersøkelse viste det seg tvert om at de med kort kommunal erfaring oftere enn andre trekker seg frivillig. Forfatterne peker på et fenomen de betegner som utsiling av folkevalgte på et tidlig tidspunkt i en kommunal karriere. En kan

¹⁵ Brandsdal finner at disse tallene stemmer godt overens med de listene av valgte bystyrerepresentanter som ble klare etter valget, og konkluderer derfor med at turnover i hovedsak er knyttet til representantenes eget valg om å slutte. Valget som velgernes sikkerhetsmekanisme fungerer derfor ikke (Brandsdal, 1983). Funnene i undersøkelsen er basert på korrelasjoner mellom nettopp disse opplysningene og hva slags syn de ulike representantene har på arbeidsforhold osv., for igjennom dette å forsøke å finne mulige årsaker til turnover.

si at kommunepolitikken har sin prøvetid, der de som ikke er fornøyd med tilbudet trekker seg (Offerdal og Østrem, 1990).

Blant bystyrerepresentanter i ulike kommuner i 1983 så man at bla. høy aktivitet i liten grad hang sammen med utdanning. En gruppe merket seg allikevel ut og det var de med den laveste utdanningen, bare grunnskole. Disse så ut til å ha de største problemene i forhold til sine verv. De var klart mindre aktive enn de andre utdanningsgruppene, tok i liten grad egne initiativ, følte at de hadde liten innflytelse, trivdes dårlig og hadde få politiske ambisjoner (Brandsdal, 1983b).

Kvinnene trekker seg som sagt oftere enn menn i undersøkelsen til Offerdal og Østrem, de finner også at høyt utdannede representanter trekker seg noe oftere. (Offerdal og Østrem, 1990). Frafallet i undersøkelsen til Røiseland kan heller ikke i noen grad knyttes til en spesiell demografisk gruppe. Verken unge representanter i etableringafasen eller kvinner har større frafall enn andre grupper i denne undersøkelsen (Røiseland, 1991).

5.4 "Naturlig utskiftning"?

"Naturlig utskiftning" definerer jeg her som frafall som en nødvendig utlufting, der representanter trekker seg fordi de føler de har sittet lenge nok, og legger vekt på at de har gjort sin plikt og ønsker å overlate roret til noen andre. Jeg kunne like gjerne også kalt dette aspektet selvutvelgelsens "naturlige" del. Som "naturlig utskiftning" definerer jeg også den utskiftningen som skjer som et resultat av velgernes dom på valgdagen: at velgerne benytter sin demokratiske rett til å kumulere og stryke kandidater på valglistene, men også den utskiftning som partiens utvelgelse forut for valgene resulterer i.

I hvor stor grad påvirker velgerne sammensetningen av de lokale folkevalgte i kommunene gjennom strykninger og kumuleringer på valgdagen? Offerdal og Larsen slår fast på bakgrunn av tall fra kommunedatabanken, at det er liten sammenheng mellom bla. gjenvalgsprosenten og aktiviteten til velgerne og partiene. De

mener derfor at verken velgerne eller partiene generelt sett har liten innvirkning på utskiftninger og representantsammensetning (Larsen og Offerdal, 1990). At mange av de som trekker seg ved hvert valg gjør det av egen fri vilje understreker, funn fra Sogn og Fjordane. Folkevalgte som satt i kommunestyret fram til 1987, og som gikk ut etter valget, ble spurt om de sto på lista til kommunestyrevalget i 1987. Følgende svar ble gitt:

Tabell 5.3

Ja	18%
Ble spurt men ville ikke	72%
Ble ikke spurt	10%
Sum	100%
N	323

(Kilde: Offerdal og Østrem, 1990 s.72)

Som tabellen viser er det 18% av disse representantene som valgte å stille til gjenvalg men som ble strøket av velgerne. 10% ble ikke nominert på nytt av partiet. Omkring 3/4 av de som ikke ble valgt på nytt ved valget i 1987 i Sogn og Fjordane¹⁶ trakk seg av egen fri vilje. Allikevel ble hele 28% av de spurte strøket enten av partiet eller av velgerne.

Brandsdal finner i sin undersøkelse "Who goes and who stays?" at utskiftningstallene basert på representantenes egne opplysninger, stemmer godt overens med de listene av valgte bystyrerepresentanter som ble klare etter valget. Han konkluderer derfor med at turnover i hovedsak er knyttet til representantenes eget valg om å slutte. Valget som velgernes sikkerhetsmekanisme fungerer derfor ikke, og representerer derfor et skjær i sjøen for det lokale demokratiet (Brandsdal, 1983) (Larsen og Offerdal, 1990). Olsen fant bla. i 1971 en sterk rotasjon blant kommunestyremedlemmene i Nesodden kommune. Halvparten hadde mindre enn

¹⁶ Obs, N = 323.

5 års deltakelse bak seg. Han tolket dette slik at deltakelse i kommunepolitikken av mange sees på som en form for erfaring eller sosial utdannelse som en tar med seg (Olsen, 1971). Derigjennom blir denne rotasjonen et uttrykk for en naturlig utskiftning som ikke bare har med krisetendenser og dårlige deltakelsesvilkår og gjøre, men også med et syn på deltakelse i lokalpolitikken som en verneplikt som så mange som mulig bør ta del i.

I Røiseland's studie av det store frafallet blant bydelsrepresentanter i Oslo, viser det seg at deler av utskiftningen kan forklares utfra at det finner sted en "naturlig utskiftning" jfr. min definisjon. Studiet av hvem som faller fra, er knyttet til de representanter som ikke ønsker gjenoppnevning ved valg. Han finner at alder og erfaring har en positiv sammenheng med frafallet, det innebærer at sannsynligheten for å slutte øker med økende alder og erfaring (Røiseland, 1991) ¹⁷.

Svarene gjengitt tidligere i tabell 5.1 i avsnittet om tid, viser som tidligere nevnt at en god del av representantene i Offerdal og Østrem's undersøkelse svarte at de hadde vært med lenge nok, men dette dreide seg i stor grad om representanter med lengre erfaring. Dette svaret rangerer faktisk som det tredje viktigste svaret etter tidsbruken spesielt i forhold til familie og jobb (Offerdal og Østrem, 1990). Dette er etter mitt syn et ytterligere eksempel på at utskiftningen til en også kan sees på som en "naturlig utskiftningsprosess". En utskiftningsprosess som i mindre grad ivaretar velgernes kontrollmuligheter og påvirkningsmuligheter, men som allikevel ivaretar mulighetene for en bred folkelig deltakelse fordi den kan gi flere muligheten til å delta aktivt.

¹⁷ Rapporten er basert på spørreskjema og enkelte dybdeintervju. Han definerer også naturlig frafall som: "et frafall som nødvendig utlufting, der erfarne representanter trekker seg fra vervet og åpner opp for nye representanter". Røiseland finner også en stor grad av frafall blant representantene i perioden, som et resultat av flytting og ellers endrede livsbetingelser, han ser også dette som et resultat av naturlig frafall.

5.5 Oppsummering.

Heller en økonomiske forhold er det problemer med å få tiden til å strekke til, eller "kombinasjonsproblemer" som står som de viktigste årsakene til at representanter ønsker å trekke seg fra lokalpolitikken; problemer med å kombinere deltakelse i politikken med andre forpliktelser i forbindelse med arbeid og familie. Debatten omkring bruk av økonomisk godtgjørelse til lokalpolitikere har lenge vært preget av to grunnsyn som har stått mot hverandre. På den ene siden har det vært argumentert for at vervet som folkevalgt i en kommune er så byrdefullt at de som påtar seg slike verv bør kunne gis en form for godtgjørelse for det arbeidet de utfører. På den andre siden blir det pekt på at en folkevalgt representant skal være talerør for innbyggerne i kommunen. De er tillitsvalgte, og æren og tilliten som blir vist dem gjennom valget til representanter for befolkningen skal være deres lønn (Larsen og Offerdal, 1990). Det ene syn legger vekt på et mer instrumentelt perspektiv på det å delta; en bør få noe konkret igjen. Mens det andre legger vekt på mer ekspressive aspekter, belønningen er gleden ved å få lov til å delta. Lav økonomisk godtgjørelse betraktes i liten grad som en mulig medvirkende årsak til turnover blant lokalpolitikere, fordi de selv sjelden har lagt vekt på disse sidene ved det å delta, dette kan hende nettopp fordi et mer ekspressivt syn for mange har vært rådende (Brandsdal, 1981). Godtgjørelse og kompensasjon er forøvrig ikke det samme, og i den grad representanter taper penger på deltakelsen vil det kanskje allikevel være et problem?

Forholdet til familien, arbeidet, ønske om mer fritid osv. oppgis hyppig som årsak til at man trekker seg, samtidig som mer generelle undersøkelser om arbeidsforholdene i lokapolitikken rapporterer om utbredt misnøye med problemer av denne art. Høy arbeidsbelastning kombinert med kompleksitet i arbeidet er også faktorer som vi kan se har betydning for utskiftningen og deltakelsen. Flere oppgaver og vanskelige saker har også ofte ført til at kommunen har innført nye beslutningsteknikker som stiller store krav til hver enkelt representants innsikt og oversikt. De stiller nye kunnskapskrav, er arbeidskrevende å

bruke og krever en klarere prioritering av interesser (Brandsdal, 1983a). Dette fører for mange folkevalgte til en avmaktsfølelse iforhold til en tilsynelatende innflytelsesrik administrasjon, og mange representanter kommer til kort stilt overfor kravene. De finner ut at arbeidet i lokalpolitikken blir for komplisert og spesialisert. Følelsen av innflytelse er viktig for å trives i det lokalpolitiske miljø. De som føler de har innflytelse viser seg i større grad å ønske gjenvalg enn de som ikke føler de har noen form for innflytelse. Følelsen av innflytelse knyttes ofte til sentral plassering, erfaring og høy aktivitet i det kommunalpolitiske systemet.

I den grad en kan registrere at kvinner i større grad enn menn føler at de mangler innflytelse, kan dette være med på å forklare den fram til nylig markerte forskjellen i utskiftningen blant kvinner og menn. For endel kvinner synes det å være en større belastning totalt sett ved å delta i kommunepolitikken, og at de derfor i større grad er avhengig av en velvillig arbeidsgiver eller ektemake/barn for å forbli i politikken. Det har også vist seg i enkelte studier at kvinnene har hatt et høyere utdanningsnivå enn menn. Forskjellen i utskiftningsprosenten mellom kvinner og menn er i ferd med og jevne seg ut, men enda er det flere menn enn kvinner som deltar.

Middelaldrende, gifte og godt utdannede menn dominerer deltakerlistene. Det er kanskje disse som både har "de rette" kunnskaper og kan ta seg tid tilstrekkelig til å delta såpass at de føler de har innflytelse, kjenner deltakelse meningsfylt, og ønsker gjenvalg. Denne skjeve representasjonen starter ved rekrutteringen; en kan kun i liten grad på bakgrunn av de funn som er gjort si at utskiftningene/selvutvelgelsen blant representantene bidrar til dette mønsteret. Unntaket her er kvinnene som helt fram til valget i 1987 hadde en mye større utskiftningsprosent på landsbasis enn menn, og som i tillegg blir strøket oftere fra listene av velgerne.

Bortsett fra at representantene som deltar i lokalpolitikken jevn

over har et høyere utdanningsnivå en folk flest, viser utdanning ellers å ha liten betydning for utskiftningen. Noen funn viser allikevel at endel lavt utdannede representanter trives dårlig i arbeidet med lokalpolitikk og at utdanning har en viss betydning for selvutvelgelsen i disse tilfellene. Nyere funn viser også at en kan se en høyere utskiftning blant de som kun har sittet en periode i kommunestyret. En har ellers ikke gjort funn som entydig gir oss muligheten til å si at en i stor grad mister enten erfarne eller mer ferske representanter ved utskiftningene.

På bakgrunn av funnene gjennomgått her er det mye som tyder på at representantenes selvutvelgelse er den viktigste faktoren til at representanter slutter i lokalpolitikken selvom Offerdal og Østrem allikevel finner at velgerne og partiene sto for tilsammen 28% av utskiftningen blant folkevalgte i Sogn og Fjordane ved valget i 1987. Mange vil på tross av dette mene at lokaldemokratiet er i fare fordi valget som representerer velgernes sjanse til å fordele ris og ros, for svært få politiske representanter faktisk fungerer som noe ris bak speilet. Sanksjonsmiddelet er borte fordi politikerne i de fleste tilfeller er bare glad til for å få slippe (Offerdal og Larsen, 1990) (Brandsdal, 1983) (Røiseland, 1991).

Jeg vil allikevel på bakgrunn av endel refererte funn, vise til at det finnes et element av "naturlig" utskiftning i selvutvelgelsen Jfr min definisjon. Innstillingen hos mange politikere synes å være at etter et vist antall perioder i kommunestyret m.m. bør en la andre og nyere krefter få overta, mange oppgir å slutte rett og slett fordi de har sittet lenge nok. Representantene ønsker og vi kan se at det finnes en viss rotasjon i systemet basert nettopp på en "vernepliktstankegang", som kan resultere i at flere mennesker fra kommunen får prøvd seg som folkevalgte (Offerdal og Østrem, 1990, Olsen, 1971).

Forholdet til jobben eller familien kan være bestemmende for mange representanters aktiviteter. Det viser seg allikevel i

nyere forskning på området at det også finnes representanter som nok har problemer med å kombinere politikk med andre samfunnsoppgaver, men som overkommer disse problemene. De finner seg godt til rette og har et **høyt aktivitetsnivå**. Arbeidsvilkårene generelt sett ser nemlig i Offerdal og Østrem sin undersøkelse bare i liten grad ut til å ha noe å si for hvem som trekker seg eller ikke. Det er ingen store forskjeller mellom de som trekker seg og de som tar gjenvalg i synet på arbeidsforholdene (Offerdal og Østrem, 1990).

I dette kapittelet har jeg forsøkt å skissere opp hovedtrekkene i kunnskapen vi har på deltakelse og utskiftninger i kommunepolitikken. Lokalpolitikernes arbeidsforhold har som vi ser stått sentralt i denne forskningen. I de neste kapitlene vil jeg ta for meg turnoveren i Harstad kommunestyret, og se nærmere på hvorfor noen trekker seg mens andre ønsker gjenvalg.

Tabell 6.2 Første umiddelbare oppgitte årsak² til at de trekker seg.

Ønsker mer utdannelse, har ikke tid til begge deler.	2
Problemer med å kombinere politikken med hjem, familie og små barn.	3
Vanskelig å kombinere politikken med jobben.	5
Tar for mye tid, vil prioritere andre ting.	4
Er ikke spesielt interessert, for mye bortkastet tid.	2
Et kjedelig pliktløp, et slit og et ork.	1
Andres tur til å ta over, arbeidet må gå på omgang.	5
Stiller på lista til fylkestinget.	2

Sum = 24

Jeg skriver om representantene i grupper avhengig av hva de har svart på det avgjørende spørsmålet om hvorfor de trekker seg og kategoriserer dem som følger: **De som gir uttrykk for kombinasjonsproblemer av ulik art**, det være seg problemer med å kombinere engasjement i politikken med jobb, utdanning, familie/venner/barn eller ønsket om å prioritere andre ting. **De som gir uttrykk for manglende interesse og motivasjon**, enten fordi de har gått lei eller fordi de i det store og hele aldri har brydd seg om den type arbeid. Og til slutt **de som gir uttrykk for at de har sittet lenge nok** og at andre bør få sjansen til å ta over, sammen med dem som er i ferd med å ta på seg andre og like tunge representasjonsoppgaver på et annet nivå.

² Mange har gitt flere begrunnelser for hvorfor de ønsker å slutte, både i besvarelsen av dette konkrete spørsmålet og i tilknytning til andre spørsmål. Her grupperer jeg dem etter det de nevner aller først.

Før jeg går løs på gjennomgangen vil jeg imidlertid presisere noen ord og uttrykk jeg vil bruke. Det kan være vanskelig å få et nøyaktig bilde av den arbeidsbelastningen eller det aktivitetsnivå hver representant har, gjennom kun å se på vervbelastningen. Arbeidsbelastningen i ulike hovedstyrene og underutvalg kan være svært forskjellige, den kan også oppfattes forskjellig av ulike representanter. Men antall verv og type verv kan allikevel gi et vist bilde av situasjonen, samt grad av aktivitet. Jeg vil derfor først forsøke å gjøre rede for hva jeg mener med henholdsvis høy, middels og lav vervbelastning gjennom noen eksempler.

Med "lav belastning" mener jeg den belastningen de representantene har som enten kun sitter i kommunestyret, eller i tillegg har et verv i underutvalg³ evt. vara til hovedstyre.

Med "høy belastning" mener jeg f.eks. en kombinasjon av fast verv i et hovedstyre og medlemskap i formannskapet, eller vara til formannskapet kombinert med verv i underutvalg gjerne lederverv i underutvalg. Jeg har nok blant mine informanter også eksempel på at enkelte sitter med en "meget høy" vervbelastning når noen i tillegg til å være fast medlem av formannskapet også er fast medlem i to hovedstyrene i tillegg til verv i endel underutvalg.

Med "Middels belastning" mener jeg f.eks. en kombinasjon av verv i flere underutvalg eller at man har et lederverv i et underutvalg, i tillegg til at man selvsagt sitter i kommunestyret. "Middels belastning" kan være en kombinasjon av verv i hovedstyre eller administrasjonsutvalg/forhandlingsutvalg med varaverv til formannskap eller underutvalg/komiteer. "Middels belastning" har også den som kun er medlem i et hovedstyre eller i formannskapet.

I de tilfellene jeg opererer med begrepet sentralitet har jeg stort sett knyttet dette til spesielle verv, medlemskap i formannskap og leder for hovedstyrene. Når jeg i analysen snakker om relevant organisasjonsmessig erfaring tenker jeg på erfaring

³ Det være seg miljøvernutvalg, bygningsnemnd, barnehagestyre, landbruksnemnd osv.

fra annet politisk eller organisasjonsmessig arbeid representantene har vært med på i eget nærmiljø og lokalsamfunn. Det kan være alt fra foreninger, lag og frivillige organisasjoner i forbindelse med ungdomsarbeid, idrett, kultur, veldedighetsorganisasjoner osv. til aktiv partipolitikk på ulike nivåer og fagforeningsarbeid, der beslutningene også på mange måter kan være preget av noen av de samme demokratisk/politiske prosessene som i kommunepolitikken.

6.2.1 Kombinasjonsproblemer.

Av de 24 representantene som ønsker å trekke seg er det 14 personer som har oppgitt "kombinasjonsproblemer" av ulik art som svar på direkte spørsmål om hvorfor de ønsker å slutte. Det er kombinasjonsproblemer i forhold til utdanning, familie og jobb, samt at noen gir uttrykk for tidsproblemer generelt.

6.2.1.1 Utdanning.

Det er to kvinner som nevner videreutdanning som årsak til at de trekker seg. De mener at det er umulig å kombinere utdanning, politikk, familie og evt. jobb. De har middels⁴ og lav⁵ utdanning. Den ene har sittet i en periode, den andre i to. De er representanter for samme parti og sto på sikker⁶ /kumulert plass det året de ble valgt inn. At de slutter er derfor ikke noe resultat av at de ble valgt inn som "listefyll" og var "umotiver-te". Begge representantene har god organisasjonserfaring, den ene

⁴ Middels høy utdanning innebærer at representanten har videregående skole samt utdanning fra høyskoler eller lignende samt fagkurs eller etatsopplæringer. Høy utdanning innebærer at representanten har embetseksamen, evt. fullført ing.høyskole. En kombinasjon av høyskoleutdanning samt fag på universitet, representerer her middels til høy utdanning.

⁵ Lav utdanning innebærer at representanten har folkeskole-/framhaldskole med evt ungdomsskole/realskole og evt. tillegg fagopplæring.

⁶ "Sikker plass" er definert som en plass blant de forhåndskumulerte. "Sannsynlig plass" vil jeg si de har hatt som har stått på lista blant de det er sannsynlig at partiet vil få inn, forutsatt ingen endringer på listen eller antall representanter fra det bestemte partiet i kommunestyret. Resten definerer jeg som "usikre plasser".

også fra aktiv partipolitikk. Kvinnen med en periode bak seg i kommunestyret sier følgende når hun grunngir hvorfor hun lot seg velge og om det har svart til forventningene:

"Jeg er interessert i styre og stell. Det har vært et givende arbeid, men svært krevende, og det må det nesten være også".

Representanten med to perioder bak seg mener selv at det at hun ble satt på kumulert plass da hun ble valgt inn første gangen, var et resultat av at hun var kjent gjennom fagforeningsarbeidet. Hun ønsket å delta for å påvirke lokalsamfunnet utfra de mål hun selv har.

Begge disse kvinnene har også det jeg har definert som høy vervbelastning. En er vara og den andre er medlem av formannskapet i tillegg til fast medlemskap i et hovedstyre m.m. Ingen av dem har opplevd problemer på sin arbeidsplass i forbindelse med sitt lokalpolitiske engasjement. De har snarere tvert imot fått oppbakking og støtte, både fra jobben og fra familien. Begge jentene er offentlig ansatt. Når de blir spurt om hva de syns om tidsbruken i forbindelse med sitt engasjement svarer de:

"Det er et eneste stort sluk".

Og

"Det går for mye tid bort. Familie og venner kommer i andre rekke. Det er så mye annet jeg vil gjøre som jeg nå må si nei til".

Kvinnen med to perioder bak seg er i tillegg til å ha en høy vervbelastning, samtidig svært aktiv i sitt parti på ulike nivå. Hun oppgir som tilleggsårsak til at hun vil slutte at hun har gått lei. På spørsmål om de føler at de har hatt innflytelse som lokal folkevalgt svarer begge representantene ja. Når de blir spurt om de viktigste kildene til slik innflytelse blir egen aktivitet nevnt, det å være aktiv og ta opp og påvirke de sakene du brenner for. Kvinnen med to perioder bak seg, legger spesiell vekt på partiapparatet og at hun sitter i formannskapet som viktige kilder til hennes innflytelse.

Som vi ser er disse kvinnene aktive og har høy vervbelastning uavhengig av utdanning. Samtidig blir annen partipolitisk og organisasjonsmessig erfaring vektlagt av en av dem som medvirkende til at hun gikk inn i kommunalpolitikken. Begge var motivert for oppgaven og føler at de har hatt innflytelse. De legger også vekt på egen aktivitet som betydningsfull for innflytelsen og setter dermed ord på det tidligere funn har vist, nemlig at aktivitetsnivå har betydning for innflytelse og dermed også deltakelsen. Samtidig oppfattes deltakelsen som uhyre tidkrevende, Det blir også nevnt at arbeidet går utover forholdet til familie og venner.

Det er kanskje ikke en tilfeldighet at det er nettopp kvinner som oppgir utdanning som grunn til at man ønsker å slutte. Tidligere erfaringer og funn fra undersøkelser viser at kvinnelige folkevalgte i mye større grad enn menn har ansvar for hjem og familie i tillegg til jobben sin og det politiske engasjementet, og at de i større grad enn menn er avhengig av tilslutning fra jobb og hjem for å kunne delta politisk (Hellevik og Skard, 1985). Utdanning ved siden av kan derfor rett og slett bli en for stor belastning. Har menn dette behovet er de for manges vedkommende mer frigjort fra familiære plikter⁷ og kan derfor takle den totale arbeidsbelastningen bedre.

Det er imidlertid umulig å generalisere her, min hensikt er å vise at funnene føyer seg inn i en rekke og i en sammenheng med tidligere funn. Funnene i neste avsnitt om familie og barn er forsåvidt også beslektede i denne sammenheng.

6.2.1.2 Familie, barn, venner.

Tre informanter begrunner sitt ønske om å slutte med at de har problemer med å kombinere politikken med hjem, familie, barn og venner. Disse er alle kvinner og har sittet en periode i

⁷ Jfr. igjen Hellevik og Skards undersøkelse fra 1985.

kommunestyret. Alle er gift, har familie med barn⁸ og alle kvinnene er ansatt i det offentlige. To har middels, en har middels til høy utdanning.

To av disse kvinnene karakteriserer seg selv som regelrett "listefyll"⁹. Den siste sto også et stykke ned på lista og trodde ikke at hun skulle komme inn. De kom inn, som de selv sier helt tilfeldig og hadde ingen spesielle forventninger til det å delta. En karakteriserer seg selv som "meget lunken", men hun har allikevel en høy vervbelastning. De to andre var mer positive og gikk inn for arbeidet med liv og lyst. En har høy, og en har lav vervbelastning¹⁰.

To av disse representantene har ingen erfaring fra frivillig organisasjonsarbeid eller lignende, og har kun vært medlemmer i eget parti. En har ingen problemer med aksept verken fra familie eller jobb; hun har tre små barn og føler allikevel at hovedansvaret for familien ligger hos henne. Den andre kvinnen uttrykker seg meget sterkt. Hun kaller seg selv et "følelsemessig medlem" av sitt eget parti, hun har den høyeste vervbelastningen av disse tre. Hun sier:

"Det er regelrett et blodslit. Jeg er ikke vant til å ikke se familien og vennene mine. Jeg har gamle foreldre som bor i nærheten men som jeg ikke har sett på flere måneder. Sånn vil jeg ikke ha det!".

Hun har i tillegg full jobb som er tilrettelagt slik at hennes engasjement ikke går utover hennes jobb. Da blir det heller ikke noen problemer i forbindelse med jobben, men ytterligere belastning på henne. Familien hennes har støttet hennes en-

⁸ Jeg har unøyaktige data om alderen på de ulike representantenes barn. På grunn av dette vil ikke feks. små versus store barn bli et poeng eller en variabel i min oppgave.

⁹ Når jeg bruker ordet "listefyll" om spesielle representanter i min oppgave er det på bakgrunn av representantenes egne uttalelser og bruk av ordet.

¹⁰ Hun har hatt lav belastning siste trekvart året, ba seg fritatt fra endel verv, før det middels belastning.

gasjement, men syns nok av og til at det blir mye på dem.

Kvinnen med den laveste vervbelastning har også en viss erfaring fra fagorganisasjons arbeid. Hun uttrykker seg slik:

"Det er vanskelig å kombinere jobb og politikk. Jeg får ikke lest det jeg skulle. Periodevis går det veldig mye tid med og jeg syns alltid at jeg kunne ha gjort mer. Jeg føler at jeg ikke får gjort noen av delene godt nok. Samvittigheten har slitt meg ut".

Det er helt tydelig at forholdet til jobben også i dette tilfellet har hatt betydning for valget som er gjort. Hun hadde i utgangspunktet en positiv holdning når hun allikevel ble valg inn, men føler at hun mistet gløden bla. på grunn av at det innad i partiet eksisterer lite samhold. Hun synes de nyvalgte representantene tas dårlig vare på, og at det i alle partier er kjerner av etablerte politikere de nyvalgte må sloss mot i den tunge prosessen det er å klare å skaffe seg et fotfeste og et overblikk over hva den politiske jobben innebærer. Denne kvinnen opplever det også som et problem at hun har sittet i et hovedstyre der sakene direkte omhandler hennes fag. Hun har mer eller mindre frivillig fått statusen fagperson i stedet for politiker, og har ikke satt pris på det.

Sett i forhold til tidligere funn er det ingen overraskelse at det er kvinner som oppgir som grunn at de ønsker å gå ut av politikken på grunn av familie og barn. At de ønsker å gå ut av politikken på grunn av familie og barn er et signal om at det er de som i størst grad føler ansvar for familie og hjemmesfære. Ingen menn har oppgitt dette som direkte årsak til at de ønsket å trekke seg. Etpar har føyd det til som ekstra grunn når de er blitt spurt direkte. Vi ser allikevel også av svarene disse tre kvinnene gir at de totalt sett opplever belastningene som for store, at tida er for knapp, dette også i forhold til jobben.

Kvinnen med litt fagforeningsarbeid bak seg og som sitter som "fagmenneske" i et utvalg, føler at hun har hatt innflytelse, spesielt i fagsaker. De to andre mener de har innflytelse henholdsvis gjennom partiet sitt og gjennom hovedutvalgsarbeidet.

Følelsen av å ha innflytelse i kommunestyresammenheng er det dårligere stelt med. Som en av dem sier:

"Gubbeveldet i kommunestyret legger meg død".

Tida er et problem noe vi vet godt fra tidligere undersøkelser. Betingelsene for deltakelse er ikke bestandig like for alle, og de som har mange forpliktelser ellers i samfunn og familie opplever det nok ekstra tøft. Når noen som her, kombinerer store generelle forpliktelser med en høy vervbelastning i kommunalpolitikken, er det ikke vanskelig å se at det for noen kan bli for mye å gjøre. Vi finner allikevel hos disse jentene en følelse av å ha hatt innflytelse. Den ene har hatt innflytelse gjennom den posisjon hun selv mener hun har hatt som "fagperson" i et hovedstyre, samtidig som denne rollen også ble opplevd som frustrerende fordi rollen som politiker forsvant på bekostning av fagpersonen. Fag gir innsikt og kanskje respekt fra andre deltakere og dermed gode muligheter for innflytelse, men politikerens muligheter til å være generalist og unngå sektor-tenkningen blir dermed mindre og opplevdes som sagt som frustrerende.

Ingen av disse kvinnene sto på sikre eller sannsynlige plasser på listene da de ble valgt inn, noe som kan ha hatt betydning for den motivasjon de i utgangspunktet har hatt. Grovt sett synes jeg at jeg hos disse kvinnene ser en noe manglende motivasjon, kombinert med liten tidligere erfaring fra parti eller organisasjonsarbeid, og en høy vervbelastning.

6.2.1.3 Arbeid.

Fem representanter svarer at de har problemer med å kombinere sitt engasjement som folkevalgt med jobb. En av disse er kvinne, gift men uten barn. Mennene er alle gift og har barn. Kvinnen og en av mennene er ansatt i det offentlige, mens resten av mennene er ansatt i det private eller er selv private næringsdrivende. Kvinnen og tre av mennene har sittet i kun en periode i kommunestyret. Den siste mannen har sittet flere perioder som fast representant i kommunestyret. To har middels, to har lav og en har høy utdanning.

Representanten med flere perioder bak seg er den eneste i denne gruppen som sto på sikker plass på sitt partis liste ved det valget han kom inn som fast medlem i kommunestyret. Han er også den eneste som har høy vervbelastning. Han har tidligere lang erfaring fra frivillig arbeid i lag og foreninger og fra fagforeningsarbeid. Interesse for politisk arbeid brakte han inn i politikken og han ønsket da han ble valgt inn at han:

"skulle få gjort noe for lokalsamfunnet".

Både han selv og familien forøvrig syns at det går for mye tid med til hans politiske arbeid, og han summerer selv opp på følgende måte:

"Å være bonde og politiker er vanskelig å kombinere. Jeg får rett og slett for store økonomiske utgifter".

Ingen av representantene som er inne i sin første periode, sto som sagt på sikker plass da de ble valgt inn. Tre sto på usikre plasser, mens en sto på sannsynlig plass. Ingen av dem har noen tidligere organisasjonsmessig erfaring, de er stort sett kun vanlige medlemmer av sitt parti. En har et litt bredere engasjement, han har vært medlem av partiet sitt siden han var 16. Som svar på spørsmålet om hvorfor de sa ja til å stille seg på en liste og dermed bli valgt, var det kun kvinnen som opplyste at det hele var en stor misforståelse. Mennene refererer, på tross av at ingen sto på sikker plass, til samfunnsengasjement og ønske om å gjøre en jobb for lokalsamfunnet.

En av mennene uttrykker seg videre slik:

"Jeg trodde jeg kunne gjøre en jobb, men det er helt umulig. Administrasjonen dirigerer hele greia".

Han er bonde, og har store problemer med å komme seg på møter spesielt på ettermiddagstid fordi det kolliderer med fjøsstellet på gården. Vervbelastningen er middels. Han syns politikken tar for mye tid og at han selv bruker for mye tid, og at det blir for mye belastninger på resten av familien hans. Kvinnen har en vervbelastning som er middels. Hovedproblemet hennes i forholdet til deltakelse i politikken er en jobb preget av underbemanning,

og en manglende motivasjon for politisk arbeid. Hun forbereder seg sjelden på saksfremlegg og bruker totalt sett liten tid på sine verv.

De to siste uten organisasjonsmessig erfaring, er forsåvidt mer positive m.h.t innfrielse av forventningene. En bor utenfor Harstad og må bruke mye tid på reising og overnatting ved hvert eneste møte, og dette har blitt en ekstra belastning. Han har problemer med å møte i enkelte perioder på grunn av jobben sin. Men han mener allikevel at tidsbruken er overkommelig og påpeker at noen må jo stille. Tidsbruken er heller ikke noe problem i forhold til hans kone og barn. Han har også det jeg har definert som en lav vervbelastning.

Den andre er svært opptatt av at det for personer i det private næringsliv og i konkurranseutsatte jobber, er problemer med å delta. Han påpeker problemene med at bedriftene ikke får de reelle tap dekket ved at en person uteblir og sier det på denne måten:

"Man får dekket tapt arbeidsfortjeneste, men man får ingen dekning av feks produksjonstapet. Det blir etterhvert vondt å leve med når ens fravær fører til tap, man føler seg som en tyv".

Han har kone og to små barn. For å være ajour med politikken måtte han minst ha jobbet 15 timer i uka, noe som ville utover familien og jobben hans. Denne representanten har en middels vervbelastning.

På spørsmålet om følelsen av innflytelse svarer kvinnen at hun gjør liten nytte for seg, rett og slett fordi hun deltar for lite. De mannlige representantene føler jevnt over at de har liten innflytelse fordi de ikke har tid og har gitt opp. Representanten fra det minste partiet legger vekt på de små partienes avhengighet av alltid å samarbeide, og at representantene her har liten innflytelse i seg selv. Representanten med flere perioder bak seg føler at han har innflytelse, og at kilden til den innflytelsen først og fremst er arbeidet i hovedstyret samt partiet.

KAPITTEL 6. BEGRUNNELSER OG KJENNETEGN HOS DE SOM TREKKER SEG.

Innledningsvis vil jeg kort presentere kommunen mitt datamateriale er hentet fra.

6.1 Litt om Harstad kommune.

Harstad kommune er en Nord-Norsk bykommune med omkring 22.000 innbyggere. Harstad bestod før kommunesammenslåingen i 1964 av de tre kommunene, Trondenes, Sandtorg og Harstad. Kommunens nåværende arealer er fordelt på flere øyer, med bysentrum liggende på Hinnøya som har fastlandsforbindelse. Kommunen preges av at den er sammensatt av flere ulike og sterke lokalsamfunn. I det kommunalpolitiske miljøet sees dette kanskje først og fremst gjennom den store aktiviteten representanter for de ulike lokalsamfunn legger for dagen i nominasjonsprosesser og ved valg av folkevalgte representanter til kommunestyret¹. Lokalsamfunnskillelinjene kommer også til uttrykk når spesielle lokaliseringsaker står på dagsorden i det politiske miljø, det være seg enten det er lokalisering av søppelplass som ingen vil ha, og skoler som alle vil ha.

Harstad kommunestyre har 55 faste representanter. Ser en på forordningene i kommuneloven kan en kommune med Harstads innbyggertall ha mellom 41 og 61 representanter i kommunestyret. Som vi ser har Harstad ikke det maksimale av representanter en kommune kan ha, men ligger ca. midt i laget. Ikke noe parti har rent flertall i kommunestyret i Harstad denne perioden. Høyre har 18 representanter, Arbeiderpartiet 20, Venstre har 3, Kristelig-folkeparti 2, Fremskrittspartiet har 7 representanter, Senterpartiet en, SV har 3 og RV har en representant. Skal vi dele etter de tradisjonelle skillelinjene mellom borgerlig og sosialistisk har allikevel de borgerlige samlet et flertall, som igjen har gitt seg utslag ved ordførervalget.

Nedenfor følger en tabell over endel viktige tall angående representasjon og utskiftning i kommunestyret i Harstad basert

¹ Jfr. intervju med bla.ordfører. Et stort antall av mine representanter legger i tillegg vekt på at de geografiske skillelinjene innad i kommunen kommer til syne nettopp her.

på representantenes selvutvelgelse **forut** for valget høsten 1991:

Tabell 6.1 Antall representanter og utskiftningsprosent, basert på representantenes selvutvelgelse.

***	Totalt	Kvinner	Menn
K.st.rep	55	18	37
Utskift.	43,7%	44,5%	43,3%

Utskiftningen basert på selvutvelgelsen er lavere enn utskiftingene på landsbasis var etter valget høsten 1991, og lavere enn utskiftingene tradisjonelt har vært jfr. tabell i innledningen. Utskiftingene har som sagt ligget på omkring 65% på landsbasis ved hvert kommunestyrevalg i flere tiår. Kvinnene er i mindretall i kommunestyret. Det ser imidlertid ut til at utskiftingene mellom menn og kvinner basert på selvutvelgelsen er stort sett like stor.

I dette og neste kapittel forsøker jeg å beskrive og analysere nærmere turnoveren og deltakelsen i mitt utvalgte kommunestyret, gjennom å se på hva de ulike representantene har gitt som begrunnelse for om de trekker seg eller ønsker gjenvalg og hva slags kjennetegn som preger dem ellers.

6.2 Hvorfor trekker representantene seg.

Av i alt 55 kommunestyrerepresentanter er det 24 personer som trekker seg. 8 av dem er kvinner. Svarene representantene gav på direkte spørsmål om hvorfor de ikke ønsket gjenvalg kan framstilles slik:

Vi vet fra tidligere funn at en god og fri jobbsituasjon, er viktig for at de folkevalgte skal få såpass tid til å sette seg inn i og drive politikken, at de føler de har innflytelse og har noe igjen for det. I tillegg vet vi at det ofte er de offentlig ansatte som har hatt de beste betingelsene for å drive med lokalpolitikk. Flere av representantene i den gruppen jeg har gått igjennom er selvstendig næringsdrivende med liten mulighet til å ta seg fri, og et høyt arbeidspress.

Vi ser også tendenser til at de med kun en periode bak seg ikke i utgangspunktet hadde noe stort ønske om å komme inn i kommunestyret. Ingen av disse sto på sikker plass ved forrige valg og de fleste sto meget langt ned på listene. Det er kvinnen som uttrykker seg mest negativt og betegner det hele som en misforståelse, mens flere av mennene var positive i utgangspunktet når de allikevel kom inn. Kombinasjonen av manglende tidligere lignende erfaring, og tid til å sette av til kommunalpolitisk arbeid og dertil hørende manglende følelse av innflytelse, skaper som vi ser ikke de beste vilkår for deltakelsen. Når motivasjonen hos enkelte i tillegg ikke er på topp, blir en meningsfull eller "vellykket" deltakelse vanskelig å oppnå.

De fleste med en periode bak seg har som sagt ingen erfaring fra lignende arbeid. Mye kan tyde på at tidligere organisasjons-erfaring har betydning for aktiv deltakelse i lokalpolitikken. At representantene har erfaring fra annet lignende arbeid på forhånd, medvirker til at de har trening, samtidig som de trolig i større grad enn de uten erfaring vet hva de går til. De vet hvor mye tid slikt arbeid kan ta, og har kanskje mer realistiske forventninger om hva en reelt kan oppnå i lokalpolitikken. Det er vanskelig å se om det eksisterer noen sammenhenger mellom utdanningsnivå og deltakelsen. Disse fem representantene har en utdannelse som gjennomsnittet i kommunestyret totalt

Ingen i mitt materiale rapporterer at de trekker seg fra verv i kommunepolitikken utelukkende på grunn av økonomiske problemer, eller manglende økonomisk godtgjørelse. Men man aner at det også

er slike problemer som ligger bak, iallfall for representanter fra det private næringsliv. Samtidig kan dette som tidligere nevnt være et tema en som lokalpolitiker i mange sammenhenger ikke snakker for høyt om, fordi det ennå blant mange både blant velgere og politikere er slik at politisk deltakelse ikke skal være knyttet til økonomiske insentiver (Offerdal og Larsen, 1990).

6.2.1.4 Tar for mye tid, vil prioritere andre ting.

Fire representanter svarer mer generelt at de syns det å være folkevalgt tar for mye tid, og ønsker å prioritere andre ting. En er kvinne, gift og har barn, ansatt i det offentlige. Mennene er også alle gift, og har barn. To er privat og en er offentlig ansatt. Ingen av representantene oppgir noen problemer med å kombinere jobb og politisk engasjement. Kvinnen har sittet en periode i kommunestyret og mennene har sittet flere. To har middels, en har middels til høy og en har høy utdanning.

Alle hadde da de stilte på lista, lyst til å se hvordan kommunen fungerte samt et ønske om å kunne påvirke og ha innflytelse. To sto på sikker og to på usikker plass ved siste valg. Kvinnen var en av dem som kom inn fra en beskjeden plass på lista. Ingen oppgir allikevel at det var tilfeldigheter eller en misforståelse at de kom inn. Alle føler at de har og har hatt innflytelse over kommunepolitikken. Kvinnen har hatt en lav vervbelastning og oppgir ingen problemer med å kombinere politikk og familie/barn. Hun har tilpasset vervbelastningen til sin sosiale situasjon og kommet ut av det uten de helt store konfliktene med noen. Hun syns en periode er nok og vil bruke tida si på andre ting. Hun har god erfaring fra arbeid innen fagbevegelse og partipolitikk.

En av de tre mennene har bred erfaring fra barne og ungdomsorganisasjoner og partipolitikk, og er også den med høyest vervbelastning. Han svarer slik når han blir spurt om forventningene hans er blitt innfridd:

"Ikke fullt ut. Jeg har fått innsyn i det kommunale systemet og forventningsnivået har sunket. Jeg har fått innflytelse men mest utenfor de kommunale møterommene, i

korridorene!".

De andre har ingen relevant erfaring utover medlemskap i eget parti og de har en middels og lav vervbelastning. De har ulike kritiske merknader til det kommunalpolitiske systemet. Representanten med lavest vervbelastning og minst annen erfaring sier følgende:

"Arbeidet er tidsmessig belastende og går for mye utover andre ting. Et så byrdefullt arbeid med liten prestisje burde gå på rotasjon. Det er greit at andre får slippe til og gjøre sin plikt. Demokratiet er for tungrodd og uhen-siktsmessig organisert med for mye papir og innfløyte saksdokumenter. Mange politikere føler avmakt på grunn av byråkratisk språk og papirvelde".

Alle mennene synes forøvrig de bruker for mye tid, og vil bla. ha bedre tid til familiene sine.

Alle disse representantene føler at de har innflytelse eller at de har muligheten til å påvirke. Først og fremst gjennom de respektive partigruppene, men flere nevner også at de har innflytelse gjennom utvalgene og andre fora. Representantene fra det minste partiet legger også vekt på partigruppas betydning for innflytelsen, og vektlegger samarbeid med andre partier. Ingen nevner kommunestyret som en viktig arena til innflytelse.

Å få tida til å strekke til, er et sentralt problem når representantene begrunner hvorfor de trekker seg fra kommunepolitikken. Tidsaspektet ligger til grunn for alle de begrunnelsene jeg tidligere i avsnittet har kategorisert under kombinasjonsproblemer. At deltakelse i lokalpolitikken på dette nivået er såpass arbeidskrevende, kan synes som et hinder for en større kontinuitet blant deltakerne. Det rapporteres også her om vanskeligheter og avmakt i forhold til kompleksitet og tungroddhet i det demokratiske systemet, og i forhold til byråkratisk språk og "parirvelde".

6.2.2 Manglende interesse og motivasjon.

De representantene som på ulikt vis oppgir manglende interesse og motivasjon som årsak til at de trekker seg, er alle tre menn

med barn, en av dem er fortsatt gift. De har alle kun en periode som fast representant i kommunestyret bak seg. To har middels og en har lav utdannelse. Alle sto på sikker plass da de ble valgt inn som fast medlem. To er private næringsdrivende; en var tidligere ansatt i privat bedrift, men jobber nå i kommunen.

Ingen av disse mennene oppgir å ha store problemer med å kombinere jobb og engasjement i politikken. En av dem med eget firma påpeker allikevel at det jo er opp til han selv hvor mye han synes han kan jobbe med politikk. Denne representanten har bred erfaring fra styrer og verv i næringslivet, en virksomhet han har opprettholdt ved siden av sitt engasjement i politikken. Da han ble spurt om å stille på lista hadde han i utgangspunktet tenkt seg en plass som listefyll, men ble kumulert av sitt eget parti. Forventningene hans til det å delta aktivt i kommunepolitikken, var stort sett negativt ladet, og han opplyser at de også er innfridd på mange områder. Han sier det slik:

"Jeg hadde mine forventninger og de er bare blitt bekref-
tet. Jeg har ingen ambisjoner når det gjelder politikken,
det er mye bortkastet tid. Demokratiet gjør arbeidet for
tregt, det blir for mye jutting, men man vil jo ha det
sånn.

Han har en vervbelastning som er lav. I en kortere periode møtte han som fast medlem i et hovedutvalg, og følte at han i den perioden fikk mye gjennomslag og hadde innflytelse. Han har imidlertid prioritert vervene han har i det private næringsliv. I familien sin har han hatt aksept for sitt politiske engasjement, men føler at hans negative holdning til kommunepolitikken smitter over på familien. Han føler at han har innflytelse og de viktigste kildene til dette er ifølge han den måten han takler ting på selv; egenmarkering, personlig renommé og framferd er viktig for at man skal bli hørt.

Den neste representanten hadde ingen spesielle forventninger, og var mest nysgjerrig. Han har litt erfaring fra frivillig organisasjonsarbeid og en middels vervbelastning. Han sier:

"Jeg er ikke blitt direkte skuffet, men det kommunalpoli-
tiske arbeidet går altfor mye ut på angrep og hakking på

hverandre. Det er i det hele tatt lite fremtidsrettet politikk i bystyret".

Ungene hans er store og han oppgir ingen spesielle kombinasjonsproblemer i forhold til familien. Han sier selv at han bruker for liten tid på vervene sine og er ikke spesielt aktiv. Han er rett og slett ikke nok engasjert, og en av årsakene til at han ønsker å gå ut er at det skorter på interesse. Han føler heller ikke at han har noen innflytelse personlig, til det er engasjementet for lite.

Den siste representanten uttrykker seg slik:

"Jeg ble dytta inn i det. Det var min tur¹¹ til å stille på lista, men nå er plikttjenesten over. Det har vært et slit og et ork. Ikke utfordrende; mest kjedelig".

Han hadde ingen spesielle forventninger da han ble valg inn, først som vara. Han så det kun som et pliktløp. I forhold til store barn og jobb går det greit, og han jobber selv i kommunen. Han har lav vervbelastning, sitter kun i kommunestyret, og mener selv at tidsmessig er engasjementet hans overkommelig. Han har mye partipolitisk erfaring og erfaring fra fagforeningsarbeid, og sier selv at det er her interessen hans ligger, ikke i kommunalpolitikken. På spørsmål om han alt i alt føler at han har innflytelse, svarer han at i gode øyeblikk kan han føle det, men at han egentlig ikke har mye å bidra med.

Manglende motivasjon, lav vervbelastning og aktivitetsnivå, og manglende sentralitet synes å henge sammen. Vi finner her private næringsdrivende som ikke har problemer med å kombinere jobb og politikk. Hos en av disse representantene finner vi en annen type erfaring en den fra parti fagforening og frivillige organisasjoner; nemlig fra verv i det private næringsliv. Dette er den eneste informanten blant de som ikke ønsker gjenvalg som har oppgitt at han har denne type erfaring. Han legger stor vekt på tregheten i det kommunaldemokratiske systemet, og mangelen på

¹¹ Blant partikolleger.

effektivitet. Det kan være slik at de verdiene som preger det private næringsliv er såvidt forskjellig fra dem vi finner i kommunen som institusjon, og at denne verdikonflikten i enkelte tilfeller kan få folkevalgte med bred næringslivsmessig erfaring til å gå trøtt av det kommunaldemokratiske systemet, eller i utgangspunktet være lite motivert. På den annen side er det ikke bare denne representanten som legger vekt på det kommunale demokrati som et tungrodd og lite effektivt system.

Vi vet allikevel fra tidligere undersøkelser at følelsen av å kunne påvirke og følelsen av å ha innflytelse ofte er knyttet til representantenes plassering i systemet og aktivitetsnivå. Ingen av disse representantene er spesielt aktive, eller særlig sentralt plassert. Følelsen av innflytelse er i sin tur viktig for motivasjonen til å søke gjenvalg. Men motivasjon kan også være viktig for å "komme i gang" og bli aktiv.

Kommunestyret synes ikke å være noen viktig kilde til innflytelse. En representant i denne gruppen legger også vekt på at det er for mye krancling og angrep i bystyret, og at det skapes lite fremtidsrettet politikk her. Dette er heller ikke ukjente toner. Ofte framstilles kommunestyret som en arena for et oppkonstruert partipolitisk spill der partiene mer enn reell diskusjon, er opptatt av å markere skillelinjer og å være i opposisjon til hverandre (Larsen, 1992). Mer om dette i senere kapittel.

6.2.3 Ønske om rotasjon.

Alle representantene i denne gruppen har sittet i flere perioder som fast representant i kommunestyret. De er alle gift og har store barn. En av dem er kvinne. To har lav, to har middels og en har høy utdanning. Alle har det til felles at de svarer med variasjoner over samme tema. En informant svarer slik:

"Jeg har vært med lenge nok, nå kan jeg overlate roret til nye koster".

En av representantene har sittet til sammen i seks perioder i

kommunestyret¹². Denne "veteranen" sier følgende på spørsmål om hvorfor han ikke ønsker gjenvalg:

"Jeg må gi plass for nye folk, det er en fare for at jeg kan bli den syvende far i huset. Jeg kan etterhvert forutsi hva alle vil mene, det er mye dill og detaljstyring. Administrasjonen får ikke virke som den vil".

Samtlige refererer til samfunnsengasjement og interesse for politikk som årsak til at de ønsket aktivt å gå inn i lokalpolitikken. Veteranen med seks perioder bak seg i kommunestyret har litt problemer med å huske når han har stått på sikker plass eller ikke. Han refererer til det som "ymse". Resten har stort sett stått på sikker eller sannsynlig plass forut for alle periodene, bortsett fra to som ved siste valg sto langt ned på lista men ble valgt inn allikevel.

Alle ville være med å gjøre en jobb for lokalsamfunnet og få innflytelse i lokalpolitikken. To legger til at de var uenig i måten mange ting ble styrt på i kommunen, og den eneste måten de kunne få innflytelse over prosessene på, var å delta. De mente at det ikke gikk an å kritisere mens man satt på gjerdet og ikke gjorde noe selv. Vår veteran uttrykker seg allikevel mest flammende:

"Jeg var glødende idealist og sosialist og ville jobbe for likhet og rettferdighet".

Han føler også at forventningene hans er blitt innfridd, spesielt gjennom hans 16 år lange arbeid i sosialstyret¹³

På spørsmål om de andre føler at deres forventninger er blitt innfridd svarer de ja med endel forbehold. En av representantene oppgir å være mer betenkt enn de andre, han sier følgende:

"Jeg ville inn i politikken for å sette meg inn i de problemstillinger som handler om å forvalte samfunnet lokalt, regionalt og sentralt. Jeg ville markedsføre og få gjennomslag for mine meninger, men man er jo også en del av et system. En av årsakene til at jeg trekker meg er også at jeg syns ikke jeg får nok gjennomslag".

¹² Han har vært ute i en periode.

¹³ Senere, hovedstyre for helse og sosial.

Denne representanten har en vervbelastning som er middels høy sammen med flesteparten av de andre representantene i denne gruppen, unntatt en som har høy vervbelastning. Ingen av disse representantene har sittet i formannskapet denne perioden, to har vært vara hvorav en er kvinnen. Tre av representantene har i tidligere perioder sittet i formannskapet, alle faktisk i sin første periode som fast medlem i kommunestyret. Ovenfornevnte informant har lang erfaring fra arbeid i lag og foreninger på frivillig basis. Kun en av disse representantene oppgir at han ikke har noen tidligere erfaring fra aktiv partipolitikk, fagforeningsarbeid eller annet frivillig arbeid, resten oppgir å ha lang erfaring fra ett eller flere av områdene nevnt.

Fire av disse fem representantene har ikke hatt noen problemer med å kombinere sitt daglige arbeid med politikken, to av dem er offentlig ansatt og to privat¹⁴. To av dem har i tillegg mottatt svært positive reaksjoner på deres politiske deltakelse, en offentlig og en privat ansatt. Den femte representanten eier sitt eget firma og betegner kombinasjonen som stressende. Et problem er at han som selvstendig næringsdrivende aldri får økonomisk kompensasjon nok for sin politiske deltakelse. Han har ikke turt å regne på hvor mye tid han bruker på sitt politiske engasjement fordi han sloss om å få brukt tid på alt han må; familie, jobb politikk m.m. Dette er også en av årsakene til at han ønsker å slutte. Likevel har han sittet i hele tre perioder i kommunestyret.

Representanten ovenfor som uttrykker seg om manglende gjennomslag sier videre når det gjelder tidsbruk:

"Jeg har ikke regnet på hvor mye tid jeg bruker, behøver ikke det. Det har vært masse hyggelig kontakt med folk i årevis. Det har vært positivt, utviklende og lærerikt, slettes ikke slitsomt".

Familien har også kun hatt et positivt forhold til hans politiske engasjement. En annen uttrykker seg slik når det gjelder forholdet til familien og tidsbruken:

¹⁴ En nå pensjonert.

"Det var større problemer da ungene var mindre. Det var mye fravær og det hadde sin pris og var ikke udelt positivt. Nå bruker jeg omkring 3 timer i uka i tillegg til møtene. Jeg ser på det som ok og meningsfullt når jeg syns jeg gjør en brukbar jobb".

En av dem som har vært med aller lengst sier det slik:

"Jeg har alltid fått god støtte hjemme og bare lojalitet. Men jeg har nok vært en familiefacit. Jeg angrer på det i ettertid. Jeg bruker alt i alt mindre tid nå. Før da jeg var gruppeleder og satt i formannskapet, brukte jeg all den ledige tid jeg hadde. Til og med kaffepausene på jobben gikk med, jeg hadde en voldsom energi".

Enkelte representanter gir inntrykk av at familien og hjemmesfæren har måttet lide for deres engasjement. Men det har nok for fleres del vært snakk om et prioriteringsspørsmål, der deres interesse for politisk arbeid og engasjement har vært så sterk at hjemmebanen har måttet vike. Som vi ser og som forventet, er det kun menn som synes å ha hatt muligheten til å ofre seg slik for politikken. Sterkest uttrykker imidlertid den representanten det som omtaler seg selv som en "familiefacit". Dette er også den representanten som uttrykker seg mest intenst om sitt politiske engasjement. Et politisk engasjement som har vært så sterkt at familien har måttet vike. Den eneste kvinnen i denne gruppen av representanter, var mer enn godt voksen da hun gikk inn med barn og barnebarn, og har en familie som bare har syntes at det har vært positivt.

Alle føler at de har innflytelse og at kilden til denne innflytelsen ligger i arbeide i avdelingstyrene og i andre utvalg samt det faktum at man er aktiv i partiet og på gruppemøter. En informant sier:

"Man må arbeide på flere plan. Det nytter ikke bare å komme i bystyret og kauke".

Den kvinnelige representanten er allikevel mer tilbakeholden enn resten. Hun føler nok at hun har innflytelse, men sier følgende:

"Det er alt etter hvaslags sak. Jeg er for lite aktiv på talerstolen. Kan ikke noe med det å prate bare for å si noe. Har ikke tro på at man får innflytelse kun ved å gjenta ting mange nok ganger".

Denne gruppen av representanters svar på hvorfor de ikke ønsker gjenvalg, er i seg selv et uttrykk for at alt har sin tid, og at engasjement og verv i kommunepolitikken ikke skal vare evig. Når mine informanter her uttrykker at andre må få slippe kan det være på bakgrunn av en erkjennelse av at det er viktig med nye krefter inn i kommunalpolitikken. En viss turnover er sunt, og for at dette skal skje er det nettopp dem som erfarne politikere som må vike. Og når man som vår "veteran" har sittet i 6 perioder vil mange mene det er på høy tid å få inn nye krefter. Det er iallfall interessant å observere at det er representanten med aller lengst tid bak seg i kommunestyret som gir uttrykk for at det er for mye dill og detaljstyring blant politikerne og at administrasjonen ikke får virke som den vil. Ting kan tyde på at han gjennom sin lange fartstid er blitt godt innsosialisert i kommunen som institusjon, ikke bare i de politiske deler av kommunen, men også i de faglig administrative delene når han i sin begrunnelse for å slutte taler administrasjonens sak. Jeg ser allikevel også klart at i tillegg til bruken av rotasjon som begrunnelse for å slutte er og har deres deltakelse også vært avhengig av instrumentelle forhold som konkret gjennomslag og innflytelse. Også disse representantene har slitt med å få tida til å strekke til, selv om mange her ikke har hatt konkrete problemer med feks å kombinere jobb, familie og politikk.

Mange av disse representantene har forut for valg der de har havnet inn i kommunestyret på fast plass, stått på en sikker plass på lista. To representanter som etter flere perioder i kommunestyret ved siste valg fikk¹⁵ en meget beskjeden plass på listene, ble valgt inn på tross av dette. Alle unntatt en av disse representantene, har også god erfaring fra det jeg tidligere har definert som partipolitisk og organisasjonsmessig erfaring.

Det viser seg altså at representanter langt nede på partienes

¹⁵ Om de fikk det av partiet, eller valgte det selv vet jeg ikke.

lister kan ha store muligheter til å komme inn på tross av plasseringen. Dette vitner om stor velgeraktivitet på valgdagen. Funnt i denne foreløpig siste gruppa viser også gamle kjente ringrevert i politikken som etterhvert har fått en beskjedent plass på lista av partiet sitt, i etpar tilfeller har kommet inn i kommunestyret igjen.

De fleste av disse representantene har en middels vervbelastning. Noen av dem har hatt høyere vervbelastninger i tidligere perioder, bla gjennom fast representasjon i formannskapet. Dette kan også ha vært med på å skape en følelse av innflytelse og dermed et ønske om å fortsette. Siden flere av disse representanter opplyser at de tidligere har sittet i formannskapet kan vi også observere en viss tendens til å trappe ned på aktiviteten sin i komunalpolitikken før en takker for seg for godt.

Manglende markeringsbehov hos kvinnen i dette materialet kjenner vi igjen fra andre beskrivelser og funnt i forbindelse med kvinnelig deltakelse (Ricklander, 1990, Dahlerup, 1989). Tilbakeholdenhet i debattsituasjonen, vente på det perfekte øyeblikket, overdreven selvkritikk m.m.

6.2.4 Ønske om verv på høyere nivå.

To representanter trekker seg fra kommunestyret fordi de ønsker å delta i fylkespolitikken i stedet. De har begge sittet i kommunestyret i Harstad fast en periode. En av dem har samtidig sittet i fylkestinget. En har middels og en har høy utdanning. Begge stiller til valg på sine partis fylkestingslister, og syns det blir for mye og stille begge steder. Den ene sier:

"Jeg stiller på valg til fylkestinget, jeg står på sikker plass og regner med å komme inn. Jeg har ikke tid til å være med både på kommune og fylkesnivå, og ser på det som et avansement".

Begge gikk inn i politikken på grunn av et bredt samfunnsengasjement, og ønsket å være med på å øve innflytelse over lokalpolitikken. Begge er forholdsvis nøkterne til hva de har fått innfridd av forventninger. En uttrykker seg slik:

"Jeg hadde lyst til å være med å påvirke utviklingen i lokalsamfunnet. Jeg forventet ikke underverket, men at jeg skulle kunne gjøre noe. Forventningene er delvis blitt innfridd, jeg har muligheten til å påvirke spesielt gjennom utvalgsarbeidet".

Vedkommende legger til i en annen sammenheng:

"Jeg har innflytelse hvis jeg spiller mine kort riktig. En må bruke mye tid, ha kontakt med administrasjonen, andre politikere og velgerne. Kontakter og nettverk er viktig. En har da muligheten til å påvirke på et annet plan. En må lære seg å kjenne motparten, det er et viktig prinsipp i Forsvaret.

Korridorpolitikk og betydningen av nettverk har en gang tidligere vært nevnt som en viktig kilde til innflytelse. Det å ha muligheten til å kunne samarbeide med forskjellige mennesker og påvirke på ulike plan uttrykkes av fleresom verdifullt, Private kontakter og sosiale nettverk vil nok for mange være en fordel her.

Den andre representanten sier det slik:

"I større sammenhenger og på lengre sikt føler jeg at jeg kan påvirke. Da kan en være med på å prege utviklingen. Det er vanskeligere med direkte innflytelse, der er jeg noe skuffet".

Begge har vært politisk aktive i mange år forut for kommune-styrevervene. Den ene sto på sikker plass før han ble valgt som fast representant. Den andre sto lang ned på lista, men drev sin egen aktive valgkamp for å komme inn, så motivasjonen var det ingenting å si på. En av dem er selvstendig næringsdrivende den andre er ansatt i det offentlige, men ingen av dem oppgir særlige problemer med å kombinere jobb og politikk. Familie og barn har begge to og uttrykker seg slik om tiden de bruker på politikk og forholdet til familien:

"Jeg bruker nok til tider 40 timer i måneden på begge vervene. Det blir akseptert av familien, men med bare ett av vervene ville det ha gått bedre. Jeg får ikke fulgt utviklingen til 3-åringen min, man må være villig til å forsake sånt".

eller:

"Familien min mener det er bortkastet tid, at jeg bruker mye tid på ingen ting. Jeg synes ikke det går så mye tid

eller at det er så mye møter. Det er akseptabelt bortsett fra enkelte perioder".

Dette er de eneste mennene blant dem som har sittet i kun en periode i kommunestyret, som har høy vervbelastning. Høy vervbelastning trenger ikke nødvendigvis si det samme som at representantene er sentralt plassert. Ingen av disse to er fast medlem i formannskapet. Når engasjementet er stort, aktiviteten høy, erfaringene fra tidligere lignende arbeid gode, følelsen av innflytelse er der, store kombinassjonsproblemer i forbindelse med jobben er fraværende og du i tillegg er mann, har du store muligheter til å finne deg til rette, trives og ønske gjenvalg. Kombinasjonsproblemer i forhold til familien er heller ikke de helt store, eller de er klart på det rene med at noe av forholdet til familien må ofres for at de skal kunne holde på med det de gjør.

At man ser på en mulig forflytning fra kommunestyret til fylkesting som et avansement er etter mitt skjønn også et meget interessant funn, hvor man i noen grad ser på sin politiske virksomhet som en karriere der man hele tiden i systemet utnytter kunnskap fra et nivå eller visse erfaringer til å lykkes i andre sammenhenger. Erfaringen gjør at man stadig vil kunne mestre nye oppgaver.

6.3 Oppsummering.

Utskiftningsprosenten, basert på selvutvelgelsen og før valg vel og merke, er blant kvinnene og mennene bortimot like stor. Dette er helt i tråd med landsomfattende tall angående utskiftningsprosenten ved kommunevalget høsten 1991, og nyere funn gjort blant bydelsrepresentantene i Oslo. Tall fra kommunevalgene helt frem til og med 1987 viser en stor forskjell mellom kvinner og menn, der kvinnene lenge har hatt en mye større utskiftning¹⁶. Det er allikevel fortsatt sånn i mitt materiale at det er færre kvinner enn menn som sitter som representanter i kommunestyret

¹⁶ Se tabell i innledningen.

totalt sett. Og andelen kvinner i Harstad kommunestyre økte ikke ved valget høsten 1991¹⁷.

Problemer med å få tiden til å strekke til og kombinasjonsproblemer i forhold til jobb venner og familie, er som vi ser sentrale årsaker til at mange representanter velger å trekke seg fra politikken også i denne undersøkelsen. Dette i tillegg til at flere oppgir som grunn at de syns de har sittet lenge nok, er i godt samsvar med hva representanter har svart på samme spørsmål i tidligere undersøkelser. Helt i tråd med tidligere funn finner jeg også at menn først og fremst refererer til jobb som årsak til kombinasjonsproblemer og ønske om å slutte, mens kvinner oppgir forholdet til familie og venner som årsak. Videre finner jeg i min undersøkelse som hovedtrekk det er menn som viser til manglende motivasjon som årsak til at de trekker seg, mens det er kvinner som nevner utdanning.

Få refererer til manglende innflytelse som hovedårsak til at de trekker seg. Mange nevner at de hadde forventninger om innflytelse da de startet, og for noens vedkommende er ikke forventningene blitt innfridd. I tidsproblematikken ligger også problemet med manglende innflytelse, når flere legger vekt på at de på grunn av manglende tid ikke får deltatt så mye og hatt så høy aktivitet som de burde for å få gjennomslag. Det rapporteres også om maktesløshet i forhold til papirvelde, administrasjon og ineffektivitet som også kan oppfattes som innflytelsesproblemer.

Følelsen av innflytelse er, som vi vet også fra tidligere undersøkelser sentral. Selv om det som sagt ser ut til at noen sliter med innflytelsesproblemer, opplyser mange representanter allikevel at de føler de har innflytelse når de blir spurt direkte, mens noen føler de ikke har den. Enkelte sier også rett ut at de mangler innflytelse fordi de har brukt for liten tid på politikken, hatt et for lavt aktivitetsnivå. Kildene til

¹⁷ Så i rekrutterings, nominasjons og valgprosessen kan det fortsatt være mekanismer til stede som fører til en forholdsvis ulikhet i representasjonen når det gjelder kjønn (Hellevik og Skard, 1985). Dette er imidlertid ikke et tema for min oppgave, så det lar jeg ligge.

innflytelse ligger alle andre steder enn i kommunestyret. Representantene får innflytelse gjennom utvalgsarbeid, i formannskapet, i og gjennom partiet, og gjennom kontaktnettverk og korridorpolitikk. Følelse av innflytelse vet vi er knyttet til det å få gjennomslag og fatte beslutninger en har vært med på å påvirke. Men følelsen av innflytelse kan innbefatte mere, noe vi aner når mange representanter som på ulikt vis har gitt signaler om at de har innflytelsesproblemer, allikevel generelt sett mener at de har innflytelse. Innflytelse vil jeg derfor ta for meg spesielt i et eget kapittel senere.

Ingen refererer til stor saksmengde og sakskompleksitet som direkte årsak til at de trekker seg. Men m.h.t saksmengde, kan dette også være et problem som også er en del av kombinasjonsproblemene. Ingen nevner heller den økonomiske godtgjørelsen eller kompensasjonen som direkte årsak til at de slutter. Men man kan ane at det bak enkeltes opplysninger om problemer med å kombinere jobb og politikk ligger slike problemer, og da først og fremst hos private næringsdrivende. Det kan være problemer når det gjelder kompensasjonens størrelse i forhold til arbeidsplassens tap, ved at en representant er borte fra jobben i forbindelse med politikken. Jeg kan ikke finne noe som tyder på at liten godtgjørelse har betydning for at folk slutter.

Det faktum at hele 7 representanter slutter fordi de vil avansere eller fordi de føler de har gjort sin verneplikt gjør at det kan synes som endel av selvutvelgelsen er et resultat av det jeg tidligere har definert som naturlige utskiftningsprosesser og at flere representanter oppfatter det slik at en ikke skal sitte i et kommunalpolitisk verv i ubegrenset tid. Som vist i kapittel 5 er dette også den tredje viktigste elementet representantene fra Sogn og Fjordane refererer til som årsak til at de trekker seg (Offerdal og Østrem, 1991). Utskiftning sees også av noen på som nødvendig fordi det for mange er belastende å delta, slik at andre må ta over av den grunn. Utskiftning kan som vi ser også være et resultat av at enkelte representanter vil videre på sin

"erfaringsvei". Det er i denne sammenhengen også viktig å poengtere en gang til at representantene som vil avansere til fylkestinget, begge har sittet i kommunestyret kun en periode, de andre har sittet i to og tre perioder unntatt "veteranen" vår.

Både tidligere relevant parti og organisasjonserfaring samt erfaring fra kommunestyret har som vi har sett en positiv sammenheng med hva representantene opplyser som årsak til at de slutter. De representantene som er mer positive dvs. som slutter for å avansere eller fordi de mener de har gjort sin jobb og andre må få overta har alle i større grad relevant tidligere erfaring og mange har sittet flere enn en periode i kommunestyret. At representantene viser seg å nyttiggjøre seg tidligere organisasjonserfaring i så stor grad, er et viktig funn fordi det viser at betydningen av å være aktiv i ulike deler av samfunnslivet kan være like viktig og betydningsfullt for å føle at man takler et kommunalt verv som feks utdanning. Det fremmer rotasjon i systemene, øker deltakelsen blant folk generelt og er et viktig deltakerdemokratisk poeng. Utdannelsesnivå viser seg å ha mindre betydning for hva representantene svarer når de blir spurt om hvorfor de trekker seg, og viser at spesielle typer faglige kunnskaper har mindre betydning. På den andre siden er det jo som vi har sett et forholdsvis høyt utdanningsnivå i kommunestyret generelt sett.

Som vist i et tidligere kapittel finnes det kun to formannskapsmedlemmer blant de som vil trekke seg. De er begge kvinner og vil slutte på grunn av kombinasjonsproblemer. Tiden strekker ikke til. Den ene hovedutvalgslederen er mann og slutter fordi han vil at andre skal få ta over. Representanter som innehar denne type sentrale verv viser seg derfor i stor grad å ville fortsette. Høy, middels og lav vervbelastning er rimelig jevnt fordelt blant de som slutter pga. kombinasjonsproblemer. De som slutter på grunn av motivasjonen, har middels og lav vervbelastning, og de mer "positive" har alle middels og høy. Dette er ikke uventede funn når vi vet at ønsket om å fortsette og motivasjon,

henger sammen med bla. aktivitetsnivå.

Blant de representantene som trekker seg er det stor variasjon i hvor de har stått plassert på sine partis respektive lister da de ble valg inn første gangen. Dette kan si noe om velgernes stryknings og kumuleringsaktiviteter ved valgene. Vi ser en tendens til at de representantene som slutter fordi de har sittet lenge nok eller vil avansere, har innehatt noe sikrere plasser, men representanter også her har stått langt ned på listene.

Det jeg kan se skiller disse representantene fra hverandre, er i mange tilfeller det samfunnsengasjementet mange oppgir å ha og som de begrunner sin inntreden på den kommunalpolitiske arena med. Representantene som slutter fordi de har sittet lenge nok og de som vil avansere, innehar denne type motivasjon i større grad. De andre opplyser oftere at de ikke har noen begrunnelse eller at de kom inn som et resultat av tilfeldigheter¹⁸. Mange hadde forventninger til det å delta, de aller fleste hadde positive forventninger. Men endel hadde ingen i det hele tatt. Det er en svak tendens til at de som slutter for at andre skal ta over og de som avanserer føler de i større grad har fått sine forventninger helt men mest delvis innfridd. Ellers er følelsen av innfridde forventninger temmelig jevnt fordelt på gruppene.

Kombinasjonen manglende tidligere lignende erfaring, tid til å sette av til kommunalpolitisk arbeid og dertil hørende manglende følelse av innflytelse, skaper som vi ser ikke de beste vilkår for deltakelsen. For endel kvinner sin del har det også vært kombinert med høy vervbelastning. Når motivasjonen hos enkelte dertil heller ikke er på topp, blir en meningsfull eller "vellykket" deltakelse vanskelig å oppnå. På den annen side: når engasjementet er stort, aktiviteten høy, erfaringene fra tidligere lignende arbeid store, følelsen av innflytelse er der,

¹⁸ Kan være mange forhold. Noen har stått langt nede på listene, men andre har ikke helt skjont hva som gikk for seg, eller opplyser at de bare er blitt plassert på listene av andre osv.

store kombinasjonsproblemer i forbindelse med jobben eller familien er fraværende eller noe en velger å leve med, har representantene gode muligheter til å finne deg til rette, trives og ønske gjenvalg. Og disse representantene finnes som vi har sett også her blant de som trekker seg. Gruppen av representanter som trekker seg fra kommunepolitikken er derfor som vi ser slettes ikke ensartet.

KAPITTEL 7. BEGRUNNELSER OG KJENNETEGN HOS DE SOM ØNSKER GJENVALG.

I dette kapittel skal vi presentere de representantene som ønsker å fortsette og som stiller til gjenvalg. Dette kapittelet er i større grad enn det forrige preget av sitater fra representantenes svar. Det er blitt slik fordi de informantene som ønsker gjenvalg jevnt over var mer entusiastiske i sine svar og uttalelsene jeg fikk var ofte mer utfyllende. På slutten av kapittelet vil jeg også ta for meg hvordan resultatet ble for disse representantene ved valget høsten 1991.

7.1 Hvorfor ønsker representantene å fortsette?

31 av 55 representanter ønsket å fortsette som folkevalgte i Harstad kommunestyre. Jeg vil her på samme måte som for de representantene som ønsket å slutte, forsøke å dele dem inn i og presentere dem i grupper avhengig av hva de har oppgitt som begrunnelse for at de ønsker å fortsette. Jeg setter svarene opp på denne måten for å vise noe av mangfoldet i responsen på spørsmålet; hvorfor de ønsker å fortsette å delta i lokalpolitikken. Jeg vil enda en gang gjøre oppmerksom på at mine respondenter ikke ble oppfordret til å rangere sine grunner, tabellen er basert på første oppgitte grunn. Jeg vil dele respondentene i denne gruppen inn i tre etter nyansene i svarene deres; ikke for å først og fremst beskrive representantenes motivasjon, men for nærmere å kunne se på deres ulike begrunnelser for ønsket om fortsatt deltakelse.

Den første gruppen vil jeg kalle "de nølende". Her finnes de som uttrykker mest tvil, men som av ulike årsaker har latt seg overbevise om å stille til gjenvalg. I den neste gruppen finnes de med mer nøytrale utsagn. Jeg vil la dem gå under betegnelsen "de nøytrale". Her finnes både dem som ifølge sitt umiddelbare svar opplever deltakelsen først og fremst som en plikt, og de som mener man **bør** sitte i flere enn en periode m.fl. Den siste gruppen vil jeg kalle "de entusiastiske". Her er man gjennomgående mer positiv til hva man har fått ut av deltakelsen, og begrunner ønsket om å fortsette deretter.

Tabell 7.1

"De nølende":	
Jeg hadde mine tvil, veide for og imot, det er et hektisk liv.	3
Ja det har også jeg lurt på.	1
Stiller kun som listefyll.	1
Jeg skifter parti, mitt gamle parti har jeg ikke mer å gi.	1
Press fra partiet.	3
"De nøytrale":	
Ser det som en plikt, mange slutter må sikre kontinuiteten.	3
En periode er for lite, må sitte flere for å nyttiggjøre seg kunnskapen.	1
Stiller for å løse problemer i eget nærmiljø.	1
Vil være med å fullføre ting i byen.	1
Jeg tror på den politikken jeg står for.	1
"De entusiastiske":	
Det er interessant og artig å være med på å bestemme utviklingen i eget lok.samf.	9
Har lært mye, mange positive erfaringer.	2
Jeg trives godt, vi er i utvikling og ser resultater.	1
Syns jeg har fått mye til.	1
Jeg har lyst, har mere å gi.	1
Jeg stiller på oppfordring fra folk, har fått god tilbakemelding.	1

Sum = 31

Jeg vil i tillegg til å se på begrunnelsene for deltakelse, se disse begrunnelsene i forhold til endel uavhengige variabler som

kjønn, utdanning erfaring i kommunestyret og erfaring fra organisasjonslivet, samt i forhold til det jeg i denne oppgaven oppfatter som de mellomliggende variablene, nemlig sentralitet, aktivitetsnivå og innflytelse.

7.1.1 "De nølende".

Ni representanter er i gruppen jeg har kalt "de nølende"; åtte menn og en kvinne. Tre av mennene har en periode bak seg, og fire har flere. Kvinnen har en. Alle er gift og har barn i ulik alder unntatt en enslig mannlig representant. Tre har lav, tre har middels og tre har høy utdanning. Fire av dem sitter i formannskapet og en er hovedutvalgsleder.

Noen av representantene svarte følgende da jeg spurte dem om hvorfor de ønsker å fortsette. Den eneste kvinnen svarer slik:

"Jeg hadde mine tvil. Det er et svært hektisk liv, ofte møter og mye sakspapir. Det var vanskelig i begynnelsen, men jeg kan flyte på kunnskapen etterhvert. Organisasjonserfaringen har gjort det lettere".

Andre uttrykker seg slik:

"Jeg sitter sentralt i partiet, og var medlem av nominasjonskomiteen. Vi hadde problemer med å få folk til å stille. Det gikk over stakk og stein, jeg ble presset og sa ja".

eller:

"Jeg hadde trukket meg, men så ombestemte jeg meg. Man må nesten sitte i to perioder for å kunne nyttiggjøre seg kunnskapene og erfaringene, utnytte kontaktnettet og flyte på erfaringene".

Flere blant disse representantene uttrykker også at de mener en periode er for lite, en sier:

"Jeg ble presset av partiorganisasjonen. En periode er for lite, jeg tar sikte på å få gjort mer. Den første perioden er opplæring, det verste er gjort nå".

Fem av de "nølende" representantene opplyser at de kom med i lokalpolitikk på grunn av samfunnsengasjement og politisk interesse. En sier det så sterkt:

"Jeg har en stor interesse for politisk arbeid. Jeg var engasjert i politisk arbeid i studietiden, det var naturlig

å engasjere seg lokalt da jeg kom hit til Harstad. Politikk er min store hobby".

Disse representantene har alle tidligere erfaring fra frivillig org. arbeid og tidligere politisk arbeid. En av mennene responderer slik:

"Ja jeg har vært med i parti og fagbevegelse i snart 20 år. Det ideelle i partiet er gruppesamarbeidet!!".

Tre sto på sikker plass forut for det valget da de kom inn som faste medlemmer av kommunestyret, en sto på sannsynlig plass og en sto langt ned på lista da han ble valgt inn.

Tre kom igjen inn mer eller mindre tilfeldig. En av disse er kvinne. En av dem sier det slik:

"Jeg kom inn på bakgrunn av rein og skjær uvitenhet. Fikk spørsmål om jeg ville være representant i sosialstyre og sa ja. Jeg visste ikke da at jeg også måtte sitte i kommunestyret. Jeg ble overraska da jeg sto på lista".

Denne representanten har på tross av dette sittet i tre perioder som folkevalgt og ifølge han selv stått på sikker plass på listene ved hvert valg. Kvinnen sto også på forhåndskumulert plass, hun sier:

"Jeg tonet flagg og viste farge i 17-mai komiteen, og ble dermed plassert på lista av andre".

Den tredje stod på 40 plass, men kom allikevel inn. Alle har tidligere organisasjonserfaring henholdsvis fra fagforening, politikk, barne og ungdomsarbeid og annen interesseorganisasjonsvirksomhet.

Den siste representanten blant de "nølende" begrunner sitt engasjement og årsaken til at han ønsker å fortsette noe annerledes enn de andre. Han legger først og fremst vekt på engasjement i forbindelse med sitt lokale miljø, og sier følgende:

"Jeg gikk inn i kommunepolitikken på grunn av en lokal aksjon i nærmiljøet. Det dreide seg om lokalisering av søppelplass".

Han har sittet i en periode i kommunestyret, sto på 39 plass ved valget forut for perioden, og kom inn på 8 plass. Denne represen-

tanten stiller ved valget høsten 91 til valg for et annet parti. Partiet han har representert i en periode har han ikke mer å gi:

"Jeg hadde trodd jeg skulle få være med å styre, men det har ikke skjedd, ikke i mitt nåværende parti".

I den grad disse nølende representantene ellers rapporterer at de hadde forventninger til det å delta da de ble valgt inn, svarer de et betinget ja på spørsmål om de føler at forventningene er blitt innfridd. Forventningene går stort sett på ønske om å få innflytelse over lokalpolitikken som føres i deres egen kommune. Kvinnen sier:

"Jeg hadde sett mye som jeg ville gjøre noe med. Men det er en langsom kvern! Jeg har ikke fått gjort alt jeg ville, det går sakte. Man må starte med å så en tanke og så må man ha tålmodighet".

en annen sier:

"Forventningene ble snart dempet. Det er ikke bestandig en får det som en vil. Det er jo 55 andre som skal være med på å bestemme".

Seks av representantene har høy vervbelastning, to har middels og en har lav. Ingen av representantene rapporterer om uoverstigelige problemer i forbindelse med å kombinere sitt daglige arbeid med engasjementet i politikken. Men de fleste signaliserer at der kreves knallhard jobbing og beinharde prioriteringer, uansett jobb i det offentlige eller private. Kvinnen som forøvrig jobber i det offentlige, rapporterer:

"De var svært skeptiske i begynnelsen og det var ille for meg. Jeg løste det med å jobbe mye overtid, og jeg har ennå ikke brukt opp mine tariffestede dager. Ingen kan dessverre gjøre arbeidet for meg".

En mann sier:

"Jeg er selvstendig næringsdrivende og får problemer økonomisk. Det er en svært dyr hobby jeg har".

Fem av representantene opplyser også at de tidvis eller hele tiden har problemer med tidsbruken sin i forhold til familien, men flere av dem sier også at de møter forståelse og positive holdninger til at de engasjerer seg.

På det generelle spørsmålet om de føler at de har innflytelse gjennom det arbeidet de gjør i lokalpolitikken, svarer alle ja. Tre modererer seg litt med "delvis" eller "til en viss grad". En mann sier:

"Ja i den utstrekning jeg selv har engasjert meg. Jeg hører ikke til eliten. Skal man gjøre det kan man etter min mening ikke være gift og ha barn. Og her spiller det ikke noen rolle om man er heldagspolitiker eller ikke. Det tar for mye tid på kveldstid".

Denne representanten har en lav vervbelastning og har deltatt mere aktivt tidligere.

Som viktig kilde til innflytelse nevner representantene gruppearbeidet i partiene, arbeid i hovedstyrene og i formannskapet. En representant legger spesielt vekt på at en bør arbeide med de respektive sakene på et så tidlig tidspunkt som mulig i prosessen. En representant understreker meget sterkt at det ikke er i kommunestyret en har mulighet til innflytelse.

Det er også flere enn sist siterte representant som legger vekt på eget aktivitetsnivå, evt. egen framferd:

"Det at en selv klarer å legge fram en sak på best mulig måte, og klare å skaffe gehør i andre kretser enn eget parti. En får ofte bedre gehør hvis en legger saker frem og framstår som privatperson mere enn som partimenneske".

eller:

"Ja, jeg føler at jeg har innflytelse til en viss grad. Jeg kan diskutere med de fleste. Spesielt kanskje i sosialstyret¹ der jeg får sagt mine meninger og de blir akseptert. Mine synspunkt ender også i avgjørelser av og til".

Svarene til representantene er temmelig like og jeg ser ingen spesielle forskjeller i mitt materiale avhengig av om det er representanter fra små eller store parti som responderer.

Selv om mange av disse representantene er noe nølende i sitt umiddelbare svar på hvorfor de selv ønsker å fortsette, ser det for meg ut til at de flestes samfunnsengasjement og interesse for

¹ Hovedstyre for helse og sosial.

politikk er såpass stort og deres erfaringer sålangt så gode, at det i seg selv kan være en årsak til at de ønsker å fortsette. For disse menneskene som har valgt å stille til gjenvalg, er nok også kombinasjonsproblemer i forhold til familie og jobb tilstede. Det rapporteres tildels om "knallhard jobbing" og "beinharde prioriteringer". I tillegg viser svarene til enkelte av representantene at beslutningen om å ta gjenvalg er bunnet mer i en pliktfølelse enn ren lyst. En føler det som en plikt både det å sitte i kommunestyret i mer enn en periode og det og fortsette for at ikke alle erfarne representanter skal slutte samtidig. Den pliktfølelsen de har ovenfor sin kommune evt. sitt parti bunner også i erkjennelsen av at en periode er for kort tid i kommunestyret, det fungerer mest som opplæring. Det er for disse representantene viktig for kontinuiteten og kunnskapene at representanter sitter mer enn en periode i kommunestyret.

Det kan tenkes at disse representantene mer enn andre er villig til å ofre enkelte deler av sitt privatliv for å kunne være med i politikken. Det kan også være at ønsket og feks. selvrealisering og innflytelse avveies mot familie og jobb kostnader. Vi vet spesielt fra forrige kapittel at det er enkelte som også har uttrykt at man må være villig til å forsake ting, hvis en vil være med i lokalpolitikken. En informant blant disse "nølende" uttrykker også at det ikke går an å være en særlig aktiv politiker samtidig som du har familie og barn hjemme. Noen vil være enig med han i det, andre ikke. Noen vil også gjøre som denne representanten å ikke ta på seg flere verv enn han synes han kan make i den situasjonen han er i.

Alle disse representantene har det jeg har definert som tidligere organisasjonsmessig eller partipolitisk erfaring. Deltakelsen har kanskje ikke vært for arbeidskrevende og belastende fordi de har tidligere erfaring å støtte seg til? Utdannelsen er her noe annerledes enn i kommunestyret som gjennomsnitt. Her finnes forholdsmessig flere med lav og høy utdanning, men jeg finner det vanskelig å trekke noen konklusjoner på bakgrunn av det.

Der representantene har noen begrunnelse i det hele tatt begrunner de fleste sin deltakelse i politikken med en generell samfunnsinteresse. Det er svært få folkevalgte som begrunner sitt ønske om gjenvalg med at de ble med på grunn av enkeltsaker, eller konkrete saker som skulle opp til behandling og som hadde tilknytning til deres spesielle nærmiljø. I den grad slike begrunnelser blir brukt her dreier det seg om en representant som tildels har opplevd liten gjennomslagskraft. Dette er for såvidt et altfor spinkelt grunnlag å trekke noen konklusjoner på, men dette funnet så langt sammenfaller godt med funn gjort i tidligere undersøkelser der politikere valgt på bakgrunn av enkeltsaker gjerne med geografisk tilsnitt føler at de får mindre gjennomslagskraft, og ønsker seg oftere ut (Brandsdal, 1983).

Endel er noe reservert når de forteller om hvorvidt de forventningene de hadde om å få øve innflytelse er blitt innfridd eller ikke. Noen poengterer også at det jo ikke bare er dem som skal bestemme, men faktisk 54 til, slik at forventningene er blitt noe dempet. Dette tyder på at enkelte har hatt litt for høye forventninger om det å få gjennomslag for egne synspunkter. På det generelle spørsmålet om de alt i alt følte at de hadde innflytelse over kommunepolitikken, et spørsmål jeg spurte dem i slutten av intervjuet, var tonen allikevel mer positiv. Jeg vet imidlertid ikke om dette er et uttrykk for at de har fått tenkt seg om og funnet ut at alt i alt så står det ikke dårlig til, eller om det er et snev av overrapportering. Men generelt sett ser det ikke ut til at det står spesielt dårlig til med disse lokalpolitikernes følelse av å ha innflytelse. Representantene knytter sin følte innflytelse til grad av engasjement, og flere legger vekt på egen framferd. Det å få gehør og at egne synspunkter av og til ender opp i avgjørelser framstår som viktig.

7.1.2 "De nøytrale".

I denne gruppen finner jeg to kvinner og resten menn, de er ialt 7 representanter. Kvinnene og to av mennene har sittet i en periode, resten av mennene har sittet i flere. Alle er gift eller samboene, alle unntatt en har barn. To har lav og fem har middels

høy utdannelse. To sitter i formannskapet og en er hovedutvalgsleder. Her er noen mer utfyllende eksempler på hva denne gruppen svarte da de ble spurt om hvorfor de ønsket gjenvalg:

"Mange garva politikere trekker seg. Det er viktig at ikke alle gjør det, man må stå på".

En kvinne sier:

"Jeg har voksne barn og bedre tid, en periode fast er litt kort tid syns jeg".

og:

"Jeg tar gjenvalg primært fordi jeg tror på den politikken jeg står for, men også for å sikre kontinuiteten".

Pliktfølelsen, det å sikre kontinuitet og synspunkter på at en periode er for lite, går igjen enda sterkere her enn blant "de nølende".

Tre representanter blant "de nøytrale" hadde ingen spesielle forventninger til det å delta. To av dem stilte som "listefyll" første gangen de gikk til valg. Den tredje var medlem av et parti, men meldte seg ut på grunn av uheldige maktdemonstrasjoner. Han aksepterte en kumulert plass på et annet parti sin liste, men trodde ikke han skulle komme inn. Ingen av disse har noen spesiell erfaring fra tidligere lignende politisk eller organisasjonsmessig arbeid; de er og har vært vanlige medlemmer i sine respektive partier. To har middels vervbelastning og en har høy.

Samfunnsinteresse, og ønske om å delta og å se hvordan "systemet virker", er de andre fire kandidatenes begrunnelse for å ville delta i lokalpolitikken. En representant begrunner det også som med ønske om å endre på ulike forhold i kommunen, og har alltid hatt interesse for det som skjer i byen. En annen sier:

"Jeg hadde ingen gode grunner for å si nei, samtidig som jeg ville få unike muligheter til å få se hvordan systemet virker".

og:

"Jeg har vært Ap menneske hele mitt liv og ville gjøre noe positivt på fritia".

Begrunnelsene for deltakelse skiller seg her ikke mye ut fra begrunnelser beskrevet tidligere. Ønske om å gjøre noe positivt, være på den politiske banen og ha innflytelse, er sentrale. Forventningene til det å delta har ikke i utgangspunktet bare vært positive, og endel av svarene i denne gruppen på om hvorvidt eventuelle positive forventninger er blitt innfridd er eller ikke bare positive, flere tar sine forbehold. En representant fra et lite parti sier følgende:

"Jeg er veldig politisk interessert og ville at partiet skulle være på banen, i formannskap og kommunestyre. Ville få sakene inn i kommunestyret og opp på talerstolen. Men kommunestyret får mindre og mindre funksjon. Flere saker går til formannskap og utvalg. Kommunestyrets dagsorden blir fastlåst og kjedelig. Man kan bruke interpellasjoner, men det er begrenset fordi de kommer alltid sist på sakslista, og da har alle lyst til å gå hjem. Det er jo grenser for hvor mye en kan plage folk. En får heller bruke talerstolen til å komme i media, selv om de er slurvete. Da blir man tatt på alvor andre steder i samfunnet".

Disse fire har alle unntatt en, erfaring fra annet frivillig organisasjonsarbeid eller partipolitisk arbeid. Den fjerde understreker imidlertid at han i alle tider har vært interessert i hva som skjedde i byen, og han har meget høy vervbelastning. To har middels og en har lav vervbelastning blant disse fire representantene.

Når det gjelder arbeidssituasjonen, og det å kombinere arbeid og politikk sier den kvinnen som har lav arbeidsbelastning:

"Det går helt fint, men man må jo lære seg å si nei. Flere har mange verv, men møter ikke".

To av representantene jobber ikke nå men rapporterer om vanskeligheter da de var i arbeid:

"Det var ikke helt enkelt da jeg jobba, og det var ikke bedriften som var verst. Noen måtte jo overta når jeg forlot. Jeg skjønner det godt jeg, den som tar fra hverandre en maskin må sette den sammen igjen. Det er justisen på grunnplanet som er verst".

En selvstendig næringsdrivende viser til at engasjementet hans får store økonomiske konsekvenser, og at han må legge oppdrag-

smengden i bedriften 30% lavere enn normalt på grunn av det. Resten av representantene oppgir ingen kombinasjonsproblemer i forbindelse med jobben; disse er alle offentlig ansatte. To rapporterer om periodevise belastninger i forhold til familie og barn, resten oppgir ingen slike problemer.

Fem av de sju representantene i denne gruppa, kommer med et uforbeholdent ja på om de generelt sett føler at de har innflytelse. To føler at de ikke har det, de kommer også fra mindre partier, en av dem sier:

"Jeg har ikke mye innflytelse på avgjørelsene, jeg blir ofte overkjørt. Men jeg har jo innflytelse allikevel på en måte, jeg blir jo hørt på kan ikke klage på det. Men de stemmer meg ned".

Den andre sier:

"Hvis du ser på hva vi har fått igjennom i bystyret, har vi ikke fått mye igjennom. Men markert oss det har vi".

En annen fra samme parti føler han har innflytelse og refererer til det valgtekniske samarbeidet partiet hans har til et større parti som kilde til innflytelse.

Noen nevner forøvrig arbeidet i hovedstyret, og en sier:

"Ja jeg føler jeg har innflytelse i hovedstyret fordi jeg kan kultur, og fordi folk innser og aksepterer at jeg har innsikt. I kommunestyret føler jeg kun melankoli".

Tre refererer også til kraften i egne gode argumenter som viktig kilde til innflytelse. To av disse er formannskapsmedlemmer, og dem finner vi her, de sier bla.:

"Jeg føler at jeg kan påvirke saker med mine argumenter".

og:

"De viktigste kildene til innflytelse er gode argumenter".

Forskjellene mellom "De nøytrale" og "De nølende" er ikke egentlig store. Litt mindre misnøye kan kanskje spores her.

Følelsen av plikt og et følt ansvar for å sikre en viss grad av kontinuitet, finner vi også her blant flere av representantene. Denne plikt og ansvarsfølelsen kombinert med samfunnsengasjement, virker sterkere enn de eventuelle problemene folk møter i vervene sine. Samtidig som en sterk plikt og ansvarsfølelse kan være grunnet i at man tar sin "borgerrolle" alvorlig (NOU 1980:7), gjør den også at man lettere tar endel belastninger for til gjengjeld å kunne delta i lokalpolitikken. Jeg tror allikevel jeg kan si jeg har funnet at en representant nok må se at det finnes påvirkningsmuligheter, og føle at han eller hun har innflytelse, for i det hele tatt å kunne ta denne "borgerrolle" alvorlig.

Jeg har i liten grad tidligere sporet opp noen forskjeller i svargivning på spørsmål om "følelsen av innflytelse, i forhold til hvilket parti informantene representerer. Men i dette utvalget på syv, svarer to av tre småpartirepresentanter² at de ikke føler at de har spesielt mye innflytelse. Den tredje sa ja med henblikk på valgteknisk samarbeid. Det ville være i tråd med tidligere funn hvis mønsteret er slik at småpartirepresentanter i mindre grad enn de andre føler at de ikke har innflytelse. Følelsen av innflytelse blir som før nevnt, i tidligere undersøkelser knyttet til plassering sentralt eller ikke i systemet og i hvilken grad man har muligheter til å få igjennom sin egen politikk, eller deler av den. Jeg vil i kapittelet om innflytelse presentere en samlet tabell på bakgrunn av akkurat dette svaret hos alle mine respondenter, for å få et klarere bilde av dette.

Noen av representantene i gruppen blant "de nølende", refererer til eget aktivitetsnivå og egne evner til å samarbeide, diskutere og legge frem saker på best mulig måte, som viktige kilder til egen innflytelse. I gruppen blant "de nøytrale" påpeker også flere egen framferd som en viktig kilde til innflytelse. Det er et formannskapsmedlem og flere medlemmer av hovedstyrene som uttrykker dette, med både lang og kort erfaring bak seg som

² Alle andre partier enn Høyre og Arbeiderpartiet.

kommunestyremedlem. Vi ser etterhvert forklaringer på kilden til innflytelse som ligger i representantenes egen adferd. Det tyder på at det er viktig for lokale folkevalgte å finne ut på hvilken måte ens fremtreden kan vekke mest tillit og føre til gjennomslagskraft.

Det er også viktig i dette avsnittet å merke seg representanten som er selvstendig næringsdrivende og som i sitt lille firma må legge oppdragsmengden hele 30% lavere enn det han hadde klart hvis han ikke deltok i kommunepolitikken. Som nevnt i forrige kapittel, tror jeg vi kan se at om ikke økonomisk godtgjørelse har direkte betydning for folks deltakelse, så kan økonomisk kompensasjon ha det spesielt for private næringsdrivende. Det kan ha betydning for utskiftningen, men også for selve rekrutteringen til de kommunalpolitiske verv, spesielt i en landsdel der mange er selvstendig næringsdrivende som bønder eller fiskere³, og hvor andre næringslivsbedrifter ofte er små, dvs, under 5 ansatte (Olsen, J.H, pers.med.).

7.1.3 "De entusiastiske".

I denne gruppen finnes knapt halvparten av de representantene som ønsker å fortsette som lokal folkevalgt, dvs. 15 stykker. Det er disse representantene som i utgangspunktet uttrykker seg mest positivt og entusiastisk i forhold til det å ville fortsette som lokal folkevalgt. Jeg vil gjengi noen av svarene mer detaljert:

"Jeg syns det har vært en positiv erfaring. Jeg har vært med og fått istand en masse ting".

"Jeg syns jeg har fått mye til. Arbeidet gir meg glede. Jeg har lyst og overskudd til å fortsette".

"Det er interessant, jeg får igjennom ting. Innimellom er det også gøy".

Det å få utrettet konkrete oppgaver synes her å være meget sentralt når disse informantene forteller om hvorfor de ønsker å fortsette som lokal folkevalgt. Pliktfølelsen gjør seg også

³ Merk!! Ingen av representantene i kommunestyret i Harstad i perioden 1987 - 91 var fiskere.

gjeldene her:

"Det er interessant. Jeg føler det som en borgerplikt og være med i mer enn en periode. Jeg kan påvirke kommunen, den utviklingen jeg ser gir meg mye".

De fleste kvinnene finnes i denne gruppen. 7 av de 10 kvinnene som ønsker å fortsette hører til "de entusiastiske". En av dem har flere perioder bak seg i kommunestyret, resten kun en. I denne gruppen finnes også 8 menn, 4 med en periode bak seg og 4 med flere. 5 av kvinnene er gift. Fem har barn og to har ingen. Alle mennene er gift og har barn. Tre representanter har lav utdanning, 9 middels, 2 middels til høy og en har høy utdanning. Fire av dem sitter i formannskapet og en er hovedutvalgsleder.

Hvorfor valgte så disse representantene å bli aktivt med i lokalpolitisk arbeid? Generell samfunnsinteresse og ønske om å være med på å bestemme utviklingen i eget lokalsamfunn er også i denne gruppen den mest dominerende begrunnelsen:

"Jeg er interessert i politikk og liker å være med å ta avgjørelser. Det er min hobby nummer en".

Men endel andre begrunnelser gjør seg også gjeldene:

"Jeg ville markere næringa mi, følte at politikere hadde et skjevsyn til den. Jeg nådde litt fram, og vervene har bare tulla på seg".

"Jeg var medlem av partiet og ble bedt om å stille for min del av kommunen".

"Jeg gikk inn som et resultat av at jeg satt og bannet foran TV når jeg så hva disse politikerne holdt på med. Jeg fant ut at jeg måtte gjøre noe selv".

Tre representanter i denne gruppen begrunner også sin deltakelse i kommunepolitikken direkte med at det kom som et resultat av engasjement andre steder, enten fordi de selv ville videre eller fordi andre plukket dem ut:

"Jeg ville med fordi jeg også var engasjert i faglig politisk arbeid".

"Jeg var medlem av Harstad Arbeiderkvinnelag og ble spurt om jeg ville stille på lista".

At verv har en tendens til å tulle på seg når en først har vist et engasjement utad synes å være et kjent fenomen for disse representantene.

Når det gjelder forventninger til det å delta og spørsmålet om disse er innfridd, fikk jeg så ulike svar som følgende eksempler vil vise:

"Jeg hadde det klart for meg at politikere ikke har så mye de skulle ha sagt. Dette er bare blitt innfridd, vi har for liten tid og blir sandpåstrøere".

Dette er en kvinnelig representant fra et forholdsvis lite parti. En annen kvinnelig representant står for den andre ytterligheten:

"Jeg kjente systemet fra før fordi mannen min har deltatt. Jeg forventet å nå fram personlig og det har jeg klart. Ønsket å få til samarbeid, det er en verdi i seg selv".

To andre representanter også fra de mindre partiene svarer slik, først en kvinne:

"Jeg trodde det ville bli en ørkesløs kamp, men det har vært en veldig positiv periode for oss. Vi har samarbeidet mye med Arbeiderpartiet og har blitt hørt".

"Jeg stilte med blanke ark. Men jeg har jo funnet ut etterhvert at makta sitter andre steder enn i kommune-styret. En får mye makt i utvalgsarbeidet og mange store saker avgjøres på kammerset".

To viktige og sentrale svar må med til slutt fra to representanter i to av de største partiene:

"Jeg trodde ikke at jeg ville passe som politiker, trodde at jeg måtte ha et parti helt for meg selv. Men jeg ble mye politiker etterhvert, ble lik de andre. Jeg oppdaget at en ikke kan trumpe gjennom saker alene. Team og samarbeid er viktig. Det er viktig med et bredt kontaktgrunnlag og å gi og ta".

Og:

"Jeg ville prøve å få utrettet noe positivt gjennom arbeidet. Det har i liten grad blitt innfridd i og med at jeg ikke har vært så engasjert i saker for hele folket, av tidsmessige årsaker".

Tre av "de entusiastiske" føler at de positive forventningene i liten grad er blitt innfridd. Sju representanter hadde ikke spesielle forventninger på forhånd. Resten har helt eller delvis fått innfridd sine positive forventninger, unntatt to som var negative i starten men som fikk seg positive overraskelser.

Hele fjorten av de femten representanter dette avsnittet omhandler, har organisasjonserfaring som jeg tidligere har definert som relevant for arbeid i kommunalpolitikken. Noen jobber fortsatt med det ved siden av sitt engasjement i politikken, andre ikke. På det feltet har jeg ikke fullverdige data. Den ene representanten som er uten slik erfaring er også han som forventet at han ikke ville finne seg tilrette fordi han ville trenge et parti helt for seg selv. Kun en representant har lav vervbelastning, ellers har de middels, høy og meget høy vervbelastning.

Her fins både representanter som har stått på forhåndskumulert plass, sannsynlig plass og usikre plasser, ved de valgene de har stilt opp som kandidater til. Blant de med en periode bak seg, sto 5 representanter på usikker plass, en på sannsynlig og fire på sikker plass. En representant sto på plass nr. 52 og kom inn som nr 14, og en sto i utgangspunktet helt nede på 60 plass og kom inn som nr 11. Flere av kvinnene enn av mennene har stått på forhåndskumulerte plasser.

7 av de 15 representantene er offentlig ansatt, 6 jobber i det private, en er tidligere offentlig ansatt og en jobber i det offentlige samtidig som hen er selvstendig næringsdrivende. Han sier følgende om det å kombinere jobb og politikk:

"Det går aldeles utmerket. Sauene kan jo få sin mat når-somhelst på døgnet".

Mange representanter, hele ni, rapporterer om meget gode forhold til jobben og ingen kombinasjonsproblemer. De offentlig ansatte er i overvekt her, mens de private ansatte i noe større grad oppgir visse problemer med å kombinere jobb og politikk. En

privat ansatt skiftarbeider uttrykker det slik:

"Det er lagt for mye opp for dem med ni til fire jobb. Jeg bruker bare fritiden min og bytter vakter hele tiden. Jeg blir ikke betalt av bedriften min, har ikke mulighet til å bruke arbeidstida".

En annen privat ansatt sier:

"Det er ikke enkelt. Alle møter unntatt kommunestyret er på dagtid. Dette ønsker de offentlig ansatte, vi⁴ ønsker ikke det. Det er en kamp for å få dekket tapte utgifter".

Det blir også her av to informanter rapportert om andre problemer i forbindelse med det politiske engasjementet og jobb:

"Jeg har ikke fått noen reaksjoner fra arbeidsgiver. Vi har greie regler i det offentlige. Har fått mer reaksjoner fra kolleger, men det baserer seg på misforståelser. De tror jeg sitter på dobbelt lønn, men jeg går ikke rundt og unnskylder meg".

"Det går bra i forhold til arbeidsgiver, det er verre i forhold til kollegene. Jeg må sloss litt, de forstår ikke at det er en lovpålagt plikt".

Problemer i forhold til arbeidskolleger ble det også rapportert om av en blant "de nøytrale". Dette er ikke et veldig kjent og utforsket tema.

Ingen av kvinnene rapporterer om problemer med å kombinere politikk og familieliv. En sier:

"Det har gått bra fordi min mann og jeg har vært enige om at bare en kunne jobbe med politikk, og det ble meg. Han har tatt sin tørn".

Mennene opplyser heller ikke om de store problemene i forhold til familien. Men det er forskjell i svarene og her er noen:

"De syns det er positivt at jeg er aktiv, men det tar jo mye tid. Jeg tjener jo mere penger når jeg er på jobb".

"Jeg vil helst ikke vite hva familien syns. Jeg sitter jo ofte med saker hjemme samtidig som det er en masse telefonbruk".

Noen syns allikevel at det går for mye tid bort:

⁴ Privat ansatte.

"Tidsbruken er ofte for stor i forhold til det en kan få igjen. Det blir for mye når det hoper seg opp og beslaglegger flere helger på rad".

"Jeg kunne fått mere igjen for det hvis jeg jobbet med mine egne personlige ting. Men det er ofte godt å være utenfor hagegjerdet å jobbe også".

Og så er det de som syns tidbruken er helt OK:

"Av og til så blir det jo mye, men jeg spekulerer ikke så mye på det, det må gjøres. Jeg føler en sterk forpliktelse overfor lokalsamfunnet".

Når de uttaler seg om hva de syns om bruken av tid, er det totalt sett elleve stykker som syns tidsbruken er akseptabel eller overkommelig, og alle de entusiastiske kvinnene hører også til her. Men fire mener det er for mye tid som går bort. En av disse har en noe uvanlig kommentar:

"Det er for mye tid som går bort. Man har absolutt noe å tilføre fra det private næringsliv, vi har litt utålmodighet og må stresse litt. Noen har for god tid til å gå i møter".

Alle de "entusiastiske" representantene unntatt to svarer et klart og entydig ja på spørsmålet om de generelt sett føler at de har innflytelse. En kvinne fra et mindre parti svarer kontant nei og begrunner det slik:

"Vi sitter i et mindretall. De borgerlige har flertall, men vi er allikevel ofte på kollisjonskurs. Skillelinjene er ikke de samme som før, akkurat som i rikspolitikken".

Den andre informanten svarer mer nølende at han føler han har innflytelse til en viss grad, men at det lett kan bli litt for mye kompromisser.

Hva oppgir så disse representantene som den viktigste kilden til innflytelse? Omtrent halvparten oppgir arbeidet i formannskap, hovedstyre, evt. lederskap i utvalg som viktigste kilde til den innflytelse de føler de har. Flere nevner også samarbeidet i partigruppa forut for behandling i kommunens organer som viktig for innflytelse:

"Innflytelse får en gjennom arbeid i hovedstyret og utvalg og i kommunestyregruppa. Jeg kunne sagt at jeg eksponerte

meg godt i kommunestyret, men det er ikke det samme som å gjøre godt arbeid, eller få innflytelse".

Partiet er det flere som nevner som innflytelseskilde, både gjennom den enkelte representants arbeid i kommunestyregruppe og partiapparat, en nevnte også mer generelt at han får innflytelse "gjennom partiet og måten partiet jobber på".

Ellers ligger kilden til innflytelse i gode saksframlegg og arbeid med sakene, gode argumenter og det at man som enkeltperson er tilstede og deltar aktivt, og at man har evnen til å legge fram synspunkter "sikkert og profft". En representant legger også her vekt på et stort kontaktnettverk:

"Jeg får innflytelse gjennom alle de kontaktene jeg har på tvers av partiskillelinjene. Jeg har mange folk jeg på kort tid kan få en prat med, og kan dermed legge en retning fort. Jeg blir ofte overrasket selv over hvor fort og raskt det kan gå".

Blant disse siste femten representantene slår entusiasme, motivasjon og samfunnsinteresse ut i full blomst, kombinert som vi ser hos noen med en uttalt borgerpliktfølelse og en sterkt følt forpliktelse overfor lokalsamfunnet. Ønsket om å fortsette er også knyttet til det at de har opplevd konkret gjennomslag og innflytelse i sitt arbeid. Flesteparten av de kvinnene som ønsker gjenvalg finner vi i denne gruppen.

Vi ser altså i gruppen av de "entusiastiske" at ikke alle representantene føler at alle deres forventninger i forhold til det å delta er blitt innfridd. I den grad de hadde forventninger er dette noe blandet. Og for mange av disse representantene strekker heller ikke tiden til. Det rapporteres ikke om store problemer med å kombinere politikk og familie eller jobb. De som jobber skift samt endel private ansatte, uttrykker allikevel de største problemene. Alle unntatt en av de entusiastiske representantene har fagforenings eller annen organisasjonserfaring fra før. Som vi har flere av representantene også her stått langt ned på listene ved det valget de kom inn første gang.

Flere synes også at tidsbruken er overkommelig, og en representant som selv er selvstendig næringsdrivende kommer med en noe omvendt kommentar. Omvendt i den forstand at en stort sett hører at tiden er for knapp, og sjelden eller aldri hører som han sier, "de som har **for** god tid til å gå i møter". Hans utsagn om at næringslivet har noe å tilføre kommunen for "vi har litt utålmodighet og må stresse litt", kan kanskje være noe å tenke over når så mange representanter opplever tidsnød som et stort problem. Men dette er ingen enkel debatt hvis en går ett skritt videre. I næringslivsrepresentantens utsagn ligger en higen etter en effektivitet og kjapphet i systemet som mange vil hevde vil gå på tvers av verdiene om en bred deltakelse og et demokrati. Deltakelse tar tid, og den politiske prosessen i det kommunale demokratiet tar tid nettopp fordi det er mange interesser og synspunkt som skal komme til uttrykk og brynes mot hverandre.

Jeg vil her gripe tak i etpar spesielt karakteristiske svar angående forventninger og innfrielse som etter min mening også viser noe om hvordan den enkelte persons tilpassing til systemet kan skje. Som referert tidligere nevner en informant at han ikke trodde at han ville passe som politiker fordi han ville komme til å trenge et parti helt for seg selv, innforstått han hadde sine helt spesielle meninger som han ville slåss for og han forventet å stå alene. Men han oppdaget fort at det er umulig å trumpe gjennom saker helt alene og at det er viktig med samarbeid og teamarbeid for i det hele tatt å få noe til. Han opplevde selv at han ble mere og mere som han selv sier "politiker", og lik "de andre". Det å bli politiker i hans øyne gjenspeiler rett og slett den prosessen der en iallfall til en viss grad må kaste på båten de forventningene en har om å styre og påvirke og fremme interesser helt alene, Kanskje er disse forventningene noe overdrevet også hos enkelte nyvalgte representanter? (Larsen, 1992). I denne prosessen oppdager representanten etterhvert hva politikken kan handle om nemlig, samarbeid for å få til de beste løsningene for kommunen. En annen representant underbygger dette poenget ytterligere ved å si at forventningene hans om innflytelse i liten grad er innfridd fordi han selv i svært liten

grad har vært engasjert i saker "for hele folket". I hans svar ligger implisitt at det er gjennom et slikt engasjement en kan oppnå innflytelse, i mindre grad gjennom å kjøre på særinteresser.

En representant refererer til ønske om å profilere sin egen næring når vedkommende gir en begrunnelse for ønsket om å gå inn i lokalpolitikken. En nevner at han ble bedt om å stille til valg for sin del av kommunen. Bortsett fra disse er det ingen i denne gruppen som refererer spesielle sektorinteresser, tilhørighet til spesielle geografiske områder eller næringer som årsak til at de ville inn i kommunepolitikken. Generell samfunnsinteresse, ønske om å få innflytelse over politikken i kommunen, og ønske om å se hvordan systemet fungerer er svaret som oftest gies av "De entusiastiske". Kildene til innflytelse er ikke annerledes enn for de andre gruppene i dette kapittelet, bortsett fra at enda flere representanter refererer til gode argumenter og argumentasjon som en viktig kilde, samt eget aktivitetsnivå.

7.2 Valget høsten 1991.

Før jeg oppsummerer dette kapittelet vil jeg kort se på mine 31 representanters skjebne ved valget høsten 1991. Som vi ser av følgende tabell viser det seg faktisk at et ikke ubetydelig antall representanter allikevel ikke kom inn som faste representanter i kommunestyret ved valget høsten 1991.

Tabell 7.2

Repr.	Tot.	Kvinner	ut	inn	Menn	ut	inn	Tot, inn
Sum	31	10	4	6	21	6	15	21

10 stykker eller knapt en tredjedel av representantene som ønsket gjenvalg havnet helt ut, eller på varamannslista. Dette skjedde enten som et resultat av at de rett og slett ble strøket av for mange velgere, eller som et resultat av at partiet de representerer fikk færre representanter inn i kommunestyret ved dette

valget⁵, altså direkte resultat av velgeraktiviteten. At disse kandidater faller ut er i liten grad resultat av at partiet på sine nominasjonslister har gitt dem en beskjeden plass.

Ca en tredjedel av gruppen med politikere som ønsker gjenvalg, er kvinner. Det er en forholdsmessig større del av kvinnene som faller ut som resultat av velgernes dom enn menn. Utskiftningen i Harstad kommunestyre, regnet ut på bakgrunn av tallene ved selvutvelgelsen, viste minimale forskjeller i turnoverprosenten mellom menn og kvinner. Etter valget er turnoverprosenten for kvinnene sin del 66,7%, mens for mennene er den på 59,5. Det er mao. velgerne selv som ved valget høsten 91 bidrar til at det blir en forskjell på utskiftningene mellom kvinner og menn i Harstad kommunestyre totalt sett. Dette er et ikke ukjent fenomen fra andre undersøkelser, der man også finner at kvinner i større grad enn menn blir strøket av listene ved kommunevalgene (Skard, 1990).

At en tredjedel av de representantene som selv ønsker å bli gjenvalgt ser ut til å ryke ut ved valget som en konsekvens av velgeraktiviteten, er mer enn jeg hadde forventet å finne. Mange tidligere undersøkelser konkluderer som tidligere nevnt med at utskiftningen i kommunestyrene stort sett kommer som et resultat av representantenes egne ønsker, og er derfor en trussel mot demokratiet; Det har derfor vært sagt at valget slik sett ikke fungert som noe "ris bak speilet" for ivrige lokapolitikere.

En tredjedel av representantene er såpass mye at jeg ikke uten videre kan komme med samme konklusjon. Og det viser seg at flere representantene enten har røket helt ut eller fått seg en kraftig påminnelse om hvem som bestemmer, og de har fått det i form av kumuleringer, strykninger og slengere.

⁵ De ble stående på en slik plass at de ville ha kommet inn hvis partiet hadde fått like mange mandater inn som ved forrige valg.

7.3 Oppsummering.

Den motivasjon representantene som ønsker gjenvalg har for å gå inn i lokalpolitisk arbeid er stort sett basert på generell samfunnsinteresse og ønske om å få innflytelse over politikken i egen kommune. Flere mener de kom inn tilfeldig og/eller hadde ingen spesielle motivasjoner; dog det er kanskje litt færre av disse i gruppen med "de entusiastiske". Svært få representanter begrunner sin deltakelse i lokalpolitikken med at de deltar kun på grunn av at de vil fremme særinteresser eller enkeltsaker, eller at de deltar for å fremme en spesiell geografisk del av kommunens interesser. Flere nevner også den tilpassningsprosessen de som folkevalgt har gått igjennom, fra og være en som står på egne standpunkt for enhver pris, til å dyrke samarbeidet, og erkjenne at her er det faktisk mange som skal være med å bestemme.

Mange av representantene først og fremst i de to første gruppene, vektlegger også pliktfølelsen overfor systemet og deltakelsen som en viktig årsak til at de fortsetter. Det er i den siste gruppen at trivselen og entusiasmen omkring det lokalpolitiske arbeidet uttrykkes for fulle, og der representantene også begrunner sitt ønske om å fortsette med det.

Svarene representantene gir på spørsmålet om hvorfor de ønsker å fortsette i lokalpolitikken viser at vi heller ikke her ikke har med en ensartet gruppe å gjøre. Selv om de velger å stille til gjenvalg må mange allikevel slite hardt for å få alle forpliktelser til å gå i hop og legger ikke skjul på at det kan kreve "beinhard" jobbing. Representanter med arbeid i det private næringsliv lar oss også få innblikk i problemer de møter i sin hverdag som lokalpolitikere. Det kan tyde på at økonomisk kompensasjon kan ha stor betydning for disse representantenes deltakelsesvilkår. Det er i tillegg svært få representanter i kommunestyret som oppgir å ha noen utbredt erfaring fra styrer og verv i det private næringsliv. Ved etpar tilfeller har vi også sett at næringslivsrepresentanter av ulik art har gitt uttrykk for at de verdiene de har med seg fra næringslivet, ikke passer spesielt godt sammen med de eksisterende kommunale

demokratiske verdiene, dette gjelder spesielt effektiviteten. De synes det går for tregt, at det tar for lang tid å ta beslutninger. Kan disse forhold også være en grunn til at representanter fra det private næringsliv er i mindretall i kommunestyrene?

To representanter nevner noe som er kommet fram ved ett høve tidligere nemlig problemer i forbindelse med kollegene på arbeidsplassen. Problemer med å få kolleger til å forstå at en faktisk gjør et viktig lovpålagt arbeide. Misunnelse og misforståelser fordi kolleger ser at en tar fri fra jobben og tror at politikerne sitter på dobbelt lønn. Dette er muligens ett poeng lite understreket tidligere. Men i arbeidet med å gi lokalpolitikere bedre økonomiske betingelser for å delta feks. gjennom frikjøp fra jobb, må det være viktig å få arbeidsplassen og også kolleger til å forstå at dette er et nødvendig og samfunnsnyttig arbeid.

Omtrent alle kvinnene hører til blant de mest entusiastiske i denne gruppen, på tross av at de aller fleste også bare har sittet i en periode i kommunestyret. Både erfaring fra kommunestyret og sentralitet gjennom deltakelse i formannskap og lederverv i hovedstyre, fordeler seg jevnt på disse tre gruppene bestående av representanter som ønsker gjenvalg. Det samme gjelder utdanningen. Når det gjelder vervbelastning kan det se ut som om det er flere blant "de nølende" som har høy vervbelastning.

Flere av representantene som ønsker gjenvalg har verken hatt sikker eller sannsynlig plass på sine respektive partis lister ved valgene der de har kommet inn som faste medlemmer i kommunestyret. Sikker, sannsynlig og usikker listeplassering fordeler seg jevnt mellom de tre gruppene jeg har delt de som ønsker gjenvalg inn i.

Representantene svarer forskjellig m.h.t om de hadde spesielle forventninger til det å delta. Mange sier de ikke hadde forventninger overhodet. Det er flest blant de entusiastiske som

nevner dette. Noen representanter hadde negative forventninger i utgangspunktet, og disse er rimelig jevnt fordelt mellom gruppene, flesteparten hadde allikevel positive forventninger til det å delta. Fordelingen innad i gruppene når det gjelder innfridde positive forventninger er også rimelig jevn. Den tidligere organisasjonsmessige erfaringen ser vi også her har betydning for representantene, og vi finner flest av de med denne type erfaring blant "de entusiastiske".

Mange representanter også her opplyser at de generelt sett føler de har god innflytelse over politikken i sin kommune, og kildene til denne innflytelsen er arbeid i formannskap og utvalg. I større grad her enn blant de som trekker seg oppleves egen aktivitet, framferd og argumentasjon som betydningsfull for denne innflytelsen.

Valgresultatene ved valget i 1991 viser som vi har sett at mange av disse representantene som ønsket å fortsette, falt ut. Velgerne sørget for at 1/3 av de representantene som ønsket gjenvalg røk ut, og bidrog til at den endelige utskiftningsprosenten for Harstad kommune sin del ble på 61,9%, mer i tråd med tallene på landsbasis. Dermed ser det ut til at en ikke ubetydelig del av utskiftningen i Harstad kommunestyret ved valget høsten 1991 kom som et resultat av "velgerutvelgelse", og ikke bare representantenes egen selvutvelgelse. "Velgerutvelgelsen" har jeg bla. i min innledning definert som en del av en "naturlig" utskiftningsprosess, som sett i lys av en deltakerdemokratisk modell for deltakelse ikke uten videre kan knyttes til utskiftning som tegn på krise i det lokale demokrati.

Jeg vil i det neste kapittelet sammenligne de som trekker seg og de som ønsker gjenvalg på bakgrunn av endel sentrale kjennetegn jeg i dette og forrige kapittel har brukt for å forsøke å beskrive deltakerne.

KAPITTEL 8. SAMMENLIGNING AV ENDEL SENTRALE KJENNETEGN VED REPRESENTANTENE.

Alle representantene i Harstad kommunestyre er i utgangspunktet blitt spurt om de ved valget høsten 1991 ønsker å trekke seg eller stille til gjenvalg. Avhengig av svaret er de dermed blitt spurt om hvorfor de velger som de gjør. Det er disse svarene jeg i de to foregående kapitler har konsentrert analysen min om og knyttet endel kjennetegn til. Svarene er kvalitativt forskjellige der de som trekker seg ofte refererer til problemer i forholdet til vervet, mens de som ønsker gjenvalg ofte refererer til forhold som har med motivasjon og ønske om å yte mer å gjøre. Bortsett fra de informantene som legger vekt på ønsket om rotasjon og avansement nevner mange av dem som trekker seg tids og kombinasjonsproblemer, mer indirekte nevner flere også innflytelsesproblemer og noen refererer til manglende motivasjon. Ingen av disse generelle funnene skiller seg ut fra funn gjort i tidligere undersøkelser.

Generelt sett framstår de som ønsker gjenvalg som mer fornøyd. De rapporterer i noe mindre grad om tid og kombinasjonsproblemer eller innflytelsesproblemer. De ser på slike forhold som stort sett overkommelige eller gjør det helt klart at det er snakk om beinharde prioriteringer. Det finnes som vi har sett av de foregående kapitler også endel forskjeller mellom representantene innad i de to gruppene. Viktige funn fra Offerdal og Østrem's undersøkelse viser også imidlertid at det ikke alltid er store så forskjeller mellom de representantene som trekker seg og de som vil bli i deres generelle syn på arbeidsforholdene. Enkelte representanter har nok problemer med å kombinere politikk og andre samfunnsoppgaver, men overkommer disse problemene. De finner seg godt til rette og har et høyt aktivitetsnivå (Offerdal og Østrem, 1990).

Vi har allikevel på bakgrunn av de forrige kapitlene fått et bilde av hva slags forhold som kan være med å si noe om turnover. Her vil jeg forsøke å sammenligne de to gruppene med henblikk på endel sentrale kjennetegn. Kjennetegn som nevnes i

de to foregående kapitler, og som vi aner har en betydning for deltakelse og utskiftning i Harstad kommunestyre. De vil bli behandlet mer isolert her i forhold til de som trekker seg og de som ønsker gjenvalg. De er sentrale sett i forhold til de indikatorene jeg har skissert i mine modeller, men også noe i forhold til tidligere funn gjort på området. De er også svært sentrale i forhold til innflytelsen som viser seg å være av stor betydning for deltakelsen.

8.1 Sammenligning av endel sentrale kjennetegn ved representantene.

Det er i alt 8 kvinner og 16 menn som trekker seg. Gjennomsnittsalderen på de representantene som ønsker å trekke seg er 46,6 år. De fleste representantene er gift eller samboere. Bare tre representanter er alene, en kvinne og to menn. Alle unntatt en av representantene har barn.

31 av de 55 representantene i Harstad kommunestyre ønsker gjenvalg høsten 1991. 10 er kvinner og 21 er menn. Gjennomsnittsalderen på representantene her er 46,4 år. Både kvinner og menn deltar stort sett i lokalpolitikk når de er i 40 årene. Vi har selvfølgelig flere unntak fra denne regelen. Den yngste i kommunestyret i perioden 1987-91 er 29 år, og den eldste er 67 år, begge menn. Også i denne gruppen er de aller fleste representantene gift eller samboere med barn i ulike aldersgrupper. To er skilt og har barn og to er enslige uten barn.

8.1.1 Motivasjon da de gikk inn i politikken?

Representantene ble spurt om hvorfor de gikk inn i lokalpolitikken i utgangspunktet. Mange begrunnet det med motivasjon og samfunnsinteresse. Andre kom inn tilfeldig og begrunner derfor sitt engasjement i liten grad. Når konkrete arbeidsforhold ikke bestandig framstår som en viktig variabel for turnoveren, vil jeg her se på om motivasjon eller innstilling ved oppstart har hatt noe å si for turnoveren¹. Svarene er satt opp i følgende tabell:

¹ Mrk. fortsatt basert på selvutvelgelsen.

Tabell 8.1 Motivasjon, de som trekker seg og de som vil bli.

Repr. Motivasjon	De som vil slutte	De som vil fortsette
Motivert*	16 (3)	22 (6)
Tilf/ingen*	6 (4)	9 (4)
Negativ	2 (1)	
Sum	24 (8)	31 (10) * ²

16 av 24 og 22 av 31 svarer at det gikk inn i det kommunalpolitiske arbeidet med en eller annen motivasjon. 6 blant de som trekker seg og 9 blant de som vil bli hadde ingen motivasjon, og / eller sier at de kom inn tilfeldig. Fordelingen her er forholdsvis lik når de to gruppene sammenlignes. Vi ser allikevel at mennene er jevnere fordelt enn kvinnene, det er forholdsvis flere kvinner blant de som ønsker gjenvalg som var motivert i utgangspunktet. Vi ser også at det kun er blant de som slutter at vi finner to som er helt negative. En kan derfor si at til en viss grad har motivasjonen i utgangspunktet noe å si for om representantene fortsetter, dette gjelder i størst grad for kvinner og i liten grad for menn.

8.1.2 Plass på lista.

Representantenes plass på lista har i enkelte sammenhenger vært knyttet til motivasjon på den måten at en har antatt at representanter langt nede på partienes lister mangler motivasjon, og blir de valgt inn vil de i høyden sitte i sitt verv i en periode for så å gå ut igjen. Jeg vil derfor se på mine representanters plassering på listene ved det valget **de kom inn i kommunestyret som fast medlem**, og se det i forhold til turnoveren:

² I kategorien motivert inngår alle de som med samfunnsengasjement og ønske om å gjøre noe for lokalsamfunnet sitt, samt de får som nevner egen næring eller geografisk område. I kategorien tilfeldig/ingen inngår alle de som sier de kom inn ved tilfeldigheter og/ eller ikke hadde noen spesielle motivasjoner.

Tabell 8.2 Listeplassering ved valg og turnover.

Repr. Plass *	De som vil slutte	De som vil fortsette
Sikker/ku	12 (5)	14 (6)
Sansynlig	2 (0)	6 (2)
Usikker	9 (3)	11 (2)
Vet ikke	1 (0)*	
Sum	24 (8)	31 (10) * ³

9 av de 24 og 11 av de 31 har stått på usikker plass ved de valgene de stilte til første gang. 2 av 24 og 6 av 31 har stått på sansynlig, og 12 av 24 og 14 av 31 har stått på sikker plass. Her syns jeg det er vanskelig å se noen forskjeller overhodet. I begge gruppene har faktisk majoriteten stått på sikker plass, og forholdsvis like mange i hver gruppe har stått på usikker. En liten forskjell finnes blant de som har stått på sansynlig plass, der fortsetter noen flere. Noen forskjeller mellom kvinner og menn her er vanskelig å spore. Jeg kan derfor ikke konkludere med å si at representanter på usikker plass, av mange referert til som "listefyll", slutter noe oftere enn "sannsynlige" og forhåndskumulerte representanter.

8.1.3 Innfridde forventninger.

Representantene ble spurt om de hadde spesielle forventninger til det å delta. Det var det mange som hadde, og jeg vil her se på om arbeidet i lokalpolitikken har svart til forventningene og om det har hatt betydning for turnoveren. Blant de representantene som trekker seg er det endel som ikke har hatt noen forventninger i det hele tatt. Majoriteten har hatt positive forventninger, kun en hadde negative⁴. Blant de representantene som vil fortsette

³ Jfr. tidligere definisjoner. En mann husker ikke, men han har sittet i kommunestyret til sammen 6 perioder.

⁴ Som ble innfridd fullt ut.

er det fem som hadde negative forventninger i utgangspunktet⁵. Her oppgir faktisk i tillegg majoriteten at de ingen forventninger hadde, men mange hadde også positive forventninger. I følgende tabell setter jeg opp svarene de representantene med positive forventninger gav på spørsmålet om de følte at forventningene var blitt innfridd:

Tabell 8.3 Innfridde positive forventninger blant de som trekker seg og de som ønsker gjenvalg.

Repr. Innfr.forv.	De som vil slutte	De som vil fortsette
Forv. innf.*	3 (1)	2 (1)
Delvis innf.	8 (1)	6 (3)
Ikke innfr.	5 (1)	4 (1)
Hadde ingen	7 (5)	14 (3)
Sum	23 (8)*	26 (8) * ⁶

Forholdsvis flere av de representantene som vil slutte og som har hatt positive forventninger opplyser at de ikke har fått innfridd sine forventninger. Blant de som vil fortsette er det også få totalt sett som har fått forventninger innfridd, flere har fått dem delvis, eller ikke innfridd i det hele tatt. Det viktigste denne tabellen sier er imidlertid at de som vil bli og kvinner generelt sett, har svart flittig at de ikke har hatt noen forventninger i det hele tatt.

8.1.4 Parti.

Jeg vil også se nærmere på sammenhengen mellom parti og turnover, og om en kan spore noen forskjeller i utskiftningen partiene imellom. Grunnen til at det er interessant å se på partitilhørig-

⁵ Både delvis, helt og ikke innfridd.

⁶ Som sagt er det en blant de som går ut som hadde neg. forv., ingen kvinner. Blant de som vil bli hadde 5 neg. forv., 2 av dem kvinner.

heten i denne sammenhengen er at en kunne forvente at representanter i store og mektige partier hadde mindre utskiftning enn i mindre. Og at posisjon og opposisjon ville ha en betydning for innflytelse og turnover.

Tabell 8.4 Partitilhørighet og turnover.

Repr Parti	De som vil slutte	De som vil fortsette
DNA	8 (4)	12 (6)
H	8 (2)	10 (2)
Erp	2 (0)	5 (1)
SV	2 (1)	1 (1)
Sp	1 (0)	
Krf	2 (0)	
V	1 (1)	2 (0)
RV		1 (0)
Sum	24 (8)	31 (10)

Posisjon eller opposisjon har ikke såvidt jeg kan se hatt noen betydning for turnover i de to store partiene. For kvinnene sin del ser vi tvert i mot at Arbeiderpartiet, som har vært i opposisjon, har svært mange kvinner som ønsker å fortsette. Småpartiene har jo som navnet sier ikke så mange representanter i kommunestyret, og det er derfor umulig å si noe om deres turnover i denne sammenheng.

8.1.5 Arbeid i det offentlige eller det private.

Type arbeidssted kan også ha betydning for representantenes deltakelse og ønske om å forsette eller slutte:

Tabell 8.5 Arbeidssted og turnover.

Repr. Arbeid	De som vil slutte	De som vil fortsette
Offentl.	13 (8)	14 (7)
Privat	11 (0)	13*(2)
Ing.jobb*		4 (1)
Sum	24 (8)	31 (10) * ⁷

Som vi ser er omkring halvparten av representantene i kommunestyret offentlig ansatte, helt likt andre funn på dette området. Gruppen av private ansatte blant de som vil slutte og de som vil bli er forholdsvis like stor. De som oppgir forholdet til arbeidet som direkte grunn til at de slutter er både offentlig og private ansatte jfr. kapittel 6. De som ikke har jobb fortsetter alle, dette viser at de er i en friere posisjon og at politisk arbeid derfor bli overkommelig. Kvinnene er alle unntatt to ansatt i det offentlige enten de slutter eller ikke. Et funn som også samsvarer helt med funn fra tidligere undersøkelser.

⁷ Ingen jobb refererer til representanter som enten er på attføring, er pensjonerte eller arbeidsledige. En mann blant de som vil fortsette er privat næringsdrivende, samtidig som han er ansatt i det offentlige.

8.1.6 Utdanning.

Mine undersøkelser viser at utdanningsnivået i kommunestyret er rimelig høyt. Flesteparten har totalt sett en middels høy utdanning:

Tabell 8.6 Grad av utdanning.

Repr. Utd.	De som vil slutte	De som vil fortsette
Lav	6 (2)	9 (5)
Middels	12 (4)	16 (4)
Mid./Høy	2 (2)	2 (0)
Høy	4 (0)	4 (1) *
Sum	24 (8)	31 (10) * ⁸

Seks representanter blant de som trekker seg har lavere utdanning, to er kvinner. 12 personer har middels høy utdanning, fire er kvinner. 2 stykker har middels til høyere utdanning, begge er kvinner. Og fire har høyere utdanning her er ingen kvinner. Blant de som ønsker gjenvalg har 9 av representantene lavere utdanning, fem er kvinner. 16 har middels utdanning, fire er kvinner. 2 har middels til høy og 4 har høy utdanning, en er kvinne⁹. Den forholdsmessige fordelingen er her omtrent som hos de som ikke ønsket gjenvalg.

Ovenforstående tabell viser at det ikke er de helt store forskjellene mellom de som vil bli og de som trekker seg når det gjelder utdanningsnivå. Det kan imidlertid se ut som det er en forholdsmessig litt større del av de som vil trekke seg som har høyere utdanning. Nyere undersøkelser fra Sogn og Fjordane viser noe av den samme tendensen. Jeg kan på bakgrunn av mine funn slå

⁸ I parentes, kvinneandelen av det totale antallet representanter i hver kategori vist i tabellen.

⁹ Jfr. definisjon i tidligere kapittel.

fast at selvutvelgelsen forut for valget i 1991 ikke bidrar til noen økt representasjon for representanter med høyere utdanning. Kvinnene har et lavere utdanningsnivå enn mennene. Kun en av dem har det jeg har definert som høy utdanning. Dette er noe annerledes enn funn fra tidligere undersøkelser, der en finner at kvinnene i noen grad har høyere utdanning enn mennene. Utdannelsesnivået hos kvinnen er allikevel også noe høyere blant de som vil trekke seg. Blant de kvinnene som ønsker å fortsette har flere igjen det jeg har definert som lav utdanning.

8.1.7 Hvor mange perioder i kommunestyret?

Det eksisterer noe varierende tidligere funn på om det er de med en eller flere perioder bak seg i kommunestyret, som trekker seg oftest fra kommunepolitikken. Utskiftningene totalt ved valget i 1987 var på 58,2%¹⁰. I kommunestyret totalt sett i perioden 1987-91 er det derfor flere representanter med en enn med flere perioder bak seg i kommunestyret. Kvinneandelen i Harstad kommunestyre økte fra 11 til 18 ved dette valget, nyvalget har mao. vært stort. Jeg vil her se på erfaring fra kommunestyrets forhold til turnoveren:

Tabell 8.7 Representantenes erfaring fra kommunestyrearbeid.

Repr. Erf.	De som vil slutte	De som vil fortsette
1 per.	14 (6)	18 (9)
Flere p	10 (2)	13 (1)
Sum	24	31

Ti av de 24 representantene som trekker seg har sittet i flere enn en periode i kommunestyret¹¹. Kun to av dem er kvinner. 13 av de 31 representantene har sittet i flere enn en periode i

¹⁰ Ved valget i 1987 ble 32 av 55 representanter skiftet ut i kommunestyret i Harstad.

¹¹ I kommunestyret i Harstad eller i andre kommuner.

kommunestyret. En av dem er kvinne. Resten av kvinnene har sittet i kommunestyret som fast medlem kun en periode. De aller fleste kvinnene uavhengig av om de ønsker gjenvalg eller ikke har som vi ser sittet kun i en periode i kommunestyret. Blant mennene er det både blant de som trekker seg og de som vil fortsette stort sett halvt om halvt med "erfarne" og "nye". Jeg kan heller ikke på bakgrunn av disse tallene si at det finner sted en stor utskiftning enten blant "ferskingene", eller blant de med lengre erfaring.

8.1.8 Org. erfaring m.m.

Det er flere av representantene som ønsker å fortsette som har erfaring fra annet partipolitisk eller frivillig organisasjonsmessig arbeid, enn blant de som trekker seg:

Tabell 8.8 Tidligere partipolitisk/org.messig erfaring.

Repr Erf.	De som vil slutte	De som vil fortsette
Pol. og org. messig erf.	14 (4)	26 (9)
Ingen erf.	10 (4)	5 (1)
Sum	24	31

Ti av de 24 representantene som trekker seg har liten erfaring fra annet politisk eller organisasjonsmessig arbeid. De andre representantene har god erfaring fra alle mulige slags foreninger, lag og frivillige organisasjoner, og endel også selvsagt fra aktiv partipolitikk evt. fagforeningsarbeid. 26 av de 31 representantene som ønsker gjenvalg har erfaring fra annet politisk eller frivillig organisasjonsmessig arbeid. Representantene uten denne erfaringsbakgrunnen oppgir ikke noe spesielt engasjement, evt. kun at de er vanlige medlemmer i eget

parti.

En slik type erfaringsbakgrunn som på mange måter kan fungere som opplæring og skole i deltakelse og demokrati, kan se ut til å være noe viktigere for kvinner enn for menn. På samme måte som et uproblematisk forhold til jobben synes å være viktigere for kvinner enn for menn.

8.1.9 Vervbelastning og sentrale verv.

Hvordan er så vervbelastningen fordelt på representantene, henholdsvis de som trekker seg og de som stiller til gjenvalg?:

Tabell 8.9 Representantenes vervbelastning.

Repr Verv	De som vil slutte	De som vil fortsette
Høy	7 (4)	14 (4)
Middels	11 (2)	14 (4)
Lav	6 (2)	3 (2)*
Sum	24	31 * ¹²

Syv av de 24 representantene som trekker seg har høy vervbelastning, fire av disse er kvinner. Elleve representanter har middels vervbelastning, kun to er kvinner. Og seks representanter har lavere vervebelastning, to av disse er kvinner. To opplyser at de i perioden har bedt seg fritatt for verv. Kun tre av de 31 representantene har det jeg tidligere har definert som lav vervbelastning. To av disse er kvinner. 14 representanter har en middels vervbelastning, her er 4 kvinner, og 14 har det jeg vil definere som høy vervbelastning, 4 av disse er også kvinner. To menn og en kvinne har sågar det jeg tidligere har definert som "meget høy" vervbelastning.

Av denne tabellen kan vi se at det er en større andel av de

¹² I parentes antall kvinner.

representantene som ønsker å fortsette som har høy vervbelastning enn blant de som vil slutte. Andelen av representanter med middels vervebelastning er omtrent like stor, mens de med lav vervbelastning er bedre representert blant de som vil slutte. Disse tallene støtter opp under funn fra tidligere undersøkelser der man nettopp har sett at grad av aktivitet henger sammen med turnoveren. I den grad mine definisjoner av vervbelastning kan si noe om aktivitetsnivå, ser vi også her en tendens til representantene med høy vervbelastning i større grad ønsker gjenvalg. Ingen tegn tyder dermed på at turnoveren forårsaker et større tap av spesielt aktive representanter. Sett i forhold til antall kvinnelige representanter, kan vi se at kvinnene generelt sett har en høy vervbelastning, kanskje også noe høyere enn mennene. Dette gjelder også de kvinnene som ønsker å trekke seg.

Ser vi på sentrale verv, besittes også disse i hovedsak av personer som ønsker gjenvalg. Kun to kvinnelige formannskapsmedlemmer og en mannlig hovedutvalgsleder takker for seg. Det foregår derfor heller ikke her noen større utskiftning av sentralt plasserte representanter en av mindre sentrale representanter:

Tabell 8.10 Utskiftning i sentrale verv.

Repr. Verv	De som vil slutte	De som vil fortsette	Sum
F.skap	2 (2)	11 (3)	13
Utv.led.	1 (0)	3 (1)	4

I tillegg til at vervbelastning kan si noe om aktivitet, kan type verv også si noe om sentralitet i systemet. Jeg trekker spesielt fram verv som hovedutvalgsleder samt verv i formannskap. Blant de som trekker seg finner jeg en hovedutvalgsleder og han er mann. To av kvinnene sitter i formannskapet. Ingen av mennene her sitter i formannskapet. I gruppen blant de som ønsker gjenvalg finner jeg tre hovedutvalgsledere, to menn og en kvinne. Formann-

skapsmedlemmene finnes i stor grad blant dem som ønsker å fortsette, og mange av dem er menn¹³. Her finnes 8 mannlige og tre kvinnelige medlemmer.

8.2 Aktivitet og sentralitet i forhold til endel spesielt viktige kjennetegn.

Både aktivitetsnivå, her målt i vervbelastning og sentralitet målt gjennom endel viktige verv er sett på bakgrunn av funn fra tidligere undersøkelser, spesielt viktige elementer som har en positiv sammenheng med følelsen av innflytelse. Følelsen av innflytelse har igjen som vi vet betydning for deltakelsen. Vi ser også av min undersøkelse at aktivitetsnivå og sentralitet har betydning for turnoveren. Men hva slags faktorer kan være med på å påvirke sentralitet og aktivitet igjen, og derigjennom påvirke deltakelsen? Jeg vil her forsøke å sammenligne aktivitet og sentralitet med endel utvalgte kjennetegn av spesiell relevans for modellene omhandlet i kapittel 4.

8.2.1 Erfaring fra kommunestyret, utdanning og org. erfaring.

Ser vi på vervbelastning i forhold til erfaring/antall perioder i kommunestyret får vi følgende tabell.

Tabell 8.11 Vervbelastning/aktivitetsnivå i forhold til antall perioder i kommunestyret.

Per. Verv.b	1 Periode	Flere per.
Høy +		3 (1)
Høy	9 (6)	9 (1)
Middels	16 (5)	9 (1)
Lav	7 (4)	2 (0)
Sum	32 (15)	23 (3)

¹³ Formannskapet i Harstad består totalt av 13 representanter.

En kan av tabellen se at det finnes flere representanter med høyere belastning blant de som har sittet i flere perioder i kommunestyret og ønsker gjenvalg. Dette fordi det her finnes representanter med ekstra høy vervbelastning. Ellers eksisterer det ikke de store forskjellene mellom gruppene. Verdt å merke seg er "nykommernes" generelt sett høye vervbelastning. Kvinnene som i utgangspunktet er en gruppe uten mange erfarne, står ikke tilbake for mennene når det gjelder vervbelastning generelt sett. Det er også en gruppe menn en ikke kan unngå å legge merke til. De har en høy til meget høy vervbelastning og har sittet i kommunestyret i flere perioder. Det er også blant disse mennene vi finner de fleste formannskapsmedlemmene. Hvem er det så som har de sentrale vervene?

Tabell 8.12 Formannskapsmedlemmer/utvalgsledere og lengde på perioder i kommunestyret.

Per. Verv	1 Periode	Flere per.
F. skap	4 (3)	9 (2)
Hutv.1	1 (1)	3 (0)

14

Tre av de fem kvinnelige representantene i formannskapet har kun en periode bak seg. Den ene kvinnen som har lederverv som hovedutvalgsleder har kun en periode bak seg. De tre andre er menn med flere perioder. En sentral gruppe erfarne menn har mange og viktige verv. Kvinnene i Harstad kommunestyre i perioden 1987-1991 kan se ut til generelt sett å ha gjort et kjempeløft. De fleste har hatt liten erfaring, men mange har hatt middels til høy vervbelastning. Kvinnene har også i denne perioden vært godt representert i formannskapet, antall kvinnelige kommunestyrerepresentanter tatt i betraktning.

¹⁴ Antall formannskapsmedlemmer er 13 og antall hovedutvalgsledere er 4.

Tabell 8.13 Utdanning og sentralitet gjennom verv i formannskap eller som utvalgsleder.

Verv Utdanning	Form.skap	Utvalgsled.
Høy	2 (0)	
Middels	10 (4)	3 (0)
Lav	1 (1)	1 (1)
Sum	13	4

Totalt sett i kommunestyret ligger hovedvekten av representantenes utdanningsgrad på middels. Ser vi på ovenforstående tabell finner vi imidlertid blant representantene i formannskapet litt fler med høy enn med lav utdanning. Dette er et resultat av at både ordfører og varaordfører er menn med høy utdanning¹⁵. Blant utvalgslederne har allikevel ingen høy utdanning. Ser vi bort fra ordfører og varaordfører kan vi se at utdanningsnivå, selv om det kan ha betydning for om folk går inn i kommunestyret, ikke har den store betydningen for hvaslags verv folk tar på seg. La oss imidlertid også se om grad av utdanning har noen betydning for vervbelastningen:

Tabell 8.14 Utdanningsgrad og vervbelastning/aktivitetsnivå.

Vervb. Utd.	Lav	Middels	Høy	Høy+
Lav	3 (2)	7 (2)	5 (3)	
Middels	2 (0)	15 (4)	8 (3)	3 (1)
M/H	2 (2)	1 (0)	1 (0)	
Høy	2 (0)	2 (0)	4 (1)	

Sum = 55

¹⁵ En representant påpeker imidlertid at det er helt tilfeldig.

Av representantene med høy utdanning har en større andel høy vervbelastning. Ser vi forøvrig på alle dem med høy vervbelastning har allikevel flestparten middels til lav vervbelastning. Det kan synes som, på bakgrunn av denne tabellen, at utdanning generelt sett betyr lite for vervbelastning eller nærmere bestemt aktivitetsnivå.

La oss så se nærmere på tidligere partipolitisk og organisasjonsmessig erfaring og dennes mulige betydning for vervsentralitet og vervbelastning:

Tabell 8.15 Tidligere organisasjonsmessig erfaring og vervsentralitet.

Verv Org.erf	Formannsk.	Utvalgsled.
Ja	9 (4)	3 (1)
Nei	4 (1)	1 (0)
Sum	13	4

Her er sammenhengene mye mer synlige både for formannskapsmedlemmene og utvalgslederne sin del. Tidligere erfaring fra frivillig arbeid har betydning for sentraliteten, spesielt for kvinnene sin del!

Tabell 8.16 Tidligere organisasjonsmessig erfaring og vervbelastning/aktivitetsnivå.

Vervb. Org.erf	Lav	Middels	Høy	Høy+
Ja	6 (3)	17 (4)	14 (5)	3 (1)
Nei	3 (1)	8 (2)	4 (2)	

Sum = 55

Ser vi igjen på alle kommunestyrerepresentantene spiller organisasjonsmessig erfaring en viktig rolle også for grad av vervbelastning. Hvis vi ser på de representantene med lav og middels vervbelastning er det omkring dobbelt så mange med som uten denne type erfaring. Ser vi på dem med høy belastning dominerer representantene med denne type erfaring kraftig, og blant de med ekstra høy belastning dominerer de totalt. Organisasjonsmessig erfaring i forhold til vervbelastning blant kvinnene viser også det samme mønsteret.

8.3 Sammendrag og ytterligere fortolkning.

De fleste lokalpolitikere enten de ønsker gjenvalg eller ikke, er som vi ser i 40-årene. De er gift eller samboere og har barn. Det deltar flere menn enn kvinner. Dette sammenfaller godt med tidligere funn fra andre undersøkelser. Lokalpolitikere er ikke sjelden enslige eller skilt, kanskje til og med i mindre grad enn gjennomsnittet for samfunnet forøvrig. Dette kan være noe opplyftende fordi en i noen henseende kunne vente seg at lokalpolitisk engasjement passet best for enslige mennesker uten familie evt. barn, belastningene og kombinasjonsproblemene tatt i betraktning. Samtidig er det vel også realistisk og tenke seg at de fleste deltar i kommunepolitikken etter fylte førti nettopp fordi evt. barn er i ferd med å bli store og mer tid kan avsees til andre ting enn familie.

Representantenes motivasjon når de går inn i politikken kan ha betydning for turnoveren. Representantene mine har i stor grad uavhengig av turnover begrunnet sin inntreden i lokalpolitikken med et generelt samfunnsengasjement og ønske om å "gjøre noe"; dette vet vi fra de forrige kapitler. Jeg finner her at motivasjon ved oppstarten har hatt litt å si for utskiftningen, men ikke mye og mest i forhold til kvinnene. Fra de foregående kapitler husker vi imidlertid at blant de som trekker seg oppgir de mest "positive"¹⁶ å ha denne motivasjonen i større grad enn de andre. Blant de representantene som ønsker gjenvalg er det

¹⁶ De som slutter fordi de har sittet lenge nok, og de som ønsker å avansere.

også de "entusiastiske" som oppgir å ha denne motivasjonen i størst grad.

Jeg finner også i svært liten grad at følelsen av innfridde positive forventninger har en sammenheng med graden av utskiftninger. Flere blant de som vil fortsette enn blant de som trekker seg hadde også negative forventninger til det å delta i lokalpolitikken. Det jeg imidlertid ser er at mange har ikke oppgitt å ha noen forventninger i det hele tatt, og flest blant de som vil forsette. Kvinnene dominerer også her. Fra foregående kapittel vet vi også at blant de som ønsker gjenvalg er det de "entusiastiske" som i størst grad oppgir å ikke ha hatt noen spesielle forventninger. Dette kan ha å gjøre med at et dempet forventningsnivå i utgangspunktet gjør deltakelsen lettere, at en i større grad tar ting litt som de kommer. Det kan også bety at kvinner i noe større grad enn menn er tilbakeholdne, lite dominerende og forsiktige med å ha eller proklamere at de har, forventninger.

Jeg er her også etterhvert fristet til å argumentere for å ta livet av begrepet "listefyll". I dette begrepet ligger noe negativt og nedsettende, samt en forutsetning om at listefyllrepresentanter pr. definisjon er umotiverte. Begrepet brukes ofte om representanter som ikke har en sikker eller sannsynlig plass på partienes lister ved valg. Det viser seg allikevel gjennom funn i denne oppgaven at representanter lenger ned på listene har en god sjanse til å bli innvalgt på grunn av velgernes kumuleringer og strykninger. Det viser seg også at representanter som har blitt valgt inn fra usikre plasser ikke har noen større utskifting som andre.

Reglene for kumulering er ofte gjenstand for debatt. Uenigheten står bla. mellom de som vil begrense velgernes rett til å endre på listene på grunn av hensynet til de enkelte partiene og deres

preferanser¹⁷. Disse forutsetter at partienes preferanser er sikre og at representanter lenger ned på listene kan være både ukyndige og umotiverte. For denne fraksjonen blir nettopp demokrati mer en styringsteknikk og et system der velgerne med jevne mellomrom kan velge politiske ledere mellom konkurrerende eliter (Offerdal, 1971). Den andre fraksjonen argumenterer for en opprettholdelse av disse reglene for å sikre retten den enkelte velger har til å kunne influere på personvalget dersom han har interesse for det. Her blir det i større grad lagt vekt de "klassiske" elementene ved et demokrati, nemlig dette at folk bør ha størst mulig innvirkning på saker som berører dem, at politisk deltakelse er et gode i seg selv også fordi det gir borgerne en form for politisk skolering (Offerdal, 1971). På bakgrunn av mine funn vil det være vanskelig å argumentere for en begrensning av velgernes kumulerings og strykningsrettigheter med begrunnelse i listefyllets manglende motivasjon og bidrag til økt turnover. I lys av en deltakerdemokratisk modell for deltakelse vil vi i stedet kunne se det som en viktig mekanisme for å få økte deltakelsen blant folk flest.

50 % av representantene er offentlig ansatte. Men type arbeidsplass offentlig eller privat har liten sammenheng med turnoveren. Det er forholdsmessig like mange offentlige og private ansatte blant de som trekker seg og de som ønsker gjenvalg. Men offentlige og private ansettelser er temmelig skjevt fordelt mellom kjønnene. Alle de kvinnelige representantene unntatt to totalt sett er offentlig ansatte. Menn synes å ha større muligheter til å kunne kombinere politikk og arbeid i det private næringsliv. Funnene angående kvinnene er helt i tråd med de funn bla. Hellevik og Skard kom fram til i 1985, der også flere kvinner enn menn var offentlig ansatt. De tolket det dithen at kvinnene ofte opplever en tyngre totalbelastning ved det å være aktiv som lokal folkevalgt pga. hovedansvar for hjem osv, og er derfor mer avhengig av en velvillig jobb for i det

¹⁷ Samtidig som det argumenteres for at det er så få som benytter seg av denne retten at en må ta hensyn til meningene til dem som ikke kumulerer.

hele tatt å kunne delta¹⁸. Det blir generelt sett ansett som lettere å kombinere verv i lokalpolitikken med jobb i det offentlige¹⁹.

Forholdet mellom partifordelingen og turnover viser ingen tegn som kan tolkes i den retning at småpartier og partier i opposisjon har større utskiftninger enn andre. Grunnlaget er heller ikke det sterkeste for å kunne si noe slikt. Vi ser allikevel at det er en stor andel arbeiderpartikvinner som ønsker å fortsette på tross av at de er i opposisjon.

Mennene har i Harstad kommunestyret høyere utdanning enn kvinner. Dette til forskjell fra funn referert i kapittel 5 der kvinnelige representanter oftere har hatt høyere utdanning enn mennene, man har også tolket dette som en kompensasjon for vanskeligere deltakelsesforhold for kvinner totalt sett. Forskjellene når det gjelder utdanning er ikke veldig store mellom de som slutter og de som tar gjenvalg. Det er forholdsvis litt flere med høy utdanning som slutter. Her kan selvutvelgelsen heller virke noe utjavnende. Jeg finner på bakgrunn av dette lite som tyder på at høy utdanning er viktig for deltakelsen og at det i større grad ville være de med lavere utdannelse som sluttet, slik en kunne forvente å finne²⁰ hvis en ser deltakelsen i lys av en elitepreget modell for deltakelse.

Forskjellene mellom de som slutter og de som vil bli er heller ikke store når det gjelder erfaring fra kommunestyret. Forskjellen finnes mellom kvinner og menn. Mennene viser et tradisjonelt mønster mens kvinnene har mange "nykomlinger" blant seg, uten at det får betydning for utskiftningsprosenten. Vi har ikke sett på bakgrunn av funn fra tidligere undersøkelser entydig fått

¹⁸ Rererert til senere i oppgaven som "Kompenseringsteorien".

¹⁹ Hovedavtalen. Alle offentlig ansatte har rett til 12 fridager i året i forbindelse med politisk arbeid.

²⁰ På individnivå.

dekning hverken for hypotesen om at kommunestyrene tappes for representanter med erfaring og at kontinuiteten er i fare, eller hypotesen om at nykommere i politikken gir opp altfor fort fordi de ikke makter arbeidspresset og fordi arbeidsforholdene er for dårlige.

Menneses tall i min undersøkelse samsvarer med funn gjort tidligere sånn sett, her skiftes det ut halvt om halvt. Kvinnenes tall gjør det ikke, blant den er det mange "ferskinger". Det interessante er allikevel at det ikke er noe større ønske blant kvinnene om å slutte av den grunn. Kvinnene viser på bakgrunn av dette at det er mulig å delta i lokalpolitikken med rimelig vellykkethet uten å ha lang erfaring fra kommunestyret bak seg. Noe en også kunne forvente gikk godt an sett i lys av et deltakerdemokratisk perspektiv. Innad i gruppene blant de som trekker seg og de som tar gjenvalg finnes allikevel variasjon. Blant de "positive" og de "entusiastiske" er det flere med flere perioder bak seg i kommunestyret.

Det finnes også en klar positiv sammenheng mellom tidligere partipolitisk og organisasjonsmessig erfaring og ønsket om å fortsette. Dette har vi sett i de to foregående kapitlene der både de mest entusiastiske blant de som vil bli og de mest positive blant de som trekker seg i større grad har denne type erfaring. Vi ser det enda klarere her og denne sammenhengen er om mulig enda klarere for kvinnene sin del.

Forhold som i tidligere undersøkelser har hatt en klar sammenheng med følelsen av innflytelse er aktivitetsnivå og sentralitet. Aktivitetsnivået her målt i vervbelastning er noe høyere for de som vil fortsette, og det er, som vi også vet fra tidligere, aller høyest blant de mest entusiastiske, dette synes allikevel best blant menn. Kvinnenes vervbelastning er mer uavhengig av beslutningen om å slutte eller fortsette, og den er forholdsvis høy. De vervene jeg har definert som sentrale verv besittes i stor grad av personer som ønsker gjenvalg. Funnene her er heller ikke avvikende fra tidligere undersøkelser der sentralitet

og aktivitet har betydning for innflytelsen, som igjen har betydning for deltakelsen. Og som igjen henspeler på den mer instrumentelle delen av det å føle at en har innflytelse fordi jo mer en jobber og jo mer sentralt en sitter, jo større påvirkningskraft har en over de beslutninger som skal fattes. I tillegg kan det også være slik at den "rolle" en etterhvert opparbeider seg som aktiv og "sentral" politiker i forhold til omverdenen blir en "rolle" med positivt fortegn. Folk flest henvender seg til en i ulike saker og en får rollen som "vellykket politiker" (Olsen, J.H, pers.med).

Kapittelets siktemål var deretter å finne ut noe om mulige sammenhenger mellom utdanning, erfaring i kommunestyret og erfaring fra tidligere organisasjonsarbeid har noen betydning for sentralitet og aktivitetsnivå. Jeg finner at grad av utdanning har en svært liten sammenheng med sentralitet og aktivitetsnivå. Stort sett er fordelingen her som for kommunestyret forøvrig. Tiden i kommunestyret har mer å si spesielt for mennene sin del, der de med flere perioder i kommunestyret klart har den største vervbelastningen og de sentrale vervene. Hos kvinnene finnes ikke dette mønster, der har som vi har sett nykomlingene like mye belastninger og tunge verv.

Tidligere partipolitisk og organisasjonsmessig erfaring viser seg å ha en klar sammenheng med sentraliteten, hovedvekten av representantene har denne erfaringen. I tillegg viser det seg at jo høyere vervbelastning representantene har, jo flere har også denne type erfaring fra før. Kvinnene viser seg allikevel å ha denne erfaringen mer uansett vervbelastning.

KAPITTEL 9. INNFLYTELSE.

Representantenes følelse av å ha innflytelse ser vi har betydning for hvordan en oppfatter det å delta og ønsket om å fortsette eller ikke. Det finner jeg i min undersøkelse og det viser resultatene fra flere andre tidligere undersøkelser. Jeg har til nå i oppgaven blant annet forsøkt å se på noen forhold som kan påvirke og ha betydning for deltakelsen og for innflytelsen, og dermed igjen ønsket om å slutte eller fortsette.

Selv om de representantene som trekker seg i stor grad nevner forhold som også har med innflytelse å gjøre som årsaker til at de slutter, og de representantene som vil bli nevner betydningen av innflytelse som viktig for denne avgjørelsen, har mange av informantene mine allikevel i stor grad mer uavhengig av ønsket om å slutte eller ikke svart at de i det store og det hele føler at de har innflytelse over kommunepolitikken. I dette kapittel vil jeg derfor forsøke å se nærmere på denne følelsen representantene har av innflytelse og hva den bunner i.

9.1 Følelsen av å ha innflytelse.

Aller først vil jeg vise tabeller der svarene til hele kommunestyret er satt opp når det gjelder den generelle følelsen av innflytelse. Svarene som er vist i tabeller her er de samme som er referert til i tidligere kapittel.

Tabell 9.1 Følelse av innflytelse, de som trekker seg.

Svar Part.	JA	DELVIS	NEI	GJ. * PART.
DNA	4	2	1	1
H	6		1	
SV		1		
Frp	1			1
Krf	1	1		
Sp		1		
V	1			

* Gjennom parti.

Sum = 24

Tabell 9.2 Følelse av innflytelse, de som vil bli.

Svar Parti	JA	DELVIS	NEI
DNA	12	1	
H	6	2	
SV	1		
Frp	2	2	1
V	1	1	
RV		1	

Sum = 31

Tar en alle 55 representantene i betraktning er det forholdsvis få som sier at de ingen innflytelse har overhodet. Den helt store forskjellen mellom de som trekker seg og de som ønsker gjenvalg finner jeg ikke her. En representant fra de som vil bli oppgir at hun ikke føler hun har noen innflytelse, hun er fra et mindre parti. Blant de som går ut er det kun to som oppgir at de ikke

føler de har noen som helst slags innflytelse, disse er henholdsvis fra DNA og Høyre. Blant avhopperne er det en forholdsmessig større del som svarer at de delvis føler de har innflytelse, samtidig som det også er noen her som svarer at de indirekte har innflytelse gjennom sitt parti, en fra et stort¹ og en fra et lite parti. Disse svarene kommer ikke spesielt uventet, det som er overraskende er kanskje at forskjellene her ikke er større mellom de som går og de som tar gjenvalg når det gjelder følelsen av innflytelse.

Forskjellene i svargivningen mellom de ulike partiene er heller ikke svært store. Det eneste er at endel småpartirepresentanter modererer seg forholdsmessig noe mer og svarer at de **delvis** føler at de har innflytelse. Det ville forsåvidt være i tråd med tidligere funn hvis mønsteret er slik at småpartirepresentanter i større grad enn de andre føler at de mangler innflytelse.

I perioden 1987-91 var det et borgerlig flertall i kommunestyret i Harstad, ingen partier hadde, som tidligere nevnt rent flertall. Det borgerlige flertallet ser ikke ut til å ha noen stor påvirkning på følelsen av innflytelse de ulike representantene har, bortsett kanskje fra Høyres representanter som trekker seg. De ser ut til å være noe mer sikker på sin innflytelse enn feks. Arbeiderpartiets representanter. Tidligere undersøkelser har jo også vist at representantenes følelse av innflytelse til en viss grad kan være knyttet til om man tilhører et stort eller lite parti, og om partiet er i posisjon eller opposisjon. Forskjellene her er allikevel ikke store.

Jeg kan nok her, når så mange representanter rapporterer om innflytelse, stå overfor et tilfelle av overrapportering, der mange representanter kan ha svart ja rett og slett fordi det har vært lettvinnt, og fordi det tross alt setter deres egen deltakelse i et mer gunstig lys. Overrapportering ser ut til å være en forståelig konklusjon, spesielt sett på bakgrunn av endel

¹ DNA eller Høyre, Småpartier er her definert som alt fra Frp til RV.

tidligere undersøkelser der man har funnet at følelsen av innflytelse er svært ulikt fordelt og at sentral plassering, både i verv og parti kombinert med høy aktivitet resulterer i økt trivsel og økt følelse av innflytelse.

Da representantene ble spurt om deres generelle følelse av innflytelse var det i utgangspunktet et enkelt ja/nei spørsmål. Men representantene ble i tillegg spurt om hva de mener er de viktigste kildene til den innflytelsen de måtte føle de hadde. Dette er ikke et enkelt ja/nei spørsmål men et spørsmål det kreves litt mer for å svare på, og jeg vil ta for meg svarene her litt senere i dette kapittel.

9.1.1 Borgerrollen og deltakelsens ekspressive betydning.

Det går også an å se på disse funnene i et litt annet lys. Innflytelse er et svært relativt begrep, det viser seg raskt når en skal definere det. I denne oppgaven er innflytelse først og fremst definert og målt på bakgrunn av hva representantene selv føler og uttaler. Når representantene selv som her skal få fortelle om de føler de har innflytelse eller ikke, kan denne følelsen bygge på mange forhold. Vi vet at den ofte er knyttet til det å få gjennomslag og innvirke på beslutninger rent konkret. Det trenger nødvendigvis ikke være slik at denne følelsen kun er knyttet til det rent konkrete instrumentelle resultatet. Det å delta og benytte seg av sine borgerrettigheter, kan også ha sine ekspressive eller symbolske sider, der det betydningsfulle også kan knyttes til nettopp det å få lov til å delta.

Hernes viser dette i "Demokrati og politiske ressurser" der man analyserer atferden til velgerne på valgdagen. Mange instrumentelle og rasjonelle hensyn skulle tilsi at flere egentlig skulle holde seg hjemme på valgdagen. Allikevel stemmer folk på en slik måte at det i tillegg må ligge andre verdier til grunn for det å delta², nemlig det momentet at man gjør sin borgerplikt (Hernes og Martinussen, 1980). Jeg ser ingen grunn til at ikke slike

² Her; delta i valg.

forhold også skulle eksistere blant "representantene" og ikke bare blant "de representerte". Det at så mange svarer ja på spørsmålet om de generelt sett føler at de har innflytelse kan derfor i et slikt perspektiv gis en annen forklaring. Representantene føler de gjør sin borgerplikt og at de gjennom deltakelsen er med på å symbolisere positive verdier knyttet til denne rollen. Verdier som underbygger kommunen som fellesskap, verdier knyttet til deltakelse og folkestyre, selvstyre, fri debatt, sundt folkevett osv. (Offerdal, 1992). Mange av representantene legger også vekt på den forpliktelse de føler ovenfor sitt lokalsamfunn, og flere begrunner også sitt ønske om gjenvalg med dette.

Mange svarer også ja på dette spørsmålet samtidig som de ønsker å slutte fordi de føler de har for liten innflytelse. Det behøver ikke være noen motsetning i dette. Endel av informantene mine - ca. halvparten - ble nemlig også spurt om hva følelsen av innflytelse bunner i, det generelle å få delta og bli hørt eller det mer spesielle å få gjennomslag for konkrete saker. De aller fleste av dem som ble spurt svarte at det var en blanding av begge deler. Det konkrete gjennomslaget kan være lavt og en begrunnelse for at en trekker seg, men følelsen av at det tross alt er viktig å være deltaker kan allikevel for mange være tilstede. Funnene som presenteres i kapittel 10 viser som vi snart skal se ytterligere at også selve deltakelsen for mange representanter er et mål i seg selv, og at følelsen av innflytelse også kan bunne i andre elementer enn de rent instrumentelle.

9.2 Kilder til innflytelse.

Alle mine informanter ble også spurt om de viktigste kildene til den innflytelsen de føler at de har³. Også disse svarene er omtalt tidligere i oppgaven. Det er viktig å merke seg som nevnt i mitt metodekapittel at spørsmålet også her har vært åpent, og at svarene derfor kan sprike noe og være vanskelig å kategori-

³ De som følte de var uten innflytelse svarte selvsagt ikke på dette.

sere. Jeg tenker spesielt på at jeg feks. får svar der noen av representantene nevner spesielle organ som kilder, mens andre nevner egen virksomhet, argumentasjon eller partiet som viktigste kilde til informasjon. Svarene kan sannsynligvis ses på som utfyllende i forhold til hverandre fordi betydningen av egen og partiets aktivitet nok ligger implisitt i besvarelsen når noen feks. svarer at hovedutvalget er beste kilde til innflytelse, selv om det ikke er denne aktiviteten de umiddelbart nevner. Jeg vil derfor først og fremst i det videre belyse enkelte tema jeg mener det er spesielt interessant å ta opp i forbindelse med representantenes svar. I følgende tabeller er svarene informantene gav samlet og satt opp for bedre å få oversikt:

Tabell 9.3 Kilder til innflytelse, de som trekker seg.

Kil Pa.	Formannskapet	H.styre Utvalg	Avh. av sak	Gjennom parti*	Samarb. *	Egen opptreden *	Gitt opp
DNA	1	2		5		1	1
H		4		2		2	2
SV				1	2		
Frp				1		1	
Krf		1			1		
Sp						1	
V			1				

Sum = 24 *⁴

⁴ * Gjennom parti: Både innflytelse gjennom det arbeidet en selv legger ned i partiets f.skap og k.st. gruppe. Eller mer indirekte innflytelse gjennom at det partiet en representerer er tilstedeværende i viktige organer. En kvinne sier: "det at jeg er i partiet. I Senterpartiet hadde jeg følt meg hjelpeløs".

* Samarb.: Samarbeid med andre partier.

* Egen opptreden: Egen framferd gjennom god saksframstilling og en generell følelse av å bli hørt. Det å få være med på å

Tabell 9.4 Kilder til innflytelse, de som vil bli.

Kil Pa.	Formannskapet	Kommune styret	H.styre Utvalg	Gjennom partiet	Samarb.	Egen opptreden *	Kontakt nett v.
DNA			3	6		7	1
H	1	1	4	5		5	
SV	1				1		
Frp	1	1	2		1		
Rv						1	
V	1		1				

Sum = 31 *⁵

De representantene som ikke hadde noen innflytelse i følge dem selv svarte stort sett ikke på dette spørsmålet. Blant de som trekker seg uttrykker allikevel tre representanter at de har gitt helt opp som vi ser av tabellen. Formannskapet framstår for svært få som noen kilde til innflytelse blant de som trekker seg, nettopp fordi det er også er få av disse representantene som har vært formannskapsmedlemmer. Forholdsvis flere blant de som trekker seg mener de har innflytelse gjennom sitt parti, og gir kanskje her uttrykk for en mer indirekte form for innflytelse på kommunepolitikken. I begge gruppene ser vi at det er småpartiene som svarer at innflytelsen kommer gjennom samarbeid med andre parti. Dette kommer jeg tilbake til. Det er også flere blant de som

påvirke de sakene en bryr seg om.

Som tidligere nevnt er det totalt 24 representanter i kommunestyret 1987-91 som ikke ønsker gjenvalg. Årsaken til at det i denne tabellen er flere svar er at enkelte har svart flere ting, noe jeg har valgt å gi rom for i tabell 9.3 og 9.4. Antall representanter i tabell 9.4 er 31.

⁵ Heri inngår egnen framferd, eget engasjement, gode argumenter og "arbeid med saker tidlig i saksprosessen". I tillegg er RV's svar plassert her, det lød som følger: "Jeg føler jeg blir hørt men de stemmer meg jo ned".

ønsker gjenvalg som nevner egen framferd og opptreden som kilde til innflytelse.

9.2.1 Kommunestyret, Hovedutvalgene og Formannskapet.

Aktivitet i kommunestyret er hos mine informanter til nå ingen viktig kilde til innflytelse. På bakgrunn av utsagn fra representanter referert til tidligere levnes det heller ikke der mye ære når det gjelder mulighetene for innflytelse. Kommunestyrets dagsorden blir betegnet som fastlåst og kjedelig. Som vi ser av tabellen ovenfor er det også kun to informanter blant min gruppe på 55 som nevner kommunestyret, og aktivitet i dette organet som en kilde til innflytelse.

Flere representanter legger vekt på at det er for mye krancling og angrep i bystyret, og at det skapes lite fremtidsrettet politikk her. Dette er heller ikke ukjente toner. Ofte framstilles kommunestyret som en arena for et oppkonstruert parti-politisk spill, der partiene er opptatt av å markere skillelinjer og å være i opposisjon til hverandre mer enn å føre en reell diskusjon (Larsen, 1992). Bla. Louise Ricklander⁶ påpeker at dette kan innebære en frustrerende opplevelse spesielt for de som er nye, fordi det kan ta tid å venne seg til at debatten i bystyret i mange henseende ikke er reell, men mer et spill for galleriet. At dette kan oppleves som spesielt frustrerende for dem som kun sitter i kommunestyret og ikke har andre verv, er også forståelig. Ricklander sier:

"Selv om jeg hadde lært meg å ta ordet i skolestyret, var det som å begynne forfra da jeg kom i kommunestyret. Bare det å begynne med "Herr ordfører" og kalle representantene for "Herr og "Fru" gjorde meg nesten stum. Det var lett å merke at dette var offentlig, og at nå gjaldt det ikke bare å få til en god beslutning, men også å lage reklame for eget parti. Jeg forstod snart at dette ikke handlet om å fatte beslutninger i det hele tatt - ettersom alle beslutninger allerede var fattet - men å framføre eget partis politikk for offentligheten. For opposisjonens del gjaldt det også å finne feil og dumme argumenter hos majoriteten, og ikke å spare på kruttet når dette ble påpekt. Det var vanskelig å venne seg til å tale som om det var mulig å

⁶ Kvinnelig svensk lokalpolitiker gjennom mange år.

påvirke de andre i forsamlingen. Alle visste vi at beslutningene allerede var fattet i de respektive partigruppene"⁷

(Ricklander i Larsen, 1992 s.50)

Mange representanter legger også vekt på at den viktigste politikken ikke blir skapt i kommunestyret, men i utvalg, hovedstyrer og formannskap, i partigruppene forut for evt. formannskap og kommunestyret, og at kildene til innflytelse også ligger her. Når sakene mange ganger i realiteten avgjøres andre steder enn i kommunestyret, blir det heller ikke en viktig arena for reell debatt eller muligheter for innflytelse. (Larsen, 1992). Løsningen en av representantene fra et lite parti har funnet er heller å bruke talerstolen i kommunestyret som en kanal ut til byens befolkning. Dermed gjør han det som mange klager over at skjer i kommunestyret, og som oppleves som lite fruktbart, nemlig understreker ytterligere konflikter og skillelinjer i den hensikt å markere seg utad. Dermed er kommunestyret og tilhørende representanter egentlig inne i en ond sirkel der kommunestyrets uhensiktsmessige funksjon fører til at representantene gjør sine "nødvendige" tilpasninger, som igjen bidrar til at kommunestyret for mange representanter fremstår som et "supperåd" der det er slitsomt å holde til. Flere representanter nevner også som vi skal se i kapittel 10, når de blir bedt om å si hva de oppfatter som det verste med å delta, at uendelige debatter og partimarkeringer spesielt i kommunestyret framstår som verst. Et par av kommentarene noen informanter gav av kommunestyret er gode og jeg vil gjenta dem her. En av kvinnene sa:

"Gubbeveldet i kommunestyret legger meg død!".

Og en av dem som kanskje kan betegnes som "gubbe" med lang erfaring fra kommunestyret sa:

"I kommunestyret føler jeg bare melankoli".

⁷ Oversatt fra svensk.

"Det var lett å merke at dette var offentlig⁸, og at nå gjaldt det ikke bare å få til en god beslutning, men også lage reklame for eget parti",

fortsetter Ricklander. Preget kommunestyret har fått kan nok også være et resultat av at møtene er åpne og at politikerne her ser en kjærkommen anledning til å markere seg partipolitisk i forhold til kommunens innbyggere, (Ricklander, 1990) (Larsen, 1992) jfr. ovenfornevnte representant som brukte talerstolen i kommunestyret til å markere seg utad.

Det viser seg at i den grad representantene refererer til et bestemt forum eller arbeid/tilstedeværelse i et sådant, som kilde til innflytelse, så er det i formannskap og hovedutvalg samt i mindre utvalg og i partigruppene. Formannskapsmøtene og hovedutvalgsmøtene er i Harstad kommune imidlertid også åpne. Allikevel er det kommunestyret som for flere representanter framstår som "det mest åpne" organet. Det at bystyremøtene i en lang periode i sin helhet gikk på nærradioen kan ha vært medvirkende til at kommunestyret har fått et "ekstra åpent" preg. Flere representanter nevner også dette som en mulig årsak til mange markeringsdebatter, og at den åpne karakteren er med på å prege møtene som nevnt.

Når kommunestyret på denne måten framstår som det åpne organet ut til befolkningen, har det også en viktig funksjon gjennom det at de ulike partiene eller gruppene der benytter sjansen til å synliggjøre og begrunne overfor allmennheten hvorfor en har tatt de standpunkt en har, og det er en viktig funksjon i et demokrati (Larsen 1992). Politikerne blir her gjenstand for direkte innsyn fra dem som har gitt dem tillit og som de må stå til ansvar for, samtidig som politikerne også bruker kommunestyret mer aktivt til markering utad.

Politikerne markerer seg ofte utad på den måten de mener forventes, nemlig gjennom partiutspill og ved å understreke konflikter og skillelinjer, og gjennom å rakke ned på motparten. Det

⁸ Kommunestyret.

kan se ut som om det eksisterer et behov for å verbalisere og understreke forskjeller. Men for folk flest, de som skulle være mottakerne for disse markeringene står politikerne ofte fram som noen smålige kranglefanter (Larsen, 1992). Dette fordi det kanskje er dette "kommunestyresyndromet" som er synlig for folk. Det som foregår av argumentasjon, debatt og overbevisning skjer i andre og mindre fora og er i mindre grad synlig for lokalbefolkningen. Hvorfor dominerer ofte dette bildet av politikerne? Kan det være fordi det har utviklet seg en kultur omkring dette at det ikke er lov å la seg overbevise, eller ombestemme seg, iallfall ikke så folk flest ser det? (Ricklander 1990). Funn tyder jo på at mange representanter lider under det som skjer spesielt i kommunestyret. Kanskje det også kan være slik at politikerne selv har for liten tiltro til at velgerne også respekterer feks tvil og nyanserte standpunkt? (Larsen, 1992) Velgerne vil kanskje i større grad en representantene tror, akseptere og applaudere en politiker som er i stand til å la seg overbevise, skifte mening og attpåtil kanskje av og til innrømme at han tok feil. Det kan på mange måter synes som om lokalpolitikken her står overfor noe en kan kalle et informasjonsproblem i forhold til lokalbefolkningen i kommunen.

Vi vet og representantene uttrykker at de viktige avgjørelsene bla. fattes i formannskapet og i utvalgene. Og vi vet også av tidligere undersøkelser og fra mine funn referert til tidligere, at følelse av innflytelse er knyttet til hvor en er plassert i systemet. Det er derfor ikke merkelig at disse organene også av flere framstår som de viktigste kildene til innflytelse.

Men igjen som vi skal se: Når mange representanter skal fortelle om hva de syns er det beste eller artigste ved å være lokalpolitiker, er det ved siden av det å ha konkret innflytelse nettopp den gode debatten flere nevner. Det å kunne overbevise folk og samarbeide om å finne fram til gode løsninger for kommunen og dens innbyggere. Viktigheten av å lytte til hverandres argumenter blir kanskje også størst i små og gjerne lukkede fora (Larsen, 1992). Om ikke formannskapet og hovedutvalgene er lukket så er

de i allefall små, mindre enn kommunestyret. Formannskapet er også satt sammen og fungerer nettopp som et kollegium der interessemotsetninger skal dempes og grundig debatt og gode argumenter skal få råde, med den hensikt å finne fram til de "beste" løsningene for kommunen.

Det jeg vil forsøke å komme fram til er at organets karakter også kan være av betydning for om deltakerne føler de har innflytelse gjennom deltakelse i nettopp det organet. Om enn på et noe spinkelt grunnlag vil jeg også antyde at måten debattene i disse organene føres på også kan ha betydning for deltakelsen. Jeg vil forsøke å vise dette gjennom ytterligere funn.

9.2.2 Egen aktivitet.

De representantene som knytter sin innflytelse til bestemte fora, mener nok også underforstått at deres egen og partiets tilstedeværelse og aktivitet har noe å si på disse beslutningsarenaer. Men endel representantene legger først og fremst vekt på egen framferd. De gjør det løsrevet fra mulige fora eller bestemte settinger, og knytter mulighetene for innflytelse tettere opp til egen aktivitet og prestasjoner. Dette er etter mitt syn interessant fordi det ytterligere sier noe om hva som skal til i et forum for at en skal føle en har innflytelse, og at deltakelse er meningsfylt.

De representantene som vil bli i systemet svarer dette oftere enn de som vil ut. Samtidig som det i denne kategorien "egen opptreden" ligger noe ulike svar til grunn henholdsvis fra de som vil bli og de som trekker seg. I gruppen av de som vil bli refererer mange til eget aktivitetsnivå og egne evner til å samarbeide, diskutere og legge frem saker på best mulig måte, som viktige kilder til egen innflytelse. Spesielt i gruppen av de jeg har kalt "de nøytrale" og "de entusiastiske" legger også flere vekt på bruken av gode argumenter og kraften i dem som viktig kilde til innflytelse.

Svarene de som vil slutte kommer med i denne kategorien er mindre

spesifikke i forhold til svarene fra dem som vil fortsette. Svarene kan lyde som følger: "gjennom at jeg kan få være med å påvirke saker jeg bryr meg om", eller "måten du takler ting på sjøl". Men i svar som "Jeg føler jeg får innflytelse gjennom gode og korrekte saksfremstillinger" ligger også budskapet om at gode og fornuftige argumenter eller saksfremstillinger vinner frem.

Bruk av "gode argumenter" ser ut til å være en viktig måte å skaffe seg lydhørhet på og dermed innflytelse. Og det ser ut til at dette artikuleres klarest av de representantene som ønsker å fortsette, og som i perioden 87-91 iallfall for manges vedkommende har sittet forholdsvis sentralt plassert i det kommunalpolitiske systemet, og har hatt en rimelig høy aktivitet.

Hva "gode argumenter" er for mine lokale folkevalgte er ikke entydig sikkert. Jeg vil her gripe tak i et par spesielt karakteristiske svar angående forventninger og innfrielse, som etter min mening også viser hvordan den enkelte persons tilpasning til systemet kan skje, og om hva slags saker evt. argumenter som er holdbare. En representant blant de som vil bli sier at han ikke trodde han ville passe som politiker fordi han ville komme til å trenge et parti helt for seg selv. Underforstått han hadde sine helt spesielle meninger som han ville slåss for og han forventet å stå alene. Men han oppdaget fort at det er umulig å trumpe gjennom saker helt alene, at det er viktig med samarbeid og teamarbeid for i det hele tatt å få noe til. Han opplevde selv at han ble mere og mere som han selv sier "politiker", og lik "de andre". Det å bli politiker i hans øyne gjenspeiler rett og slett den prosessen der en iallfall til en viss grad må kaste på båten de forventningene en har om å styre og påvirke og fremme interesser helt alene. Kanskje er disse forventningene noe overdrevet også hos enkelte nyvalgte representanter? (Larsen, 1992). I denne prosessen oppdager representanten etterhvert hva politikken kan handle om, nemlig samarbeid for å få til de beste løsningene for kommunen.

Proessen representanten har vært igjennom kan kanskje best

betegnes som en sosialiseringsprosess der representantene gjennom deltakelse allefall til en viss grad tar opp i seg hva slags handlinger og argumenter som er holdbare og hva som ikke er det i det kommunalpolitiske miljø. Sosialisering generelt knyttes ofte til den prosessen barn og unge er igjennom før de blir betraktet som "voksne". Her er det selvsagt i større grad snakk om en sekundær sosialiseringsprosess, slik den også kan foregå mellom nye og erfarne aktører på en arbeidsplass (Læg Reid og Olsen, 1978).

En annen representant underbygger dette poenget ytterligere ved å si at forventningene hans om innflytelse i liten grad er innfridd fordi han selv i svært liten grad har vært engasjert i saker "for hele folket". I hans svar ligger implisitt at det er gjennom et slikt engasjement en kan oppnå innflytelse, i mindre grad gjennom å kjøre på særinteresser. De aller fleste representantene begrunner også sitt lokalpolitiske engasjement i "generelle" termer, med allmenn samfunnsinteresse og ønske om innflytelse over politikken i egen kommune. I mitt intervju med ordføreren i Harstad poengterer han også at det på mange måter i kommunalpolitikken i Harstad skulle ligge vel tilrette for konflikter på geografiske skillelinjer, mellom de ulike lokalsamfunnene i Harstad⁹. Skillelinjene viser seg ofte slik under nominasjons og i valgprosessene forut for valg, og de gjør det i enkelte store lokaliseringssaker, men så godt som aldri ellers. Ordføreren var selv noe overrasket over dette. Da representantene mine ble spurt om hvilke skillelinjer konfliktene i kommunepolitikken generelt sett går etter svarte så godt som ingen geografi, heller ikke at konfliktene sto mellom de ulike lokalsamfunn. Noen nevnte at konfliktene gikk på person, mens de fleste nevnte at skillelinjene og konfliktene stort sett gikk på ideologi og etter partigrenser.

Noe som ytterligere underbygger en orientering omkring allmenne samfunnsinteresser hos representantene, er at det som jeg

⁹ Jfr. avsnitt om Harstad kommune i begynnelsen av kapittel 6.

tidligere har nevnt kan synes som om det eksisterer normer om at det politiske engasjementet ikke skal bunne i økonomiske- eller særinteresser av noen art (Offerdal og Larsen, 1990). Noe som gir seg utslag i at svært får representanter nevner økonomisk godtgjørelse som viktig for deltakelse.

Svarene på hva som er kildene til innflytelse fra de som vil fortsette og som baserer seg på gode argumenter og egen framferd må bunne i en erkjennelse av at det er enkelte typer argumenter som "duger" bedre enn andre. Sett på bakgrunn av de ovenfornevnte eksemplene kan man muligens få et bilde av at det er de generelle eller allmenngyldige argumentene og engasjementet som er betydningsfullt, og at det å argumentere for særinteresser gjør at man i mindre grad når frem. Det er med andre ord kanskje ikke alltid nok med egen ideologi, partiets standpunkter, hestehandel og avstemninger. Representantene selv bringer inn et element av overbevisning i stedet for overtalelse evt. konflikt (Eriksen, 1991).

9.2.3 Partiene.

Partiskillelinjer har jeg til nå i liten grad nevnt spesifikt i min analyse, men ser det som et fenomen som selvfølgelig preger lokalpolitikken og debattene i de ulike fora. I opphetede ideologiske debatter vil en nok fort kunne se at de gode allmenne argumenter når sin begrensning, om ikke for alltid så iallfall for en tid¹⁰.

En ikke ubetydelig del av representantene gir også uttrykk for at de på ulike måter gjennom sitt parti føler at de har innflytelse. Enten refererer de til at de deltar aktivt i utforming av politikken i partigruppa, eller til det faktum at de er medlem av partiet! I svært mange tilfeller blir det i gruppemøtene diskutert såpass nøye at man ofte finner fram til felles standpunkt og kan stå samlet utad.

¹⁰ Argumentasjon vil vel også kunne endre ideologier?!

Når jeg ser på hva de ulike partirepresentantene har oppgitt som kilder til innflytelse, er forskjellene mellom partiene ikke store, iallfall ikke hos dem som vil ut. De som uttrykker at de har gitt helt opp er alle tre fra store partier. Den forskjellen jeg kan spore er at de representantene som oppgir samarbeid med andre partier som en viktig kilde til innflytelse alle er representanter fra mindre partier, og det er et ikke uventet funn. De vil i større grad være avhengige av samarbeid for å nå fram. Men ingen av de store partiene har rent flertall i kommunestyret, og de er igjen avhengige av mindre partier for å få ting igjennom. Derfor har også småpartiene i stor grad en sjanse til å få innflytelse. Blant de kandidatene som vil bli finner jeg også en konsentrasjon av representanter fra de store partiene rundt svarkategorier som "gjennom parti" og "egen opptreden".

Dette er heller ikke ulogiske funn, da vi godt kan forstå at lokalpolitikere i de store partiene lettere kan føle at partiet har innflytelse og er en maktfaktor i seg selv på grunn av det antall representanter de har i bystyret, formannskap, hovedstyre osv. Og at deres mer eller mindre aktive tilstedeværelse i gruppemøter og partiorganene kan ha en innvirkning på lokalpolitikken. Noen er nemlig som sagt meget "passive" i sine svar og signaliserer nærmest at det faktum at de representerer et sterkt representert parti gir dem innflytelse, mens andre legger vekt på den aktive og grundige debatten som foregår i partienes gruppemøter forut for kommunalpolitisk behandling, og at de gjennom aktiv deltakelse her også får bestemme over lokalpolitikken.

Kun en representant nevner nettverk og kontakter som viktige kilder til innflytelse. Flere andre representanter har allikevel i ulike sammenhenger opplyst om den betydningen det å ha et nettverk og det å kjenne mange mennesker har for deltakelsen, også på tvers av partiskillelinjene. Noen nevner også at man enkelte ganger gjennom nettverk og korridorpolitikk i realiteten avgjør saker før de kommer til de besluttende organ. For endel framstår

denne måten å jobbe på igjen som klart negativ. En kan vel ikke si at den er særlig demokratisk i sin form, hvis det er slik at avgjørelser i realiteten flyttes ut av beslutningsorganene.

9.3 Oppsummering og noen sentrale poeng.

Vi vet at det er svært viktig for representantene i lokalpolitikken at de ser at de gjør nytte for seg, og ser at deres deltakelse betyr noe og er med på å påvirke beslutningene og den generelle politikken i kommunen. Mange flere ville nok også latt være å delta hvis de så at de ikke fikk noen konkret innflytelse tilbake. På bakgrunn av dette kan vi si at mange er meget instrumentelle i sin deltakelse og passer godt inn i kommunepolitikken når vi ser på den i lys av en konkurranse og elitepreget modell for deltakelse. Her vektlegges nettopp politikkens instrumentelle aspekter. Politikken og deltakelsen sees på som middel til å nå andre mål, som nettopp innflytelse og det å fatte beslutninger.

I tillegg vet vi at deltakelsens ekspressive elementer også har en stor betydning for deltakerne. Funn presentert i dette kapittel kan tolkes dithen at en også kan knytte den følelsen representantene har av innflytelse, til mer ekspressive aspekter ved deltakelsen. At følelsen av innflytelse også kan bunne i at det for deltakerne i seg selv er meningsfylt å delta.

At folk føler de har innflytelse i mindre organ og sentrale organ, er forventet, all den tid det oppgis i min undersøkelse og vi fra før vet at de viktigste avgjørelsene blir tatt, eller føringer på saker blir lagt, her. Det gjelder formannskap, hovedutvalg, andre utvalg, partigruppene samt i nettverk eller "korridorene". Det kan også synes som om organenes preg har noe å si for om man skal kunne føle at man har innflytelse der, og i forbindelse med det har jeg lagt spesielt vekt på den funksjon kommunestyret ser ut til å ha. Kommunestyret er et stort organ, et "veldig åpent" organ, som på mange måter er "sluttbehandlende" og av den grunn av mange også ses på som et sted for "sandpåstrøing".

I full offentlighet vektlegges konflikter og skillelinjer, markeringsbehov utad blir dekket. Politikerne tror at media og velgerne forventer dette. Media er glad i å fokusere på konflikter, men folk flest er kanskje lei av den evinnelige krancling og mangel på smidighet blant politikere. Mer unntatt fra offentlighetens lys foregår argumentasjon, overbevisning og også hestehandel og kompromiss, fordi det kan synes som om det ikke er legitimt å vise tvil eller at man kan ombestemme seg og skifte mening, offentlig.

Det kan synes som om måten debattene føres på og hvilke type argumenter som blir ført i marken av representantene, har betydning for følelsen av innflytelse. Som vi ser av funnene mine legger mange representanter spesielt blant de som vil fortsette, vekt på argumentasjon og overbevisning som en kilde til innflytelse, samtidig som det kommer fram at det er viktig at politikere har hele kommunen og allmenne interesser i tankene når de deltar. Det kan synes som om det å forstå "kodene" på denne måten, dvs. forstå hva som er gangbar og mindre gangbar argumentasjon i politikken, også kan være med på å påvirke deltakelsen, følelsen av innflytelse og også ønsket om å forsette eller slutte i politikken. Og at enkelte av disse "kodene" som her påpekt er integrerende og "deltakerdemokratiske" i sin form.

Elster argumenterer på mange måter noe omvendt i sin artikkel "Argumenter og forhandling. Om strategisk bruk av kommunikativ atferd". Han argumenterer for at det eksisterer felles normer om at det er illegitimt i offentlige debatter å argumentere for egen, eller særinteresser, men legitimt å argumentere for allmenne interesser og et samfunns felles beste. Han mener at dette derfor vil prege debatter i offentlige sammenhenger, men at argumentasjonen får preg av en skinn argumentasjon på det viset at politikere bruker argumenter basert på allmenne interesser i svært strategiske hensikter (Elster, 1991).

På bakgrunn av mine funn kan det heller synes som om det i offentligheten kan eksistere normer om at det ikke uten videre

er lov for en politiker å ombestemme seg, eller vise tvil, og at dette preger debattene. Samtidig ser man at dette blir forferdelig slitsomt både for politikere og velgere. Av neste kapittel skal vi også se at politikerne i mange tilfeller nettopp setter pris på kommunikasjon, debatt og samarbeid og ser at det fungerer. De får innflytelse. Det kan som sagt synes som om dette ikke helt passer sammen med kravene om at politikere til enhver tid skal ha avklarte meninger og ikke skifte mening i hytt og pine. Derfor foregår kanskje dette samarbeidet i mindre grad i det offentlige lys?

En argumentasjon basert på allmenne interesser, og en begrunnelse av deltakelse med ønske om å arbeide for felles interesser i kommunen kan av politikere også brukes strategisk, det er det vel ingen tvil om. Elster gjør dette til et hovedpoeng i sin artikkel. Hans utgangspunkt er også veldig enkelt sagt at man i politikken bør anta at mennesket er verre enn det egentlig er, og at man må ta egeninteressene deltakerne har for gitt (Elster, 1991). For meg er det ikke enkeltmenneskers personlige motiver for å delta som er det sentrale. Det jeg forholder meg til er mønstre som trer fram på bakgrunn av svar fra alle representantene mine. Om mine informanter når de argumenterer allment og fellessaksorientert, gjør det av egne strategiske grunner eller av mer altruistiske grunner, er ikke sentralt for meg.

Det faktum at representantene argumenterer slik og begrunner sin deltakelse på dette vis, viser meg at det finnes normer i lokalsamfunnet som baserer seg på denne type verdier og det er interessant i seg selv. De har ikke oppstått uten menneskelig medvirkning. De kan sees på som oppstått i prosesser vi med Berger og Luckman kan kalle: eksternalisering, objektivisering og internalisering. Disse begrepene henspeler til prosesser som for det første innebærer en menneskelig medvirkning til skapelse av verdier. For det andre til prosesser som medfører at mennesker etterhvert tar verdiene for gitt og forholder seg til dem i dagliglivet. For det tredje til prosesser som innebærer at mennesker lever etter disse verdiene i samkvem med andre

mennesker og "bærer" dem videre¹¹ (Berger og Luckmann, 1983).

Elster påpeker også selv i slutten av sin artikkel:

"Hvis det er en sosial norm mot å uttrykke sin egeninteresse i forsamlinger, kan ikke denne normen også opprettholdes av egeninteresse".

(Elster, 1991 s. 19).

¹¹ Uhyre enkelt sagt. Hvert av disse poengene ses igjen på som ledd i en prosess som svarer til spesielle måter å karakterisere den sosiale verden på; Samfunnet er et menneskelig produkt, samfunnet er en objektiv virkelighet og mennesket er et sosialt produkt (Berger og Luckmann, 1983).

KAPITTEL 10. HVA ER BEST OG HVA ER VERST?

Alle informantene mine ble spurt om hva de synes er artigst eller best og hva de synes er verst med det å delta i lokalpolitikken, og det å være kommunalpolitiker. Svarene de gav er interessante for min problemstilling i seg selv, og kan være med på å si noe om representantenes syn på deltakelsen og deres politikkforståelse. Jeg vil derfor ta for meg disse svarene i et eget kapittel, før jeg i neste kapittel oppsummerer og avslutter det hele.

10.1 Det beste.

Svarene representantene gir kan deles inn i fem grupper avhengig av hva de legger vekt på:

Tabell 10.1 Det beste med deltakelsen, alle representantene.

	Trekker s	Gjenvalg
Innflytelsen deltakelsen gir, det å gjøre en jobb.	9	12
Det en lærer gjennom deltakelsen	4	3
Treffe mange hyggelige mennesker, det sosiale	2	6
Diskusjonene, det å kunne overbevise andre	4	5
Understreke ideologiske skillelinjer		1
Ingenting, vet ikke	4	3
Sum	23	30 ¹

Svarene representantene gir enten de trekker seg eller ønsker gjenvalg er temmelig like. Den eneste forskjellen kan være at det er litt flere blant de som trekker seg som legger vekt på læringen, og at det er noen flere blant de som tar gjenvalg som

¹ En fra hver gruppe svarte ikke på spørsmålet.

legger vekt på det sosiale. Ikke overraskende er det det å føle at en har innflytelse som framstår som det beste med å delta for flest representanter, enten de slutter eller vil fortsette. Noen representanter uttrykker seg slik:

"Følelsen av å ha litt myndighet, være med å bestemme og beslutte. Ikke bare påvirke. At de vedtakene en gjør fører til noe positivt - at noen får det bedre".

"Det er artig å være med å øve innflytelse der ting skjer, på det som skjer og skal skje".

Og:

"Det å se at det umulige lar seg gjøre. Det skjer både titt og ofte ved at vi gir ulike grupper ressurser og vekstmuligheter gjennom kommunale rammevilkår".

"Se at du får ting til å skje, men du må være tålmodig".

Som vi ser legges det stor vekt på det instrumentelle aspektet ved innflytelsen, det at ens egen deltakelse gjør en konkret forskjell i systemet. To representanter legger i tillegg til det reelle gjennomslaget vekt på den kampen en av og til må føre, de sier:

"Det å slåss for en sak og få gjennomslag".

Og:

"Delta i den samfunnsmessige utviklingen gjennom sin kontaktflate, være med å utvikle noe. Vinne saker vi kjemper for".

Flere representanter i begge gruppene fokuserer i tillegg på de integrerende aspektene ved det å delta, og få innflytelse. Med det mener jeg en fokusering på diskusjon og samarbeid, og det å kunne overbevise andre for derigjennom å få igjennom sine ting. Jeg vil også vise det gjennom noen eksempler:

"Det beste er når en har fått igjennom en sak som man i utgangspunktet hadde få muligheter til å få til. Det å klare å overbevise folk".

"Det å få en bedre forståelse for kommunens administrative arbeid, og folks ulike oppfatninger og meninger. Treffe masse folk og kunne forandre mening i samtaler med andre".

Og:

"Det beste er når vi har skikkelige diskusjoner. Fremme forslag, omvende, overbevise og vinne igjennom med en sak. Har du klart det kan du leve lenge på det".

Flere ser på læringsaspektet ved det å delta som sentralt, og uttrykker seg på følgende måte på spørsmålet om hva som er det beste med å delta i lokalpolitikken:

"Det å bli kjent med systemet, se hvordan det fungerer. Møte nye saker og nye problemstillinger".

Og:

"Det er interessant at man får greie på ting, vet hva som foregår, er **med** og ikke utafor".

"Det er interessant og lærerikt. Jeg sitter i et forstanderskap i en bank, og har ikke vært borti det før. Det er lærerikt".

Betydningen av deltakelse som et gode i seg selv og som et ledd i en selvrealisering trer tydelig frem. Representantene gir uttrykk for at det er interessant og lærerikt for dem selv å være med, ikke utenfor. Deltakelsens mer ekspressive og selvrealiserende sider poengteres ytterligere når enkelte også legger vekt på den rent sosiale betydningen deltakelsen har:

"Det beste er den personlige kontakten og samværet på tvers av partiskillelinjene".

Eller:

"Trefte hyggelige mennesker, delta i hyggelige debatter".

"Det er artig i kommunestyret, vi har et samhold som er godt".

En representant svarer som følger:

"Å delta i temadiskusjoner med programmet på baklomma. Trekke det fram og vise folk hva som står der og hva vi i partiet skal mene når de er for langt utpå viddene".

Dette er den eneste representanten som direkte vektlegger parti og ideologiske skillelinjer i sitt svar på om hva som er best eller artigst. I tillegg legger som nevnt noen vekt på den kampen

de må føre for å vinne saker og få gjennomslag og innflytelse.

Det er også litt flere representanter blant de som trekker seg som svarer at de ikke vet om de syns det er noe som er bra eller positivt med å delta i lokalpolitikken i det hele tatt. Det er ikke så overraskende at representanter i denne gruppen uttrykker seg noe mer negativt. Det er heller overraskende at det ikke er flere som uttrykker seg på samme måte.

Mange legger vekt på de instrumentelle sidene ved det å delta og betydningen av den konkrete innflytelsen de har en mulighet til å få. Som vi har fått bekreftet gang på gang tidligere er betydningen av følelsen av innflytelse sentral. Flere fokuserer også på de integrerende prosessene som fører fram til beslutninger og innflytelse, enn på kampen og konfliktene. Atter andre igjen vektlegger først og fremst de mer ekspressive sider, der deltakelsen spiller en stor rolle sosialt sett og som et læringspotensiale for deltakerne. Og her legger deltakerne selv vekt på deltakelsens egenverdi og betydning i seg selv. Funn fra tidligere undersøkelser viser også de folkevalgtes forholdsvis store tendens til å vektlegge elementer som har med deltakelsens egenverdi å gjøre (Offerdal og Østrem, 1991, Hellevik og Skard, 1985). Totalt sett viser dette at årsakene til at folk deltar i politikken er mange, og at man ved å forklare dem kun reint instrumentelt eller ekspressivt vil komme til kort.

10.2 Det verste.

Representantene har også svart på hva de syns er det verste med det å delta i lokalpolitikken. Følgende tabeller viser svarene, jeg holder de som skal slutte og de som ønsker gjenvalg hver for seg, fordi det her var endel forskjellige svar:

Tabell 10.2 Det verste, de som trekker seg.

Usaklighet, krangel og personlige angrep i disk.	5
Timelange markeringsdebatter i kommunestyret	6
Tids og kombinasjonsprobl. Mangel på innflytelse	4
Tape en viktig sak	4
Lese sakspapirer	1
Beslutn. vegring blant politikerne	1
Negativitet i forhold til politikere	1
Ingenting	1

Sum = 23 ²

Tabell 10.3 Det verste, de som tar gjenvalg.

Maktesløshet og manglende innflytelse, pga rådm.velde Tap av saker, undergravning	12
Konflikter og personangrep fra ulike hold	6
Kombinasjonsproblemer	4
lange og kjedelige debatter	3
Når samarbeidet ikke fungerer	1
Debattene i kommunestyret	1
Personlige tabber	1
Sterke følelsesmessige saker	1
Ingenting	1

Sum = 30 ³² En har ikke svart.³ En svarte ikke.

Ingen av representantene som trekker seg har oppgitt at de trekker seg på grunn av mye negativ omtale eller "politikerforakt". Kun en representant nevner den negativiteten han av og til møter som det verste ved vervet. En kunne nok forvente seg at representantene her i større grad en det som er gjort, ville nevne forhold som er beslektede med de begrunnelser de har for å gå ut, i den grad de har hatt begrunnelser som har vært negative. Fire representanter refererer til maktesløshet /innflytelsesproblemer, tids- og kombinasjonsproblemer.

Det poenget flest representanter nevner som det verste er allikevel markeringsdebattene i kommunestyret, som ofte er lange og framstår for mange som kjedelige og nyttesløse. Noen sier det slik:

"Det verste er kommunestyret med sine timelange markeringsdebatter. Jeg har ikke noe markeringsbehov, men ønsker heller mer praktiske resultater".

Og:

"Når alt skal diskuteres i det uendelige i kommunestyret selv om de ulike gruppene på forhånd har gjort seg opp en mening".

Slike toner er ikke ukjente verken fra tidligere undersøkelser eller fra funn presentert tidligere i denne oppgaven der kommunestyret heller ikke på noen måte står fram som et organ det er mulig å få noen innflytelse i. Debattene og konfliktene blir spill for galleriet og oppleves som vi ser av mange representanter som svært trettende.

Fem representanter oppgir usakligheter, krangler og personlige angrep som det verste med det å delta og de sier følgende:

"Det verste er når noen høvler meg ned, og det er mye usakligheter og krangel i debattene".

Og:

"Det er ille når konfliktene går på person".

Det kan synes som om det er viktig for mange at samarbeid og diskusjon skjer på et saklig grunnlag der man unngår å blande inn

personlige forhold, men holder debattene på et slikt nivå at det er meningene og argumentene som er det viktigste.

At mange ikke liker å føle at de mangler innflytelse bekrefter også de fire som har svart at det verste er å tape ulike saker som de har jobbet hardt for eller som har vært opplagte i utgangspunktet:

"Når en ikke får ting igjennom på tross av hard jobbing".

Og:

"Når du ser en sak som forkjært og fullstendig feilslått og så blir det flertall for den allikevel".

To representanter har andre beskrivelser av hva som er det verste, henholdsvis politikernes beslutningsvegring og lesing av sakspapirer.

På samme måte som innflytelse er det beste ved å delta for flest representanter så er følelse av manglende innflytelse og maktesløshet det verste ved å delta for mange av dem som ønsker gjenvalg også. Det kan være generell maktesløshet på grunn av økonomiske forhold, i forhold til administrasjonen, manglende følelse av innflytelse på grunn av tap i enkeltsaker og på grunn av undergravningsvirksomhet ol. fra andre politikere:

"Det verste er maktesløsheten, det å snakke til døde ører. Når kommuneadministrasjonen ikke reflekterer over annet enn økonomiske og materielle forutsetninger".

"Lobbyvirksomhet og undergravning i eget parti. De som har en finger med i spillet over alt og ikke respekterer det vi har blitt enige om".

"Når en virkelig er overbevist om en sak, og så taper en".

Disse svarene viser først og fremst at representanter som sier seg villig til gjenvalg også kan føle maktesløsheten og kjenne at de mangler innflytelse, iallfall i perioder eller i forhold til bestemte saker.

På samme måte som hos dem som trekker seg, viser de represen-

tantene som tar gjenvalg til konflikter og personangrep som noe av det verste. De fleste nevner personangrep i debatter innad i kommunepolitikken. En nevner pressen, atter en nevner et dramatisk eksempel på trussel fra befolkningen:

"Det verste er arbeidet i klientutvalget av og til, jeg har til og med en gang fått drapstrussler".

"Personpregede debatter der vanlig oppdragelse ikke strekker til. Det foregår i vårt system, har man litt oppdragelse er det bare å holde kjeft".

"Det å bli "drette" ut i avisa, det er så jævlig når andre leser det".

En nevner også "skolestrukturdebatten" som det verste han har deltatt i. Dette var en debatt om lokaliseringen av skolene i kommunen, og som åpenbart har vært hard og svært konfliktfylt.

Det å ikke strekke til overfor jobb, familie og venner på grunn av tidsproblemer framstår også for flere som det verste. Samtidig nevner også flere eksempler på at de syns det er ille når debatter blir lange og kjedelige og samarbeid ikke fungerer. Kun en knytter dette konkret til kommunestyresalen. De sier:

"Det verste er å diskutere en sak lenge som en gjerne kunne avgjort fort".

"Sitte å høre på folk som sier en masse om alt og ingenting, med gjentakelser og tøv og tøys".

Og en sier:

"Når samarbeidet i partiet ikke fungerer og intriger og bråk overskygger alt annet".

Det en som nevner som det verste det å tabbe seg ut eller "gå over streken i debattene", og en påpeker det slitsomme ved sterke følelsesmessige saker.

Det de representantene som trekker seg oppfatter som det verste med vervet er på mange måter også motsatsene til det de nevner som det beste. Krangel, personangrep og ufred mellom representantene og fra utenomverdenen er verst, det samme gjelder lange og nytteløse markeringsdebatter. I tillegg ser vi at manglende

følelse av innflytelse ikke overraskende oppleves som ille, og i noen grad problemer knyttet til tid og kombinasjonsproblemer. Dette kanskje noe i mindre grad enn man kunne forvente, og hva tidligere undersøkelser viser at representanter legger vekt på når de skal beskrive det negative ved det å delta (Offerdal og Østrem, 1990).

Jeg finner også mye av det samme blant de som ønsker gjenvalg. Det verste folk vet er det å kjenne at en ikke har innflytelse, konfliktene og personangrepene. Konflikter preget av personlige motsetninger står nok klarest fram som det verste, generelle konflikter mer basert på ideologiske eller partiskillelinjer nevnes i liten grad. Når en representant nevner en skolestruktur-debatt som ille er det nok fordi den i stor grad har vært preget av geografiske skillelinjer og personlige motsetninger. Flere representanter opplever det også ille når en kommer til situasjoner der samarbeidet ikke fungerer, der en debatterer i timesvis feks. uten å komme frem til noe håndfast. Dette understreker ytterligere viktigheten av at deltakelse for mange ikke kun er en verdi i seg selv, og at en ikke debatterer kun for å ha det hyggelig.

10.3 Oppsummering.

Det å ha innflytelse og få gjennomslag oppleves som det beste for flest representanter enten de vil trekke seg eller ønsker å bli værende. Noen påpeker kampen, det å vinne saker en kjemper for, flere påpeker samarbeidet og det å kunne overbevise andre som best når de nevner dette med innflytelse. Det å være uten denne innflytelsen fremstår også som noe av det verste ved det å være lokalpolitiker for mange. Det er flest av dem som ønsker å fortsette som svarer dette!!

Konflikter, personangrep, timelange markeringsdebatter og tilfeller der samarbeidet ikke fungerer framstår også som det verste for mange. Det er kanskje noen flere blant de som trekker seg som nevner dette. Kun en representant blant de som trekker seg sier allikevel at det verste er den negativitet politikere

møter generelt, ellers er det snakk om personlige angrep politikerne mellom i diskusjonene. Ingen som trekker seg nevner "politikerforakt" eller negativitet i forhold til politikere som direkte grunn til at de vil slutte. Ingen har heller kunnet fastslå på bakgrunn av tidligere funn at politikere trekker seg på grunn av slike forhold. Det er derfor vanskelig å si noe generelt om dette på bakgrunn av ovenfornevnte oppgitte svar. Også blant de som vil fortsette er det mange som legger vekt på konflikter og personangrep fra ulike hold som det verste, en representant nevner også media.

På lik linje med endel funn fra andre undersøkelser er det forholdsvis mange i begge gruppene som legger vekt på deltakelsens mer ekspressive sider, og ser på dem som det beste med å være lokalpolitiker. Det at man lærer mye og at det er sosialt og at man treffer mange hyggelige mennesker vektlegges av mange som det beste. Offerdal og Østrem ber i sin undersøkelse informantene om de kan peke på positive og negative sider ved det å være folkevalgt. De positive sidene som spesielt blir trukket fram, er at en får være med å påvirke, at en får innsikt og at det er lærerikt, at en får venner og at vervet gir en noe personlig. Blant de negative sidene representantene blir bedt om å nevne dominerer tids og kombinasjonsproblematikken.

I Hellevik og Skard sin Akershusundersøkelse var det hele 85% av de kvinnelige og 64% av de mannlige representantene som mente at deres politiske virksomhet hadde en verdi i seg selv enten på det sosiale eller det personlige plan. Disse forfatterne påpeker at å gi nettopp slike svar når en blir intervjuet er veldig lett og uforpliktende, men at dette neppe kan forklare den overveldende vektleggingen på den personlige utviklingen. De legger vekt på at de mener det er et pussig funn fordi politikk etter deres syn først og fremst går ut på å fatte beslutninger, ikke å skape et hyggelig og utviklende miljø (Hellevik og Skard, 1985). Samme type argumentasjon finner vi igjen hos bla. Elster som i sin kritikk av "Selvrealisering og Diskurssdemokratiet" hevder at gleden ved å delta, personlig utvikling og selvrealisering aldri må være

politikkens hovedmål, disse elementer må kun sees på som et av politikkens biprodukter (Elster, 1989). Det eksisterer som jeg tidligere har vist i mitt teorikapittel uenighet om dette. Flere teoretikere legger større vekt på politikkens ekspressive aspekt enn som så, og at representantene også selv gjør det er et interessant fenomen i så måte. Noen flere blant dem som trekker seg legger vekt på læringsaspektet, mens noen flere blant de som ønsker gjenvalg legger vekt på det hyggelige og det sosiale som det beste ved å delta.

Jeg kan ikke på bakgrunn av funn gjennomgått i dette kapittelet si at synet på deltakelsen, og representantenes politikkforståelse er forskjellig, avhengig av om de trekker seg eller ønsker gjenvalg.

KAPITTEL 11. AVSLUTNING.

De to hovedperspektivene for politikk jeg har benyttet som rammer for denne oppgaven, er meget generelle og kanskje mindre egnet til bruk som detaljerte analyseverktøy på kommune og individnivå. Analysen av mitt case, der jeg ser nærmere på utskiftning og deltakelse i Harstad kommunestyre, viser allikevel at begge mine to modeller basert henholdsvis på det deltakerdemokratiske og det elite- og konkurransepregede perspektiv begge på forskjellig vis har forklaringskraft. Jeg vil her avslutningsvis se mine hovedfunn i lys av modellene og de overordnede perspektivene, og i lys av viktige poeng i oppgavens problemstilling. Det er viktig å understreke at de funnene jeg oppsummerer her og de konklusjonene jeg kommer fram til, på ingen måte er generaliserbare; det er interessante funn gjort på bakgrunn av et casestudie i et kommunestyre.

11.1 Utskiftning og krise?

Tidligere forskning på området har i stor grad konsentrert seg om undersøkelser om lokalpolitikeres arbeidsforhold og i endel tilfeller om disses tilknytning til turnoveren. Oppmerksomheten har også i mange tilfeller vært knyttet nettopp til turnover som et stort problem og som et resultat av dårlige arbeidsforhold i lokalpolitikken. Jeg finner også i min undersøkelse at politikere i det kommunalpolitiske systemet sliter med problemer. Kombinasjonsproblemer og en manglende følelse av innflytelse, står sentralt. Disse forhold er også blant de viktigste årsakene til at representanter trekker seg fra kommunepolitikken.

Jeg finner imidlertid også at det eksisterer andre årsaker til at representanter slutter i kommunepolitikken. Det er årsaker jeg tidligere har knyttet til begrepet "naturlige utskiftningsprosesser", og som jeg benytter med bakgrunn i den deltakerdemokratiske modellen for deltakelse. Litt under en tredjedel av de som ønsker å trekke seg, oppgir enten at de trekker seg fordi de synes de har sittet lenge nok, de har alle sittet i flere enn en periode i kommunestyret, eller fordi de ønsker å avansere til fylkespolitikken. Mange representanter gir dermed uttrykk for en

slags vernepliktstankegang; representantene ser at det er grenser for hvor lenge en bør sitte i kommunestyret og mener at en viss utskiftning er av det gode. Representantene fremmer dermed en vervrotasjon som sett i lys av en deltakerdemokratisk modell, er heldig fordi den gir flere av lokalbefolkningen muligheten til å delta. Noen gir som sagt uttrykk for at de vil avansere til andre nivå i politikken, noe som gjør at en også kan se på deltakelse i kommunepolitikken som et ledd i en læringsprosess eller karriere; kommunepolitikken kan brukes som en demokratisk treningsleir (Larsen, 1987).

Videre bidrog velgerne i Harstad til at 1/3 av de som stilte til valg og ønsket å sitte en periode til, røk ut ved valget høsten 1991. Velgernes kumulerings- og strykningsaktiviteter på valgdagen er også i min oppgave i lys av en deltakerdemokratisk modell, definert som "naturlig" i forbindelse med utskiftningsprosessen. Denne utskiftningen blir et resultat av at velgerne benytter sine demokratiske rettigheter i forbindelse med valg. Disse rettighetene er en del av våre demokratiske spilleregler, som tilhengere av de "klassiske" og deltakerdemokratiske verdiene vil forsvare (Offerdal, 1971). I tillegg registrerer jeg ytterligere velgeraktivitet ved at et betydelig antall av de representantene som sitter i kommunestyret i perioden 1987-91 ikke har stått på sikker eller sannsynlig plass ved det valget de kom inn som folkevalgte. Jeg finner heller ikke noen sammenheng mellom type listeplassering og utskiftninger.

På bakgrunn av disse funn kan det synes som om krise begrepet brukt i forbindelse med, utskiftninger og politikernes arbeidsforhold i kommunene, er noe overdimensjonert. Utskiftninger skjer også ofte som følge av andre forhold enn de rent krisegrunnede. Og det kan de kanskje også ha gjort lenge, de stabile høye utskiftningstallene tatt i betraktning? Jeg har i forbindelse med funnene i denne undersøkelsen også argumentert for at "listefyll"-begrepet med alt det innebærer, burde begraves og glemmes. Det signaliserer en negativitet i forhold til det å delta som lokal folkevalgt som lokalpolitikken generelt sett ikke er tjent med,

samtidig som kandidater på usikre plasser sett på bakgrunn av mine funn ofte ikke er "listefyll" i ordets negative forstand.

11.2 Hva er det som gjør at noen vil delta, mens andre slutter?.

Det å opprettholde kontinuitet, og det at det er viktig at representantene opparbeider seg enn viss erfaring fra det kommunalpolitiske arbeidet, framstår som svært viktig for mange. Når turnoveren i lokalpolitikken blir stor, trues denne kontinuiteten. Jeg spør innledningsvis om det kun er det å ha lang erfaring fra kommunepolitikken fra før, som er viktig for deltakelsen, eller om andre elementer kan ha betydning. De som trekker seg og de som ønsker gjenvalg er sammenlignet nettopp med dette for øye; å se om det finnes noen klare forskjeller som kan si noe om betingelsene for deltakelse.

Generelt sett framstår de representantene som ønsker gjenvalg som mer fornøyd enn de som trekker seg. Halvparten av disse er som vi har sett også meget entusiastiske. De rapporterer i noe mindre grad enn de som trekker seg, om tid og kombinasjonsproblemer eller innflytelsesproblemer. Noen av dem ser på slike forhold som stort sett overkommelige, men andre gjør det helt klart at det er snakk om beinharde prioriteringer og forsakelser. Jeg finner at det innad i hver gruppe er forskjeller på hva slags forhold representantene har til deltakelsen, hvor entusiastiske de er, og at hver gruppe derfor heller ikke responderer entydig.

Det elementet eller kjennetegnet som i min undersøkelse viser seg å ha størst betydning for turnoveren, er tidligere relevant organisasjonsmessig erfaring. Utdanningsnivå, tidligere erfaring fra kommunestyret, innfridde forventninger og motivasjoner har variert noe avhengig av "entusiasmen" henholdsvis hos de som trekker seg og de som vil bli, men har hatt lite å si for turnoveren. Utdanningsnivå og erfaring fra kommunestyret er indikatorer jeg har knyttet til den elite- og konkurransepregede modellen for deltakelse. I et elite- og konkurranseperspektiv vil det være de med den "rette" kunnskapen og erfaringen som deltar. "Kyndigheten" blir viktigere enn bred deltakelse fordi politikken

og deltakelsen kun er et middel feks. til å fatte raske beslutninger.

Erfaring fra samfunnslivet forøvrig er en indikator jeg har knyttet til den deltakerdemokratiske modell for deltakelse. I det deltakerdemokratiske perspektivet er det nettopp en bred deltakelse fra befolkningens side som er viktig, og da er det nødvendig at man kan bruke sine generelle kunnskaper om lokalsamfunnet i deltakelsen. Det å kunne nyttiggjøre seg kunnskåper fra deltakelse på en arena i samfunnslivet i deltakelsen på en annen arena, innebærer også en instrumentell lærings- og dannelsesorientert variant av det deltakerdemokratiske perspektiv som spesielt Carol Pateman er talskvinne for. Vi finner den igjen i den norske varianten Lafferty kaller "den sosialdemokratiske trimtese" (Lafferty, 1983).

Representanter i sentrale verv og med høyt aktivitetsnivå viser seg også i større grad å ville fortsette. Også i forhold til representantenes sentralitet og aktivitetsnivå, spiller tidligere organisasjonserfaring en viktig rolle, de sentrale og aktive viser seg i større grad å ha denne erfaringen. Utdanningsnivå og tidligere kommunestyreerfaring har heller ikke her stor betydning totalt sett.

Dette viser hvor viktig den erfaring er som mange går igjennom i organisasjonslivet, og også betydningen av den konkrete kunnskapen mennesker skaffer deg om lokalsamfunnet. Jeg har spesielt tenkt på fagforeningsarbeid og demokratisk medvirkning på egen arbeidsplass, partipolitisk arbeid generelt og annet arbeid i ulike frivillige organisasjoner. Både de mest entusiastiske blant de som vil bli og de mest positive blant de som trekker seg har også i større grad denne type erfaring.

Det kan være slik at de representantene som har et bredt samfunnsengasjement generelt, finner seg bedre til rette i lokalpolitikken fordi de gjennom arbeid i fagforeninger eller annet frivillig organisasjonsarbeid, har gått sin "skole i demokrati".

De kan også være mere vant til å bruke fritiden sin på frivillig arbeid, og til å ha det travelt, samtidig som de i foreningslivet har opparbeidet seg kunnskaper om det rent formelle, debatt og møteteknikk osv.

At representantene deltar i ulike typer interesse- og frivillige organisasjoner, blir av enkelte tolket dithen at de representantene som av ulike grunner ønsker å bli i lokalpolitikken og ønsker gjenvalg, pleier sine omgivelser og velgere flittigere enn de som vil trekke seg, ved å engasjere seg i lokalsamfunnet på ulike områder (Brandsdal, 1983c, Eulau og Prewitt, 1973). Mitt primære siktemål da jeg spurte representantene om deres organisasjonsmessige bakgrunn, var å kartlegge et bredere engasjement enn som så, og jeg var derfor mere ute etter å få vite noe om deres engasjement **før** de gikk inn i lokalpolitikken. Det er dette mine data bygger på, og jeg mener derfor jeg kan dokumentere et bredere samfunnsengasjement fra representantenes side, enn akkurat det de måtte finne på å beskjeftige seg med for å vinne velgere.

Funnene er interessante fordi det viser at det ikke nødvendigvis trenger å være slik at en må ha en spesiell utdanning eller ha lang erfaring fra kommunestyrearbeid for å delta og få innflytelse gjennom sentrale verv og aktivitetsnivå. Erfaring fra andre deler av samfunnslivet teller vel så mye om ikke mer, og viser igjen betydningen av å knytte kommunalpolitisk arbeid til det øvrige lokalsamfunn og de erfaringene og kunnskapene folk opparbeider seg der.

Sett i lys av disse funnene trenger ikke mangel på kontinuitet blant lokalpolitikere representere et så stort problem fordi tilstrekkelige kunnskaper og erfaringer finnes blant deltakere i det lokale organisasjonsliv og i lokalsamfunnet. Det er kanskje mer et spørsmål om å vite at denne "ekspertisen" finnes, og å gjøre seg nytte av dem.

Det lokale demokratiets ve og vel trenger heller ikke, sett i lys

av disse funnene, utelukkende å være et ansvar for lokalpolitikkerne selv, kommunen, eller de som måtte ha ansvar for arbeidsforhold i lokalpolitikken. Rekrutteringsproblemer og deltakelsesproblemer kan mer ses på som et samfunns- og lokalsamfunnsproblem. Aktiviteten i lokalpolitikken vil være tett knyttet opp til, og tildels avhengig av, et aktivt og initiativrikt lokalsamfunn med innbyggere som deltar på de ulike arenaer som byr seg i en kommunes forenings og organisasjonsliv. Her kan det nemlig også virke som om vi har en viktig rekrutteringsarena!?

Hvis det eksisterer problemer med å mobilisere folk til å delta aktivt i lokalpolitikken, kan det henge sammen med at folk ellers i samfunnet er blitt mindre interessert i å delta på frivillig basis i ulike sammenhenger. En av representantene i Harstad kommunestyre sa det slik da han ble spurt om hva han mente var den viktigste årsaken til utskiftningene i kommunestyrene:

"Den allmenne materielle utviklingen i samfunnet medfører at folk er mer opptatt av seg selv, og mindre interessert i å delta i aktiviteter for fellesskapet".

Og i Nordlys den 4. januar 1991 uttrykker rådmannen i Bardu, Herbjørn Johansen seg på følgende måte om hvordan "velstandssamfunnet dreper engasjementet i lokalpolitikken":

"Den gamle dugnadsånden er blitt borte. Det offentlige har overtatt alt av ansvar for å skape nye tilbud. Når man vil ha noe går man til det offentlige og krever. Tidligere gikk man sammen om å skape ting sjøl".

Det kan synes som om deltakelsen og ønske om å fortsette eller slutte, også i noen grad kan være avhengig av hva slags orientering lokalpolitikkerne har omkring henholdsvis kollektive eller særinteresser, måten de politiske debattene føres på, og hva -slags type argumenter som blir ført i marken av deltakerne. Som vi så av funnene mine legger mange representanter spesielt blant de som vil fortsette, vekt på argumentasjon og overbevisning som kilder til innflytelse, samtidig som det står fram som viktig at politikere har hele kommunen og allmenne interesser i tankene når de deltar. En kan ane konturene av en sosialiseringssprosess representantene går igjennom, der det skjer en viss tilpasning

til felles normer og regler. Det å ha forstått "kodene", kan ha betydning for den videre deltakelse og ønske om å fortsette eller slutte. Enkelte elementer ved sosialiseringprosessen, eller noen av disse "kodene" det kan være viktig for deltakerne å "knekke", er integrerende og "deltakerdemokratiske" i sin form. Her vektlegges elementer som er sentrale i et deltakerdemokratisk og integrerende perspektiv på politikk, nemlig betydningen av at deltakerne har en orientering omkring felles anliggende i stedet for særinteresser, og at representantene gjennom å lære å argumentere allment ofte blir tvunget til å legge kommunen og innbyggernes allmenne interesser til grunn for debatten.

Meningen her er ikke å være utfyllende når jeg forsøker å vise til de sosialiseringprosessene det kan synes som om de lokale folkevalgte er igjennom. Prosessene kan selvsagt inneholde mange flere elementer enn det jeg har fanget opp i min studie.

11.3 Menn og kvinner.

Mennene viser seg i mye større grad enn kvinnene å delta etter et mønster som er velkjent og som preges av endel av de indikatorene jeg har knyttet til en konkurranse- og elitepreget modell. De har noe høyere utdanning enn kvinnene generelt sett. Grad av utdanning har ellers ikke noen stor betydning verken for utskiftning, sentralitet eller aktivitet. Ordfører og varaordfører er allikevel begge menn med høy utdanning. Sentrale verv bekles og høy vervbelastning innehas i perioden 1987 - 1991 i stor grad av menn med flere enn en periode bak seg i kommunestyret. En stor grad av mennene har også i tillegg tidligere relevant organisasjonserfaring, også i stor grad de menn med sentrale verv og høy vervbelastning. Når mennene begrunner sin avgang fra politikken, oppgir ingen umiddelbart kombinasjonsproblemer i forhold til familien som grunn, mennene nevner i stor grad kombinasjonsproblemer i forhold til arbeidet.

Kvinnene begrunner at de ønsker å trekke i større grad med kombinasjonsproblemer i forhold til familie og venner. Dette har også andre undersøkelser vist. Det er fortsatt færre kvinner enn

menn i lokalpolitikken i Harstad, og kvinnene blir også i Garstad oftere støket av listene av velgerne enn menn.

Funnene i min undersøkelse viser allikevei at det kan være grunn til å moderere noe bla. Hellevik og Skards "kompenseringsteorier" om kvinnene noe (Hellevik og Skard, 1985). De er rett nok flesteparten ansatt i det offentlige, men de har i tillegg deltatt meget aktivt i lokalpolitikken i Harstad. Kvinnene i mitt materiale viser at det er mulig å delta på en annen måte enn mennene, fordi de har hatt et helt annet utgangspunkt. Mange har vært nye representanter i kommunestyret i perioden 1987 - 91, men har allikevel i stor grad tatt på seg sentrale verv og høy vervbelastning. De kan på mange måter se ut til å ha gjort bruk av sine lokale kunnskaper og erfaringer fra annet lignende arbeid i sin politiske deltakelse, dette siden flesteparten av kvinnene har denne erfaringen. I tillegg viser de når et flertall av dem ønsker å fortsette, at erfaringene de har gjort fra det kommunalpolitiske arbeidet iallfall er til å leve med. Vi finner at de kvinnene som vil fortsette, også stort sett er blant de som er mest entusiastiske av de som vil fortsette. Kvinnene har også et noe lavere utdanningsnivå enn mennene. De kvinnene som velger å trekke seg har også i flere tilfeller hatt et høyt aktivitetsnivå. Det som skiller disse kvinnene fra dem som vil fortsette er - igjen - tidligere organisasjonsmessig erfaring.

Totalt kan en på bakgrunn av de funn som er gjort synes som om kvinnene i Harstad kommunestyret har gjort et kraftig "løft" for å få kvinnene på banen i lokalpolitikken, og har etter det jeg kan se ikke stått tilbake for mennene. De har også vist at det går an å delta aktivt i lokalpolitikken uten høy utdanning og lang erfaring, men gjennom å gjøre seg bruk av sine generelle erfaringer og lokalkunnskaper, en deltakelsesform jeg i større grad som sagt vil knytte til en deltakerdemokratisk modell for deltakelse.

11.4 Hvorfor deltar mennesker i lokalpolitikken?

Mennesker deltar i lokalpolitikken for å få innflytelse. De

deltar for å føle at de får noe igjen for det de gjør. Følelsen av innflytelse er tett knyttet opp til et ønske om å få konkret gjennomslag for egne og partiets synspunkter. Deltakelsens instrumentelle aspekter er med andre ord nokså framtrædende. Vi kan også se dette igjen i svarene representantene gir på hva som er det verste med å delta i lokalpolitikken. Det verste er bla. å kjenne at en ikke har gjennomslagskraft.

Det verste er også konflikter og stridigheter; spesielt konflikter der deltakerne ikke klarer å skille mellom sak og person. Videre nevner mange at det er ille i de tilfellene hvor samarbeid ikke fungerer. Og samarbeid og betydningen av å kunne diskutere og ha muligheten til å overbevise hverandre, framstår som den måten man i de mange tilfeller ønsker å øve innflytelse. På mange måter legger informantene i mitt materiale større vekt på politikken og deltakelsens integrerende sider, enn de mer aggregerte sider som også er mer preget av konflikt. Jeg gjør imidlertid ikke krav på å ha fått et fullstendig bilde av representantenes politikkforståelse på bakgrunn av de svarene jeg har fått. Jeg har fått et bilde av at representantene ikke liker konflikt, men skillelinjene i lokalpolitikken i Harstad går ofte via ideologi og partiskillelinjer, noe som også må prege politikken.

Folk deltar også fordi de kjenner en plikt overfor lokalsamfunnet sitt. I min analyse finner jeg tegn som kan tyde på at selve følelsen av innflytelse også kan knyttes til mer ekspressive sider ved deltakelsen; det å få være med, ha deltakerrettigheter, og gjøre sin plikt. Representantene viser at ekspressive elementer ved deltakelsen eksisterer for fulle gjennom å poengtere nettopp hyggen, det sosiale og læringsaspektet, når de blir spurt om hva de mener er det beste med å delta. Dette viser ytterligere betydningen av lokalpolitikken som en viktig sosial arena og som en betydningsfull del av lokalsamfunnet som helhet, både som et sosialt tilknytningspunkt, men også som nettopp som en demokratisk treningsleir.

På bakgrunn av funn i mitt case blir det viktig å understreke at en må se på lokalpolitisk deltakelse som inneholdende både av instrumentelle og ekspressive elementer. Folk deltar både for å beslutte noe, gjøre noe, men også for å lære noe og fordi de får en sosial tilknytning i sitt lokalsamfunn. Kommunen er ikke bare et forvaltningsorgan som er til for rettferdig fordeling av goder og byrder, men også en fellesskapsinstitusjon for innbyggerne (Eriksen og Jensen, 1991).

11.5 Innflytelses og kombinasjonsproblemene.

Som jeg tidligere har nevnt velger allikevel mange representanter å trekke seg fra politikken spesielt på grunn av tid- og kombinasjonsproblemer. Dette er også problemer som de som vil fortsette til en viss grad rapporterer om. Problemer med innflytelse og kompleksitet i det politiske arbeidet, har også vært og er problemer vi ser lokalpolitikere sliter med og som medvirker til at representanter ikke ønsker gjenvalg og heller trekker seg ut av politikken. Det kan se ut som at det i lokalpolitikken, på bakgrunn av det vi vet fra tidligere undersøkelser, og på bakgrunn av funn gjort her, ikke alltid eksisterer gode vilkår for politisk deltakelse slik vi har vært vant til at deltakelsen skal være organisert. Lokale folkevalgte har stort sett deltatt som lekmenn og deltidsdeltakere i det kommunalpolitiske system. I tråd med mer "klassiske" demokratiske verdier har vi ønsket det slik både for å sikre en bred folkelig deltakelse ved at hvem som helst skal kunne få delta, og fordi lekfolk med god kontakt i lokale miljøer i kommunen representerer en "effektivitetsfaktor"¹.

Men samtidig som lokalpolitikere i stor grad har vært og er leg- og deltidsdeltakere, har de i tråd med utviklingen i kommunene de siste 20 årene blitt stilt overfor helt nye krav når det gjelder kunnskaper og forventet aktivitetsnivå. Kommunen har gjennomgått en utvikling som har bidratt til en endring av betingelsene for det kommunalpolitiske arbeidet som nevnt i

¹ Jfr de kommunale verdiene.

innledningskapittelet (Baldersheim, 1987). På grunn av tidsnød og stort arbeidspress får derfor mange representanter problemer med å kombinere forpliktelser i "lokalmiljøet" utenfor med engasjementet i politikken, og da faller mye av grunnlaget for leg- og deltidsdeltakelse bort. Enkelte mennesker har større muligheter til deltakelse i politikken enn andre. Jeg tenker generelt sett på offentlig ansatte og menn, selvom det viser seg at det ikke er noen forskjell i utskiftning mellom offentlige og privat ansatte og mellom menn og kvinner² når de først har valgt i politikken. Vi kan på bakgrunn av funn gjort i denne undersøkelsen, ane de problemene bla. private næringsdrivende og ansatte i det private har med å delta i lokalpolitikken, og ser også at dette i stor grad er et spørsmål om tilstrekkelig økonomisk kompensasjon. At enkelte har bedre muligheter for deltakelse i politikken, kan sees på som problematisk både i lys av en deltaker- og en elitepreget modell for deltakelse. Virkemidlene en griper til vil allikevel ofte være "konkurrans- og elitepregede".

I den grad det etterhvert overfor lokalpolitikere stilles høyere og mer spesialiserte kunnskapskrav og høyere krav til aktivitet, og mulighetene for deltakelse på bakgrunn av lokale kunnskaper og legbasis forringes, kan det synes som om man etterhvert også må se i øynene at det krever ekstra tid og ekstra kunnskaper og erfaring å være politiker. Når utskiftninger kommer som et resultat av at representantene ikke klarer å imøtekomme disse kravene, ligger veien åpen for en oppdatering eller en "profesjonalisering" av politikerstanden. Mye av kritikken som rettes mot politikere i dag baserer seg også på at de ikke har kunnskap nok om de sakene de er satt til å fatte vedta i. Denne kritikken kommer ikke minst fra fagfolk og fra administrasjonene i kommunene (Offerdal og Larsen, 1990).

Det kan derfor på den annen side, synes som om det i dagens situasjon vil være grenser for hvor mye nytte en korttids- og

² Basert igjen på selvutvelgelsen.

deltidsdeltakende politiker vil kunne gjøre for seg. Veien ligger i stor grad åpen for en økning av antallet langtids- og heltidsdeltakere. Mange argumenterer for en økning av antallet heldagspolitikere for nettopp å kunne hanskkes med endel av disse problemene.

På tross av at utskiftning, deltakelse og betingelsene for deltakelse på bakgrunn av funn gjort i denne undersøkelsen, i stor grad kan finne sin forklaring eller basis i mer ekspressive deltakerdemokratiske modeller for deltakelse, ligger mye også til rette for en kommunalpolitisk deltakelse mer i tråd med en elitistisk og konkurransepreget modell.

11.6 Verdiene ved det kommunale selvstyret.

Som jeg har vist i mitt teorikapittel, inneholder verdiene ved det kommunale sjølstyret elementer fra begge de hovedperspektivene jeg benytter meg av i oppgaven. Verdiene kan som vi vet på den ene side være konflikterende i forhold til hverandre men også innbyrdes inneholde ulike elementer som kan være motstridende. Deltakelsesverdien inneholder flere ulike elementer som; deltakelse som en verdi i seg selv, læringsaspektet, dannelse av befolkningen, og berørthetsaspektet. Deltakelse ses også på som en viktig kommunalpolitisk verdi fordi det kan være med på å svekke avstanden mellom de styrende og de styrte, svekke en følelse av apati blant befolkningen. Effektivitetet verdien ses tradisjonelt på som konflikterende med deltakelse spesielt hvis man bruker en mer markedsanalog effektivitetsvariant. Effektivitetsverdien inneholder imidlertid også et annet element som i større grad harmoniserer med deltakelse der man vektlegger lokal deltakelse, berørthet og lokale kunnskaper som betydningsfullt for effektiviteten (Mogstad, 1987).

Den kommunale verdien om frihet inneholder også elementer av det jeg i mitt teorikapittel har definert som henholdsvis "positiv" og "negativ" frihet, og som tradisjonelt sett hører hjemme i hvert av de perspektivene jeg har skissert opp. Disse elementene betraktes som forenelige og forenes ikke bare i vårt lokale

styresett, men i mange lands demokratiske styresett. Inspirasjon har her vært hentet fra begge perspektiver (Sabine 1984a). Dette har bla. vært gjort for i vestlige demokratiske samfunn å forsøke å komme unna den verste kritikken begge perspektivene står overfor; nemlig enten på den ene side flertallstyrranni eller på den andre side folkelig apati og fremmedgjøring. Man forsøker bla. å forene en frihet til å delta med en frihet fra statlig inngripen og beskyttelse av enkeltindividet.

Motsetningene ligger som sagt i vårt kommunesystem og vil vel alltid gjøre det all den tid kommunene også både er en forvaltningsenhet eller "statens forlengede arm" og en "felleskapsinstitusjon for innbyggerne" (Baldersheim 1987, Eriksen og Jensen, 1991). Utfordringen ligger kanskje heller i å forsøke å balansere mellom de ulike elementene som ligger til grunn for verdiene, noe som har vist seg ikke å være bare lett. Vi vet at ulike aspekter ved de kommunale verdiene har vært fremtredende til ulike tider. Mange vil si at dagens kommune Norge i større grad enn før preges av en vektlegging av de instrumentelle verdiene og den mer markedsanaloge eller bedriftsorienterte delen av effektivitetsbegrepet jfr. innledningen (Baldersheim, 1987). Dette får betydning for den politiske deltakelsen på det vis at det nettopp vil stilles nye og utvidede krav til politikernes kunnskaper og engasjement.

11.7 Avslutning.

Hvis en profesjonalisering av lokalpolitikere innebærer en orientering i retning av bedriftspesialisering eller fagspesialisering, vil det i høy grad representere en ytterligere forrykning bort fra de deltakerdemokratiske pregede verdiene i retning av elite- og konkurranse pregede verdier. Fra fag- og administrasjonshold kommer nettopp kravene om mer spesialisering og faglige kunnskaper blant politikere, samt krav om høyere effektivitet i beslutningsprosessene basert på en markeds- eller bedriftsanalogi (Baldersheim, 1987). En vil da i større grad kunne finne igjen politikere som deltakere i en bedriftsforsamling, som styrerepresentanter eller konsernleder i en privat bedrift, eller

som et ekstra sett eksperter i den kommunale administrasjon. Innbyggerne vil trolig få rollen som konsumenter eventuelt klienter i en slik situasjon, deltakerrollen eller kommuneborgerrollen vil måtte vike (Offerdal og Larsen, 1990, Baldersheim, 1987).

Skillet mellom politikk og administrasjon vil bli svært utydelig. Dette skillet er i høy grad problematisk og vanskelig å gå opp, men det kan virke som om noe av det, som av mange blir sett på som de "politiske oppgavene" (Svara, Weigård, 1989) eller den "politiske ekspertise" (Offerdal, 1989), vil forsvinne i fag og administrasjon. Politikk kan, som vist i mitt teorikapittel, forstås både som en autoritativ verdifordeling og som integrerende prosesser og samarbeid. Og det er nettopp disse to politikkforståelsene som etter mitt syn kombineres når Offerdal skriver følgende om politikk:

"Politikk er derfor ei form for påvirkning mellom menneske der ein person påverkar ein annan ved overtaling, overtyding, forhandling og gjerne også hestehandel. Slik kan ein vinne fram med dei synspunkta og standpunkta ein sjøl står for".

(Offerdal, 1992, s.29)

Men for å komme fram til noe av det som skiller politikk fra administrasjon, må vi gripe fatt i det integrerende aspektet ved politikken. Det integrerende aspektet jeg også gjennom mine funn har vist er tilstede som elementer i lokalpolitikernes syn på politikk og i de sosialiseringprosesser det kan synes som om noen politikere går igjennom i sin deltakelse. Offerdal beskriver de integrerende prosessene godt og jeg siterer han videre:

"Dette (se det ovenfor siterte) føreset at ein i den politiske prosessen er open for at ein sjøl kan ta feil og at andre kan ha rett. Dermed blir det også mogeleg å akseptere at eit mindretal kan bli eit flertal. På sett og vis er dette ein føresetnad for at det skal gje meining å delta på møter og i debattar".

(Offerdal, 1992, s.30)

Det integrerende aspektet ved politikken, det at man har som utgangspunkt at man i samhandling med andre kan endre preferanser

og mål og overbevise eller la seg overbevise, er politikken viktige utgangspunkt. Dette er nettopp en forutsetning for at det skal gi mening å delta på møter. Gjennom dette aspektet har politikerne, i motsetning til fagekspertene eller "administrasjonen", et redskap for å kunne skaffe nødvendig enighet om politikken. Sakseksperter tar ofte sine klare standpunkt basert på faglige vurderinger, noe som også innebærer at det å skifte mening blir vanskeligere og konflikter vanskeligere å unngå. Det som kan sees på som "den politiske ekspertise", er nettopp at man har en kunnskap om å løse uenighet og konflikter gjennom bla. debatt og offentlig utveksling av synspunkter (Offerdal, 1989).

Vi ser at representanter gir uttrykk for frustrasjon når samarbeide ikke virker, og vi ser også av funn i denne oppgaven at deltakelse i selve kommunestyret for de fleste representantene ikke gir stor mening. I kommunestyret virker det ikke som om man debatterer med det integrerende aspekt ved politikken som utgangspunkt. Dagsordenen blir betegnet som fastlåst, sakene i realiteten ferdigbehandlet, og møtets offentlige karakter gjør at representantene istedet dekker sitt markeringsbehov utad ved nettopp å understreke skillelinjer og konflikt.

Man må være på vakt overfor en ytterligere forskyvning av de kommunale verdier på bekostning av de deltaker orienterte verdielementene, fordi det for mange vil framstå som viktig å verne om det som er "genuint politisk" til forskjell fra en administrasjon eller en bedrift. En må også være på vakt overfor forskyvninger - av hensyn til den avmaktsfølelse og fjernhet en kommune som "konsern" ville medføre. Vi ser også på bakgrunn av funnene i min undersøkelse at en kommune i stor grad fyller ulike funksjoner i et lokalsamfunn. Ved siden av å være et sted for beslutningsfatting, er det et viktig lokalsamfunnsmessig samlingspunkt. En må kunne ta vare på kommunens bredspektrede funksjoner. Offerdal og Larsen påpeker:

"Profesjonaliseringen av politikken vil være en ulykke dersom den går i retning av fagspesialisering blant politikerne i kommunene. Dersom den enkelte innbygger skal møte to sett eksperter som taler samme språk og med sterk

forståelse for hverandres problemer, vil avmakten bre seg blant innbyggerne".

(Offerdal og Larsen, 1990, s. 78)

Avmakt og likegyldighet kan bre seg i et lokalsamfunn der befolkningen ikke føler de har adgang til beslutningene, eller at viktige beslutningsarenaer ikke er tilgjengelige for dem, der de blir oppfattet som brukere og mottakere heller enn deltakere. John Stuart Mill skrev også om at individers deltakelse i sosialt og offentlig liv vil motvirke passivitet og oppmuntre til framgang (Held, 1987). Det er heller ikke så vanskelig å se for seg at politikerforakt vil være et større problem i et samfunn der de som skal fatte viktige beslutninger angående befolkningens ve og vel, i liten grad er synlig i lokalsamfunnet. Det vil være lettere å akseptere og å forholde seg til en lokal folkevalgt som har politikken som hobby, slik som andre koser seg i hagen. Det vil være enklere for innbyggerne i et lokalsamfunn å nå fram til beslutningsarenaene og til politikerne, i et samfunn der de lokale folkevalgte er synlige i lokalsamfunnet bla. på en arbeidsplass, som alle andre (Løvvold, Syvertsen, pers med).

Forakt og fremmedgjøring vet vi minker med økende grad av nærhet (Christie, 1972). Nils Christie skriver:

"I vårt samfunn blir mennesket viktigere som konsument enn som produsent. Det gjelder som produsent både av varer og beslutninger. Produksjonsenhetene blir slike som klarer seg med et begrenset antall arbeidere. Beslutningssystemene blir stor, med plass til få på toppen".

(Christie, 1982, s.18)

Og:

"I det forstørrede samfunn blir det ikke så mye en avhengighet mellom personer som mellom sosiale system eller organisasjoner. Bedrift A er avhengig av bedrift B som er avhengig av kommunestyret som er avhengig av.... Avhengigheten mennesker imellom blir ikke fullt så meget avhengighet mellom personer som mellom roller".

(Christie, 1982, s.27)

Hva kan så gjøres for å kombinere alle krav og ønsker om hvordan

kommunepolitikken skal og bør fungere? Mange påpeker at man i lokalpolitikken er i ferd med å få et A- og et B- lag blant politikerne. A-laget består av langtids og eller heltidsdeltakere, mens B-laget består av korttids og deltidsdeltakere, med den forskjellige grad av innflytelse disse to deltakelsesformer ville innebære (Baldersheim, 1988). Kanskje man i stedet for å satse på en ensidig spesialisering og profesjonalisering av politikerne i administrasjonens retning, med det formål å få alle representantene inn på A-laget, kunne se på denne arbeidsdelingen som skjer mellom endel politikere som viktig og sunn? (Offerdal og Larsen, 1990). Kanskje en istedet for å se på denne arbeidsdelingen som et negativt trekk, kunne anerkjenne den kunnskapen begge lagene innehar og spesielt kanskje starte med å verdsette B-lagpolitikernes bidrag til politikken? A-lagets erfaringer og detaljerte kunnskaper kunne på en eller annen måte integreres med B-lagets lokalkunnskaper og sunne kritiske sans? "Nykomlinger" kan også være "nyskapere" (Hernes, 1982).

Det kunne også være nyttig å ta opp til debatt omfanget av kommunens eller det offentliges arbeidesområder. Kanskje bør en drøfte om det er det slik at kommunene og kommunepolitikken har kommet opp i et kapasitetsproblem der en etterhvert må begynne å prioritere skarpere mellom hva slags oppgaver en kommune skal ta på seg og betrakte som offentlige? (Eriksen, 1990).

Kanskje vil det også være mye å hente i en gjennomgripende debatt om grensedragningen mellom politikernes og administrasjonens oppgaver; Jo mindre politikerne deltar i utformingen av de små enkeltsaker og detaljer og heller benytter politikerrollen til de prinsipielle debatter og sektorovergripende strategier, jo mindre tyngende blir politikerrollen i form av dokumenthauger og og krav om nødvendig detaljinnsikt i spesielle fagområder (Olsen, J.H, pers, med.). Alle disse forhold ville, gitt ulike utfall og endringer, kunne få stor betydning for lokalpolitikeres arbeidsforhold.

LITTERATURLISTE.

- Anderssen, I, Haveraaen, G og Offerdal, A: **"Informasjonsstrøm og opplæringsbehov"**
Sluttrapport fra prosjektet: "Kartlegging av ansatte og folkevalgte sine opplæringsbehov i Førde og Årdal". Inst. for adm. og org.vit. UiB. 1990.
- Baldersheim, H: **"Frå statstenar til stifinnar", i: "Folkestyre i by og bygd, norske kommuner gjennom 150 år"**, Universitetsforlaget, 1987.
- Baldersheim, H: **"Lokalpolitikaren: Representant eller magnat?"**, **Norsk statsvitenskapelig tidsskrift** nr. 1/1985.
- Beck Jørgensen, T: **"Den unge forskers lidelser, eller: Forskeren og forskningsprosjektet - en forløbsanalyse"**, i Enderud, H (red): **"Hvad er organisations-sociologisk metode?"**, Samfundslitteratur, 1984.
- Berger, P og Luckmann, T: **"Den samfundsskabte virkelighet"**, Lindhardt og Ringhof, 1983.
- Berg, T: **"Forord"**, i Berg, T (red): **"Deltakerdemokratiet"**, Universitetsforlaget, 1983.
- Bobbio, N: **"Are there alternatives to representative democracy?"**, Telos, 1978.
- Bobbio, N: **"The future of democracy"**, University of Minnesota Press, 1987.
- Bottomore, T: **"Introduction"**, i Schumpeter, J, A: **"Capitalism, Socialism and Democracy"**, Unwin, 1987.
- Brandsdal, E: **"Who goes and who stays?"**, Byforskningssprogrammet, delprogram om styring. Arbeidsnotat 28, Bergen 1983.
- Brandsdal, E: **"Folkevalgt i en storby. Hvem blir bystyrerepresentanter, og hvordan fungerer de?"**, i H. Baldersheim (red.): **"Bypolitikk i Norge"**. Gyldendal, 1983.
- Brandsdal, E: **"Hvem styrer byen? Samarbeidet mellom politikere og tjenestemenn - et problem i storbyene"**, i H. Baldersheim (red.): **"Bypolitikk i Norge"**. Gyldendal, 1983.

- Brandsdal, E: "De folkevalgtes arbeids situasjon i Oslo, et økonomisk problem eller et organisasjonsproblem?", Inst. for of-f.adm. og org. vit. UiB, 1981.
- Brandsdal, E: "De folkevalgtes arbeidsforhold og mulige effekter av øket arbeidsbyrde". PM nr. 3/4 1979.
- Christie, N: "Fangevoktere i konsentrasjonsleire", Pax Oslo, 1972.
- Christie, N: "Hvor tett et samfunn?", Universitetsforlaget, 1982.
- Coleman, J, S: "Individual interests and collective action", Cambridge University Press og Universitetsforlaget, 1986.
- Dahlerup, D: "Vi har ventet lenge nok", Nordisk ministerråd, København, 1989.
- Danielsen, R: "Frihet og likhet. Det lokale selvstyrets dilemma", i: "Folkestyre i by og bygd, norske kommuner gjennom 150 år", Universitetsforlaget, 1987.
- Downs, A: "An Economic Theory of Democracy", Harper & Row, 1957.
- Dunleavy, P: "Democracy, Bureaucracy & Public Choice", Harvester Wheatsheaf, 1991.
- Elster, J: "Argumenter og forhandlinger. Om strategisk bruk av kommunikatív atferd", LOS - senter notat 1991/42.
- Elster, J: "Offentlighet og deltakelse, to teorier om deltakerdemokratiet", i Berg, T (red): "Deltakerdemokratiet", Universitetsforlaget, 1983.
- Elster, J: "Vitenskap og politikk", Universitetsforlaget, 1989.
- Enderud, H: "Hvad kan de eksisterende teorier bruges til?", i Enderud, H (red): "Hvad er organisations-sociologisk metode?", Samfundslitteratur, 1984.
- Eriksen, E.O og Jenssen, S: "Fra sentral styring til kommunal-autonomi", Upublisert materiale, ISV, Universitetet i Tromsø, 1991.
- Eriksen, E, O: "The Cement of Organisations. Notes on Governing Health Care Institutions", LOS-senter notat 1992/8.

- Eriksen, E, O: "Grenser for staten? Om makt, penger og kommunikasjon som styringsinstrumenter", Doktorgradsavhandling, UiTø, ISV, 1990.
- Eulau, H og Prewitt, K: "Labyrinths of Democracy", Adaption, Linkages, Representation and Policies in Urban Politics. New York.
- Habermas, J: "Theori des kommunikativen handelns", vol.1, Frankfurt: Suhrkamp, 1981.
- Haveraaen, G og Offerdal, A: "Oppløring av folkevalgte", Sluttrapport fra prosjektet "Kartlegging av de folkevalgtes opplæringsbehov". Inst. for adm. og org.vit. UiB. 1990.
- Hayek, F, A: "Frihetens grundvalar", Ratio, 1983.
- Held, D: "Models of Democracy", Polity Press, 1987.
- Hellevik, O og Skard, T: "Norske kommunestyre - plass for kvinner?", Universitetsforlaget, 1985.
- Hernes, G og Martinussen, W: "Demokrati og politiske ressurser", Levekårsundersøkelsen, NOU 1980:7.
- Hernes, H.M: "Staten, kvinner ingen adgang?", Universitetsforlaget, 1982.
- Jenssen, S og Larsen, H.O: "Democracy without participation?", Paper prepared for the IPSA Committee on the Comparative Study of Local Politics and Government, Budapest, 1991.
- Kalleberg, R: "Arbeidsmiljøreform som deltakerdemokratisering", i Berg, T(red): "Deltakerdemokratiet", Universitetsforlaget, 1983.
- Kjellberg, F og Hansen, T: "Det kommunale hamskiftet", Gyldendal, 1979.
- Lafferty, W, M: "Deltakelse og demokrati", i Berg, T(red): "Deltakerdemokratiet", Universitetsforlaget, 1983.
- Larsen, H.O og Jenssen, S: "Kommunalpolitikeres arbeidsforhold", Rapport nr. R.-5/88, Kommuneforlaget, 1988.
- Larsen, H.O og Offerdal, A: "Demokrati uten deltakere", Kommuneforlaget, 1990.
- Larsen, H.O: "Trenger vi kommunen?", i Mauseth, P.E (red.): "Leve kommunen?!", Pax forlag, 1987.

- Larsen, H.O: **"Ved roret? folkevalgte i styringsrol-
len"**, Kommunenes sentralforbund og
Kommuneforlaget A/S, 1992.
- Larsen, H.O: **"Kommunalpolitiker - karriere eller
verneplikt?"**, Foredrag på det XIII
Høstseminaret i samfunnsplanlegging,
Tromsø 26-27 okt. 1987.
- Larsen, H.O: "Ordføreren - handlekraft eller samlen-
de symbol?", i Baldersheim, H(red.):
"Ledelse og innovasjon i kommunene",
Tano 1990.
- Larsen, S,U og Offerdal, A: **"De få vi valgte"**. Universitetsfor-
laget, 1979.
- Levin, M: "Marxisme og demokratisk teori", i
Hagtvedt, B og Lafferty, W(red): **"Demo-
krati og demokratisering"**, Aschehoug,
1984.
- Lewin, L: **"Det gemensamma basta"**, Carlsson Bok-
forlag, 1988.
- Lubke, P (red.): **"Politikens filosofileksikon"**, Politik-
ens forlag, 1983.
- Læreid, P og Olsen, J.P: **"Byråkrati og beslutninger"**, Universi-
tetsforlaget, 1978.
- Macpherson, C, B: **"The Life and Times of Liberal Democra-
cy"**, Oxford University Press, 1977.
- March, J og Olsen, J.P: **"Rediscovering Institutions"**, The Free
Press, 1989.
- March, J: "How we talk and how we act: adminis-
trative theory and administrative life"
Seventh David F. Henry Lecture, 1980.
- Michalsen, B: **"Hjelp jeg er blitt lokalpolitker"**,
Kommuneforlaget, 1988.
- Mill, J.S: "On Liberty", i **"Utilitarianism, on liber-
ty, and Considerations on representati-
ve government"**, Everyman's Library,
London 1910.
- Mogstad, S: **"Det kommunale selvstyret, en ideologi
eller flere?"**, hovedfagsoppgave, Stats-
vitenskap, UiO, 1987.
- Moldenes, T: **"Tilpassning eller gode argumenter? En
sammenlignende case-studie av variasjon
i kultursatsing mellom to kommuner"**,
Hovedoppgave OPA, ISV, UiTø, 1991.

- Mordal, T: "Som man spør får man svar", Tano, 1984.
- Neergaard, P: "Indsamling og behandling af kvalitative data - et alternativ til båndoptagne interviews", i Enderud, H (red): "Hvad er organisations-sociologisk metode?", Samfundslitteratur, 1984.
- Nozic, R: "Anarki, stat og utopi", Ratio, 1986.
- Offerdal, A: "Politiske ekspertise - Finst den?", Kommunenes sentralforbund og Kommuneforlaget A/S, 1989.
- Offerdal, A og Østrem, W: "Personskifte og arbeidsvilkår i kommunalpolitikken". Sluttrapport fra prosjektet "Arbeidssituasjonen til dei folkevalde i Sogn og Fjordane". Kommuneforlaget, 1990.
- Offerdal, A: "Kumulering, ressursar og representasjon", i Kjellberg, F (red): "Kommunalpolitikk", Universitetsforlaget 1971.
- Offerdal, A: Hellevik og Skard: "Norske kommunestyre - plass for kvinner?", litteraturkritikk, Tidsskr. f. samfunnsforskning, 1986, bd.27, 370-373.
- Offerdal, A: "Lutter øre? folkevalde i ombudsrolla", Kommunenes sentralforbund og Kommuneforlaget, A/S, 1992.
- Offerdal, A: "Kumulering, ressursar og representasjon", i Kjellberg, F (red.): "Kommunalpolitikk", Universitetsforlaget, 1971.
- Olsen, J.P: "Informasjon og innflytelse", i Kjellberg, F (red.): "Kommunalpolitikk", Universitetsforlaget, 1971.
- Olsen, J,P: "Demokrati på svenska", Carlssons bokforlag, 1990.
- Pateman, C: "The problem of political obligation", Polity Press, 1985.
- Pateman, C: "Participatory democracy", Cambridge University Press, 1970.
- Quinn Patton, M: "Practical evaluation", Sage, 1982.
- Ricklander, L: "Bakom politikerrollen", Wahlstrøm og Widstrand, Stockholm 1990.

- Røiseland, A: "Bydelsutvalgene i Oslo: stort frafall blant representantene", NIBR notat nr 1991:115.
- Sabine, G, H: "Bystaten", i Hagtvedt, B og Lafferty, W (red): "Demokrati og demokratisering", Aschehoug, 1984.
- Sabine, G, H: "De to demokratiske tradisjoner", i Hagtvedt, B og Lafferty, W (red): "Demokrati og demokratisering", Aschehoug, 1984.
- Schumpeter, J, A: "Capitalism, Socialism and Democracy", Unvwin, 1987.
- Sejerstedt, F: "Politikk som interessekamp eller styringsproblem", i Berg, T (red): "Deltakerdemokratiet", Universitetsforlaget, 1983.
- Skard, T: "Velgerne svikter kvinnene", artikkel i Kommunal Rapport, 29. september, 1990.
- Skirbekk, G: "Filosofi historie 1 og 2", Universitetsforlaget, 1980.
- Smith, D, G: "Liberalismen", i Hagtvedt, B og Lafferty, W (red): "Demokrati og demokratisering", Aschehoug, 1984.
- Stava, P: "Folkevalgtes arbeidsvilkår i Sandnes", resultater av en spørreundersøkelse. Manuskript, KS, august 1988.
- Weber, M: "Makt og byråkrati", Gyldendal, 1990.
- Weigård, J: "Grenser for administrasjon?", Senter for kommunalforskning, Tromsø, 1989:1.
- Østerud, Ø: "Statsvitenskap. Innføring i politisk analyse", Universitetsforlaget, 1991.

ANDRE KILDER:

SU nr.8. 1992.

Dagbladet 3 nov. 1990.

Dagbladet 8 jan. 1991.

Kommunal Rapport 9 mars 1991

Nordlys 3 jan. 1991.

Nordlys 4 jan. 1991.

Nordlys 7 sept. 1991.

VEDLEGG 1.

Å VÆRE KVINNE I POLITIKKEN

er ikke alltid like enkelt
når man er idealist
og prøver å finne **raske**
og **enkle**
løsninger på problemer
som **menn** har arbeidet med
i årevis.
Da blir man betraktet som naiv
og blant de "store" menn
vil man bli veid
og funnet alt for lett
for **så** enkelt
har man bestemt
at problemer
ikke skal kunne løses.

ØKONOMISKE BETRAKTNINGER

Etter bystyrets
møte den 16 november
Hva ble resultatet
av 12 timers møte
med 55 representanter
og 9 saksbehandlere
og 2 journalister
og 1 vaktmester
og 2 tilhørere
på galleriet?
Til en gjennomsnittspris
av kr. 200,- pr. time
som utgjør
den nette sum
av
Kr. 176.400,-
Dertil kommer maten.....

Begge diktene er skrevet av Kirsten Limstrand mangeårig
lokalpolitiker i Bodø kommunestyre, og inntil nylig
hovedfagstudent.

- 20) Bør man i større grad gjøre bruk av godtgjørelse til lokalpolitikere eller synes du at lokalpolitikere fortsatt må kunne gjøre arbeidet på så ulønnet basis som mulig??
- 21) Hvaslags type konflikter og etter hvaslags skillelinjer går konfliktene i kommunepolitikken i Harstad?
- 22) Mener du at det burde være færre representanter i et kommunestyre?
- 23) Mener du det ligger noen realiteter i begrepet "Råd mannsvelde" eller "Byråkrativelde"?
- 24) Hva tror du administrasjonen i kommunen venter seg av deg som politiker?
- 25) Føler du at du kan tilfredsstille disse forventningene?
- 26) Mye av den kritikk lokalpolitikere møter er basert på påstander om at de er opphengt i detaljer og ofte ikke istand til å ta klare og entydige standpunkt. Hvordan reagerer du på dette?

Evt. imøtekommer du denne kritikken?
- 27) Hvaslags forventninger føler du at folk i kommunen har til deg som lokalpolitiker?

Føler du at du kan tilfredstille disse forv.?
- 28) Synes du at du får god respons eller tilbakemelding fra dine velgere?

Hordan foregår det?
- 29) Hvaslags forhold har du inntrykk av at folk flest har til politikere?
- 30) Er politikerforakt et aktuelt og reelt problem i dine øyne?
- 31) Merker du det?
- 32) Har du inntrykk av at folk flest er flinke til å følge med i hva som skjer i lokalpolitikken?
- 33) Blir du ofte kontaktet av ulike interessegrupper, eller enkeltmennesker?
- 34) Setter du pris på slik kontakt eller skulle du gjerne vært noe av den foruten?
- 35) Hvor ofte har du kontakt med ditt partilag og ditt kommuneparti i ditt daglige arbeid som lokalpolitiker?
- 36) Føler du at de har spesielle forventninger til deg som lokal folkevalgt?
- 37) Er det lett eller vanskelig å innfri disse forventningene?

- 38) Synes du at du får god response eller tilbakemelding fra ditt lokalparti på det arbeidet du gjør som folkevalgt?
- 39) Hvaslags rolle har ditt lokalparti i oppfølging og opplæring av nyvalgte lokalpolitikere? Komm. eller partil.
- 40) Hvaslags rolle spiller de allerede etablerte politikerne i kommunestyret i en eventuell opplæring av nye representanter? Hva med i det daglige arbeidet?
- 41) Synes du at du trengte opplæring da du kom inn som ny folkevalgt? Fikk du god nok opplæring?
- 42) I hvor stor grad tjener det lokale partiprogrammet som rettesnor når du skal ta stilling i bestemte saker?
- 43) Hva med programmet på nasjonalt nivå?
- 44) Hva mener du er en kommunes viktigste oppgave?
- 45) Går det an å sammeligne en kommune med en bedrift som opererer på et konkurrerende marked eller har en kommune andre verdier slik at en må stille andre effektivitets krav?
- 46) Mange hevder at kommunestyret er et sandpåstrøingsorgan for vedtak som i virkeligheten fattes andre steder. Er du enig i et slikt utsagn?
- 47) Hva er de viktigste oppgavene en politiker gjør i sitt arbeide?
- 48) Hva er best eller artigst med å være lokalpolitiker?
- 49) Hva er værst?
- 50) Hvor innhenter du de opplysningene du trenger for å kunne fatte vedtak i en sak?
- 51) Hvordan bør en politiker opptre:
1) Politikerens skal ha klare mål og ta klare standpunkt. ~~ni~~ eller hun skal slåss for disse og stå eller falle på sine standpunkt
2) Politikerens skal være villig til å drøfte løsninger og inngå kompromiss der det er nødvendig.
Hvilket utsagn mener du er mest dekkende for hvordan forholdene virkelig er?
- 52) Hvaslags politikere burde vi ha i våre kommunestyrer?
1) Elitepolitikere som gjennom lang fartstid som lokal folkevalgt har opparbeidet seg en kunnskap som er nærmest profesjonell i forhold til enn kommunes utallige oppgaver, og som kan ta opp kampen med byråkratiet når det gjelder konkrete fagspørsmål.
2) Legpolitikere som gjennom god kontakt med velgerne og god kunnskap om lokale forhold i kommunen innehar en type

kunnskap som er viktig når avgjørelser om kommunen og kommunens innbyggere skal fattes. Det viktige her blir like mye lokale kunnskaper og kontakt med folk som lang fartstid og detaljkunnskaper.

Hvordan er realitetene i dag?

- 53) Hvem ser du deg som representant for?
- 54) Hvordan stiller du deg til et økt antall heldagspolitikere i lokalpolitikken?
- 55) Synes du det er noen grense for hvor mange perioder en politiker bør delta som folkevalg i kommunepolitikken?
- 56) Ser du noen trussler mot det lokale demokratiet? Og i tilfelle hva ser du som den største trusselen?
- 57) Føler du at du har innflytelse over/eller får gjort nytte for deg i ditt kommunalpolitiskarbeid?
- 58) Hva er de viktigste kildene til slik innflytelse?
- 59) Er den følelsen av innflytelse kun knyttet til det å få gjennomslag i saker eller kan det også mer generelt knyttes til det at man blir hørt og vurdert med sine standpunkt?

Et eksempel:

Ville du føle at du hadde innflytelse i følgende situasjon: Du deltar i en debatt som skal føre frem til et vedtak, du legger frem dine synspunkt, de blir nøye vurdert og omdiskutert av de andre deltakerne, men du blir likevel nedstemt når vedtaket skal fattes.

- 60) Utskiftningene av lokalpolitikere i kommunestyrene har ved hvert valg siden 1979 ligget på mellom 60 og 65%. Synes du det er mye?
- 61) Hva tror du er de aller viktigste årsakene til denne utskiftningen?
- 62) Kan jeg tilslutt få lov til å spørre deg om din alder?